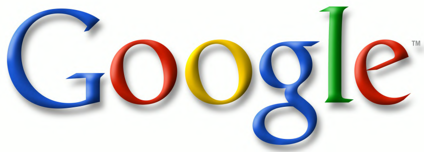
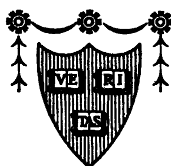
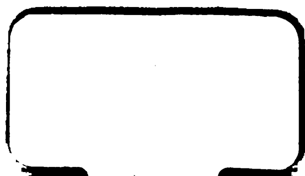

VE
RI
TAS

SKRIFTER

UTGIFNA AF

SVENSKA LITTERATURSÄLLSKAPET

I

FINLAND.

LXVIII.

FÖRHANDLINGAR

OCH

UPPSATSER.

18.

1904.

HELSINGFORS,

TIDNINGS- & TRYCKERI-AKTIEBOLAGETS TRYCKERI.

1905.

INNEHÅLL.

Förhandlingar:

Uppsatser:

Förhandlingar.

Bestyrelsens sammanträde den 21 januari 1904.

Upptogs frågan om utdelande af de trenne pris, hvilka stå till Sällskapets förfogande att vid snart instundande årsmöte bortgifva. Härvid upplästes det protokoll, som förts vid ett af Sällskapets prisnämnd hållet sammanträde den 17 nästvikne januari, och beslöt Bestyrelsen utan meningsskiljaktighet att i enlighet med prisnämndens enhälligt omfattade förslag tilldela statsrådet *C. G. Estlander* för hans arbete «Runebergs skaldskap» det af ständerna vid 1900 års landtdag ur Längmanska testamentsfondens medel anslagna priset af 2,000 finska mark.

Då därefter till afgörande företogs frågan om bortgifvande af Sällskapets eget pris, hvilket denna gång skulle utgifvas för skönlitterära arbeten, utkomna under åren 1900—1903, uppläste de af Bestyrelsens ledamöter, som varit medlemmar i prisnämnden, en hvar sitt till protokollet bifogade skriftliga votum, hvaraf framgick att herr M. G. Schybergson uttalat sig för prisbelöning af Arvid Mörnes diktsamlingar «Nya sånger» och «Ny tid», medan herrar F. Gustafsson och R. F. von Willebrand till prisets erhållande förordat Jacob Tegengren för hans diktsamlingar «Dikter», «Skuggor och dagrar» samt «Nya dikter». Efter någon diskussion förenade sig professor A. O. Freudenthal med professor Schybergson om att prisbelöna Arvid Mörne, hvaremot herrar Kullhem, Lagus och Lagerblad anslöto sig till dem, som ville tilldela Jacob Tegengren priset. Då sålunda fem ledamöter af Bestyrelsen mot två röstat på den sistnämnde, skulle

förty Svenska Litteratursällskapets eget pris, stort 2,000 finska mark, tillfalla *Jacob Tegengren* för hans ofvannämnda trenne diktsamlingar.

Doktor P. Nordmann, som af sjukdom hindrats att i mötet deltaga, hade i skrifvelse till Bestyrelsen föreslagit, att priset skulle delas jämnt mellan Bertel Gripenberg för hans samling «Dikter» och Jacob Tegengren, men att, om detta icke läte sig göra, hela priset borde tillfalla den sistnämnde.

Det pris ur Falckenska testamentsfonden, stort 1,000 mark, hvilket enligt testamentsurkunden skall utges åt däraf förtjänta publikationer i Finlands litteratur- eller kulturhistoria och som nu första gången skulle utdelas, hade prisnämnden enhälligt föreslagit att måtte tillerkännas vicebibliotekarien doktor *Arvid Hultin* för hans lefnadsteckningar öfver Torsten Rudeen och Jakob Frese. Härom förenade sig Bestyrelsen utan diskussion.

Prisnämndens utlåtande var af följande lydelse:

Till Bestyrelsen för Svenska Litteratursällskapet i Finland.

Söndagen den 17 januari 1904 sammanträdde den prisnämnd, bestående af professorerna F. Gustafsson, M. G. Schybergsson och W. Söderhjelm, friherre R. F. von Willebrand och magister E. Hasselblatt, som af Bestyrelsen utsetts att uppgöra och till densamma inkomma med förslag till bortgifvande af såväl det af Ständerna vid 1900 års landtdag ur Längmanska fonden anslagna priset af 2,000 mark för litterära arbeten, utkomna efter år 1899, hvilket pris enligt Bestyrelsens beslut skulle utdelas vid årsmötet den 5 februari 1904, som af Sällskapets eget, hvartannat år utfallande pris af 2,000 mark, hvilket enligt den fastställda ordningsföljden denna gång borde tilldelas någon författare af skönlitterära arbeten från åren 1900—1903, liksom ock af priset ur Falckenska testamentsfonden, hvilket på grund af prisets innehållande under år 1902 denna gång till ett belopp af 1,000 mark skulle utdelas för därom förtjänt publikation uti Finlands litteratur- eller kulturhistoria, utkommen under åren 1902—1903. Närvarande voro samtliga delegerade utom frih. v. Willebrand, som insändt skriftligt votum. Till ordförande utsågs prof. Schybergson och anmodades undertecknad, Hasselblatt, att uppsätta protokollet.

Protokoll.

Beträffande det i Längmanska testamentsurkunden använda uttrycket «litterära arbeten» beslöt kommittén omfatta samma mening, som tidigare inom Sällskapet gjorts gällande vid utgifvande af Längmanska priset, nämligen att härmed borde afses, utom rent skönlitterära verk, äfven sådana forsknings- och andra arbeten, i hvilka ett estetiskt moment ingår. I anslutning härtill har kommittén vid uppgörandet af sitt förslag tagit under ompröfning såväl efter år 1899 utkomna skönlitterära arbeten som ett antal på historieforskningens, lärdoms-, litteratur- och konsthistoriens äfvensom estetikens områden utgifna verk, som kunna betraktas som «litterära».

Bland de icke få värdefulla arbeten, som infalla under den tidrymd prisperioden denna gång omfattar, har kommittén i främsta rummet fäst sin uppmärksamhet vid statsrådet *C. G. Estlanders* framställning af *Runebergs skaldskap*, hvilken ingår i normalupplagan af skaldens skrifter. Den utgör det första fullständiga, på vetenskaplig grundval baserade försöket till en utredning af detta betydande ämne. Lika märkligt genom uppdagandet af nya, anmärkningsvärda detaljer i undersökningen som genom den konsekventa, helgjutna framställningen af Runebergs skaldepersonlighet genomgås arbetet af denna höga, ideala uppfattning, som alltid utgjort grunddraget i statsrådet Estlanders mångåriga och hedrande författarskap. Kommittén har funnit en ökad anledning att nu föreslå detta verk till erhållande af Längmanska priset i den omständigheten, att prisutdelningen infaller på sekulardagen af Runebergs födelse, vid det årsmöte, då Sällskapet med en särskild högtidlighet begår minnet af den skald, till hvars åminnelse Sällskapet instiftats. Därjämte har det synts kommittén, att det borde utgöra Sällskapet en särskild tillfredsställelse att vid detta tillfälle kunna ihågkomma sin frånvarande hedersordförande, om hvars håg och nitälskan för den litteraturhistoriska forskningen Sällskapets förhandlingar och skrifter bära så många omisskänneliga vittnesbörd.

På grund af anförda omständigheter har kommittén utan meningsskiljaktighet ansett sig böra föreslå:

att det af Ständerna vid 1900 års landtdag ur Längmanska testamentsfondens medel anslagna priset af 2,000 mark för litterära arbeten utkomna efter 1899 måtte tilldelas statsrådet *C. G. Estlander* för hans arbete «*Runebergs skaldskap*».

Professor Söderhjelm anmälde, att han såsom själf föremål för bedömande icke deltagit i denna frågas behandling.

Vid diskussionen af förslaget till utgifvande af Sällskapets eget pris för skönlitterära arbeten, utkomma under åren 1900—1903, fördelade sig åsikterna sålunda, att tvenne af kommitténs medlemmar ville till belöning förorda *Bertel Gripenberg* för hans samling *Dikter,* tvenne *Jacob Tegengren* för hans diktsamlingar *Dikter, Skuggor och dagrar* och *Nya dikter* samt en *Arvid Mörne* för diktsamlingarna *Nya Sånger* och *Ny tid.* Då enighet ej kunde vinnas och intet af de framställda förslagen vunnit erforderlig majoritet, beslöts att de olika uttalandena, särskildt motiverade, skulle skriftligt upptagas i protokollet att tjäna Bestyrelsen till ledning för dess beslut.

Härvid afgaf professor *Schybergson* följande yttrande:

Enligt min mening borde Svenska Litteratursällskapets pris för denna gång tillfalla Arvid Mörne.

Han är i Nya sånger och Ny tid väsentligen tankediktare och man finner icke hos honom synnerligen många stämningsstycken af innerligt lyrisk art. Men i sin genre är han en manligt kraftfull sångare, som i gripande toner gifvit uttryck åt de känslor, som fosterlandets olyckor framkallat. Ett friskt natursinne framträder t. ex. i hans hafssånger. Hans form är icke alltid fullt klar, och han saknar det veka behag, som finnes hos Jacob Tegengren, men hans behandling af språket och versen utmärker sig dock genom styrka och fasthet. Också utom det rent poetiska området har Mörne genom belletristiskt och publicistiskt författarskap gjort sig bemärkt såsom en talangfull skriftställare, af hvilken, vid fortsatt utveckling, mycket kan hoppas. Han har visserligen nyligen af Sällskapet erhållit ett pris af 1,000 mark, men därmed afsågs snarare en tillfällig uppmuntran än ett fullt erkännande af hans begåfning, och däri kan icke ligga något hinder för att nu tillerkänna honom Sällskapets pris af 2,000 mk.

Professor *Gustafsson* anförde följande förslag:

I fråga om utdelningen af Sällskapets pris, stort 2,000 mark, för skönlitterära arbeten har det icke kunnat undgå undertecknad, att herr Mörne vid senaste årsmöte af Sällskapet erhöll ett pris af 1,000 mark och att hans sedan dess utgifna nyaste dikthäfte i rent poetiskt värde icke kan uthärda en jämförelse med de två andra nu till prisbelöning definitivt föreslagna författarnes diktsamlingar. Af dessa väckte friherre Gripenbergs samling stort uppseende och röjer särskildt genom

den ovanliga träffsäkerheten och koncentrationen i uttrycksmedlen en omisskännelig begåfning. Då författaren emellertid tillsvidare har endast denna ena samling att uppvisa och då det stora flertalet dikter i densamma inskränker sig till skildring af en osund, nästan abnorm könskänsla, måste jag hålla det för ovillkorligen nödvändigt att afvakta en mognare lifssyn och en haltfullare åskådningssfär hos den unge diktaren, förrän han kunde utmärkas med ett pris af den allmänna betydelse som Svenska Litteratursällskapets.

Denna gång ville jag för min del rikta Bestyrelsens uppmärksamhet på herr Jacob Tegengren, hvars alla tre diktsamlingar falla inom den nu ifrågavarande perioden. Med frånseende af en del mattare eller till och med svaga stycken erbjuda dessa samlingar alla tre en synnerligen rik poetisk skörd och hafva äfven så inom som utom vårt land väl emottagits af publik och kritik. Tegengren lockar ej sina läsare med mondäna medel, och han upptager icke ofta aktuella ämnen, men hans dikter äro genuin konst och ljuda af en äkta klang. De hafva en varm, djup kolorit och äro klara uttryck för hela och fulla stämningar. Fastän författarens områden, såvidt han är helt sig själf, tills vidare icke te sig vidsträckta eller åtminstone icke spridda, har hans rika fantasi och poetiska gestaltningsförmåga dock ur vårt lands natur, förnämligast ur ödemarkens och skogarnas dunkel skapat bedårande drömsyner, men ock mångskiftande bilder af lefvande verklighet. Och då han rör sig bland människorna, ingifver honom hans rena, veka sinne en innerlighet, som i förening med en stark, men förädlad skaldeträngtan ännu utöfvar sin tjuskraft på dem som bo i våra bygder. I alla dessa egenskaper finner jag ett bestämdt företräde och tillika ett äkta nationellt, lifskraftigt drag, som jag i synnerhet nu till dags ville se tillvarataget och framhållet.

På dessa grunder anser jag mig böra denna gång hos Bestyrelsen föreslå herr Jacob Tegengren till erhållande af Sällskapets skönlitterära pris.

Professor *Söderhjelm* och magister *Hasselblatt* förenade sig om följande uttalande:

I fråga om utdelningen af Sällskapets eget pris, hvilket denna gång är i tur att utgifvas för skönlitterära arbeten, utkomna under fyraårsperioden 1900—1903, hafva följande arbeten synts oss kunna ifrågakomma till belöning: Bertel Gripenbergs *Dikter,* Mikael Lybecks *Den starkare* och *Dikter,* tredje samlingen, Arvid Mörnes *Nya sånger* och *Ny tid,* Hjal-

mar Procopés *Dikter* samt Jacob Tegengrens *Dikter, Skuggor och dagrar* och *Nya dikter.*

Vid en jämförande uppskattning af anförda arbeten tillvinner sig *Mikael Lybeck* särskild uppmärksamhet genom det genomtänkta innehållet och den säkert behärskade formen i hans verk. Han är otvifvelaktigt bland dessa författare den mest medvetna konstnären. Men dels har han nyligen för berättelsen «Den starkare», hvilken af hans tvenne ifrågavarande arbeten förefaller oss mera betydande, erhållit statens pris, dels har han för sina dikter tidigare utmärkts med samma pris, som nu åter föreligger till utdelning af Sällskapet. Hans diktsamling från i fjol synes oss icke utvisa en så anmärkningsvärd utveckling från hans äldre lyriska diktning, att den efter vår mening skulle gifva anledning till förnyad premiering. — *Hjalmar Procopés* dikter vittna likaledes om lycklig observation och medfödd formtalang. De genomgås af en uppriktig, okonstlad ton, som väcker sympati och ibland höjer sig till en djupt manlig klang. Deras flöde är dock kanske ännu för svagt och knappt att göra sig fullt gällande vid sidan af öfriga här berörda lyrikers produktion. — Hvad åter beträffar de inom kommittén till pris föreslagna diktarena Arvid Mörne och Jacob Tegengren, står helt visst hvarderas lyriska begåfning utom allt tvifvel. Särskildt framträder *Mörne* såsom en frisk och entusiasmerande personlighet, hvilken känner sig i frändskap med hafvet vid våra kuster och med brinnande ifver kastar sig in i kampen för nationella och sociala ideal. Hans sånger bära ofta vackra märken af denna hänförelse. Hans poetiska gehör är dock icke alldeles oklanderligt, hans form stundom kärf och hård och innehållet af hans diktsamlingar utfaller i regel något ojämnt. — *Tegengrens* förtjänster äro ett mjukt, känsligt temperament, ett färgpräktigt språk och ett fint natursinne. Men mer än någon af de andra befinner han sig under inflytandet af samtida svensk diktkonst. Man saknar hos honom alltför ofta känslans personliga skiftning. Hans trenne diktsamlingar hafva i alltför hög grad visat honom bunden inom en viss krets af stämningar och motiv och gång på gång möta i hans nyaste diktsamling stycken, hvilka endast genom en skiftning i uttrycket skilja sig från dikter, som man läst i de föregående. Betänkligt är det också, att Tegengren i sin form ej tyckes kunna frigöra sig från en viss tyngd, som i en del af hans dikter verkar hämmande på det estetiska intrycket. Dessutom hafva såväl Mörne som Tegengren redan utmärkts, den förra med en belöning af Sällskapet, den senare med statens pris.

Återstå alltså *Bertel Gripenbergs Dikter*. Ehuru förstlingsalster kunna de obetingadt betecknas såsom det mest poetiskt haltfulla, som på långa tider sett dagen hos oss på det lyriska området. Frih. v. Willebrand yttrar om dem i sin kritik (Finsk Tidskrift, aprilhäftet 1903) att af våra samtida i Finland Tavaststjerna öfver hufvud är den enda, som i afseende å debutens framtidslöften alls kan med honom jämföras. Och uttalandet kan svårligen bestridas. Sedan tjugo år tillbaka har hos oss icke någon diktare framträdt med så rika poetiska förutsättningar som Gripenberg. Hans talang synes vara af denna sällsynta, äkta och omedelbara art, som födes mogen och genast finner de lödiga uttrycken för sin individuella egenart. Flutna ur ett ovanligt blodfullt lyriskt temperament verka hans dikter såsom utslag af en naturligt flödande, djup och ursprunglig poetisk disposition. Själfständigt uppfattade och intensivt kända, glödande och personliga till innehållet, fasta och klingande i formen återge de en hett flammande känslovärld. Ingenting röjer i dem den famlande nybörjaren. Tvärtom uthärda de fullt ut jämförelsen med de äldre skaldernas produktion och öfverträffa dem alldeles afgjordt i stämningens styrka och föredragets inspirerade flykt. De utmärkas i sina bästa stunder af en fulländad jämvikt mellan tanken och dess uttryck, sådan den vinnes blott där dikten i ingifvelsens ögonblick hel och stark flyter fram öfver skaldens läppar.

Det är en egenartad, utpräglADT lyrisk diktarpersonlighet, som med dessa dikter gjort sitt inträde i vår litteratur. Endast för den medfödda skaldebegåfningen är versen ett så naturligt uttrycksmedel som för Gripenberg. Hvad hos mången annan ger sig som resultat af utvecklad konstnärlig smak eller trägen formell öfning, synes tillfallit honom som en huldrik naturens gåfva. Hans dikter visa sällan spår af det tekniska arbetets möda. Enkelt och osökt funna, men burna af en diktion, hvars skala omfattar toner af både manlig kraft och smekande sinnlig välklang, verka de som det genuina och äkta uttrycket för skaldens inre stämningslif. Det oaktadt framstå de i formellt hänseende såsom verskonst af yppersta slag. Den säkra rytmiska känslan, det utvecklade sinnet för ordens valör både till innebörd och ljudverkan, språkets praktfulla kolorit, versens rena, musikaliska klang, allt detta i förening med konceptionens styrka och den lågande fantasin förklara lätt det uppseende Gripenbergs dikter väckt. För såvidt skaldegåfvan låter sig uppskattas efter förmågan att i en vacker vers ge ett afslutadt uttryck åt en afslutad tanke, att ställa dem i full harmoni till hvarandra, är Gripenberg den främsta af våra lyriker.

Ett utmärkande drag för Gripenbergs lyrik är visserligen sensualismen, uppgåendet i jagets berusade sinneslust. Men hans diktning kan icke fördenskull stämplas såsom omoralisk. Den syftar icke till det låga, smutsar icke, är aldrig frivol. Diktarens sinnlighet är en stark och ohejdad, öfver bräddarna sjudande, men till sitt väsen sund lifslust, som alldeles icke uppgår i hvirfveln af måttlös lystnad, utan förstår att göra sig fri för att med bitter ironi gissla passionens vrångbild eller fullt medveten om faran bekänna sin glädje öfver att slutligen luttrad träda ut ur lidelsernas brand. Det är den osminkade ärligheten, upplefvelsernas djup och sanning, som bevara dessa dikter från hvarje fläkt af lättsinne. Beröra de någon gång gränsen till det krassa, så lyfta de sig å andra sidan däremellan till en känsla, så hög och kysk, att den af egen makt utplånar de härjande minnenas makt.

De erotiska strängarna äro dock långtifrån de enda på Gripenbergs lyra. Hans känsla för den nordiska naturen tar sig ofta underbart starka och rena uttryck, medan begäret att verka och strida med oemotståndlig friskhet bryter fram mot kärleksstämningarnas bakgrund. Diktarens håg står till det väldiga och stora, bragderna och äran, och i anslutning härtill är hans diktning i denna del en hyllning af ödemarkens storslagna majestät och de bragdrika gärningarnas stormande trots.

Vi äro ingalunda blinda för de brister, som vidlåda Gripenbergs dikter, brister, helt naturliga hos en så ung skald, ehuru just ur denna synpunkt påfallande få och litet framträdande. Men hans debut är i hvarje fall en så anmärkningsvärd händelse i vår litteratur, att vi skulle anse det för en stor orättvisa, om Svenska Litteratursällskapet vid sin vittra prisbelöning denna gång skulle föredraga någon af de äldre och mindre poeter, som dels redan blifvit med pris uppmuntrade, dels visat sig oförmögna af egentlig utveckling, i stället för att gifva sitt offentliga erkännande åt en ny lyrisk begåfning af ovanligt slag.

Utan tvekan föreslå vi därför:

att Sällskapets pris af 2,000 mark, som denna gång är i tur att utgifvas för skönlitterära arbeten, tillkomna under åren 1900—1903, måtte tilldelas skriftställaren, frih. *Bertel Gripenberg* för hans samling *Dikter.*

Helsingfors den 20 januari 1904.

Werner Söderhjelm. *Emil Hasselblatt.*

Frih. *v. Willebrand*, hvars votum icke var motiveradt, lämnades tillfälle att senare afge sitt förslag, som erhöll följande lydelse:

Hindrad genom sjukdom att närvara vid den af Sällskapets Bestyrelse tillsatta prisnämndens sammanträde den 17 dennes, afgaf jag till nämnden genom dess ordförande mitt votum skriftligen. Då jag erfarit att nämnden, som varit ense i fråga om det Längmanska och det Falkckenska priset, men omfattat stridiga åsikter beträffande Sällskapets eget skönlitterära pris, således kommer att inför Bestyrelsen framlägga motiv för de olika förslagen, finner jag mig ock böra för min åsikt, som resulterar i samma prisdom som den professor Gustafsson afgifvit, i korthet anföra skäl.

Jag finner enhvar af skalderna Lybeck, Tegengren, Mörne och Gripenberg vara förtjänt att af Sällskapet belönas, men har i detta fall tvekat egentligen blott beträffande de tre sistnämnde, dels emedan hvad Lybeck under förevarande tidsperiod frambragt icke synes mig fullt uppväga enhvar af de öfrigas produktion, dels ock med hänsyn till att Lybeck tidigare kommit i åtnjutande af samma pris, en omständighet som ju ej behöfver, men dock måste få tagas i betraktande, där den ej uteslutes af öfvervägande förtjänst hos den tidigare belönade. Så mycket större tvekan har valet mellan Tegengren, Mörne och Gripenberg föranledt. Att Gripenberg debuterat med en färdigare konst, en mera deciderad poetisk begåfning än någon af de öfrige, är min åsikt. Då han emellertid tillsvidare producerat så mycket mindre än de och såväl Mörnes som Tegengrens till nu ifrågavarande tid hörande arbeten jämväl vittna om genuin begåfning och konstnärligt utbildadt språk, finner jag det vara af rättvisan påkalladt att han ännu icke, framom dessa utmärkes med den största belöning Sällskapet har att förfoga öfver. — I fråga om företrädet Tegengren och Mörne emellan har det synts mig att den förstnämndes senaste diktsamling röjer större framsteg i rent poetiskt afseende än Mörnes, ehuru äfven denne i fråga om uttrycksmedlens teknik visar sig hafva hunnit mästerskapet närmare än tillförene. Äfven vid denna jämförelse kan jag, då de jämförda båda synas så väl förtjänta af belöning, men blott ett pris står till buds, ej annat än taga i betraktande att Mörne dock en gång blifvit af Sällskapet med belöning ihågkommen, medan Tegengren, som inom tidsperioden producerat ej mindre än tre diktsamlingar, vittnande i stegrad grad om poetisk känsla, fin naturobservation och i hög grad konstnärlig språkbehandling, icke vunnit något erkän-

nande i sådan form. Jag finner således att han nu borde ställas i främsta rummet bland de om Sällskapets pris täflande, och är mitt votum att Bestyrelsen ville gifva Sällskapets pris, stort 2,000 mark, åt skalden *Jacob Tegengren.*

Helsingfors den 21 januari 1904.

R. F. v. Willebrand.

Hvad beträffar priset ur den Falckenska testamentsfonden, hvilket skall utges för därom förtjänt publikation uti Finlands litteratur- eller kulturhistoria från åren 1902—1903, har kommittén bland de arbeten, som kunnat ifrågakomma, särskildt fäst sin uppmärksamhet vid doktor *Gunnar Castrens Frans Mikael Franzén i Finland,* fröken *Jenny af Forselles' A. N. Clewberg-Edelcrantz och hans omgifning* samt doktor *Arvid Hultins* båda lefnadsteckningar *Jakob Frese* och *Torsten Rudeen.*

Vid en närmare granskning af dessa till samma område hörande och därför relativt lätt jämförbara arbeten har kommittén stannat vid att skänka företrädet åt doktor Arvid Hultins arbeten, såväl lefnadsteckningen öfver Jakob Frese som isynnerhet den omfattande och väl afvägda skildringen af Torsten Rudeen. Denna senare erbjuder icke blott en på studium af talrika nya källor byggd framställning af den bekanta Åboprofessorns lifsutveckling, hans diktning och rika verksamhet i allmänna värf, utan ger tillika en intresseväckande inblick i det karolinska tidehvarfverts hela kulturlif. Då kommittén dessutom finner, att doktor Hultin med dessa arbeten i hög grad ökat sina tidigare förtjänster på det område priset afser, har den enhälligt förenat sig om att föreslå:

att priset ur Falckenska testamentsfonden, stort 1,000 mark, hvilket skall utges åt därom förtjänt publikation uti Finlands litteratur- eller kulturhistoria, utkommen under åren 1902—1903, måtte tillerkännas vicebibliotekarien, d:r *Arvid Hultin* för hans lefnadsteckningar öfver *Torsten Rudeen* och *Jakob Frese.*

En förteckning öfver arbeten, hemfallande under perioderna för ofvanberörda pris, skulle bifogas protokollet och detta undertecknas af ordföranden och sekreteraren.

Helsingfors den 21 januari 1904.

M. G. Schybergson.

In fidem:
Emil Hasselblatt.

Förteckning öfver arbeten, hemfallande under perioderna för ofvanberörda pris:

A. *Sällskapets pris à 2,000 mark* för skönlitterära arbeten under åren 1900—1903.

1900.

Aina (Edit Forssman): Vid Aftonlampan VIII.
Mikael Lybeck: Den starkare.
P. Nordmann: Mäster Peder och riddar Nils.
» Bilder och blad från Finlands sista år.
Parus Ater (Adèle Weman): Giftermålsbyrån.
Hjalmar Procopé: Dikter.
Jonatan Reuter: Berättelser om lefvande och döda.
Jacob Tegengren: Dikter.
Helena Westermarck: I fru Ulrikas hem.
Frans Österblom: Skum och bubblor.

1901.

Jac. Ahrenberg: Rojalister och patrioter.
Aina: Vid Aftonlampan IX.
P. Fager: Mjölnar Missnöjd.
K. J. Hagfors: Dagens hjälte.
Hugo Lagus: Från tropikerna.
V. Lindman: Ur hemmets och sagans värld.
Arvid Mörne: Nya sånger.
Bruno Nylander: Dikter.
J. W. Nylander: Sjöfolk.
E. Sommardahl: Tankar och stämningsbilder.
Jacob Tegengren: Skuggor och dagrar.

1902.

Aina: Vid Aftonlampan X.
Alceste (Hj. Runeberg): Nya dikter.
Fågel Blå (L. Saxén): Dikt och sägen.
Rolf Lagerborg: Öfver bräddarna.
Gunnar v. Numers: Berglit och andra dikter.
Osvald Sirén: Accord.
Olga Torckell: Syskonen Stjerne.

1903.

Aina: Vid Aftonlampan XI.
Ingeborg von Alfthan: Bilder.

Bertel Gripenberg: Dikter.
V. Lindman: Dikter i urval.
Mikael Lybeck: Dikter.
Arvid Mörne: Ny tid.
Klarry Rajander: Bygdeberättelse från södra Finland.
Harald Selmer-Geeth: Inspektorn på Siltala.
Selim Sorthan: Dikter.
Jacob Tegengren: Nya dikter.
Helena Westermarck: Ljud i natten.

B. *Långmanska priset* à 2,000 mark för «*litterära arbeten*» under åren 1900—1903.

Samtliga ofvan uppräknade skönlitterära arbeten samt dessutom följande:

1900.

Eliel Aspelin: Lars Stenbäck.
Emil Nervander: Blad ur Finlands kulturhistoria.
C. G. Estlander: Vitterhetens utveckling under medeltiden. I.
Werner Söderhjelm: Karl Aug. Tavaststjerna.
Valfrid Vasenius: Världsbild och poesi.

1901.

Ernst Lagus: Mikael Choræus.
Hanna Lindberg: «The Shrew». Argbiggans typ i den engelska litteraturen.
Th. Rein: J. W. Snellman. Senare delen. II.

1902.

Jac. Ahrenberg: Albert Edelfelt.
A. H. Bergholm: Studier öfver Almqvist.
Alex. Boldt: Studier öfver en del barndomen berörande drag i svenska och svensk-finska skalders diktning. I.
Gunnar Castren: F. M. Franzén i Finland.
C. G. Estlander: Runebergs skaldskap.
Yrjö Hirn: Konstens ursprung.
Arvid Hultin: Jakob Frese.
» Torsten Rudeen.
Emil Nervander: Ett konstnärslif.
Eliel Vest: J. L. Runeberg.

1903.

Jenny af Forselles: A. N. Clewberg-Edelcrantz och hans omgifning.
Irene Leopold: På samtids grund.
Th. Rein: Tal och uppsatser.

C. *Falckenska priset* à 1,000 mark för «någon därom förtjänt publikation uti Finlands litteratur- eller kulturhistoria» under åren 1902—1903.

1902.

Elis Furuhjelm: Ur Finlands kulturhistoria.
Gunnar Castren: F. M. Franzén i Finland.
C. G. Estlander: Runebergs skaldskap.
Arvid Hultin: Jakob Frese.
» Torsten Rudeen.
Eliel Vest: J. L. Runeberg.

1903.

Jenny af Forselles: A. N. Clewberg-Edelcrantz och hans omgifning.
J. W. Ruuth: Viborgs stads historia. Hft. 1—3.

I anledning af att Sällskapets hedersordförande statsrådet C. G. Estlander den 31 innevarande januari fyller sjuttio år, beslöt Bestyrelsen att på denna dag sända honom ett lyckönskningstelegram, undertecknadt af Bestyrelsens samtliga ledamöter. Detta telegram skulle erhålla följande lydelse:

Statsrådet Carl Gustaf Estlander.

Från Svenska Litteratursällskapet i Finland hembäres Eder, Sällskapets hedersordförande, vid fyllda sjuttio lefnadsår, en vördnadsfull och varm lyckönskan. Vi tacka Eder för den omvårdnad, som kommit vårt sällskap till del allt sedan dess stiftelse. Vi hoppas att snart, då Ni återvänder från det land, där Ni sökt sol och hvila, få hälsa Eder välkommen till fäderneslandet och till det gemensamma arbetet.

M. G. Schybergson. F. Gustafsson. A. O. Freudenthal.
R. Hausen. A. Hultin. E. Lagerblad. E. Lagus.
S. Kullhem. P. Nordmann. R. F. v. Willebrand.

Föredrogs följande af en kommitté utarbetade förslag till förändring i bestämningarna angående utgifvandet af Sällskapets pris:

Till Svenska Litteratursällskapets i Finland Bestyrelse.

Sedan inom Bestyrelsen förslag väckts om förändring i bestämningarna angående utgifvandet af Sällskapets pris, har Bestyrelsen lämnat undertecknade i uppdrag att taga frågan under ompröfning och till Bestyrelsen inkomma med utlåtande i ämnet.

Under den diskussion, som tidigare och i synnerhet vid senaste sammanträde af Bestyrelsen förts i ämnet, synes den åsikt allt mera vunnit stadga, att numera, då produktionen på Sällskapets arbetsfält i hög grad tillvuxit, en periodisk och därigenom mer eller mindre obligatorisk prisbelöning icke är nödig, hvarförutom den likaså periodiska jämförelsen emellan alla under en viss period utkomna arbeten, i synnerhet af olika slag, oftast förefallit svår och stundom ledande till ojämnhet eller till och med orättvisa vid prisets utdelning. Det har därför synts ändamålsenligare, att då något mera framstående verk sett dagen och hunnit blifva föremål för allsidig granskning och allmänt erkännande, ett dylikt skulle inom Bestyrelsen föreslås till erhållande af pris, högst 2,000 mark. För detta ändamål kunde samma belopp som hittills hållas disponibelt, dock så att årligen skulle afsättas 1,000 mark till en fond, kallad Sällskapets prisfond, hvilken vid behof finge för ändamålet användas, således för utdelning af ett, eventuellt flere pris af högst 2,000 mark i mån af betydande arbetens framkomst och fondens tillgångar.

För att motverka subjektivitet vid framställande af förslag om prisutdelning borde sådant väckas af minst två medlemmar af Bestyrelsen och särskildt pröfvas af en för frågans behandling utsedd nämnd, hvilken, om flere förslag skulle samtidigt väckas, ägde jämföra de föreslagna arbetena med hänseende till deras värde och de disponibla medlen. Förutsättas kan dock, att någon svårare konkurrens emellan verkligt betydande arbeten icke lätteligen skall uppkomma och att, om mindre betydande arbeten skulle föreslås och mot dem skulle ställas andra sådana under jämförelse, förslagen om prisbelöning skulle återtagas och i detta fall icke heller i protokollen nämnas eller icke föranleda till utgifvande af pris, utan fondens tillgångar sparas för utmärkande af verk, som vunnit odeladt erkännande. Det borde icke vara svårt

för Bestyrelsen att i detta afseende utbilda en lämplig praxis, om den erhåller större frihet i afseende å prisutdelningen än hvad med nuvarande anordning faktiskt visat sig vara fallet.

Som tidsbegränsning i afseende å arbetens föreslående till pris kunde visserligen den nu längsta tiden, fyra år, komma i fråga, men torde dock ej visa sig i praktiken nödig. Som lämpligaste tidpunkt för framställande af förslag till prisbelöning inom Bestyrelsen kan novembermötet betecknas, hvarigenom god tid vinnes för det slutliga afgörandet och den vanliga jullitteraturen icke omedelbart efter dess utkommande, utan allmännare granskning, göres till föremål för förslag till pris.

På ofvan anförda grunder hafva vi enats om den åsikt, att tills vidare och till dess ny erfarenhet vinnes, en något större bestämningsrätt borde gifvas Bestyrelsen i afseende å prisutdelningen, och få utan meningsskiljaktighet framlägga nedanstående *förslag till bestämningar angående utdelningen af Sällskapets pris,* hvilket, i fall det af Bestyrelsen godkännes, skulle vid nästkommande årsmöte öfverlämnas till Sällskapets afgörande:

Af Sällskapets medel afläggas årligen ur räntan å stiftarnes fond 1,000 mark till *Sällskapets prisfond,* ur hvilken i mån af tillgång pris kunna till ett belopp af *två tusen mark* utgifvas för mera betydande arbeten på de områden, inom hvilka Sällskapet äger utöfva och befrämja litterär verksamhet.

Arbeten af antydd art böra vid Bestyrelsens ordinarie sammanträde i november månad till prisbelöning föreslås af minst två ledamöter af Bestyrelsen, hvilken inom sig eller utom sig utser en nämnd för frågans vidare beredning. Skulle arbeten af olika författare föreslås till belöning, äger nämnden mellan dessa arbeten anställa jämförelse med hänseende till deras värde. Efter det såväl de ursprungliga förslagen som nämndens utlåtande cirkulerat bland Bestyrelsens ledamöter, afgöres frågan af Bestyrelsen, och skall pris, om sådant beslutes, utgifvas vid Sällskapets årsmöte.

Helsingfors den 30 december 1903.

F. Gustafsson. *Reinh. Hausen.* *Elis Lagerblad.*

Sedan detta förslag cirkulerat bland Bestyrelsens ledamöter, upptogs det nu till diskussion. Därvid yttrade sig professor *A. O. Freudenthal* på följande sätt:

Kommittén framhåller i sin motivering, att «den periodiska och obligatoriska jämförelsen emellan alla under en viss period utkomna arbeten, *i synnerhet af olika slag,* oftast förefallit svår och stundom ledande till ojämnhet eller t. o. m. orättvisa vid prisets utdelning;» om däremot förslaget antages, «förutsätter» kommittén, «att någon svårare konkurrens mellan verkligt betydande arbeten icke lätteligen skall uppkomma.»

Det nu öfliga sättet att utdela pris, nämligen så att skönlitterära arbeten bilda en grupp, historiska och språkvetenskapliga en annan, är emellertid uppenbarligen bättre än det föreslagna ägnadt att undvika olägenheten af att nödgas jämföra arbeten af olika slag, och i samma mån författareverksamheten ökas, blifva också grunderna för kommitténs nyssnämnda förutsättning svagare. Men jag medger, att en dylik konkurrens *för närvarande* endast undantagsvis är att befara, och då förslaget ur andra synpunkter förefaller värdt att beakta, vill jag äfven nu, likasom förra gången då det framställdes, förena mig om detsamma, helst man ju framdeles, om så skulle befinnas önskligt, kan återgå till nu gällande praxis.

Efter någon diskussion om ett af rektor E. Lagus väckt förslag att nu med anledning af sekulardagen Sällskapets pris borde för framtiden bära namnet «Runebergspris» skreds till närmare granskning af de klämmar, som af kommittén föreslagits, och blefvo de med mindre jämkningar godkända att vid årsmötet föredragas i följande ordalydelse:

Af räntan å «stiftarnes fond» afläggas årligen 1,000 mark till *Sällskapets prisfond,* ur hvilken i mån af tillgång pris kunna till ett belopp af 2,000 mark utgifvas för mera betydande arbeten på de områden, inom hvilka Sällskapet äger utöfva och främja litterär verksamhet.

Arbeten af antydd art böra senast vid Bestyrelsens ordinarie sammanträde i november till prisbelöning föreslås af minst två ledamöter i Bestyrelsen, hvilken inom eller utom sig utser en nämnd för frågans vidare beredning. Skulle samtidigt arbeten af olika författare föreslås till belöning, äger nämnden mellan dessa arbeten anställa jämförelse med hänseende till deras värde. Efter det såväl de ursprungliga

förslagen som nämndens utlåtande cirkulerat bland Bestyrelsens ledamöter, afgöres frågan af Bestyrelsen, och skall pris, om sådant beslutes, utgifvas vid Sällskapets årsmöte.

Ordföranden uppläste ett till Svenska Litteratursällskapet i Finland af förlagsbokhandlaren i Borgå Verner Söderström, med anledning af hans kvartsekeljubileum i litteraturens tjänst, utfärdadt donationsbref å tre aktier à 1,000 mark hvarje i förlagsaktiebolaget Söderström & C:o. Beslöts att till donator afsända en tacksägelseskrift, undertecknad af ordföranden och sekreteraren; och skulle det donerade kapitalet i Sällskapets räkenskaper bokföras under namn af «Verner Söderströms donationsfond».

Det lediganslagna stipendiet för undersökning af den i utdöende stadda svenska dialekten i Hvittisbofjärd och Sastmola socknar hade ansökts endast af kollegan, filosofie magistern Isak Smeds. Den folkloristiska kommittén, som redan handlagt ärendet, ansåg sig icke kunna tillstyrka stipendiets bortgifvande åt herr Smeds, enär den blifvande stipendiaten just hade till uppgift att kontrollera herr Smeds' tidigare forskningar inom området och att komplettera dem, hvadan forskaren själf icke ansågs lämplig att utföra detta värf. I anledning häraf beslöts att med stipendiets utgifvande skulle tills vidare anstå.

Magister Valter Sjöblom hade till Sällskapet insändt en förteckning öfver svenska ortnamn från trakterna kring Fredrikshamn, där dessa namn alltmer hålla på att utdö och mångenstädes redan helt och hållet försvunnit. Förteckningen mottogs tacksamt och lämnades till granskning åt den folkloristiska kommittén.

Ordföranden anmälde att sekreteraren i Finska hushållningssällskapet agronomen Arno Reuter förklarat sig villig att blifva Sällskapets ombudsman i Åbo.

Till Sällskapets Runebergsbibliotek hade af redaktör Torsten Sevonius som gåfva inlämnats ett originalbref från J. L. Runeberg till skalden Jakob Gabriel Leistenius, dateradt Borgå den 29 april 1856.

Vidare förärades till Runebergsbiblioteket en af biblioteksamanuensen Hj. Lenning uppgjord ganska rikhaltig för-

teckning öfver till främmande språk verkställda öfversättningar af Runebergs arbeten.

Ordföranden i bestyrelsen för Runebergsbiblioteket rektor E. Lagus uppläste årsberättelsen för det förgångna året, och intogs den här, så lydande:

Berättelse öfver Svenska Litteratursällskapets Runebergsbiblioteks verksamhet och tillväxt under året 1903.

Runebergsbiblioteket har under år 1903 haft glädjen emottaga ett stort antal gåfvor af följande personer: Fröken A. Bohnhoff, kommerserådet G. V. Edlund, musikförläggarne Elkan & Schildknecht och Fazer & Westerlund, Finska konstföreningen, magister Karl Flodin, student Erik Furuhjelm, musikförläggarne C. Gehrman och C. Johnns, fru Ingelius, magister K. Meinander, fröken Anna Krook, rektor Ernst Lagus, statsrådet W. Lagus, professor K. G. Leinberg, musikförläggaren Axel E. Lindgren, musikdirektor Gabr. Linsén, musikförläggaren Abr. Lundqvist, professor G. G. Rosenqvist, orgelnisten Emil Sjögren, fröken Ida Strömborg, intendenten Th. Waenerberg, musikförläggaren K. F. Wasenius och direktor M. Wegelius. I tacksamhetsskuld står biblioteket ock till musikförläggaren Abr. Hirsch, som beviljat 67 % rabatt på alla de på hans förlag utkomna musikalier, som för bibliotekets räkning inköpts hos honom. Genom köp ha för öfrigt förvärfvats några äldre editioner af J. L. Runebergs skrifter, åtskilliga delvis svårt tillgängliga arbeten om skalden, en Runebergs-autograf — några tiotal verser från Kung Fjalar — och ett och hvarje annat. Särskildt bör påpekas det stora antalet kompositioner, tryckta och handskrifna, till ord af Runeberg, hvilka biblioteket under året förvärfvat. Denna notsamling torde väl för närvarande vara den rikaste som finnes.

Serien A. — omfattande manuskript, böcker och noter — ökades under året med 193 numror och innehöll den sista december 1903:

11 numror originalmanuskript af skalden (under året två nytillkomna).

15 andra manuskript (utom noter).

118 numror omfattande tryckta editioner af Runebergs arbeten på skilda språk (äfven kalendrar och tidningar, innehållande enskilda dikter.)

178 musikalier.

63 arbeten och uppsatser om Runeberg och hans släkt. Således inalles 385 numror.

Serien B. — som omfattar framställningar i bild af skalden, hans omgifning m. m., innehöll nämnda dag 111 numror, af dem 7 tillkomna år 1903.

Den 1 januari 1903 häftade bibliotekets kassa för en skuld af 78 mark 88 penni. Under året ha, enligt den till revisorerna öfverlämnade granskningen, bibliotekets utgifter stigit till inalles 262 mark 68 penni (inclusive gäldandet af skulden), dess inkomster åter af Sällskapets allmänna medel till 500 mark, hvadan behållningen i kassan vid ingången af detta år utgjorde 237 mark 32 penni. — För innevarande år hemställa undertecknade vördsamt, att Bestyrelsen ville tilldela Runebergsbiblioteket ett anslag af 300 mark.

Helsingfors den 21 januari 1904.

Ernst Lagus. *Elis Lagerblad.*

Fråga väcktes om att med anledning af sekulardagen af J. L. Runebergs födelse till Sällskapet borde dels såsom hedersledamöter, dels såsom korresponderande medlemmar inkallas personer, hvilka med varmt intresse omfattat skalden samt på något sätt bidragit till belysning af hans verk och hugfästande af hans minne eller ock på annat sätt främjat det arbete, som Sällskapet i hägnet af Runebergs namn utför. Sedan genom diskussion de principer fastställts, enligt hvilka sådana personer borde föreslås, beslöts att vid årsmötet framlägga följande förslag:

a) till *hedersledamöter* skulle kallas:

professor Gustaf Ljunggren i Lund, professor L. Dietrichson i Kristiania, skulptören Valter Runeberg i Helsingfors;

b) till *korresponderande ledamöter:*

bibliotekarien Harald Wieselgren samt professorerna Oskar Levertin och Karl Johan Warburg i Stockholm; bibliotekarierna Claes Annerstedt, Aksel Andersson och L. Bygdén samt professorerna Adolf Noreen och J. A. Lundell i Uppsala; professor Ewert Wrangel i Lund, assistenten doktor Julius Clausen i Köbenhavn samt filosofie doktorn Fritz Arnheim i Berlin.

Beslöts att Sällskapets årsmöte skulle försiggå på ett mera solent sätt än vanligt, och bestämdes tiden för detsamma till klockan 2 à 3 på dagen strax efter det universitetets Runebergsfest i solennitetssalen afslutats.

Doktor Axel Lille hade begärt att få till begagnande mottaga de af fröken I. Strömborg till Sällskapet förärade afskrifterna ur hennes fars anteckningar rörande Runeberg, och beslöt Bestyrelsen att öfversända dessa anteckningar till kungl. biblioteket i Stockholm, där tillfälle kunde beredas doktor Lille att genomgå dem.

Sedan sista sammanträdet hafva följande 57 nya medlemmar i Sällskapet blifvit inskrifna:

I Helsingfors: studenterna Hugo Ekholm, Gunnar Fleege, R. T. von Frenckell, Olaf Homén och Arne Jörgensen, generalskan Selina Hausen, ingenjör Herman Lerche, biblioteksamanuensen Rafael Lindqvist, fil. mag. Axel Mickwitz, vicehäradshöfding Ivar Montell, doktor Einar Qvarnström, fil. kand. Johannes Qvist, jur. doktor Karl Willgren, arkitekt L. E. Sonck och löjtnant Arvid Stenius.

I Borgå: handlanden A. Ahlqvist, vicehäradshöfding K. E. Björksten, godsförvaltaren Wilhelm Boije, lärarinnan Augusta Bärlund, filosofie kandidat Harry Eklöf, konsulinnan Elin Elmgren, lärarinnan Ella af Enehjelm, ingenjör Harald Forsius, handlanden C. G. Frick, forstmästaren Karl Lindberg, kronolänsman A. Lindroos, provisor J. F. Mattsson, folkskolläraren Artur Magnusson, student Bertel Nyberg, bankdirektör Volmar Nyberg, prokurist Axel Nyström, lärarinnan Vivi Reinholm, öfverste A. V. Sanmark, handlanden Oskar Simolin, Svenska klubben, forstmästaren Robert Wadenström, boktryckeriföreståndaren Hugo Winter och tandläkaren Artur Åhman.

I Jakobstad: doktorinnan Elisabet Backman.

I Kotka: kontorschefen Uno Höckert och affärsmannen Hugo Zilliacus.

I Kouvola: herr Hjalmar Andersin, filosofie magister August Andersson, ingenjör Lennart Frey och kontorist Gustaf Packalén.

I Nykarleby: doktor K. J. Hagfors.

I Vasa: student Verner Finnilä, doktor Hampus Granfelt, kontorist Jakob Kallio, handlanden K. W. Petersén, filo-

sofie magister Oskar Schmaltz, lärarinnan Emmy Streng, konsul E. Trümmer, redaktör Ludv. Unggren, läneregistrator Artur Wikman och juris kandidat A. von Willebrand.

I Åbo: filosofie magister U. E. Lindström.

Elis Lagerblad.

Årsmötet den 5 februari 1904.

Med anledning af hundrade årsdagen af Johan Ludvig Runebergs födelse hade Bestyrelsen inbjudit Sällskapets medlemmar och hufvudstadens allmänhet till en högtidlig minnesakt i Universitetets solennitetssal, som för tillfället var festligt smyckad. Sedan en festklädd publik fyllt salongen till sista platsen, öppnade Sällskapets ordförande professor *M. G. Schybergson* högtidsakten med följande tal:

Den uppgift, som efter 1809 års händelser ålåg Finlands svenskatalande bildade allmänhet, var en af de ansvarsfullaste. Det gällde att finna vägen, att söka ledstjärnorna, att rädda hvad som kunde räddas och att tillika grundlägga framtidens arbete. Men våra förfäder ryggade icke tillbaka för svårigheterna och inom kort var det dåvarande unga släktets lösen gifven. En sammanslutning af krafterna till enig samverkan blef målet, som syntes främst eftersträfvansvärdt, och i denna riktning gingo snart nästan alla, hvilkas tankar höjde sig öfver det dagliga lifvets omsorger.

Den store skald, hvars hundraårsminne vi i dag fira, växte upp under sådana intryck, i en sådan omgifning, men han var ensam bland alla mäktig att gifva en fulländad konstnärlig gestaltning åt hvad som lefde i sinnena. Runeberg blef den nationelle diktaren framför andra och i skapelser, där formens renhet sammangår med innehållets gedigenhet och sanning, återgaf han i förhöjd belysning Finlands natur, folklif och historia. Huru hans sång verkat uppfostrande och förädlande veta vi alla, som utbildat vår världsåskådning

under dess inflytande; genom Runeberg har fosterlandskärleken såsom kraft till ädel själfuppoffring blifvit medveten och lefvande hos vårt folk.

Runebergs språk var i fäderneslandet det mindre antalets, och aldrig annars har minoritetens sångare blifvit hela landets nationalskald, men hans sångmö har visat sig mäktig att segra öfver detta hinder, och allt kraftigare tränga nu redan hans toner äfven till de finskatalandes djupa leder. Arbetet för hans dikters öfverflyttande till finsk språkform, som begynte redan på 1830 talet, har sedermera med växande energi fortgått, och det är en af de icke minsta anledningarna till glädje på hundraårsdagen, att en med talang och kärlek utförd finsk öfversättning af alla Runebergs verk redan är till stor del utgifven och snart skall slutföras samt att med anledning af sekularminnet flere arbeten på finska öfver hans lif sett dagen.

Han blef en nationell sångare icke blott för oss utan äfven för vårt svenska broderfolk, hvars språk var hans och som med skäl anser honom vara äfven sin skald. Den svenska litterära granskningen gaf honom tidigt och i allt rikare mån erkännande. Fänrik Ståls Sägner emottogos i Sverige liksom här med jubel, Vårt land lefver där liksom här på folkets läppar, och den hyllning, som i dag i Sverige liksom utöfver Finlands bygder ägnas åt hans minne, vittnar om huru högt han är älskad väster om Bottenhafvet.

I sin nationella säregenhet vänder sig Runebergs sång icke omedelbart till främmande nationer, men dess skönhetsvärld är så rik och ursprunglig, att hans diktning dock med allt större styrka gjort sig gällande äfven där man endast i mindre grad kunnat vara känslig för dess nationella lyftning. Jag bör nämna att i dessa dagar vårt sällskaps ledamot doktor Wolrad Eigenbrodt, som redan förut inlagt stor förtjänst om populariseringen af Runebergs dikter i Tyskland, tillsändt Sällskapet ett exemplar af sin nya tyska öfversättning af Fänrik Ståls sägner, hvilken såsom han i ett bifogadt bref till Sällskapet säger, är afsedd att göra den stora diktarens verk kändt i vida kretsar bland Tysklands allmänhet.

Jag har redan nämnt några vittnesbörd om den pietet, hvarmed Runebergs minne omfattats, och jag gör mig knappast skyldig till någon öfverdrift, om jag säger att ingen nordisk skalds bild blifvit så omsorgsfullt hägnad som hans. Bland vetenskapsmän, som belyst utvecklingen af Runebergs skaldskap, framstå Sveriges och Finlands yppersta litteraturhistoriker sådana som G. Ljunggren, C. R. Nyblom och C. G. Estlander. J. E. Strömberg ägnade, jämte det han vårdade sig om Runebergs hem i Borgå, en sällspord möda åt att samla äfven de små dragen af Runebergs lif, hvilka han sammanställde i en lefnadsskildring, som i sanningskärlek och detaljernas rikedom söker sin like. Vårt sällskap, som stiftats till skaldens åminnelse, har äfven det genom särskilda tidigare publikationer samt genom inrättandet af ett Runebergsbibliotek sökt bidraga till Runebergsforskningen, och annalkandet af sekulardagen innebar en maning till ökade ansträngningar i denna riktning. Vid Bestyrelsens marsmöte 1901 framlades förslag om att «en omfattande framställning af Runebergs lif och diktning borde planläggas, hvars författare finge löfte om ett så betydande pris, att han skulle kunna ägna sig åt detta arbete såsom sin hufvuduppgift». En annan publikation, innehållande smärre bidrag af flere författare, skulle äfven eftersträfvas. Detta projekt antogs af Bestyrelsen och är nu till väsentlig del genomfördt. Till författare af den afsedda biografin lyckades Bestyrelsen vinna professor Werner Söderhjelm, redan förut känd såsom Runebergsforskare, som åtog sig att för Sällskapets räkning författa arbetet, hvars förra del skulle föreligga tryckt den 5 februari 1904. Detta sistnämnda åtagande har professor Söderhjelm nu fullgjort, och den förra delen af hans verk har redan af allmänheten emottagits med omisskänneligt intresse. Jag får således tillerkänna professor Söderhjelm hälften af det utfästa premiet, hvarjämte jag till honom frambär Sällskapets erkänsla med önskan om framgång och krafter till arbetets fullföljande och slutförande. Det är äfven för oss alla bekant, att Sällskapets Festskrift i dag utkommit med bidrag rörande Runebergs lif och skaldskap af ett antal inhemska, svenska, danska, norska och tyska författare, hvilka jag å Sällskapets

vägnar varmt tackar för det intresse de ådagalagt och den möda de ägnat åt företaget.

Det ålägger mig att vid detta tillfälle meddela de beslut sällskapets Bestyrelse, med ledning af en bland sakkunniga tillsatt kommittés yttrande, fattat rörande de pris, som skola utdelas vid årshögtiden.

Det af ständerna vid 1900 års landtdag till utdelning genom Sällskapet anslagna priset af 2,000 mark för litterära arbeten på svenska språket utkomna under åren 1900—1903 har tillfallit statsrådet C. G. Estlander för hans framställning af *Runebergs skaldskap,* hvilken ingår i den 1902 slutförda normalupplagan af skaldens skrifter. Detta arbete utgör den första på vetenskaplig grund byggda utredningen af hela det betydande ämnet. Lika märkligt genom uppdagandet af nya, anmärkningsvärda detaljer i undersökningen som genom den konsekventa, helgjutna framställningen af Runebergs skaldepersonlighet genomgås det af den höga ideala uppfattning, som alltid utgjort grunddraget i professor Estlanders författarskap. Det har synts Bestyrelsen särskildt fägnesamt, att det af ständerna gifna priset på denna betydelsefulla minnesdag tillfaller författaren af ett arbete öfver detta ämne och att Sällskapet nu kunnat ihågkomma sin frånvarande grundläggare och hedersordförande, om hvars nit för den litteraturhistoriska forskningen Sällskapets skrifter bära många betydande vittnesbörd.

Vid öfvervägandet om utdelandet af Sällskapets eget pris af 2,000 mark, som enligt den fastställda ordningsföljden denna gång tillfaller någon författare af skönlitterära arbeten för åren 1900—1903, har Bestyrelsen funnit betydande förtjänster hos flere unga lyriker, hvilka lofva vårt land en ny vår för sången på Runebergs språk. Bland dem har Bestyrelsen tillerkänt priset åt herr Jacob Tegengren för hans samlingar *Dikter, Skuggor och dagrar* samt *Nya dikter.* Hans diktnings område ter sig tills vidare icke vidsträckt, men hans fantasi har ur vårt lands natur, förnämligast ur ödemarkens och skogarnas dunkel, hämtat poetiskt anslående bilder, och hans rena, veka innerlighet gör sig i den bundna formen med konstnärlig kraft gällande.

Det har äfven tillkommit Bestyrelsen att för första gången utdela ett pris af 1,000 mark ur Falckenska testamentsfonden för «någon därom förtjänt publikation uti Finlands litteratur- eller kulturhistoria», utkommen under åren 1902—1903. Bestyrelsen har bland arbeten på detta område skänkt företrädet åt vicebibliotekarien doktor Arvid Hultins bland sällskapets skrifter meddelade biografier öfver *Jakob Frese* och *Torsten Rudeen,* och afser prisbelöningen särskildt det sistnämnda arbetet, som utgör en på studium af nya källor byggd, intresseväckande framställning af den bekante Åboprofessorns lif och litterära verksamhet samt äfven belyser vissa sidor af det karolinska tidehvarfvets kulturlif.

Bland glädjande vittnesbörd om allmänhetens växande intresse för Sällskapets sträfvanden får jag slutligen erinra om att under det nu tilländagångna verksamhetsåret en betydande gåfva tillfallit Sällskapet genom att bokförläggaren Verner Söderström på den dag, då tjugofem år hade förflutit sedan hans förlagsaffär grundlades, åt Sällskapet donerade tre aktier, lydande à 1,000 mark hvarje, i förlagsaktiebolaget Söderström & C:o. Bestyrelsen, som med varm tacksamhet emottagit gåfvan, har beslutit att de donerade värdepappren skola förvaltas såsom en skild fond under namn af «Verner Söderströms donationsfond», hvars räntor skola användas för Sällskapets syftemål.

Härpå uppläste ordföranden följande från Sällskapets hedersordförande statsrådet *C. G. Estlander* från Italien ankomna skrifvelse till Sällskapets högtidsdag:

Då Svenska Litteratursällskapet i Finland nu begår sin betydelsefullaste fest, utbeder jag mig att få deltaga, i det jag uttalar en känsla af tacksamhet mot försynen, som i nödens tider lät den man födas, hvilken uppväckt ibland oss en ädel, human och försakande fosterlandskärlek. Själf fjärran från dagens politik, lade han med denna sin fosterlandskärlek grund för ett arbete, som på alla områden, äfven de politiskt-praktiska, söker fäderneslandets väl och eftersträfvar intet, som ej befrämjar detta.

I enlighet med detta föredöme vill ock Svenska Litteratursällskapet på sitt område, oberördt af dagens politik, verka för Svenska språket och litteraturen såsom oumbärliga för fäderneslandets väl. Jämte kännedomen af svenska språket och dess dialekter i landet, har Svenska Litteratursällskapet ställt som sitt mål kunskapen om den litterära ordlingen på detta språk, dess utveckling, dess värde och betydelse för landet. I öfvertygelse om att den svenska bildningen erfordras för att landet skall utveckla sig framgent som hittills, har Svenska Litteratursällskapet ställt som sin främsta uppgift att utreda hvad denna bildning varit för landet såväl i tidigare århundraden, som i synnerhet under sistförflutna sekel, då kärleken till Finland blef hennes högsta princip. Ty håg och krafter att verka för framtiden få ingenstädes en bättre näring än i kunskapen om och kärleken till det förflutna.

Huru Finlands framtid och särdeles den svenska bildningens framtid skall gestalta sig, ligger höljdt i mörker. Men folkets öden ligga dock sist och slutligen i en nådig och rättvis försyns skön, och därför är det oss tillstadt att hysa hopp om framtiden. Måtte det förunnas Svenska Litteratursällskapet att framgent som hittills verka för sitt ädla mål, ja måtte Sällskapet i sin helhet och hvarje enskild i sin stad verka med ändock större nit, ju vanskligare framtiden ter sig för våra ögon. Därvid skall Sällskapet anse som sin främsta plikt att värna om det minne, i hvars hägn dess egen verksamhet är ställd; icke för skaldens skuld, då ju hans verk äro af en så fulländad form, att deras odödlighet är nog betryggad, men för den håg och de krafter, som af detta minne väckas och underhållas.

C. G. Estlander.

(Gardone Riviera i Italien.)

Festföredraget hölls af professor *Werner Söderhjelm* och handlade om «J. L. Runebergs betydelse som skald». Den högtidliga akten afslutades med «Vårt land», hvari publiken instämde.

Sedan därefter ett större antal af Sällskapets medlemlemmar samlats i fakulteternas sessionsrum, vidtogo förhandlingarna vid årsmötet.

Undertecknad uppläste årsberättelsen, innehållande en återblick på hvad Sällskapet verkat för Runebergs minne, äfvensom en redogörelse för Sällskapets verksamhet under det förgångna året.

På förslag af Bestyrelsen kallades till hedersledamöter af Sällskapet skulptören *Walter Runeberg*, professor *Gustaf Ljunggren* i Lund samt professor *Lorentz Dietrichson* i Kristiania.

Till korresponderande ledamöter kallades bibliotekarien *Harald Wieselgren* i Stockholm, professorerna *Oskar Levertin* och *Karl Warburg* i Stockholm, professor *Otto Sylwan* i Göteborg, professor *Ewert Wrangel* i Lund, professorerna *J. A. Lundell* och *Adolf Noréen* i Upsala, öfverbibliotekarien *Claes Annerstedt* samt bibliotekarierna *Aksel Andersson* och *L. Bygdén* i Uppsala, assistenten cand. mag. *Julius Clausen* i Köpenhamn samt doktor *Fritz Arnheim* i Berlin.

Upptogs till behandling ett af Bestyrelsen framlagdt förslag om förändrade bestämningar beträffande Sällskapets prisbelöningar. Förslaget var sammanfattadt i följande klämmar:

1) Af räntan å «stiftarnes fond» afläggas årligen 1,000 mark till Sällskapets prisfond, ur hvilken i mån af tillgång pris kunna till ett belopp af 2,000 mark utgifvas för mera betydande arbeten på de områden, inom hvilka Sällskapet äger utöfva och främja litterär verksamhet.

2) Arbeten af antydd art böra senast vid Bestyrelsens ordinarie sammanträde i november till prisbelöning föreslås af minst två ledamöter i Bestyrelsen, hvilken inom eller utom sig utser en nämnd för frågans vidare beredning. Skulle samtidigt arbeten af olika författare föreslås till belöning, äger nämnden mellan dessa arbeten anställa jämförelse med hänseende till deras värde. Efter det såväl de ursprungliga förslagen som nämndens utlåtande cirkulerat bland Bestyrelsens medlemmar, afgöres frågan af Bestyrelsen, och skall pris, om sådant beslutes, utgifvas vid Sällskapets årsmöte.

Sedan ett förslag om årsmötets ajournering till en annan dag för afgörande af denna fråga förkastats, uttalade sig amanuensen *Georg Schauman* emot Bestyrelsens förslag samt för-

ordade i hufvudsak bibehållandet af de nuvarande bestämningarna. Dock ville han föreslå en sådan förändring af ordningen för prisens utgifvande, att Sällskapet skulle utgifva ett pris af 2,000 mark hvartannat år för belönande af skönlitterära arbeten, hvart fjärde år för historiska och hvart fjärde år för språkvetenskapliga arbeten.

Bestyrelsens förslag understöddes af docenten *Axel Wallensköld,* som emellertid hemställde, att i andra meningen af förslagets andra kläm ordet «samtidigt» för undvikande af misstydning borde utgå. Ordets uteslutning godkändes äfven af mötet.

Sedan Bestyrelsens förslag yttermera försvarats gentemot herr Schauman af professor *F. Gustafsson,* blef detsamma vid därefter anställd votering antaget af mötet med 13 röster emot 2.

Med anledning af statsrådet C. G. Estlanders skrifvelse till Sällskapet beslöts på förslag af ordföranden att till honom afsända ett så lydande telegram: «Svenska Litteratursällskapet tackar för i edert bref uttalade känslor och förhoppningar och sänder sin saknade hedersordförande en hjärtlig och varm lyckönskan».

Från Sällskapets hedersledamot statsrådet *Wilhelm Lagus* hade ingått följande hälsning och lyckönskan till Sällskapet:

Den 5 februari 1904.

Herr Ordförande för Svenska Litteratursällskapet i Finland, Professor M. G. Schybergson.

Bunden af den sena ålderdomens fjättrar vid min stilla hemhärd, anhåller jag förbindligen att få genom Eder, Herr Ordförande, frambära till högtärade Litteratursällskapet min varmaste hälsning och lyckönskan med anledning af Sällskapets vackra, pietetsfulla hyllningsgärd ägnad sekelminnet af vår store Nationalskalds födelse.

Visst råder i dag jubelstämning öfverallt i vårt älskade fosterland, men hvar skulle väl denna känsla, denna tanke lefva djupare målmedveten än inom det samfund, som ställt hela sin verksamhet i hägnet af Johan Ludvig Runebergs odödliga namn?

Högburet och vördadt pryder detta namn vårt banér, manande vår sträfvan raskt framåt med det vissa löftet: *In hoc signo vinces!* Ske alltså!

Eder tillgifne
W. Lagus
från Lillojamo.

Mötet beslöt att till statsrådet Lagus afsända ett tacksägelsetelegram.

Sällskapets korresponderande ledamot doktor *Wolrad Eigenbrodt* hade såsom festgåfva till Sällskapet öfversändt ett exemplar af den af honom nyligen utgifna omarbetade upplagan af hans tyska öfversättning af Fänrik Ståls sägner, hvilken gåfva åtföljdes af nedanstående skrifvelse:

Jena, 30 Januar 1904.

An die Schwedische Literaturgesellschaft in Finland.

Die Schwedische Literaturgesellschaft in Finland hat mir 1892 die Ehre erwiesen, mich zu ihrem korrespondierenden Mitglied zu ernennen auf Grund meiner Übersetzung von Runebergs Epischen Dichtungen. So mag es mir erlaubt sein, der Gesellschaft, welche ja zum Andenken an Runeberg gestiftet wurde, mit dem Ausdrucke meiner grössten Hochschätzung die wärmsten Glückwünsche zum 100 Geburtstage des grossen Dichters darzubringen und zugleich als geringe Festgabe die neue Ansgabe meiner Übersetzung von Fänrik Ståls Sägner zu überreichen.

Auch in dieser vielfach verbesserten Ausgabe steht die Übersetzung weit zurück hinter dem herrlichen Original; aber nach dem Urteil von deutschen Verehrern Runebergs hat sie doch wesentlich gewonnen an Fluss der Sprache und Wärme des Ausdrucks. Und da sie in Reclams weitverbreiteter Universal-Bibliothek zu sehr billigem Preise erschienen ist, so dürften jetzt endlich Fänrik Ståls Sägner in Deutschland in *weite* Kreise eindringen können.

Wichtige und vielgelesene deutsche Zeitschriften, wie «Der Kunstwart» und «Der Türmer», bringen zum 5 Februar Artikel über Runeberg und auserlesene Stücke aus seinen Werken. Damit tritt der Dichter zum ersten male vor viele Tausende gebildeter deutscher Männer und Frauen. In einer, den Recensions-Exemplaren beigelegten, Vor-Anzeige heisst

es: «Beim Lesen von Fähnrich Stahls Erzählungen wird man mit Wärme ihres Dichters zu dessen 100 Geburtstage gedenken, und ebenso seines jetzt so leidbedrückten Volkes, welches einen *solchen* Dichter hervorzubringen vermochte. Runebergs Werke bezeugen, dass sie wurzeln in einer Volkskraft und in einer Geisteskultur, die nicht durch äussere Mächte zerstört werden kann.»

Mit grösster Hochschätzung und wiederholtem warmem Glückwunsche verbleibe ich der Literaturgesellschaft

aufrichtig ergebener
Wolrad Eigenbrodt.

Från «Gesellschaft für deutsche Litteratur» i Berlin hade till Sällskapet anländt följande lyckönskan i anledning af Runebergsdagen:

Berlin, 1 februar 1904.

Den zur Jahrhundertfeier ihres grossen Dichters Runeberg in Helsingfors vereinigten treuen Pflegern heimischer Art und Kunst sendet die «Gesellschaft für deutsche Litteratur» theilnehmende Grüsse und herzliche Wünsche, des Egmont-Wortes eingedenk: «Zu drücken sind sie, nicht zu unterdrücken.»

Professor D:r *Erich Schmidt*
Mitglied der Kgl. Preussichen Akademie des Wissenschaften.

D:r *D. L. Bellermann*
Direktor des Gymnasiums zum grauen Kloster.

Professor D:r *Konrad Burdach*
Mitglied der Königl. Preussichen Akademie der Wissenschaften.

Dessutom hade ingått följande lyckönskningstelegram:

Jena.

«In tiefster Sympathie für Runeberg und Finland senden zum Jubiläum wärmste Gluckwünsche.

Eucken. Schloesser. Leitzmann. Eigenbrodt.»

Stockholm.

I känslan af den betydelse Runebergs skaldskap ägt för Sverige, sänder Sveriges författareförening på skaldens hundraårsdag en hälsning till den svenskspråkiga litteraturens trogna vårdare i Finland. Hans diktning varder icke glömd i Sveriges tid lika litet som i Finlands.

Stockholm den 5 februari 1904.

Sveriges författareförenings styrelse.

Karl Warburg, Verner von Heidenstam, Georg Nordensvan, Gustaf af Geijerstam, Knut Michaelsson, Axel Raphael, F. U. Wrangel, Per Hallström, Hellen Lindgren, Hjalmar Söderberg.

Kristiania.

Frembær udtrykket af den ærefrygtsfulde hyldest, jeg egner mindet om Finlands udødelige digter.

L. Dietrichson.

Lund.

På Runebergsdagen, här högtidligen firad, sända vi en hjärtlig och broderlig hälsning.

Wrangel. Flensburg.

Kristinehamn.

Ljusets lott och fridens gåfva: Glädjen, hoppet, kärleken.

Axel Arrhenius.

Jakobstad.

Ju mörkare tider, desto klarare lyser lågan i Runebergs fosterländska diktning som en ledstjärna för oss alla. Evig ära öfver minnet af vår store siare och skald! Gud bevare fosterlandet och födelsebygden!

Medborgare och Medborgarinnor i Jakobstad samlade vid Runebergs stuga.

Kotka.

Ett högt lefve för Runebergs minne på hundraårsdagen och ett tack till Litteratursällskapet, som så värdigt vårdat detsamma.

Appelberg, Alfthan, Broberg, Granit, Hultin, Johansson, Tigerstedt, Tranchant, Wendell.

Arkivarien lektor *Elis Lagerblad* uppläste en redogörelse för till Sällskapets arkiv under senaste år dels förärade, dels inlösta handlingar och aktstycken.

Föredrogs revisionsberättelsen, afgifven af de på senaste årsmöte utsedda revisorerna doktor G. A. Nordman och hofrådet W. Westzynhius. På revisorernas tillstyrkan beviljades Bestyrelsen och skattmästaren full ansvarsfribet för det senaste redogörelseåret.

De i tur afgående medlemmarne af Bestyrelsen, statsrådet *C. G. Estlander,* statsarkivarien *Reinh. Hausen,* direktör *Sigfr. Kullhem* och lektor *Elis Lagerblad,* återvaldes med samtliga vid mötet afgifna röster.

Till medlem i Bestyrelsen i stället för docenten Hugo Pipping, som bortflyttat från orten, valdes musikdirektor *Martin Wegelius* med 6 röster.

Till revisorer återvaldes doktor *G. A. Nordman* och hofrådet *W. Westzynthius* samt till revisorssuppleanter kommunalrådet *Abel Landén* och professor *Gustaf Heinricius.*

Till att jämte ordföranden justera årsmötets protokoll utsågs docenten Axel Wallensköld.

Förklarande årsmötet afslutadt, tillkännagaf ordföranden, att i anledning af dagens högtid en festdinér hade anordnats i Societetshuset för Sällskapets medlemmar och deras familjer.

In fidem:
Arvid Hultin.

Årsberättelse vid Svenska Litteratursällskapets i Finland årsmöte den 5 februari 1904.

Då i dag för nitton år sedan talrika vänner af den svenska bildningen i landet sammanträdde härstädes för att fatta beslut om grundläggandet af ett svenskt litteratursällskap i Finland, hade man valt den 5 februari, Johan Ludvig Runebergs födelsedag, för hållande af detta möte, enär hos initiativtagarne till detta sällskaps stiftande från första stunden den tanken stod fullt klar och lefvande, att Sällskapet

skulle träda i dagen under hägnet af Runebergs genius. Det var, såsom det redan heter i inbjudningsskriften, i hans anda det ville verka; hans kärlek till det förflutna, hans höga och frisinnade världsåskådning, hans konst och hans språk ville det söka bevara i hans fädernesland. För att för all framtid fastslå detta tillades till Sällskapets namn «Stiftadt till åminnelse af Johan Ludvig Runeberg», och såsom de första åtgärder, vittnande om Sällskapets sträfvan att verka för hugfästande af detta minne, må framhållas besluten att Sällskapets årsmöten skulle äga rum den 5 februari och att kallelsebrefven till medlemsskap i Sällskapet skulle prydas af Runebergs bild. Redan vid sitt förste årsmöte den 5 februari 1886 kände sig Sällskapet manadt att utvidga sin krets och inbjuda den bildade allmänheten till en festlig sammankomst, ägnad åt Runebergs minne, en plägsed hvilken sedan dess fortgått år efter år. «I och med detta minne», heter det i dåvarande ordförandens tal vid tillfället, «hembära vi vår hyllning åt alla de goda makter, som varit verksamma i vår bildning och som vi hoppas och önska, att äfven framgent skola härska där. På en tid, då den praktiska verksamhetens män kanske mer än någonsin tillförene känna sig oroade och tryckta af det närvarandes tvång, är det nödvändigare än tillförene att gå tillbaka till det förflutna, för att där hämta kraft och mod af bildningens frukter, hvilka icke kunna beskattas eller borttagas.» I talet påpekades i främsta rummet vikten af att hålla vid makt den fosterländska anda, hvars yppersta tolk Runeberg var.

Sällskapets korta historia visar, att dess ledande män från början hade klart för sig, att det stora minne, hvars hägnande Sällskapet omfattat som sin uppgift, äfven pålade detsamma stora förpliktelser. Det gällde att oaflåtligt hafva blicken fäst på allt, som vore ägnadt att bevara detta minne lefvande från generation till generation. Vid Sällskapets stiftelse var endast det första ungdomsskedet af Runebergs lif närmare utforskadt, medan allt djupare studium såväl af hans diktning som af hans världsåskådning länge hade varit försummadt. Denna försummelse har Sällskapet från början af sin verksamhet velat godtgöra genom att i allt högre grad

söka lifva intresset för kännedomen om Runebergs lefnad och verk. Redan på Sällskapets första årsmöte hölls af dåvarande ordföranden statsrådet C. G. Estlander föredrag om «J. L. Runebergs religiösa världåskådning», hvilket föredrag ett år senare i Sällskapets skrifter följdes af den värderika publikationen om «J. L. Runebergs estetiska åsikter», tvenne uppsatser, som varit af grundläggande betydelse för kännedomen om skaldens världsåsikt.

Efter denna början ha föredragen på Runebergsdagen icke sällan behandlat någon episod ur skaldens lif eller någon sida af hans rika skaldeverksamhet. Föredraget vid årsmötet 1891, som hölls af professor F. Gustafsson, handlade om Runebergs verskonst. Det af professor F. Elfving år 1892 hållna årsfestföredraget om «Naturen och våra diktare» innehöll bl. a. en framställning af Runebergs sätt att skildra naturen. På årsmötet 1893 skildrade professor J. E. Strömborg Runebergs sommarlif på Kroksnäs. Ämnet för rektor E. Lagus' föredrag på årsmötet 1895 var «Runebergs tidigare diktning uppfattad af samtiden». Och i dag ha vi alla lyssnat till det fängslande föredrag, som professor Werner Söderhjelm hållit om J. L. Runebergs betydelse som skald.

Samtliga dessa föredrag ha sedermera offentliggjorts i Sällskapets «Förhandlingar och Uppsatser», hvari därutöfver ingå talrika såväl större som mindre bidrag till Runebergsforskningen. C. G. Estlander har, utom sina ofvannämnda uppsatser, yttermera publicerat ett par smärre bidrag till kännedomen om några af Runebergs dikter. F. Gustafsson har redogjort för «Runebergs öfversättningar från antiken.» P. Nordmann har skildrat Runebergs förhållande till svenska akademin. E. Lagus har skrifvit om editionerna af Runebergs skrifter. Hj. Appelqvist har offentliggjort varianterna till Fänrik Ståls sägner. Werner Söderhjelm har meddelat «Anteckningar om och ur handskrifterna till J. L. Runebergs lyriska dikter». Z. Schalin har samlat «Anekdoter och minnen rörande Runeberg». Th. Waenerberg har redogjort för Runebergs dikter på holländska och O. Grotenfelt tecknat Runebergs förhållande till den finska talande befolkningen m. fl.

Sällskapet har äfven haft sin uppmärksamhet riktad på

bristfälligheten af de upplagor, i hvilka skaldens verk ända till senaste tid hembjudits åt allmänheten. Denna fråga har särskildt berörts i E. Lagus' ofvannämnda uppsats om editionerna af Runebergs skrifter, hvari påvisades de talrika textfelen i de befintliga upplagorna af skaldens skrifter och framhölls såsom en bjudande nödvändighet att i den närmaste framtiden tänka på utgifvandet af en normalupplaga af Runebergs arbeten. Denna tanke blef ej förgäfves utkastad. Då fråga uppstod om att till femtioårs minnet af «Fänrik Ståls sägners» utkommande utgifva en ny upplaga af sägnerna med illustrationer af Edelfelt, anhöll förlagsfirman Söderström & C:o om Sällskapets medverkan för fastställande af ett korrekt textexemplar af sägnerna. Och sedan de nödvändiga förarbetena härtill, genomgåendet af manuskript och äldre upplagor samt uppteckning af varianter, utförts genom af Sällskapet utsedde förtroendemän, kunde genom Sällskapets försorg den första korrekta upplagan af Fänrik Ståls sägner se dagen. Men härvid stannade icke verkningarna af det af Sällskapet väckta initiativet. Förläggaren af Runebergs skrifter ansåg tiden vara inne att skrida till utgifvande af en normalupplaga af skaldens samlade arbeten, och om också denna tillkommit utan direkt medverkan från Sällskapets sida, har dock textens normaliserande utförts enligt samma grunder och af samma personer, som redan voro verksamma för fastställande af textexemplaret till Fänrik Ståls sägner. Redan genom denna med kritisk omsorg fastställda text höjer sig normalupplagan framom alla tidigare vare sig här hemma eller i Sverige utgifna upplagor, men dess värde ökas yttermera genom den djupgående teckning af Runebergs skaldskap, hvarmed utgifvande statsrådet C. G. Estlander här afslutat sina i Sällskapets skrifter påbörjade Runebergsstudier.

Sällskapet har äfven funnit tillfälle att om också i ringare mån verka för spridande af kännedomen om Runebergs diktning i utlandet samt har därvid också haft i sikte den betydelse en närmare bekantskap med vår nationalskald kunde få för väckande af ett allmännare intresse för skaldens fädernesland. Så inledde Sällskapet redan tidigt förbindelser med den framstående tyska öfversättaren af Fänrik Ståls sägner

och Runebergs episka dikter doktor Wolrad Eigenbrodt, hvilken kallades till Sällskapets korresponderande ledamot. För att möjliggöra utgifvandet af en ny omarbetad och förbättrad upplaga af «Fähnrich Stahls Erzählungen» beslöt Sällskapet att inlösa 500 exemplar af detta arbete, och de inlösta exemplaren förärades sedermera till ett antal framstående för Finland varmt intresserade personer i olika delar af utlandet. Från många håll fick Bestyrelsen sedermera mottaga vittnesbörd om det varma intresse, hvarmed man äfven i utlandet tagit kännedom om Runebergs förnämsta diktverk.

Såsom ett glädjande bevis på allmänhetens förtroende räknar Sällskapet, att det under sin korta tillvaro redan fått mottaga såsom gåfvor icke så få manuskript och bref af skalden. Så är Sällskapet innehafvare af originalmanuskripten till «Nadeschda», «Kan ej», «Adlercreutz» m. fl. samt äger bref af skalden till I. Ilmoni, W. Lagus, B. O. Lille, R. Sjögren, Emelie Björksten m. fl. Den sistnämnda brefsamlingen, som förmodas innehålla intima meddelanden af skalden, har förärats till Sällskapet med det villkor, att den får öppnas först år 1940. Under senaste år har Sällskapet fått mottaga synnerligen värdefulla bidrag till kännedomen om det senaste skedet af Runebergs lefnad, nämligen dagboksanteckningar förda af skaldens intima vän och biograf professor J. E. Strömborg under åren 1865—1877.

Då kollektionen af manuskript och andra bidrag till Runebergsforskningen alltjämt ökats, har Sällskapet ansett sig böra skrida till grundläggandet af ett Runebergsbibliotek, hvari de originala manuskripten till skaldens arbeten numera uppbevaras. Därjämte har Sällskapet under de senaste åren till detta bibliotek sökt förvärfva exemplar af Runebergs i tryck utgifna verk, öfversättningar af desamma till andra språk, arbeten och uppsatser om Runeberg, planscher och musikalier samt annat som kunde bidraga till kännedom om skalden och hans verk. Det nya biblioteket har under sin korta tillvaro fått röna många bevis på allmänhetens förtroende, särskildt genom gåfvor af böcker, musikalier och konstverk. För närvarande omfattar Runebergsbiblioteket inalles omkring 500 nummer.

Sällskapet har känt sig särskildt manadt att söka högtidlighålla de minnesdagar, som utgöra en erinring om skalden och hans verk. I anledning af 50:de årsdagen af Fänrik Ståls sägners utkommande den 12 december 1898 hade Sällskapet inbjudit allmänheten till en solenn akt i universitetets solennitetssal, hvarvid i ett inledande föredrag af Sällskapets hedersordförande statsrådet C. G. Estlander lämnades några intressanta meddelanden om huru sägnerna mottogos af samtiden samt konstaterades att deras skönhetsverkan icke i någon mån förminskats under halfseklets förlopp, hvarför man kunde förutspå desamma en sällsynt varaktighet och oföränderlighet. Sällskapets då fattade beslut att på ett varaktigare sätt genom präglandet af en medalj hedra minnet af det största och betydelsefullaste diktverk den svenska litteraturen i vårt land har att uppvisa stötte som bekant på hinder, hvarigenom saken för den gången fick förfalla.

I själffallet ännu intensivare grad har Sällskapet vinnlagt sig om att i mån af sina litterära krafter och ekonomiska resurser på ett värdigt sätt söka begå hundraårsminnet af skaldens födelse. Förberedelserna härtill ha fortgått under de senaste åren. I främsta rummet har Sällskapet gifvetvis afsett en litterär hyllning af vår store diktarekonungs minne. Genom Sällskapets försorg har som bekant utkommit första delen af en omfattande och på nyaste källmaterial stödd lefnadsteckning öfver Johan Ludvig Runeberg, författad af professor Werner Söderhjelm, hvilket af Bestyrelsens bästa välönskningar följda arbete redan hunnit tillvinna sig ett välförtjänt erkännande. I dag har äfven utkommit en af Sällskapet utgifven särskild festpublikation «Till Johan Ludvig Runebergs minne. Festskrift den 5 februari 1904», innehållande talrika och märkliga bidrag af C. G. Estlander, R. Eucken, L. Dietrichson, F. Gustafsson, E. Wrangel, W. Eigenbrodt, J. Clausen, E. Lagus, V. T. Rosenqvist m. fl. Alla bidrag ansluta sig till föremålet för dagens hyllning. Sällskapets bestyrelse har skytt hvarken mödor eller kostnader för att låta dessa tvenne festpublikationer framstå såsom värdiga hyllningsgärder till den minnesfest, som vi i dag fira. Bestyrelsen vill hafva uttalad sin varma tacksägelse till professor

Söderhjelm såväl för den beredvillighet, hvarmed han emottagit Sällskapets uppdrag, som för det lyckliga sätt, hvarpå han utfört detsamma, äfvensom till de ärade författare såväl hemma som i utlandet, hvilka lämnat så värderika bidrag till festskriften till Johan Ludvig Runebergs minne.

Hundraårsdagen af Runebergs födelse har synts Bestyrelsen ägnad att med en hedersbevisning ihågkomma de män, som tidigare gjort sig förtjänta om Runebergsforskningen. Bestyrelsen har beslutit att till årsmötet framlägga förslag om att till hedersledamöter af Sällskapet kalla tvenne åldriga forskare, professor *Gustaf Ljunggren* i Lund och professor *Lorentz Dietrichson* i Kristiania, af hvilka den förre i sina «Studier öfver Runeberg» (1882—83) har belyst det tidigare skedet af Runebergs skaldeverksamhet, medan professor Dietrichson redan för fyratio år sedan framträdde med det första skaldeporträttet af Runeberg (1864). Af inhemska män föreslår Bestyrelsen att till Sällskapets hedersledamot måtte kallas skaldens son, skulptören *Walter Runeberg,* som icke blott är skaparen af det stora monumentet öfver Runeberg, utan hvars hela konstnärverksamhet tyckes uppfylld af impulser från hans stora faders klassiska diktning.

På samma gång hemställer Bestyrelsen att till korresponderande ledamöter af Sällskapet måtte kallas bibliotekarien H. Wieselgren i Stockholm, professorerna O. Levertin och K. J. Warburg i Stockholm, professor Otto Sylvan i Göteborg, professor Ewert Wrangel i Lund, professorerna J. A. Lundell och A. Noréen i Upsala, öfverbibliotekarien Claes Annerstedt, bibliotekarierna Aksel Andersson och L. Bygdén i Upsala, assistenten cand. mag. Julius Clausen i Köpenhamn samt doktor Fritz Arnheim i Berlin. Äfven flere af dessa ha gjort sig kända såsom intresserade Runebergsforskare.

Bestyrelsen har äfven haft tillfredsställelsen att utgifva prisbelöningar för de mest framstående arbeten öfver Runeberg, som på senaste tiden utkommit. Vi erinra om att Bestyrelsen vid ett föregående årsmöte belönat professor J. E. Strömborgs biografi öfver Runeberg med ett pris af 2,000 mark. I dag har Bestyrelsen, såsom af ordföranden redan tillkänna-

gifvits, enhälligt tilldelat statsrådet *C. G. Estlander* ett af Finlands ständer ur den Längmanska fonden anslaget pris af 2,000 mark för hans år 1902 utkomna utmärkta och genialiska framställning af Runebergs skaldskap. För utförandet af uppdraget att till hundrade årsdagen af skaldens födelse författa en biografi öfver Runeberg har Bestyrelsen utfäst ett extra pris af 5,000 mark, hvaraf halfva beloppet tilldelats professor *Werner Söderhjelm* för den nu utkomna första delen af hans arbete, medan återstoden utgifves, när arbetet föreligger afslutadt. Vid detta årsmöte har vidare Sällskapets pris af 2,000 mark, denna gång i tur att utgifvas för skönlitterära arbeten, tilldelats herr *Jacob Tegengren* för hans under de senaste fyra åren utgifva trenne diktsamlingar. Lägger man härtill, att ett pris af 1,000 mark utgifvits ur den Falckenska donationsfondens räntemedel, så har Sällskapet inalles denna gång varit i tillfälle att anslå prisbelöningar till det för våra förhållanden icke oansenliga beloppet af 10,000 mark.

I sammanhang härmed må nämnas, att Bestyrelsen funnit sig föranlåten att taga i betraktande, huruvida det hittills följda sättet vid utgifvandet af Sällskapets ordinarie prisbelöningar är det i allo ändamålsenligaste och lämpligaste. Vid årsmötet 1900 antog Sällskapet som bekant sådana förändrade bestämningar beträffande prisens bortgifvande, att prisutdelningen skulle äga rum endast hvartannat år, ena gången för språkvetenskapliga och historiska arbeten, andra gången för skönlitterära alster. Det visade sig dock redan första gången, då detta beslut skulle tillämpas, att komparationen mellan historiska och språkvetenskapliga arbeten ställde sig ytterst svår, ja nästan ogörlig. Redan då framhölls inom Bestyrelsen nödvändigheten af ett annat förfarande vid bortgifvandet af Sällskapets pris. Härtill kommer att icke sällan de periodiskt återkommande prisbelöningarna ställa Bestyrelsen inför svårigheten att välja mellan några jämngoda arbeten, hvarvid resultatet blifvit, att ett af desamma med ringa majoritet erhållit priset, medan de öfriga, måhända lika förtjänstfulla, förblifvit utan. Utan tvifvel kunde prisen utgifvas med större fördel och med mindre svårighet, om det icke skedde

under fastställda korta perioder, utan endast undantagsvis, eller när ett mera betydande verk sett dagen och hunnit allmännare bedömas samt vunnit större erkännande. I sådant fall vore det jämförelsevis lätt för Bestyrelsen att t. ex. på förslag af minst två af dess ledamöter och en särskild prisnämnd utgifva pris, hvilkas belopp kunde förblifva vid det gamla 2,000 mark. Med beaktande af dessa synpunkter, som i Bestyrelsen framställts af professor F. Gustafsson, har Bestyrelsen nedsatt en kommitté för att uppgöra förslag till förändrade bestämningar beträffande Sällskapets prisbelöningar. Förslaget, som godkänts af Bestyrelsen och i afton kommer att framläggas till årsmötets afgörande, är sammanfattadt i följande klämmar:

1) Af räntan å «stiftarnes fond» afläggas årligen 1,000 mark till Sällskapets prisfond, ur hvilken i mån af tillgång pris kunna till ett belopp af 2,000 mark utgifvas för mera betydande arbeten på de områden, inom hvilka Sällskapet äger utöfva och främja litterär verksamhet.

2) Arbeten af antydd art böra senast vid Bestyrelsens ordinarie sammanträde i november till prisbelöning föreslås af minst två ledamöter i Bestyrelsen, hvilken inom eller utom sig utser en nämnd för frågans vidare beredning. Skulle samtidigt arbeten af olika författare föreslås till belöning, äger nämnden mellan dessa arbeten anställa jämförelse med hänseende till deras värde. Efter det såväl de ursprungliga förslagen som nämndens utlåtande cirkulerat bland Bestyrelsen, afgöres frågan af Bestyrelsen, och skall pris, om sådant beslutes, utgifvas vid Sällskapets årsmöte.

Det är ett glädjande faktum, att Sällskapets litterära verksamhet för närvarande tyckes befinna sig i ett skede af uppblomstring, hvartill Sällskapets historia tills dato ej haft att uppvisa ett motstycke. Särskildt gäller detta publikationernas mängd och betydenhet. Af Sällskapets skrifter ha sedan senaste årsmöte följande delar utkommit:

57 delen: Bref, tal och andra skrifter af *Mikael Chorœus* utgifna af *Ernst Lagus.* 400 s. 8:o.

58 delen: Skildring af krigshändelserna i Öster- och Västerbotten 1808—1809 af *Carl Johan Ljunggren.* Utgifven af *Reinh. Hausen.* Med författarens porträtt och en karta. 153 s. 8:o.

59 delen: Bidrag till Eddametriken af *Hugo Pipping.* 117 s. 4:o.

60 delen: Per Brahe. Illustrerad lefnadsteckning författad af *Petrus Nordmann.* 520 s. 8:o.

61 delen: Johan Ludvig Runeberg, hans lif och hans diktning af *Werner Söderhjelm.* Första delen. 468 s. 8:o.

62 delen: Till Johan Ludvig Runebergs minne. Festskrift den 5 februari 1904. 441 s. 4:o.

63 delen: Förhandlingar och Uppsatser. 17. 1903. LXIII+407 s. 8:o.

Inalles ha således under året utkommit 7 volymer, den högsta siffra, som hittills uppnåtts. Därtill kommer yttermera, att icke mindre än sex arbeten för närvarande äro under tryckning och väntas utkomma i den närmaste framtiden. Dessa dels under senaste år, dels redan tidigare förberedda arbeten äro följande:

Ordbok öfver de östsvenska dialekterna af *Herman Wendell.* Första häftet.

Pehr Kalms resa till Norra Amerika. Ny upplaga. Första delen, utgifven af *Georg Schauman.*

Biografiska undersökningar rörande Anders Chydenius af *Georg Schauman.*

Dagbok och reseanteckningar af G. A. Wallin, jämte en biografisk inledning af *Knut Tallqvist.*

Finlands svenska vitterhet. Fjärde delen, omfattande den Karolinska tiden, med en litteraturhistorisk inledning af *Arvid Hultin.*

Ridderskapets och adelns protokoll vid 1809 års landtdag, utgifna af *Elis Lagerblad.*

Sällskapet har sålunda under sitt senaste verksamhetsår dels utgifvit, dels förberedt utgifvandet af icke mindre än tretton särskilda arbeten. Det vore utan tvifvel i hög grad

önskvärdt, att Sällskapets litterära verksamhet ostördt finge utveckla sig i sådan utsträckning, och intet tecken tyder heller på att den senaste tidens rika alstring skulle följas af en afmattning. Men Sällskapets ekonomiska tillgångar äro dock alltför inskränkta för att i framtiden möjliggöra utgifvandet af arbeten i så stor skala. Bestyrelsen torde för innevarande år första gången komma att stå inför ett deficit, för hvars betäckande särskilda åtgärder måste vidtagas. Äfven om man frånser de extra ordinarie kostnaderna för publikationerna till Runebergsjubileet, taga dock äfven öfriga under utgifning varande arbeten så stora utgifter i anspråk, att ett fortgående på den nu inslagna vägen icke vore möjligt utan att allvarligt rubba Sällskapets finansiella ställning. Bestyrelsen skall därför utan tvifvel se sig nödsakad att vid uppgörandet af budgeten för de närmaste åren iakttaga en större sparsamhet vid utgifvandet af nya publikationer.

Till Sällskapets årsskrift «Förhandlingar och Uppsatser» ha under året bidrag influtit af nedanstående författare:

Ett föredrag om Savolaks-karelska afdelningens historia af professor *K. K. Tigerstedt,* anmäldt af professor *M. G. Schybergson.*

Johan Ekelund af docenten *G. A. Nordman.*

Robert Tengström af doktor *Gunnar Castrén.*

Gillet Amore proximi eller kärleken till nästan af professor *K. G. Leinberg.*

Biografiska silhuetter. II. Anteckningar om J. L. Runeberg af *Z. Schalin.*

Samtliga dessa uppsatser äro publicerade i det häfte af «Förhandlingar och Uppsatser», som utkommit till jubileumsdagen. I detsamma ingå äfven några bidrag till Runebergsforskningen, hvilka tillkommit genom Bestyrelsens initiativ. Dessa äro följande:

Runebergs afhandling om den tragiska koren, öfversatt af *F. Gustafsson.*

Fredrika Runebergs skaldskap af *R. F. von Willebrand.*

Några bilder från den Runebergska kretsen af *E. Nervander.*

I häftet voro äfven afsedda att ingå förteckningar öfver Runebergsbiblioteket i Borgå och öfver Runebergs manuskriptsamling, uppgjorda af doktor *Ossian Grotenfelt,* men dessa ha på grund af bristande utrymme icke kunnat få plats i det nu utkomna häftet, utan äro reserverade för ett följande häfte.

Uppmuntrande för Sällskapet är, att dess medlemsantal fortfarande befinner sig i stark tillväxt. Visserligen företer ej senaste år samma ökning som år 1902, då medlemsantalet ökades med 280 nya medlemmar, men sagda års exceptionella tillväxt berodde på särskilda åtgärder, hvilka då af Bestyrelsen vidtogos. Under senaste år har Sällskapets medlemskrets ökats med 156 nya medlemmar, däraf 6 ständiga medlemmar och 150 årsmedlemmar. I Helsingfors utgör ökningen 38 nya medlemmar, bland dem 3 ständiga. I landsorten kommer Borgå (ombudsman döfstumskoleföreståndaren O. Wichmann) i främsta rummet med 22 nya medlemmar. Därnäst följa Kotka (ombudsman magister Herman Hultin) med 18, Vasa (ombudsman hofrättsrådet Knut Åkesson) med 14, Fredrikshamn (ombudsman lektor S. Nordenstreng) med 12, Åbo (ombudsman kommerserådet Fr. v. Rettig) med 9, Tammerfors (ombudsman vicehäradshöfding W. Björksten) med 6 nya medlemmar. I de öfriga ombudsmannadistrikten representeras ökningen af följande siffror: Upsala 5, Heinola, Kouvola och Lahtis 4, Kuopio 3, Eura och Nykarleby 2 samt en ny årsmedlem å enhvar af orterna Björneborg, Hangö, Jakobstad, Jyväskylä, Kajana, Kexholm, Koskis, Loimijoki, Lund, Moskva, Nystad, St. Michel och Uleåborg. Tilläggas bör att under dagarna närmast före årsmötet åtskilliga nya medlemmar anmälts såväl i Helsingfors som i landsorten, men då dessa ännu ej hunnit blifva inregistrerade i Sällskapet, ha de ej heller upptagits i ofvanstående statistik.

Sällskapets donerade fonder ha fått en tillökning under året genom en donation af bokförläggaren Werner Söderström i Borgå, som med anledning af sitt kvartsekelsjubileum såsom förläggare till Sällskapet donerat tre aktier à 1,000 mark i förlagsaktiebolaget Söderström & C:o.

Till slut må nämnas, att Sällskapet ägnat sin hedersordförande statsrådet C. G. Estlander en hyllningsgärd i anledning af nyligen fyllda 70 år. Till hans nuvarande vistelseort i Italien afsändes ett lyckönskningstelegram från Bestyrelsen, och äfven enskilda härvarande medlemmar af Sällskapet uppvaktade jubilaren med telegrafiska hälsningar.

Arvid Hultin.

Arkivariens årsberättelse den 5 februari 1904.

Under senast tilländagångna verksamhetsår har Svenska Litteratursällskapet i Finland intensivare än någonsin förut arbetat för förverkligandet af sin uppgift. Visserligen var antalet tomer, som året förut distribuerades, litet större, men utom åt de fyra banden, hvilka då utkommo, ägnades under hela senare hälften af året mycken tid åt förberedelserna till ett värdigt firande af hundraårsminnet af vår store skaldekonung, hvars namn Sällskapet bär. Resultatet af det sjudande arbetet föreligger nu färdigt i tvenne imposanta volymer, den stort anlagda Runebergsbiografins första del och den digra festskriften. Därtill kommer att det i dag synliga sjuttonde bandet af Sällskapets «Förhandlingar och Uppsatser» till en betydlig del är ägnadt skalden och hans familjekrets. Med allt detta hafva tid och krafter för Sällskapet räckt till att ytterligare i början på innevarande år utsända en under det förra året tryckt omfattande och värdefull publikation, d:r P. Nordmanns lefnadsteckning öfver Per Brahe.

Under denna kraftfulla utåt vända verksamhet har det tysta samlingsarbetet inom Sällskapet fortgått med oförminskad ifver. Af de under året utsända stipendiaterna hafva tvenne inlämnat sina skördar af folklore. Synnerligen värdefull, och sannolikt den rikhaltigaste i sitt slag som finnes, är den samling af dansmelodier, som musikern Otto Andersson

hopbragt i Österbotten. Vid ett af honom för Svenska Litteratursällskapets bestyrelse hållet föredrag, hvarvid melodier af olika slag utfördes på violin, fick man ett godt intryck af det varma intresse, hvarmed herr Andersson utfört sitt arbete, äfvensom af dess stora värde. Dessutom hade en tidigare stipendiat, magister Alfons Takolander, kompletterat sina förut gjorda samlingar med nya, dem han som gåfva öfverlämnade åt Sällskapet.

Till den folkloristiska litteraturen kan man på sätt och vis räkna ett tämligen omfångsrikt manuskript med öfverskrift «Folktron vid tjugonde seklets början, sammanställd i frågor och svar af H. R. A. Sjöberg». Det är en ganska originell tanke, som herr Sjöberg här förverkligat. Han har velat utröna måttet af den kunskap i lifvets allmänna frågor, som kan förefinnas hos en själfläird, aflägset boende skärgårdsbefolkning, hvilken ännu icke påverkats af den nya tidens bildningssträfvanden. Ingen af de sex vuxna personer, tillhörande tvenne åldersklasser och olika kön, till hvilka han ställer sina frågor, har besökt någon skola, utan hvar och en har hufvudsakligen haft lifvet till läromästare och därutöfver af vetgirighet endast på egen hand uppsnappat något smått och godt ur böcker. Den använda frågemetoden är väl lämpad för att låta de utfrågades omdöme och kunskaper klart manifestera sig i de enkla, någon gång enfaldiga, men oftare ganska fyndiga svaren. Frågorna röra religion, geografi, allmän historia, räkning, rymders och ytors mätning och naturkunnighet. Sistnämnda ämne är taget i mycket vidsträckt betydelse och omfattar mera än hälften af de 210 frågorna.

En annan egendomlig folkskrift har införlifvats med arkivets samlingar, bärande öfverskriften «Prof på fårmärken från Replot socken af Vasa län, insamlade af Wilh. Sjöberg». I 100 särskilda teckningar visas, huru fåren märkas medels olika inskärningar i öronen för att af ägarne igenkännas, då hela byars får i gemensamma stora hjordar släppas ut på sommarbete långt borta i skären. Detta varar från ersmässan den 18 maj till mickelsmässan den 1 oktober, då skallgång företages och hvarje fårägare ledd af märkena uppletar och hemför sina får. I en åtföljande beskrifning

lämnas noggranna underrättelser om de plägseder, som stå i förbindelse med fårskötseln i Replot skärgård.

Af rektor E. Lagus har Sällskapet som gåfva fått emottaga afskrifter af 26 dikter och 5 uppsatser på prosa af Mikael Choræus. De hafva af olika orsaker icke blifvit tryckta bland skaldens af Svenska Litteratursällskapet utgifna skrifter, men äro dock af intresse för litteraturforskaren.

Ytterligare har rektor Lagus till Sällskapets arkiv inlämnat ett antal handlingar, som tillhört tvenne numera upplösta föreningar, hvilkas mål var att försöka åstadkomma en inhemsk svensk scen i vårt land. Den ena, benämnd «Dramatiska föreningen» verkade mellan åren 1892 och 1896, hvarefter den efterträddes af «Understödsföreningen för svenska inhemska teatern» hvilken med något utvidgadt program från 1897 fortsatte arbetet för samma syftemål. I det protokoll, som fördes vid föreningens sista sammanträde den 29 mars 1903 och vid hvilket beslut fattades om föreningens upplösning, finnes antecknadt, att föreningens protokoll, böcker och andra vid föreningens verksamhet tillkomna handlingar skulle efter dess upphörande öfverlämnas till Svenska Litteratursällskapets i Finland arkiv. Dessa handlingar innehålla hufvudsakligen protokoll, förda vid de bägge föreningarnas sammankomster, deras årsberättelser samt redogörelser för den af dem underhållna teaterskolans verksamhet, äfvensom deras matriklar, kassa- och hufvudböcker.

Af äldre skrifter har endast en under året inkommit till arkivet. Den är bunden i skinnpärmar och på titelbladet står: KiärleksÄfwentyr emellan Konung Gustav Adolph i dess yngre åhr och Fröken Ebba Brahe, Grefwe Abraham Brahes dotter, grundat på Dygdenes och Kiärlekens Fastaste Pelare. — Tillhörig Andr. Rising. Det är en nitid afskrift, dagtecknad «Stockholm den 25 Aprill 1766». Då emellertid arbetet är tryckt, upptages här icke någon redogörelse för innehållet. Den gamla, prydliga boken är en gåfva till Sällskapet af gardeskaptenen G. Brunou.

Ledsamt nog hafva under årets lopp ej flere äldre handlingar och för kulturhistorien intressanta brefsamlingar inlämnats till arkivet, men det är att hoppas att med den

talrika tillslutning af nya medlemmar, som Sällskapet haft att glädja sig åt, en ökad mängd af värdefulla bidrag skall tillföras Sällskapets arkiv.

Elis Lagerblad.

Revisionsberättelse.

Utsedda att granska Svenska Litteratursällskapets i Finland räkenskaper för år 1903 hafva vi utfört detta uppdrag och få därom afgifva följande:

Vinst- och Förlusträkningen utvisar

I Debet:

Prisbelöningar	Fmk	1,500: —
Författarhonorar	»	8,628: 50
Tryckningskostnader	»	15,556: 17
Resestipendier	»	800: —
Runebergsbiblioteket	»	183: 80
Gratifikationer	»	300: —
Inköpta samlingar	»	925: —
Aflöningar	»	600: —
Annonser	»	263: 88
Omkostnader	»	1,599: 57
Stiftarenas fond godtgjord ränta	»	5,596: 01
H. L. Falckens fond d:o	»	515: 97
Öfverföres till 1904	»	4,157: 26
Summa	Fmk	40,626: 16

I Kredit:

Öfverföring från 1902	Fmk	9,269: 46
Årsafgifter	»	8,665: —
Intressen	»	10,146: 47
Dividender	»	451: —
Transport	Fmk	28,531: 93

Transport	Fmk	28,531: 93
Agio	»	636: 20
Försålda skrifter	»	958: 03
Statsbidraget	»	10,000- —
Bidraget ur Längmanska fonden	»	500: —
Summa	Fmk	40,626: 16

Balansräkningen vid årets utgång

I Debet:

Finska statens 3 $^1/_2$ $^0/_0$ järnvägslån af år 1889	Fmk	7,783: 95
Finska Hypoteksföreningens 4 $^0/_0$ lån af år 1903	»	31,000: —
Helsingfors stads 5 $^0/_0$ vattenledningslån af år 1876	»	19,000: —
Helsingfors stads 4 $^1/_2$ $^0/_0$ regleringslån af år 1882	»	16,500: —
Ryska statens 5 $^0/_0$ premielån af år 1864	»	580: 80
Moskva-Kiev-Woronesch 4 $^0/_0$ järnvägslån af år 1895	»	49,600: —
Aktier	»	11,640: —
Bankdepositioner	»	65,000: —
Skuldsedlar	»	35,000: —
Diverse årsmedlemmars och personers konti	»	650: —
Förskott å författarehonorar	»	1,900: —
L. Stråhles konkursmassa	»	162: —
Förskott åt Runebergsbiblioteket	»	237: 32
Löpande räkning i Föreningsbanken	»	8,851: 88
Kassa	»	204: 16
Upplupna räntor	»	2,096 13
Summa	Fmk	250,206: 24

I Kredit:

Victor Höckerts testamentsfond	Fmk	81,582: 09
Maria Lindemans d:o	»	5,493: 33
Hedvig Lovisa Falckens d:o	»	11,046: 04
Verner Söderströms donationsfond	»	3,000: —
Transport	Fmk	101,121: 46

	Transport Fmk	101,121: 46
Stiftarnes fond	»	119,900: 31
Ständiga medlemmars fond	»	14,172: 62
Bidraget ur Längmanska fonden	»	2,500: —
Olikviderade räkningars konto	»	8,307: 93
Diverse personers konti	»	46: 66
Vinst- och förlusträkning	»	4,157: 26
	Summa Fmk	250,206; 24

Inkomsterna i räntor, dividender och bokfördt agio utgör 4,9 % på Sällskapets vid årets ingång fonderade medel; dessa fonder hafva under året ökats med Fmk 9,811: 98 och utgöra nu sammanlagdt Fmk 235,194: 39.

Då vid granskningen räkenskaperna befunnits i god ordning och Sällskapets värdepapper, som af oss den 4 februari jämväl uppräknats, öfverensstämma med böckerna, få vi förorda Sällskapets styrelse, skattmästare och öfriga förvaltning till erhållande af ansvarsfrihet för redogörelseåret 1903.

Helsingfors den 4 februari 1904.

G. Alb. Nordman. *W. Westzynthius.*

Funktionärernas sammanträde den 17 februari 1904.

Arkivarien anmälde, att på grund af det starka tilloppet af nya medlemmar, inalles omkring 260, de upplagor, i hvilka Sällskapets under utgifning varande arbeten tryckas, icke förslå till utdelning åt samtliga medlemmar. Af de sex publikationer, som för närvarande tryckas, äro trenne endast afsedda för utdelning åt Sällskapets stiftare. Bland de öfriga

för samtliga medlemmar afsedda skrifterna äro 17 ark tryckta af Georg Schaumans «Biografiska undersökningar om Anders Chydenius», 15 ark af Valda vitterhetsarbeten af det karolinska tidehvarfvets skalder samt 8 ark af G. A. Wallins bref och dagboksanteckningar. Arkivarien föreslog därför, att de åtta redan tryckta arken af sistnämnda arbete skulle uppsättas ånyo och en så stor upplaga tagas, att arbetet skulle kunna utdelas äfven åt de nytillkomna medlemmarne. Då emellertid Sällskapets tillgångar för närvarande äro strängt tagna i anspråk och då de nya medlemmarne kunna erhålla såväl doktor P. Nordmanns bok om Per Brahe som festskriften till J. L. Runebergs hundraårsminne, äfvensom biografin öfver Chydenius, beslöts att i stället trycka den af professor Knut Tallqvist utarbetade utförliga biografin öfver Wallin äfvensom den litteraturhistoriska inledningen till valda vitterhetsarbeten af det karolinska tidehvarfvets skalder i så stora upplagor, att de såsom särskilda häften kunna utdelas åt de nytillkomna medlemmarne. Äfven beslöts att Sällskapets för samtliga medlemmar afsedda publikationer hädanefter skulle tryckas i en upplaga af 2,400 exemplar.

Enär Sällskapets ombudsman i Kajana, häradshöfding K. J. Lund aflidit, beslöts att fråga doktor Eugène Perret, huruvida han vore villig att blifva ombudsman å orten. Då Sällskapet för närvarande har tio medlemmar i Kyrkslätt, väcktes förslag om anställande af ombudsman å orten och åtog sig skattmästaren att vidtala lämplig person.

På förslag af arkivarien beslöts att tilldela folkskollärarnes i Helsingfors bibliotek ett friexemplar af Sällskapets publikationer.

På förslag af skattmästaren beslöts att föreslå för Bestyrelsen, att Sällskapet måtte inlösa 20 exemplar af Runebergsmedaljen för att förära desamma åt Sällskapets utländska hedersledamöter samt korresponderande ledamöter.

Beslöts att förelägga Bestyrelsen följande af skattmästaren uppgjorda förslag till budget för år 1904:

Förslag till budget för 1904.

Utgifter.

Anslag från föreg. år som ej kommit till användning:

Kalms reseberättelse	Fmk	2,700: —		
Biograf. undersökningar om A. Chydenius	»	3,000: —		
Ridd. o. adelns protokoll vid Borgå landtdag	»	2,500: —	Fmk	8,200: —

Anslag för 1904:

Wendells ordbok. I	»	4,000: —		
Wallins bref	»	4,000: —		
Finl. Sv. vitterhet. IV . . .	»	6,000: —		
Förhandl. o. Uppsatser, 17 h.	»	6,000: —		
Söderhjelm, Runeberg. I . .	»	14,000: —		
Festskriften	»	12,000: —	»	46,000: —
Prisbelöningar			»	5,000: —
Resestipendier			»	800: —
Aflöningar	»	1,200: —		
Förvaltn. och distrib. kostn.	»	2,300: —	»	3,500: —
Ränta till Stiftarnes fond . .	»	4,000: —		
d:o » Falckens d:o . .	»	500: —	»	4,500: —
		Summa	Fmk	68,000: —

Inkomster:

Behållning från föregående år	Fmk	4,157: 26
Årsafgifter	»	12,000: —
Räntor, dividender	»	12,000: —
Statsbidraget	»	10,000: —
Bidraget ur Längmanska fonden	»	2,500: —
d:o » Falckens fond	»	1,000: —
Försäljning af skrifter	»	2,342: 74
Brist, att betäckas under åren 1905 och 1906	»	24,000: —
Summa	Fmk	68,000: —

Då de kalkylerade utgifterna öfverskrida inkomsterna med 24,000 mark, beslöts att föreslå att det felande beloppet skulle bestridas med medel ur Sällskapets fonder samt att den uppkomna bristen skulle betäckas under åren 1905 och 1906. I följd häraf blefve det emellertid nödvändigt att under sagda år betydligt inskränka utgifvandet af nya publikationer.

Funktionärerna beslöto att föreslå ett arvode af 300 mark åt rektor Ernst Lagus för det arbete han haft vid utgifvandet af festskriften till J. L. Runebergs minne.

Arvid Hultin.

Bestyrelsens sammanträde den 18 februari 1904.

Sedan det vid föregående möte förda protokollet justerats, skreds till val af Funktionärer. Till ordförande återvaldes professor *M. G. Schybergson,* till viceordförande professor *F. Gustafsson,* till skattmästare direktör *Sigfr. Kullhem,* till arkivarie lektor *Elis Lagerblad* samt till sekreterare undertecknad, *Arvid Hultin,* samtliga med 10 röster af elfva afgifna.

Till medlemmar af folkloristiska kommittén återvaldes lektor *Hugo Bergroth,* professor *A. O. Freudenthal,* rektor *Ernst Lagus,* docenten *Herman Vendell* och frih. *R. F. von Willebrand.*

Till föreståndare för Runebergsbiblioteket återvaldes rektor *Ernst Lagus* samt till medlemmar i bibliotekskommittén lektor *Elis Lagerblad* samt artisten *Th. Wænerberg.*

Från K. Senaten hade till Sällskapet ankommit nedanstående skrifvelse:

Helsingfors den 21 januari 1904.

Till Svenska Litteratursällskapet i Finland.

Sedan Litteratursällskapet och Finska Litteratursällskapet, på grund af Ecklesiastik Expeditionens skrifvelse af den 26 November 1902, till Kejserliga Senaten insändt förslag till premiering af i landet under år 1902 utkomna skönlitterära

arbeten, har Kejserliga Senaten, vid af ärendet i dag skedd föredragning af det för ändamålet anvisade anslaget, tilldelat författarene Herr Eino Lönnbohm (Eino Leino) för diktsamlingen «Kangastuksia» ettusen (1,000) mark, Herr K. Larsson (Larin-Köysti) för hans arbete «Kuisma ja Helinä» likaså ettusen (1,000) mark och Fröken Betty Elfving för romanen «Vuosisatain perintö» likaledes ettusen (1,000) mark, hvarjemte Kejserliga Senaten velat hafva Litteratursällskapet anmodadt att, enligt stadgandet i Nådiga brefvet af den 22 februari 1898 i samråd med Finska Litteratursällskapet uppgöra och senast inom utgången af November månad innevarande år till Kejserliga Senaten inkomma med förslag till premiering af i landet under år 1903 på finska eller svenska språket utkomna skönlitterära originalarbeten med iakttagande af att premier till lägre belopp än ettusen mark icke föreslås till utdelning, hvilket Ecklesiastik Expeditionen får, enligt Kejserliga Senatens beslut, Litteratursällskapet till kännedom och iakttagande härigenom meddela.

Arvid Genetz.

G. E. Leino.

På grund af K. Senatens anmodan utsågos till medlemmar i en gemensam delegation för ärendets behandling professorerna *F. Gustafsson* och *Werner Söderhjelm* samt magister *Karl Flodin,* äfvensom till deras suppleanter doktorerna *Gunnar Castrén* och *P. Nordmann.*

Ordföranden tillkännagaf, att han jämte medlemmar af Bestyrelsen den 5 februari hade nedlagt en krans vid Runebergsstatyn.

Vidare meddelade ordföranden, att han åt doktor J. Thurman, som på Runebergsdagen hade anordnat festmiddagen i Societetshuset, från Sällskapet förärat ett inbundet exemplar af professor Söderhjelms Runebergsbiografi och af festskriften till Runebergs minne.

Från Sällskapets hedersordförande, statsrådet *C. G. Estlander* hade ingått följande skrifvelse:

För den stora vänligheten att ihågkomma mig på min sjuttioårsdag tackar jag af allt mitt hjärta. Ju mera jag inser själf bristfälligheten af min lifsgärning, och ju mindre jag kan hoppas att numera förkofra den, desto högre skattar

jag det välvilliga öfverseende, det frikostiga erkännande, som ligger i Edra och så många andras lyckönskningar. För allt detta blir jag en gäldenär, men tacksamheten är mig blott en ljuf börda.

Gardone Riviera, den 2 februari 1904.

C. G. Estlander.

Af Sällskapets hedersledamot, statsrådet Wilh. Lagus hade ordföranden fått mottaga följande telegram:

Tacksamt rörd af Sällskapets vänliga hälsning

W. Lagus.

Ordföranden uppläste nedanstående tacksägelseskrifvelser från de på senaste årsmöte utsedda hedersledamöterna och korresponderande ledamöterna:

Helsingfors den 14 Februari 1904.

Ordföranden för Svenska Litteratursällskapet i Finland Herr Professor M. G. Schybergson.

För den stora ära, som blifvit mig bevisad genom mitt inväljande till hedersledamot i Svenska Litteratursällskapet i Finland, anhåller jag vördsamt att få frambära min djupt kända, varma tacksägelse, väl inseende, att hyllningen för min faders minne utgjort den väsentliga orsaken till detta hedersbevis.

Med största högaktning

Walter Runeberg.

Till Svenska Litteratursällskapet i Finland.

För den heder Svenska Litteratursällskapet i Finland visat professor Gustaf Ljunggren genom att på Runebergsdagen kalla honom till sin hedersledamot anhåller jag, hans son, att å hans vägnar få frambära de vördsammaste tacksägelser. Min åldrige far ligger för närvarande allvarsamt sjuk och befinner sig i ett tillstånd, då världsliga erkännanden och utmärkelser icke längre göra något intryck. För hans

anhöriga skall det honom tillställda diplomet utgöra ett kärt bevis att hans studier öfver den finsk-svenska vitterhetens stormän också i Finland tillvunnit sig erkännande.

De sträfvanden Svenska Litteratursällskapet i Finland gjort till sina ha städse egt min fars varma sympatier, och därest hans krafter hade medgifvit det, skulle han säkert begagnat tillfället att uttrycka sina varmaste välönskningar för detta sällskap, som redan kan se tillbaka på en så storartad verksamhet.

Vördsammast

Evald Ljunggren.

Lund den 12 Februari 1904.

Til Svenska Literatursällskapet i Finland.

Helsingfors.

Herved har jeg den Aere at udtrykke for Selskabet min varme og dybtfölte Tak for den mig beviste Hæder.

I Aerbödighed

L. Dietrichson.

Christiania d. 13:de Februar 1904.

Till Svenska Literatursällskapet i Finland.

För mottagandet af diplom som Sällskapets korresponderande ledamot hembär jag Sällskapet min vördsamma tacksägelse.

Stockholm, 12 Febr. 1904.

Harald Wieselgren.

Svenska Literatursällskapet i Finland.

Professor M. G. Schybergson!

Till ordföranden för «Svenska Literatursällskapet i Finland» vänder sig undertecknad med vördsam anhållan, att professorn måtte hafva godheten att till sällskapet framföra min vördnadsfulla tacksägelse för den kallelse till korresponderande ledamot, hvarmed sällskapet behagat hedra mig. Det är för

mig en glädje och en utmärkelse att så blifva fästad vid en förening, hvilkens mönstergilla verksamhet för ett kärt studium är mig välbekant, och med stort intresse och tacksamhet har jag tagit kännedom om de nya publikationer, som tillsändts mig. Jag ber Er, herr professor, sålunda till sällskapet framföra min vördsamma och uppriktiga tacksägelse och har äran att med utmärkt högaktning teckna

Eder djupt förbundne
Oscar Levertin.

$^{17}/_{2}$ 1904.

Stockholm den 16 februari 1904.

Till Svenska Litteratursällskapet.

För den hedrande och kära kallelsen till korresponderande ledamot af Svenska Litteratursällskapet anhåller jag få frambära en vördsam tacksägelse. Redan länge har jag haft skäl känna mig tacksam mot detta Sällskap för den beundransvärda verksamhet det utöfvat och som kommit äfven mig tillgodo i mina forskningar rörande svensk och svensk-finsk litteratur, och jag skattar därföre desto högre äran af att hafva kallats till korresponderande ledamot af ett samfund, hvilket kan stå såsom mönster, då det gäller omhuldande af en nations kulturella skatter och minnen.

Kunde det någon gång beredas mig tillfälle att i min ringa mån tjäna Litteratursällskapet, skulle det vara mig en glädje.

Vördnadsfullt, tacksammast
Karl Warburg.

Herr Professor!

Med lifligaste tacksamhet har jag mottagit underrättelsen om den heder, som bevisats mig genom Svenska Litteratursällskapets kallelse till korresponderande ledamot, och jag beder Eder till Sällskapet framföra min erkänsla. Tyvärr har jag icke kunnat här på orten uträtta något vidare för detsamma, men jag kan betyga min föresats att så mycket som möjligt värka för Sällskapets syften, för hvilka jag känner det lifligaste intresse och sympati.

Med utmärkt högaktning
Eder tacksamme
Otto Sylwan.

Göteborg den $^{14}/_{2}$ 04.

Till Svenska Literatursällskapet i Finland!

Undertecknad får härmed, på samma gång jag tacksamt antager Sällskapets mig i dag tillhandakomna kallelse af den 5 dennes, uttrycka min djupa erkänsla för den mig och medelbarligen det af mig såsom ordförande representerade Svenska Litteratursällskapet (i Sverige) dymedelst bevisade äran.

Uppsala 12 februari 1904,

Edert varmt förbundne

Adolf Noreen.

Till Ordföranden i Svenska Literatursällskapet i Finland Professor M. G. Schybergson.

Med tacksamhet har jag att erkänna den heder som Svenska Literatursällskapet visat mig genom att invälja mig till sin korresponderande ledamot.

Den höga uppgift som Sällskapet satt som sin och som den med sådan framgång sökt att lösa, måste djupt tilltala hvarje svenskt sinne, och den är nästan genom Johan Ludvig Runebergs odödliga minne, så att säga, vorden en helig plikt. Skulle det en gång i framtiden, sedan den tunga arbetsbördan, hvilken nu hvilar på mina skuldror, aflyfts, blifva mig förunnadt att kunna mera direkt taga del i Sällskapets verksamhet, skall jag hälsa ett sådant tillfälle med innerlig glädje.

Med utmärkt högaktning

Claes Annerstedt.

Upsala d. 13 febr. 1904.

Till Herr Professoren m. m. D:r M. G. Schybergson, Svenska Litteratursällskapet i Finlands Ordförande.

För den kallelse att vara korresponderande ledamot af Svenska Litteratursällskapet i Finland, som jag haft äran emottaga, anhåller jag att få betyga Eder, Herr Professor, och Sällskapets Bestyrelse min vördsamma tacksamhet. — De vänliga känslor, som jag ser bakom denna kallelse, äro för mig icke mindre dyrbara än den af mig högt skattade utmärkelsen.

Jag ber Eder, Herr Professor, emottaga försäkran om min uppriktiga högaktning.

Aksel Andersson.

Svenska Litteratursällskapets i Finland Ordförande Herr Professor M. G. Schybergson.

Härmed anhåller undertecknad att vördsamt få betyga min djupa tacksamhet för den ära, som Litteratursällskapet ynnestfullt behagat visa mig genom att invälja mig till sin korresponderande ledamot, på samma gång jag får tillkännagifva att jag tacksamt mottager kallelsen.

Upsala Universitets-bibliotek den 15 Febr. 1904.

Ödmjukast
L. Bygdén.

d. 16 Februar 1904.

Til Svenska Literatursällskapet i Finland.

Jeg tillader mig herved for det höjtærede selskab at frembære min dybeste og erkendtligste tak for den ære, selskabet har bevist mig, ved under 5 Februar at udnævne mig til dets korresponderende medlem. Jeg beder selskabet være forvisset om, at det i enhver henseende vil være mig magtpåliggende efter bedste evne at varetage dets interesser, og at selskabet ad åre vil få lejlighed til at sætte min redebonhed på pröve. Hertil knytter jag yderligare en tak for tilsendelsen af selskabets publikationer for 1904.

Jeg föler trang til at betone at denne videnskabelige udmærkelse er mig dobbelt dyrebar, fordi den kommer fra et land, til hvilket jag föler mig knyttet med så stærke sympatiens bånd, og hvar jeg i svundne år har stiftet så mange interessante og værdifulde bekendtskaber.

Idet jeg til slut fremsender mine bedste önsker for det höje selskabs fremtid forbliver jeg dets

ærbödige og dybt forbundne
Julius Clausen.

Herrn Professor Dr. M. G. Schybergson, Vorsitzenden der «Svenska Litteratursällskapet i Finland».

Hochverehrter Herr Professor!

Die «Schwedische Litteraturgesellshaft in Finnland» hat mich der grossen Ehre gewürdigt, mich zu ihrem korrespondierenden Mitgliede an einem Tage zu ernennen, an welchem die

finnländische Nation und mit ihr die ganze gebildete Welt das Andenken eines Mannes feierte, der zu den grössten Dichtern aller Zeiten und aller Völker zählt.

Indem ich an Sie, hochverehrter Herr Professor, die Bitte richte, den illustren Mitgliedern der Gesellschaft meinen tiefgefühlten und ergebensten Dank übermitteln zu wollen, möchte ich noch hinzufügen, wie stolz ich darauf bin, nunmehr einer Gesellschaft angehören zu dürfen, die es als eine ihrer Hauptaufgaben betrachtet, die Erinnerung an Johann Ludwig Runeberg zu hüten und zu pflegen.

Möge der Gesellschaft diese hohe und hehre Aufgabe gelingen! Mögen die kommenden Generationen des finnländischen Volkes stets begeistert den Erzählungen ihres gottbegnadeten Nationaldichters lauschen und in ihnen jederzeit Trost finden! Dann wird sich sicher dereinst das Wort erfüllen, das Runeberg seinem heissgeliebten Vaterlande, dem «Lande der tausend Seen», als ein kostbares Erbteil hinterlassen hat:

Einst öffnet Deine Blüte sich
Und bricht der Knospe Zwang;
Und sieh, aus unsrer Liebe bricht
Dein Glans, Dein Glück, Dein Stolz, Dein Licht,
Und heller dann in Jubelklang
Tönt Finnlands Volksgesang.

In vorzüglicher Hochachtung

Ihr ganz ergebener

Dr. Fritz Arnheim.

Berlin, 14 Februar 1904.

Sällskapets korresponderande ledamot doktor *W. Eigenbrodt* hade till Sällskapet öfversändt februarihäftet af tidskriften «Kunstwart», åtföljdt af nedanstående skrifvelse:

Ich erlaube mir, mit dieser Karte zugleich die Aushänge-Bogen des noch nicht publicierten Februar-Heftes des «Kunstwart» zu übersenden. Von Seite 537—554 sind Gedichte von Runeberg abgedruckt. Die einleitende «Vorbemerkung» Seite 535 und 536 ist vom Herausgeber des Blattes geschrieben und hat mir nicht zur Korrektur vorgelegen. Der Irrtum betreffs König Fjalar ist sehr merkwürdig. — Der «Kunstwart» hat über 15,000 Abonnenten, welche nun einige der schön-

sten Gedichte Runebergs kennen lernen: Ojan Pavo, Kyrkan, Den gamle fiskaren (ur Hanna), Den 5 Juli, Sven Dufva, Molnets broder.

Mit hochachtungsvoller Begrüssung
Dr. W. Eigenbrodt.

Anmäldes att ett antal medborgare och medborgarinnor, hvilka med anledning af Runebergs-jubileet ägnat skaldens minne en hyllning och härför sammanskjutit nödiga medel, till Sällskapet öfverlämnat det öfverskott, uppgående till 1,200 mark, som därvid uppkommit, för att användas för Sällskapets Runebergsbibliotek. Enär gifvarena och gifvarinnorna voro för Bestyrelsen okända, uppdrogs åt skattmästaren, åt hvilken medlen hade öfverlämnats, att å Sällskapets vägnar tacka för den vackra gåfvan.

Föredrogs protokollet fördt vid Funktionärernas sammanträde den 17 februari. Funktionernas förslag 1:o) att trycka den af professor Knut Tallqvist utarbetade utförliga biografin öfver G. A. Wallin, äfvensom den litteraturhistoriska inledningen till Valda vitterhetsarbeten af det karolinska tidehvarfvets skalder i så stora upplagor, att de såsom särskilda häften kunna utdelas åt de efter den 1 februari nytillkomna medlemmarne; 2:o) att hädanefter trycka Sällskapets för samtliga medlemmar afsedda publikationer i en upplaga af 2,400 exemplar, samt 3:o) att inlösa 20 exemplar af Runebergsmedaljen, af hvilka ett vore afsedt för Runebergsbiblioteket och de öfriga att föräras åt Sällskapets utländska hedersledamöter och korresponderande ledamöter, godkändes af Bestyrelsen. Likaså godkändes den för år 1904 uppgjorda budgeten, äfvensom det af Funktionerna framställda förslaget till betäckande af den för sagda år kalkylerade bristen. Däremot fick förslaget att tilldela rektor Ernst Lagus ett arvode af 300 mark för det arbete han haft med utgifvandet af festskriften till Runebergs minne förfalla, enär rektor Lagus afböjde mottagandet af detsamma. Ordföranden uttalade till rektor Lagus Bestyrelsens tacksamhet för den möda och omsorg han haft vid festskriftens redigering och tryckning.

Folkloristiska kommittén hade inkommit med nedanstående skrifvelse och förslag:

Till Bestyrelsen för Svenska Litteratursällskapet i Finland.

Sällskapets Folkloristiska Kommitté tillåter sig härmed anhålla om, att Bestyrelsen ville gifva sin sekreterare i uppdrag att med ledning af de vid Bestyrelsens sammanträden förda protokollen utarbeta en sammanställning af alla de beslut, hvilka hafva afseende å Folkloristiska Kommittén och dess verksamhet, samt af nämnda sammanställning tillhandahålla Kommittén ett renskrifvet exemplar.

Tillika får Kommittén anmäla, att en af 1902 års stipendiater, fröken Edit Lindblom, som den 22 jan. 1903 på begäran erhöll uppskof med inlämnandet af sina uppteckningar till september 1903, ännu ej insändt desamma, ej heller anhållit om ytterligare uppskof; äfvensom att af 1903 års stipendiater tvenne, näml. herrar Weikar och Törnqvist, likaledes underlåtit att inom stadgad tid inlämna sina samlingar. Då äfven af stipendiaterna från tidigare år en och annan torde låtit enahanda försummelse komma sig till last, tillåter sig Kommittén föreslå, att Bestyrelsens sekreterare vid genomgåendet (i ofvan nämndt syfte) af Bestyrelsens protokoll ville uppgöra en förteckning öfver möjligen ännu utestående reseberättelser och folkloristiska samlingar.

Beträffande de lingvistiska och folkloristiska uppteckningarna under instundande sommar tillåter sig Kommittén föreslå:

att ett stipendium om 200 mk lediganslås för uppteckning af historiska sägner och lokaltraditioner, gåtor, ordstäf, lekar och spel, samt om möjligt dansmelodier, i den öster om Borgå å belägna delen af Borgå socken, Mörskom och Pärnå socknar samt Liljendals kapell i Nyland;

att ett stipendium om 200 mk för uppteckning af ortnamn i Hitis socken i Eg. Finland likaså anslås ledigt att hos Bestyrelsen ansökas;

att Sällskapets stipendiat somrarna 1902 och 1903, musikern O. Andersson, hvilken till Sällskapet inlämnat synnerligen rikhaltiga och värdefulla samlingar och enligt hvad Kommittén har sig bekant, under instundande sommar kommer att i Österbotten och på Åland fortsätta sina uppteckningar af melodier, måtte tilldelas ett stipendium, stort 300 mk, för uppteckning af dansmelodier och sånglekar i Mustasaari, Kveflaks, Maksmo och Vörå socknar i Österbotten, äfvensom på Åland.

att stipendiet för studium af de utdöende svenska dialekterna i Sastmola och Hvittisbofjärd i Satakunta ånyo anslås ledigt, men till förhöjdt belopp, förslagsvis 400 mk.

Den af kollegan mag. Walter Sjöblom som gåfva till Sällskapet öfverlämnade förteckningen öfver ortnamn i Wiborgstrakten har Kommittén härmed äran till Bestyrelsen återställa.

Helsingfors den 15 februari 1904.

A. O. Freudenthal.

Ernst Lagus. *Herman Vendell.* *H. Bergroth.*

Enär beloppet af de af kommittén föreslagna stipendierna steg till 1,100 mark, medan budgetförslaget för året endast upptog 800 mark för ändamålet, beslöts att tillsvidare låta anstå med lediganslåendet af stipendiet för studium af de svenska dialekterna i Sastmola och Hvittisbofjärd i Satakunta. För öfrigt godkändes kommitténs förslag. På därom gjord anhållan af folkskolläraren J. E. Weikar beviljades honom uppskof med inlämnandet af sina samlingar till den 1 instundande maj, hvaremot stipendiaterna fröken Edit Lindblom och studeranden Hugo Törnqvist skulle uppfordras att före Bestyrelsens nästa sammanträde insända sina uppteckningar.

Af skattmästaren meddelades, att utredningsmannen i afKlidne hofrådet Karl Rosendahls bo, apotekaren Bernhard Sundblom i Björneborg hade tillställt Sällskapet bevakningshandlingarna i Rosendahls testamentsmål jämte kvitto å i Föreningsbankens kontor å orten deponerade 20,000 mark, utgörande det testamenterade beloppet.

Till Runebergsbiblioteket anmäldes särskilda föräringar af fröken Anna Bohnhof, ingenjör C. Carstens, artisten Alb. Edelfelt, professor F. Gustafsson, fröken Juliana Wilhelmina Lundström, bokförläggaren Werner Söderström, professor Evert Wrangel, förlagsaktiebolaget Helios, redaktionen af Hufvudstadsbladet och Svenska folkskolans vänner. Fröken Ida Strömborg i Borgå hade till Sällskapet förärat en ny samling utdrag från professor J. E. Strömborgs anteckningar om J. L. Runeberg och hans samtid.

Såsom nya medlemmar inskrefvos:

Helsingfors. Stiftande medlemmar: Professor Th. Homén, hofrådet T. E. Jokinen, godsägaren Feodor Kiseleff, fröken Agda Stålström och ingenjör Arne Wesén. — Ständiga medlemmar: Senatskammarförvanten Birger af Björkesten, fru Ida von Gericke, professor G. G. Rosenqvist och ingenjör V. Stenberg. — Årsmedlemmar: ingenjörerna K. Axel Ahlfors och Uno Albrecht, protokollssekreteraren Adolf Aminoff, fröknarna Aina och M. Baeckman, handlanden W. Bensow, med. kand. Sigurd af Björkesten, assistentläkaren Artur v. Bonsdorff, universitetssekreteraren Tor Carpelan, fru Anna Catani, tandläkaren Gösta Cederberg, fil. kand. Magnus Colérus, e. o. amanuensen Ragnar Dahlberg, senatsextrakopisten Max Dittmar, translator S. Djakoffsky, ingenjör Ossian Donner, underbrandmästaren Oskar Ekman, vicehäradshöfdingarne Erik Elmgren och Arthur v. Essen, lärarinnan Hedvig Estlander, tandläkaren A. v. Fieandt, landssekreterskan Edit v. Fieandt, v. häradshöfdingen Al. Flinckman, stabskaptenen K. B. Fogelholm, banktjänstemannen Alf. af Forselles, fröken Alice Frenckell, bankdirektör Ch. E. af Frosterus, frih. G. A. Gripenberg, folkhögskoleföreståndaren Max Hanemann, öfverstelöjtnanten M. von Hertzen, folkskolläraren K. J. Himberg, kontoristen Hugo Hinnerichsen, lärarinnan Anni Jansson, doktor Edv. Juslin, doktorinnan Olga Juslin, kapellmästar Rob. Kajanus, fröken Selma Kajanus, fil. lic. E. Keto, ingenjör Anders Kramer, mag. Hugo Kranck, handlanden Leo Lerche, fröknarna Elna och Evy Lindeqvist, fröken Augusta Lindfors, sekreteraren Sixtus A. Lindholm, vicehäradshöfding Harry Linsén, ingenjör Hj. Londén, fröken Lilli Londén, student Karl J. Lund, doktor Elis Lövegren, arkitekt L. Mallander, student A. Malm, fru Daisy Malmberg, stud. R. Malmberg och Torsten Mikander, docenten Hj. Modeen, ingenjörerna Hugo Mäklin och R. v. Nandelstadh, vicehäradshöfding Walter Nordlund, kontorsföreståndaren Alfred Norén, sekreteraren John Palmgren, ingenjör Karl R. Pettersson, student Karl Pihlgren, fröken Betsey Qvist, general Allan Ramsay, friherrinnan Matilda Rehbinder, aktuarien J. W. Ruuth, herr J. Ryysyläinen, student J. N. Rönngren, lektor Rolf Saxén, stud. P. Schlüter, stabskapten Karl v. Schoultz, löjtnant Oskar v. Schoultz, fröken Anna Snellman, mag. Hugo Stenberg, lärarinnan Emmy Stenbäck, ingenjör Fr. Stolle, translator Alvar Streng, lagmanskan Aina Strömberg, folkskolläraren M. Strömstén, mag. H. Ståhl, mag. Sanny Söderhjelm, generalskan J. Tavaststjerna, stud. Elis Tegengren, mag. Uno Therman, fröken Anna Thilén, kollegiesekreteraren Einar W. Timgren, kommerserådinnan Albina Tötterman, lektor K. J. W. Unonius, d:r I. Uschakoff, fröken Marie-Louise Wasenius, stud. Georg Willberg, protokollssekreteraren Edv. Willgren, stud. G. L. Zetterman, mag. Emil Zilliacus, öfverkontrollör K. H. Åberg samt stud. R. C. Öhman.

Björneborg. Ständig medlem: Fru Alfonsine Rosenlew; årsmedlemmar: Ingenjör F. A. Blomqvist, bankdirektör Tor Grotenfelt, banktjänstemannen K. J. Olin och herr C. G. Sundell.

Borgå. Årsmedlemmar: Lärarinnan Berta Forsius, kontorist Oskar Johansson, kollegan Walter Kranck, herr Bernhard Kristerson, fil. kand. E. N. Lundström, fröken Fanny Schildt och folkskoleföreståndaren Karl A. Söderlund.

Brahestad. Vicehäradshöfdingen Albert Brunberg, med. lic. H. Holmström och mag. G. A. Wangel.

Ekenäs. Läkaren Richard Gardberg, lärarinnan Ingrid Krook, fröken Emma Lindgren och läneveterinär A. Sarén.

Fiskars. Ingenjör O. W. Bäckström, godsägaren Hugo af Enehjelm, ingenjör A. L. von Julin, bruksinspektor Torbjörn Mörk och stationsinspektor K. E. Åberg.

Forssa. Godsförvaltaren I. Carlstedt.

Gamlakarleby. Stadsläkaren A. Strengell.

Haapakoski. Ingenjör J. V. Degerman.

Hangö. Kontorsföreståndaren F. Hemming och kontorist Vald. Wasenius.

Helsinge. Ingenjör Edv. Blomqvist, agronomen O. Blomqvist, possessionaten Johan H. Eklund och godsägaren M. O. Frick.

Hyvinge. Läkaren Väinö Sandelin.

Jakobstad. Ständiga medlemmar: Apotekaren K. L. Candolin och ingenjör Vilh. Schauman; årsmedlemmar: Herr Einar Blomström och baningenjör E. Saxén.

Joensuu. Bankdirektör Axel Alfthan, stationsinspektor Väinö Aspelund, kollegan Gabr. v. Pfaler och bankkassör Emil Runstén.

Jyväskylä. Flottningschefen Axel Lönnström.

Kajana. Ingenjör Hugo Nybergh och provisor Eugène Olsoni.

Korkeakoski. Ständig medlem: Öfverstelöjtnant Otto Ehrström.

Koskis. Bergsingenjör Albert von Julin.

Kotka. Kontoristerna Axel Alléen och Oskar Baumgartner, ingenjör Gunnar Bäckström, herr J. V. Cadenius, kontorist Axel Fredriksson, mag. Sev. Johansson, fröken Sanny Lampén, öfverstelöjtnant Toivo Lind, disponent Konrad Lönnström, ingenjör Hjalte Nerdrum, fröken A. L. Nordin, fru Anni Nyström, telegrafchef John Pikulinsky, d:r Rurik Rosenius, folkskolläraren Fr. Strömberg, ingenjör Dan. Ullgren och egendomsägaren Kr. Viiala.

Kristinestad. Folkskolläraren O. Hannus, pastor Calixtus Karlsson, rektor H. A. Karsten, fröknarna Anna Lundberg och Jenny Stenbäck.

Kulovesi. Godsägarne Artur och Lennart Rosenlew.

Kuopio. Boställsinspektorn Valter Granfelt och apotekaren Edv. Malmberg.

Kyrkslätt. Ständig medlem: Kommunalläkaren Emil O. Lindén. Årsmedlemmar: Vicehäradshöfdingen Viktor Eklund, landthushållaren K. G. Johansson, agronomen Gösta Nordberg, landthushållarne K. J. Röman och C. Snabb, apotekaren A. V. Sten och folkskolläraren A. F. Winell.

Lahtis. Fröken Alda Nordberg.

Lappfjärd. Agronomen J. Starcke och landtmätaren Nils Molander.

Leppäkoski. Ständig medlem: Ingenjör Nils Eskilsson.

Lojo. Folkskolläraren J. C. Backman, agronomen P. Forsström, kyrkoherden Ad. Neovius, fröken E. Sundvall och änkedoktorinnan Maria af Tengström.

Mäntsälä. Possessionaten F. Terichoff.

Nastola. Ständig medlem: Friherrinnan Eugenie Wrede.

Nykarleby. Läraren Alex. Björklund.

Padasjoki. Kommunalrådet Karl Fieandt.

Pälkäne. Läkaren G. A. Wetterstrand.

Rajamäki. Ständig medlem: Doktor Vilh. Juslin.

Ruskeala. Landthushållaren N. G. Rosendal.

S:t Michel. Kollegan Georg Herpman, possessionaten Allan Schauman, kapten G. Stenius och bankdirektör Sven Sundqvist.

Sjundeå. Ständig medlem: frih. A. Wrede af Elimä.

Stockholm. Stiftande medlem: friherrinnan Alma Oertzen; Årsmedlem: fil. kand. Gunnar Hazelius.

Sysmä. Ständig medlem: med. lic. Herman Buss. Årsmedlem: landthushållaren W. Stjernvall.

Tammerfors. Stiftande medlem: handlanden Gösta Sumelius. Ständiga medlemmar: affärsmannen Oskar Rosenlew och godsägaren A. E. Serlachius. Årsmedlemmar: konsul J. W. Blom, ingenjör Carl Bäckström, prokurist C. von Christierson, provisor Alf. Engström, arkitekt Birger Federley, disponent Th. Forselles, handlanden Henr. Hellström, apotekaren H. Malm, direktörskan M. Ramsay, handl. E. Sandman, direktör G. Serlachius och bankdirektör A. Snellman.

Tavastehus. Ständig medlem: mag. Edvin L. Hedman.

Torneå. Stiftande medlem: doktorinnan Evelina Kalm. Årsmedlem: häradshöfding F. Pethman.

Turengi. Ständig medlem: disponent H. Strömberg.

Uleåborg. Fil. d:r C. A. Alenius, vicelandtmätaren Einar Bäckström, mag. Ivar Hortling, kaptenerna Oskar Laurin och O. N. Segercrantz samt herr Aug. Snellman.

Vasa. Vicehäradshöfding Akates Berger, apotekaren Sigurd Brander, fröken Betty Carp, brandmästaren Hugo Dahlstedt, färgarmästaren J. O. Ehrström, mag. L. Ekstrand, öfverste R. Furuhjelm, lektor G. A. Hedberg, med. lic. Fr. Hartman, bankdirektör G. Hällberg, stadsingenjör K. A. Lassenius, provisor T. Pettersson, kommissionslandtmätaren F. H. Rodas och fru Hanna Schauman.

Viborg. Ständiga medlemmar: öfverläkaren P. W. Granberg och hofrättsassessor Robert Selin. Årsmedlemmar: handl. H. O. Gulbrandsen, frih. Th. Koskull, hamnkapten C. F. Lagercrantz, vicelandtmästaren Ivar Lindberg, herr A. Schütt, ingenjör C. A. v. Weissenberg, postförvaltaren O. R. Wihlman och öfverste R. E. Winter.

Villmanstrand. Disponenten Julius Polin.

Vörå. Apotekaren Joel Salin.

Åbo. Ständig medlem: öfverstelöjtnanten frih. Uno W. S. von Troil. Årsmedlemmar: tandläkaren V. Andersson, fröken Katja Golovatscheff och stud. Pelle Ljunggren.

Inberäknadt de nyinskrifna medlemmarne utgör sällskapets medlemsantal för närvarande 2,090, däraf 253 stiftande, 664 ständiga och 1,173 årsmedlemmar.

Beslöts att högtidlighålla hundraårsdagen af Henrik Gabriel Porthans död den 16:de instundande mars med ett solent sammanträde, hvartill allmänheten skulle inbjudas att åhöra det föredrag, som vid tillfället kommer att hållas af ordföranden professor M. G. Schybergson.

Arvid Hultin.

Bestyrelsens sammanträde den 17 mars 1904.

Sällskapet hade med anledning af hundrade årsdagen af Henrik Gabriel Porthans död den 16 mars inbjudit allmänheten till en minnesfest i universitetets solennitetssal, som

var prydd med Porthans byst och gröna växter samt till största delen fylld af en högtidsklädd allmänhet. Sedan Filharmoniska sällskapets orkester under ledning af kapellmästaren Robert Kajanus utfört ouvertyren till Pacius' opera «Kung Karls jakt», höll ordföranden professor *M. G. Schybergson* föredrag öfver ämnet «Porthans minne tecknadt af våra skriftställare». Efter föredragets slut uppläste ordföranden följande till festen anlända telegram:

I Svenska Litteratursällskapets vördnadsgärd åt H. G. Porthans odödliga minne deltager med hjärta och tanke

W. Lagus.

Därpå uppstämde Akademiska sångföreningen »Suomis sång» samt till slut under ackompanjemang af orkestern «Vårt land».

Från Sällskapets utländska hedersledamöter och korresponderande ledamöter hade med anledning af mottagandet af Runebergsmedaljen inkommit följande tacksägelseskrifvelser:

Till Svenska Literatursällskapet i Finland.

För de af Sällskapet för året utgifna skrifter, LX—LXIII, och för den af Sällskapet mig förärade Runebergsmedaljen, hvilken jag i dag mottagit, betygar jag Sällskapet min stora tacksamhet.

Stockholm 10 mars 1904.

Harald Wieselgren.

Svenska Literatursällskapet i Finland.
H. Herr Professor M. G. Schybergson!

Åter har jag en stor uppmärksamhet att tacka för, i det Literatursällskapet har varit vänligt nog att skänka mig medaljen, präglad till den stora skaldens jubileumsdag. Jag ber att uppriktigt få tacka — det lilla konstverket skall vara mig ett kärt minne af mycken sympati från Finland, för hvilken jag ständigt skall känna en djup tacksamhetsskuld. Jag ber Er, herr professor, till Sällskapet framföra min förnyade tacksägelse och tecknar med utmärkt högaktning

Eder förbundne
Oscar Levertin.

Till Svenska Litteratursällskapets i Finland Bestyrelse.

För gåfvan af W. Söderhjelms «J. L. Runeberg, hans lif och diktning», I, och festskriften «J. L. Runebergs Hundraårsminne» samt för löftet om den öfver skalden slagna medaljen ber jag att härmed få frambära uttrycken af min stora tacksamhet.

Derjämte anhåller jag att i ödmjukhet få lyckönska Sällskapet till den stora tillslutning det vunnit i sammanhang med Runebergsjubileet samt uttala min glädje och beundran öfver Sällskapets storartade verksamhet, som så mäktigt bidragit till den svenska kulturens bevarande och utvidgande i Finland och varit af betydelse äfven för Sverige.

Vördsamt

Theodor Westrin.

Stockholm d. 7 Mars 1904.

Herr Professor!

Den vackra Runebergs-medaljen har jag i dag mottagit och ber att härmed få frambära min hjärtliga tacksamhet för detta ytterliga prof på Sällskapets välvilja.

Med utmärkt högaktning

Eder förbundne

Otto Sylwan.

Göteborg d. $^{10}/_{3}$ 04.

Till Svenska Litteratursällskapet i Finland.

För den heder, som blifvit mig bevisad genom valet till korresponderande ledamot af Litteratursällskapet, samt för den värdefulla och kära gåfvan af Runebergsmedaljen får jag härmed framföra min vördsamma och hjärtliga tacksägelse; och skall det vara mig en glädje att ställa mina tjänster till Sällskapets förfogande och befordra dess intressen.

Lund den 10 Mars 1904.

Ödmjukligen

E. Wrangel.

Uppsala den 10 mars 1904.

Herr Professoren m. m. Dr. M. G. Schybergson,
Svenska Litteratursällskapets i Finland Ordförande.

Jag anhåller att härmed få betyga Eder, Högtärade Herr Professor, min förbindligaste tacksamhet för den vackra Runebergs-medalj, som Svenska Litteratursällskapet i Finland behagat förära mig, och förblifver med förnyade uttryck af min synnerliga högaktning

Herr Professorns mycket förbundne

Aksel Andersson.

Begagnande oss af Dr. Anderssons medgifvande tillåta sig undertecknade att i detta hans bref uttala vårt vördnadsfulla tack för gåfvan af Runebergsmedaljen.

Claes Annerstedt. *L. Bygdén.*

d. 11 Marts 1904.

Til Svenska Literatursällskapet i Finland.

Jeg har igår modtaget et eksemplar af selskabets Runeberg-medalje og jag beder hermed om lof til at frembære min inderligste og dybt fölte tak for den glæde, det höjtærede selskab hermed har beredt mig.

Jeg er stolt over at man har værdigedes mig at tildele mig denne minde-medalje, og i mine öjne står den som et memento til den, hvem den er skænket, om altid at göre sit — selv om det er efter fattig og ringa evne — til at værne om Runebergs födelands höjeste og dyreste interesser.

Jeg beder Svenska Literatursällskapet være overbevist om, at dette memento aldrig skal gå mig af sinde, og håber, at der må gives mig lejlighet til at vise min tro af mine gærningar.

I det jeg samtidig udtaler håbet om at selskabet en gang må få lejlighed til at lægge beslag på mine kræfter som dets korresponderende medlem undetegner jeg mig som dets

ærbödige og forbundne

Julius Clausen.

Jena $^{18}/_{2}$ 1904.

Hochverehrliche Literaturgesellschaft!

Hochverehrliche Literaturgesellschaft hat mich durch eine ganze Reihe wertvoller Zusendungen erfreut und wolle gestatten, dass ich meinen ebenso ehrerbietigen wie herzlichen Dank dafür ausspreche. Das schöne und prächtig ausgestattete Werk über Runeberg, die reichhaltige Festschrift zu Ehren seines Gedenktages, die zahlreichen Abdrücke meines kleinen Aufsatzes, auch die weitere Mitteilung von Veröffentlichungen, alles hat mich aufs lebhafteste erfreut, im besondern auch deswegen, weil es bekundet, mit welcher Energie die hochverehrliche Gesellschaft trotz aller Ungunst der Verhältnisse an der Arbeit für ihre hohen Ideale festhält. Dann sage ich auch verbindlichen Dank für das reiche Honorar für meinen Aufsatz, das ich in keiner Weise erwartet hatte.

Ich habe nach bestem Vermögen für die Runebergfeier in Deutschland zu wirken gesucht und habe dafür überall eine bereite Stimmung gefunden. Eine Anzahl von Aufsätzen erschien in angesehenen Zeitschriften, andere werden noch kommen; ich selbst schrieb einen kleinen Artikel in der Beilage zur Allgemeinen Zeitung, der aber zu stark subjektiv gefärbt ist, als dass ich ihn einlegen möchte. Weitere Gelegenheit zu Besprechungen bietet die Reclam-Ausgabe des Fähnrich Stahl von Dr. Eigenbrodt; vor allem aber wird durch diese billige Ausgabe Runeberg allererst in weitere Schichten des deutschen Volkes dringen und dabei sicherlich überall eine begeisterte Aufnahme finden. Hochverehrliche Literaturgesellschaft wolle überzeugt sein, dass wo ich irgend dafür wie überhaupt für eine Steigerung des Interesses für das Finnländische Geistesleben bei uns wirken kann, ich das mit grosser Freude tun werde.

In Verehrung und Dankbarkeit empfiehlt sich den hochgeehrten Herren

Ihr sehr ergebener
Rudolf Eucken.

Herrn Dr. Arvid Hultin,
Sekretär der «Svenska Litteratursällskapet i Finland.»

Hochgeehrter Herr Doktor!

Für die Übersendung der hochinteressanten Festpublikationen, der fesselnden Lebensbeschreibung des um Finnland

auf so vielen Gebieten verdienten Generalgouverneurs Per Brahe und der prächtigen, von der Meisterhand eines liebevollen Sohnes entworfenen Runeberg-Medaille bitte ich meinen wärmsten und ergebensten Dank aussprechen zu dürfen.

Lebhaft bedauere ich es, nicht persönlich an der Gedächtnisfeier teilnehmen zu können, durch welche die «Schwedische Litteraturgesellschaft», als die berufene Vertreterin der geistigen Bestrebungen und Interessen Finnlands, den Manen des Vaters der finnländischen Geschichtschreibung und eines der edelsten Söhne seines Volkes am 16 März ihre Huldigung darbringen wird.

In vorzüglicher Hochachtung

Ihr ergebenster

Fritz Arnheim.

Berlin, W. 62; den 11 März 1904.

Till nya ombudsmän antogos magister Artur Forsell i Åbo, doktor Eugène Perret i Kajana och godsägaren Wilh. Sumelius i Kyrkslätt.

Sällskapets stipendiater, fröken Edit Lindblom och studeranden Hugo Törnqvist, hade efter påminnelse insändt sina folkloristiska uppteckningar, hvilka öfverlämnades till granskning åt folkloristiska kommittén.

Genom ordföranden hade statsrådet Wilh. Lagus till Sällskapets arkiv förärat «Utdrag ur den å Qvidja gård befintliga s. k. Vågboken».

Beslöts att till införande i «Förhandlingar och Uppsatser» antaga en af doktor *P. Nordmann* anmäld uppsats «Ett blad ur Johannes Terseri historia.»

Undertecknad anmälde sig hafva fullgjort det af Bestyrelsen gifna uppdraget att för folkloristiska kommittén uppgöra en förteckning öfver af Bestyrelsen fattade beslut angående kommittén och dess verksamhet samt en förteckning öfver utestående folkloristiska samlingar. Den förra öfverlämnades till folkloristiska kommittén. Enligt den senare förteckningen hade följande af Sällskapet utsända stipendiater icke fullständigt uppfyllt sina åtagna förbindelser:

Johannes Klockars, stipendiat 1889, insände 1890 början af en ordbok öfver Malaksmålet. På förfrågan 1899 förklarade Klockars sig icke kunna lämna någon bestämd uppgift, när han blefve i tillfället att fortsätta arbetet.

John Finnäs, stipendiat 1893, inlämnade enligt protokollet för $^{19}/_{11}$ 1893 en samling, men anhåller om uppskof för insändande af dialektord. Dessa ha sedermera icke inkommit till Sällskapet.

A. Jakobsson, stipendiat 1895, anhåller den 13 april 1896 om förlängning af tiden för sina samlingars inlämnande till oktober. Anmäler enligt prot. för den $^{18}/_{3}$ 1897, att hans samlingar lågo färdiga i manuskript, men att han ännu ej hunnit renskrifva desamma. Inlämnade sina uppteckningar enl. prot. $^{22}/_{4}$ 1897, men dessa befunnos enligt prot. för $^{20}/_{5}$ 1897 ofullständiga.

Werner Karsten, stipendiat 1896, inlämnade efter påminnelse sina samlingar enligt prot. $^{22}/_{4}$ 1897, men äfven dessa befunnos ofullständiga enl. prot. för den $^{20}/_{5}$ 1897.

J. Torckell, stipendiat 1895, anhåller enl. prot. $^{22}/_{11}$ 1896 om uppskof till utgången af nästföljande januari månad. Inlämnade enl. prot. $^{20}/_{5}$ 1897 en del samlingar, men begär uppskof för insändande af återstoden till instundande höst. Insände en samling enl. prot. $^{15}/_{12}$ 1898 och lofvar en ytterligare samling till nästa möte. Denna har sedermera icke inlämnats.

De fyra sistnämnda stipendiaterna förständigades att inom utgången af mars månad 1899 fullständigt insända sina samlingar, men läto fataljetiden utgå utan att fullgöra sina förbindelser. Bestyrelsen ansåg då några vidare åtgärder ej böra vidtagas.

Med anledning af en på senaste möte uttalad önskan hade undertecknad åtagit sig att utarbeta en förteckning öfver arbeten, som af Bestyrelsen antagits till publikation i Sällskapets skrifter, eller hvilkas utförande uppdragits åt särskilda författare. Enligt denna förteckning har Bestyrelsen tills dato fattat beslut om publikation af följande ännu outförda arbeten:

1) Adertonde århundradets vitterhet till 1792. Utgifvare *Ernst Lagus.* Se prot. $^{14}/_{12}$ 1893, $^{18}/_{12}$ 1902.

2) Franzénska tidens vitterhet till 1827. Utgifvare *C. G. Estlander.* Se prot. $^{14}/_{12}$ 1893.

3) Valda vitterhetsarbeten af G. F. Creutz. Utgifvare *C. G. Estlander.* Se prot. $^{14}/_{12}$ 1893.

4) Pehr Kalms «Resa till Norra Amerika». Utgifvare *F. Elfving* och *G. Schauman*, se prot. för $^{12}/_{1}$ 1899, $^{21}/_{9}$ 1899, $^{19}/_{10}$ 1899. Inalles fyra delar.

5) En öfversättning af valda bref ur K. Grots korrespondens med Pletneff. Utgifvare *G. V. E. Grundstroem*, se prot. $^{22}/_{11}$ 1900.

6) En lefnadsteckning öfver H. G. Porthan af *M. G. Schybergson*, se prot. $^{17}/_{1}$, $^{17}/_{10}$ 1901.

7) Samtidas bref till H. G. Porthan. Utgifvare *Ernst Lagus*, se prot. $^{23}/_{5}$ 1901.

8) Filosofins studium vid Åbo universitet af *Th. Rein*, se prot. $^{23}/_{5}$ 1901.

9) Ett supplementhäfte till Åbo akademis studentmatrikel af *W. Lagus*, enligt prot. $^{23}/_{5}$ 1901.

10) Biografi öfver J. L. Runeberg af *W. Söderhjelm*, se prot. $^{20}/_{2}$ 1902, $^{20}/_{3}$ 1903. Två delar.

11) Femårskatalog öfver den svenska litteraturen 1901—1905, af *Emil Hasselblatt*, enl. prot. $^{20}/_{3}$ 1902.

12) Elias Lönnrots svenska skrifter. Utgifvare *Jenny af Forselles*, enl. prot. $^{22}/_{5}$ 1902, $^{18}/_{9}$, $^{19}/_{11}$, $^{17}/_{12}$ 1903.

13) Ordbok öfver de östsvenska dialekterna af *H. A. Vendell*, enl. prot. $^{19}/_{3}$, $^{16}/_{4}$ 1903. Fyra delar.

14) Register till Sällskapets samtliga publikationer. Enl. prot. $^{14}/_{5}$, $^{22}/_{10}$ 1903.

Såsom nya medlemmar inskrefvos i Sällskapet:

Helsingfors. Stiftande medlem: Ingenjör Karl Lindberg. Årsmedlemmar: folkskolläraren Alfred Bjon, kontoristen Frans Ekman, vicehäradshöfdingen Edvard Gottleben, docenten V. Grönholm, forstmästaren Einar Hougberg, kontoristen Otto Kurtén, folkskolläraren K. O. Lindh, fil. kand. G. A. Lundell, fil. kand. T. Modeen, fru Agnes Sabelli, folkskollärarne A. G. Sigfrids och M. Thors, bokföraren Georg Weckman, sacri ministerii kandidaten V. E. V. Wessman och vicehäradshöfdingen Anton Åkerros.

Borgå. Ingenjör Bruno Nyholm och farmaceuten Y. G. Oksanen.

Brahestad. Studenten Carl Sovelius och lärarinnan Helmi Tennander.

Forssa. Frih. Bertel Gripenberg, godsförvaltaren Hjalmar Wigardt och veterinären Edv. Zilliacus.

Fredrikshamn. Stiftande medlem: Redaktör C. G. von Diedrichs. Årsmedlemmar: öfverste Ernst Backman, skolföreståndaren J. A. Collan, vicehäradshöfdingen Stanislaus Czarniecki, järnvägstjänstemannen Atle Lindholm och vicehäradshöfdingen Vilhelm Sandbäck.

Hangö. Järnvägstjänstemannen Bruno Rosvall och fil. kand. K. S. Wegelius.

Heinola. Kommunalrådinnan Onnia Helander och fröken Ester Thomé.

Jakobstad. Fröken Ida Björkman.

Joensuu. Apotekaren Hugo Olsoni.
Jorois. Öfverdirektörskan Maria Grotenfelt.
Jyväskylä. Provisor A. Th. Laurén.
Karhula. Doktor Edvin Nylander.
Kaskö. Borgmästaren Evald Taxell.
Kotka. Godsägaren Emil Clayhills, ingenjör Alex. Grefveberg, konsulinnan Ines Gullichsen och kontoristen Ragnar Pikulinsky.
Kouvola. Ingenjör Edvard Bruun.
Kristinestad. Folkskolläraren T. Bertell, kantor P. A. Fredriksson, handlanden Frans Henriksson, sjökapten Severin Kepplerus och kronolänsman Artur Levón.
Kuopio. Löjtnanten Arvo Söderman.
Kyrkslätt. Agronomen Axel Spoof och possessionaten Victor Westman.
Lovisa. Kontoristen Justus Grönmark, telegrafchefen Axel Hammarström, kollegan Nanny Hammarström, sjökaptenen K. A. Holmström, handlanden Karl Lundgren, disponenten John Pettersson handlanden Alfred Sandell och sjökaptenen W. A. Winter.
Petersburg. Stiftande medlem: amiralskan Sophie von Kraemer.
Ruovesi. Ständig medlem: fru Sophie Aminoff.
Salo. Sågdisponenten Hjalmar Andersson, agronomen Bertel Björkenheim, ingenjör Fredrik Forsström, apotekaren Artur Lindroos, befallningsman Joel Moberg, prosten Peter Snellman och godsägaren Karl Wasastjerna.
Tammerfors. Ständig medlem: vicehäradshöfding G. W. Aspelund och fröken Ilma Sumelius. Årsmedlemmar: kronolänsmannen Artur Bergroth, med. lic. Nath. Emeleus, disponenten Edvin Hammarén, disponenten Fedi Procopé, magister Hjalmar Procopé, disponenten Allan Timm och bankprokuristen Axel Wallenius.
Tavastehus. Magister M. v. Essen.
Thusby. Folkskollärarinnan Signe Löfström.
Uleåborg. Stiftande. medlem: konsulinnan Aina Borg. Årsmedlemmar: kapten Ernst Bruun och lärarinnan Elin Liljeblom.
Uppsala. Biblioteksamanuensen R. M. Almqvist, professor P. A. Geijer och universitetslektor mr L. Maury.
Vasa. Ständig medlem: Ingenjör Leon. Lindqvist. Årsmedlemmar: ingenjör V. Andström, fröken Fanny Boije, bruksdisponenten Carl Brunow, juris. kand. Gunnar Lindeberg, fil. kand. J. E. Ström och handlanden B. O. A. Utterström.
Viborg. Doktor G. von Numers.
Villmanstrand. Fröken Jenny von Haartman.
Åbo. Kontoristen Georg Granlund, öfverstelöjtnanten Hjalmar Hirn, magister Uno Lindström och landtbrukaren Selim Schlüter.

Ombudsmannen i Vasa hade såsom årsmedlem anmält Vasa handelsgille samt anhållit om upplysning, huruvida några särskilda förbehåll äro fastställda för upptagande i Sällskapet af föreningar o. d. Med anledning häraf beslöts efter en kortare diskussion att på nästa möte upptaga till behandling frågan, på hvilka villkor föreningar och andra likartade inrättningar kunna inträda såsom medlemmar af Sällskapet. Ärendet skulle förberedas af Funktionärerna.

Arvid Hultin.

Bestyrelsens sammanträde den 21 april 1904.

Från geheimrådet *R. Eucken* i Jena hade ingått följande skrifvelse:

Jena $^{24}/_{3}$ 1904.

Hochverehrliche Schwedische Literaturgesellschaft in Finland!

Von einer Reise nach meiner Friesischen Heimat zurückkehrend, finde ich den gütigen Brief und die prachtvolle Medaille vor. Lassen Lie, hochverehrte Herren, mich vor allem ehrerbietigen und herzlichen Dank für die geneigte Ernennung zum Ehrenmitgliede sagen, und mich ausdrücken, wie sehr Sie mich durch diesen neuen Beweis Ihres Wohlwollens erfreut haben. Es wird mein eifriges Bemühen sein, mich einer so gütigen Schätzung und ehrenvollen Auszeichnung durch eine eifrige Teilnahme an den wissenschaftlichen Bestrebungen der Gesellschaft nach bestem Vermögen einigermassen würdig zu erweisen.

Nicht minder danke ich aufrichtigst für die künstlerisch vollendete Runeberg-Medaille; indem sie mir die Züge des hochverehrten Mannes anschaulich vor Augen stellt, wird sie mir zugleich eine wertvolle Erinnerung an die jetzige Gedenkfeier sein.

In tiefer Dankbarkeit verharrt einer hohen Literatur-Gesellschaft

ehrerbietig ergebener

Rudolf Eucken.

Sällskapets hedersledamot professor *C. R. Nyblom* i Stockholm hade i bref till ordföranden framfört sina tacksägelser för mottagandet af Runebergsmedaljen och Sällskapets senaste publikationer.

Till ombudsman i Nyslott i stället för stadsläkaren B. Edgren, som bortflyttat från orten, antogs tullförvaltaren F. Lindeqvist.

På yrkande af statsarkivarien *Reinh. Hausen,* hvars förslag äfven understöddes af Funktionärerna, beslöts att framdeles trycka Sällskapets publikationer på osatineradt papper.

Upptogs till behandling den från föregående möte hvilande frågan om fastställande af villkoren för biblioteks, föreningars och sällskaps inträdande såsom medlemmar af Sällskapet. På förslag af Funktionärerna beslöts, att sällskap, bibliotek och likartade allmänna inrättningar finge inträda såsom medlemmar af Sällskapet mot erläggande af en årlig afgift af 20 mark, ifall alla af Sällskapet utgifna publikationer önskas, eller en årsafgift af 10 mark, ifall endast de publikationer, som utdelas åt Sällskapets årsmedlemmar, önskas.

Med anledning af en ifrån förlagsaktiebolaget Otava ingången anhållan om att för den finskspråkiga upplagan af professor W. Söderhjelms Runebergsbiografi antingen få köpa eller mot ersättning låna klichéerna till de porträtt af skalden, som ingå i Sällskapets nyligen utgifna festskrift, beslöts att för halfva priset försälja desamma till bolaget och uppdrogs åt arkivarien att å Bestyrelsens vägnar med bolaget ingå uppgörelse om saken.

På förslag af ordföranden beslöts att till Akademiska sångföreningen aflåta en tacksägelseskrifvelse i anledning af dess medverkan vid den af Sällskapet föranstaltade minnesfesten öfver Porthan.

Föredrogs folkloristiska kommitténs utlåtande rörande bortgifvandet af de af Sällskapet lediganslagna stipendierna för lingvistiska och folkloristiska uppteckningar under instundande sommar:

Till Bestyrelsen för Svenska Litteratursällskapet i Finland.

Sedan Litteratursällskapets folkloristiska kommitté granskat de till Sällskapet insända ansökningarna om stipendier för folkloristiska och lingvistiska uppteckningar under sommaren 1904, har kommittén härmed äran till Bestyrelsen återställa nämnda ansökningar.

Stipendiet för uppteckning af svenska ortnamn i Hitis socken har ansökts af stud. Hugo J. Ekholm, seminaristen Ada Granroth, seminaristen Artur Johansson, e. o. amanuensen vid univers. biblioteket Arne Jörgensen, lärarinnan Huldi Torckell och seminaristen E. Åfors. Till erhållande af stipendiet föreslår kommittén stud. *Ekholm*, som tidigare verkställt likartade uppteckningar i Snappertuna.

Det lediganslagna stipendiet för uppteckning af historiska och lokaltraditioner, gåtor, ordstäf, lekar och spel samt om möjligt dansmelodier i den öster om Borgå å belägna delen af Borgå socken, Mörskom och Pärnå socknar samt Liljendal kapell i Nyland har ansökts af seminaristen G. A. Hastig och stud. V. E. V. Wessman. Och ville kommittén förorda stud. *Wessman* till erhållande af stipendiet, desto hellre som hr W. tidigare för Sällskapets räkning gjort folkloristiska anteckningar i socknarna väster om nu ifrågavarande område. Tillika ville kommittén förorda herr Wessmans anhållan, att tiden för inlämnandet af hans samlingar skulle förlängas till hösten 1905, dock så, att dessa borde komma Sällskapet till handa inom september månad nämnda år.

Stipendiaten från sommaren 1902, fröken *Edit Lindblom* som, efter erhållen påminnelse, insändt sina samlingar, rekommenderas till utfående af återstoden af stipendiets belopp, 50 mark. Med hänsyn till de inlämnade samlingarnas omfång och värde vill kommittén dessutom förorda, att Bestyrelsen måtte bevilja fröken Lindblom en gratifikation på 50 mark. Vidare tar sig kommittén friheten föreslå, att Bestyrelsen ville hos vederbörande göra en förfrågan, huruvida den enligt fröken Lindbloms anteckningar på Signilskär förvarade främlingsboken äfvensom de i Eckerö Storby uppbevarade Handlingarna rörande postväsendet kunde förvärfvas för Svenska Litteratursällskapets arkiv, eventuellt, så vida de tillhöra statsverket, för Statsarkivet.

Stipendiaten från sommaren 1903 *J. H. Törnqvist,* som vid insändandet af sina samlingar på grund af dessas enligt hans egen åsikt obetydliga värde återburit den redan lyftade delen af sitt stipendium, 150 mark, rekommenderas att för sin möda erhålla en gratifikation af 50 mark.

Helsingfors den 20 april 1904.

A. O. Freudenthal.

Herman Vendell. *Ernst Lagus.* *R. F. v. Willebrand.*

Kommitténs förslag godkändes såväl beträffande stipendierna som gratifikationerna. Vidkommande förslaget att för Sällskapets räkning söka förvärfva främlingsboken på Signilskär, äfvensom de i Eckerö Storby uppbevarade handlingarna rörande postväsendet lämnades saken beroende till nästa möte och uppdrogs åt statsarkivarien Hausen att då afgifva yttrande i frågan.

På begäran af fröken Jenny af Forselles, som för Sällskapets räkning åtagit sig utgifvandet af Elias Lönnrots svenska skrifter i urval, beslöts att hos finska litteratursällskapet anhålla att för arbetet i fråga till begagnande erhålla i Sällskapets ägo befintliga manuskript af Lönnrot.

Från skriftställarlogen hade ingått en tryckt skrifvelse angående «Litteraturens spridning till de djupa leden.»

På begäran af docenten H. A. Vendell beslöts, efter diskussion, att tryckningen af andra häftet af hans »Östsvenska dialektlexikon» kunde få vidtaga instundande höst.

Af de medborgare och medborgarinnor, genom hvilkas försorg Runebergsmedaljen tillkommit, hade genom direktör Kullhem till Sällskapets Runebergsbibliotek förärats ett exemplar af medaljen i silfver. Åt direktör Kullhem uppdrogs att till de okända gifvarena och gifvarinnorna framföra Sällskapets tacksägelse.

Rektor *Ernst Lagus* meddelade, att han för Runebergsbiblioteket låtit taga afskrifter af en i Kongl. biblioteket i Stockholm befintlig brefsamling, innehållande bref af J. L. Runeberg från åren 1850—1863 och af fru Runeberg från åren 1860—1871 till skaldens förläggare bokhandlaren Abr. Bohlin m. fl.

Till Runebergsbiblioteket anmäldes föräringar af professorerna F. Gustafsson och Ivar Heikel, magister Kr. Meinander, doktor P. Nordmann, rektor V. T. Rosenqvist, herr Birger Schöldström, professor Ewert Wrangel, fru Wilhelms och förlagsaktiebolaget Otava samt till arkivet af landskamreraren F. Stenvik.

Följande nya medlemmar inskrefvos:

Helsingfors. Stiftande medlem: Handlanden O. J. Dahlberg. Ständig medlem: banktjänstemannen Uno W. Nyman. Årsmedlemmar: vicehäradshöfdingen A. M. Lassenius, universitetsamanuensen Harald Lindberg, fotografen Daniel Nyblin och bokhållaren Alexandra Nylund.

Borgå. Studenten Holger Nohrström.

Ekenäs. Järvägstjänstemannen Karl Nordman.

Esbo. Folkskollärarinnan Ingeborg Appelberg.

Gamlakarleby. Läneveterinären K. Bruno Miller.

Hangö. Fil. mag. G. A. Bredenberg, järnvägstjänstemannen Hj. Lindberg, fil. mag. Evert W. Molin, provisor S. G. Mölsé och folkskollärarinnan Anna Rönnmark.

Heinola. Godsägaren Hugo von Heideman.
Jakobstad. Fil. kand. Magnus Hagelstam och fr. Alma Svanljung.
Kexholm. Läneveterinären Wilh. Henriksson och possessionaten J. Puputti.
Kotka. Forstmästaren Gustaf Lundqvist.
Lampis. Possessionaten Alex. K. Ehrnrooth.
Pitkäniemi. Med. licentiaten Akates Bremer och uppsyningsmannen Karl Forsberg.
Riihimäki. Fröken Johanna Waubke.
Stockholm. Fil. doktor Ruben G:son Berg och herr Frithiof Englund.
Tainiokoski. Disponent A. Etholén.
Tammerfors. Ständiga medlemmar: Apotekaren Th. Clayhills och ingenjör Rob. Witting. Årsmedlemmar: vicehäradshöfding Einar Ahlman, apotekaren Fr. Borg, läneveterinären A. Bärlund, fil. mag. Hj. Eurén, tandläkaren Sigv. Freng, handlanden V. Gestrin, bankprokuristen Bertil Grahn, fil. mag. Viktor Grop, ingenjör S. Gros, bankdirektör Hj. Grönblad, ingenjör R. Kolster, handlanden Alfred Kordelin, disponenten Hj. Lohjander, justitierådman Gösta Munck, ingenjörerna E. V. Schröder och A. Sumelius.
Uleåborg. Kollegan A. H. Blankett och tandläkaren Ivar Hedman.
Vasa. Fröken Elin Finnilä, fröken Ester Sandman, handlandena Gustav Schütt och Oskar Utterström.
Viborg. Ständig medlem: vicekonsul F. Wahl. Årsmedlemmar: prokurist Fr. Arvidson, vice konsul D. Brunila, generalskan J. von Daehn, läkaren Albert Heikel, disponent H. Lagerström, fröken S. Lavonius, ingenjör Emil Wahl, öfverstelöjtnanten H. Wärnhjelm och Viborgs stads folkbibliotek.
Åbo. Ständig medlem: disponent Torsten Ekblom; Årsmedlemmar: rektor Konrad Ahlman, hr K. A. W. Andstén, fru Vivi Blomqvist, fröken Anna Bäckström, rådsturättsnotarien Harald Bäckström, fil. mag. Erland Colliander, redaktör R. Colliander, vicehäradshöfding K. Erikson, kontorist Karl F. Hellstén, slöjdläraren M. Ingman, kollegerna A. A. Jansson och J. W. Juvelius, telegrafisten Karl Lindholm, kollegan Naima Lundenius, vicehäradshöfding J. Lönnblad, stationsinspektor Axel Melart, fru Edit Mylius, lärarinnan E. A. Nordlund, fru Hilja Olsoni, godsägaren Alarik Rosenberg, kollegan Sulho Rosengren, löjtnanten Gustaf Schauman, lärarinnan Ninni Schultz, föreståndarinnan Anna Stenfelt, vicehäradshöfding J. B. Stenström, lärarinnan Mathilda Stråhlman, kapten Oskar Svehla, bankdirektör G. M. Söderlund, student Aino Tammelin, läkaren G. A. Tollet, bankdirektör J. Wasastjerna, handlanden B. Wigelius, borgmästaren R. v. Willebrand samt Åbo reallyceum.

Arvid Hultin.

Bestyrelsens sammanträde den 19 maj 1904.

Innan förhandlingarna vidtogo, höll musikern *O. Andersson* ett föredrag om folkdikten och dansmusiken hos Estlands svenskar, hvilka han i egenskap af Sällskapets stipendiat

besökte under senaste julferier. Föredragaren berörde inledningsvis svenskarnes ställning i dessa trakter, hvilken enligt hans mening var i hög grad beklagansvärd. I Wichterpaal socken t. ex. har det svenska modersmålet nästan helt och hållet undanträngts af estniskan. Enär svenskarne äro spridda i flere kolonier och öfverallt omgifna af ester, ha de småningom förlorat många af sina egendomligheter. Ingen enda svensk skola finnes bland dem, undervisningen är rysk, endast i religion och modersmålet undervisas på svenska. Den egentliga folkvisan har nästan dött ut bland Estlands svenskar och sånglekar saknas också helt och hållet. Den enda art af poesi, som föredragaren påträffade, utgjordes af dansstrofer med erotiskt eller satiriskt innehåll. Numera sjungas dock dylika strofer endast undantagsvis till dans. De instrument, som allmännast användas bland Estlands svenskar, äro tallharpan och säckpipan. Den förra, Wormsöbornas stolthet, är rätt egendomlig. Den spelas med stråke, men greppen ske med nageln på de i kvinter stämda fyra strängarna. Säckpipan har hufvudsakligast förekommit i Wichterpaal och på Rigaöarna. Herr Andersson förevisade ett par af honom uppköpta tallharpor af olika konstruktion samt en gammal säckpipa. Dansmelodierna från dessa trakter äro i allmänhet ändlöst enformiga, melodins form består vanligen endast af en kort sats, som upprepas med obetydliga förändringar, stundom utan några förändringar alls. Tonomfånget öfverstiger icke en oktav. För öfrigt tyckas melodierna ha rönt märkbart inflytande från den slaviska folkmusiken. De danser, hvilka användas, inskränka sig numera nästan uteslutande till valsen och polkan. Herr Andersson föredrog äfven på tallharpa några af honom där borta upptecknade dansmelodier.

Föredragaren hade äfven under sin färd tagit en hel mängd fotografier från Wormsö, hvilka han förärade till Sällskapets arkiv.

Föredrogs en skrifvelse från Finska Litteratursällskapet af den 7 maj, hvari sagda Sällskap underrättar, att det bifallit till Svenska Litteratursällskapets anhållan att för en tillärnad publikation af Elias Lönnrots svenska skrifter få använda i Finska Litteratursällskapets ägo befintliga handskrifter

af Lönnrot, likväl på de villkor att manuskripten ej få bortföras från Sällskapets hus och att utgifvaren af publikationen bör till Sällskapet ingifva en förteckning öfver de handskrifter, som önskas.

Från Finska Litteratursällskapet hade ingått följande till sagda Sällskap adresserade bref af skriftställarinnan Mathilde von Leinburg i München, hvilket Sällskapets beredningsutskott ansett höra till Svenska Litteratursällskapets verksamhetsområde:

München, $^{19}/_{4}$ 04.

An die hochverehrliche «Finnische Litteraturgesellschaft» in Helsingfors.

Gestatten Sie mir, mich mit einem Anliegen an Sie zu wenden!

Mein verstorbener Vater, der rühmlichst bekannte Übersetzer Tegnérs, Runebergs und Oehlenschlägers, hat sich auf vieles Drängen seiner nordischen Freunde, des Malers Grafen Georg von Rosen und der Familie Tegnér, endlich entschlossen auch den für Deutschland fremderen «Fänrik Stål» Runebergs zu übersetzen. Freilich mit Auswahl, da ja einige Gedichte dem deutschen Lesepublikum zu unverständlich wären. Herr Elof Tegnér, Bibliothekar in Lund, sagte nach Lektüre des Manuskriptes, das ihm mein Vater übersandt hatte: «Die Frithiofssage» und «Fähnrich Stahl» von Gottried v. Leinburgs feinempfindender Meisterhand übersetzt, bedeuten ein Glück für die schwedische Litteratur.«

Trotzdem mein Vater bereits seit 11 Jahren tot ist, blieb diese Übersetzung, sein letztes Werk, noch immer unveröffentlicht — die Verleger fürchteten zu wenig Interesse bei den Deutschen dafür, auch schienen ihnen die Holzschnitte der Malmström'schen Illustrationen nicht fein genug für eine Prachtausgabe. Nun, da Finnland mit jedem Tage mehr Sympathien gewinnt und auch die herrlichen Illustrationen Meister Edelfelts erschienen sind, würde der hiesige «Nordische Verlag» (D:r Marchlewski) gerne eine deutsche Prachtausgabe des «Fähnrich Stahl» in der Übersetzung meines Vaters herausgeben, verfügt aber nicht über die nötigen Mittel. Die Hinterbliebenen Gottfried v. Leinburgs sind aber leider nicht in der Lage einen Geldbeitrag für die Herausgabe dieses

Werkes zu leisten — alles was wir tun konnten war, zu Ehren Runebergs auf jedes Honorar vollständig zu verzichten.

Ich wage nun die Bitte, die für ihr edelmütiges Eintreten für Verbreitung finnischer Geistesarbeit so gerühmte «Finnische Litteraturgesellschaft» möchte dem Verleger vielleicht gnädig eine materielle Unterstützung zukommen lassen um es ihm zu ermöglichen den Ruhm der zwei grossen Finnländer Runeberg und Edelfelt auch in deutschen Landen zu verbreiten. (Die in dem durch schlechte Übersetzungen berüchtigten Verlage Reclam in Leipzig erschienene Verdeutschung «Fänrik Ståls» gibt wohl keinen Begriff von Runebergs Genie.)

Ich habe mir erlaubt meinen Tribut, den ich dem grossen Dichter zur Centenarfeier zollte, gleichzeitig unter Kreuzband zuzusenden. Auch trug ich Sorge, dass in einigen Jahrbüchern Gedichtproben des Skalden erscheinen werden.

Mit dem Ausdrucke meiner vorzüglichsten Hochachtung habe ich die Ehre zu zeichnen der «Finnischen Litteraturgesellschaft»

ergebenste
Mathilde v. Leinburg.

Enär Sällskapet för närvarande ej förfogar öfver medel disponibla för det föreslagna ändamålet, och då förlagsbolaget Söderström & C:o är ägare till A. Edelfelts teckningar till «Fänrik Ståls sägner», beslöts att till sagda bolag hänskjuta fröken von Leinburgs förslag, för den händelse bolaget önskade träda i förbindelse med den tyska förläggaren för utgifvandet af en illustrerad tysk upplaga af «Fänrik Ståls sägner.» De medföljande af fröken v. Leinburg författade uppsatserna om Runeberg skulle bevaras i Runebergsbiblioteket, och skulle såsom gåfva till fröken v. Leinburg öfversändas W. Söderhjelms biografi öfver Runeberg.

Då i följd af Sällskapets ekonomiska ställning utsikter för närvarande ej förefinnas till utgifvande af den tidigare beslutna publikationen af i universitetsbiblioteket befintliga bref till H. G. Porthan, beslöts på anhållan af rektor *Ernst Lagus,* som ombetrotts med utgifvandet af sagda publikation, att inlösa de afskrifter, som han redan låtit taga för det ifrågavarande ändamålet. Arvodet för desamma beräknades till omkring 150 mark. Med publikationen af brefsamlingen skulle anstå tills vidare.

På förslag af statsarkivarien *Reinh. Hausen* beslöts att åt statsarkivet öfverlåta att söka förvärfva främlingsboken på Signilskär äfvensom de i Eckerö Storby uppbevarade handlingarna rörande det åländska postväsendet, hvilkas inlösen till Sällskapets arkiv hade förordats af folkloristiska kommittén.

Sällskapets stipendiat folkskolläraren J. E. Weikar hade i en odaterad skrifvelse anmält sig förhindrad att före den 8 i denna månad insända sina uppteckningar af svenska ortnamn i Mustasaari. Samlingarna hade ännu ej inkommit.

Af förekommen anledning uppsköts till hösten valet af föredragare till nästa årsmöte.

Beslöts att för 15 mark inlösa ett af fil. kandidaten Alfons Takolander insändt nothäfte från början af 1800-talet, innehållande förnämligast danser och marscher.

Följande nya medlemmar inskrefvos i Sällskapet:

Helsingfors: Kapten Kasimir Lilius, fröknarna Ida Nissen och Ellen Wegelius.

Tammerfors: Ingenjör Emil Graeffe.

Åbo: Stiftande medlemmar: Bankdirektör J. O. Wasastjerna och handlanden B. Wigelius. Årsmedlemmar: Stabskaptenen R. Fleckenstein, bankkassörskan Thyra Hahl, magister Johannes Hastig, kamrer R. Henriksson, läkaren Harald Hillebard, ingenjör E. A. Karsten, banktjänstemännen K. B. Lundström, Rud. Löfgren och Alex. Mecklin, veterinären K. A. Nyberg, apotekaren Otto Randén, stabskaptenen V. v. Rehausen, lärarinnan Alma Rosenberg, agronomen Victor Schauman, lärarinnan Signe Sederholm och apotekaren William Westerling.

Genom ordföranden förärades till Sällskapet en af medlemmar af Tengströmska släkten utarbetad och i tryck utkommen «Stamtafla öfver ätten af Tengström.»

Arvid Hultin.

Bestyrelsens sammanträde den 22 september 1904.

Ordföranden delgaf Bestyrelsen, att han å Sällskapets vägnar närvarit vid skalden Theodor Lindhs begrafning i Borgå den 25 sistlidne juli samt därvid nedlagt en krans och yttrat några minnesord öfver den aflidne.

Föredrogs följande tacksägelseskrifvelse från fröken Mathilde von Leinburg i München:

München, $^{13}/_{6}$ 04.

Einer hochverehrlichen Schwedischen Litteratur-Gesellschaft in Finnland!

Lassen Sie mich Ihnen meinen innigsten Dank aussprechen für die mich so ehrende, liebenswürdige Übersendung der Söderhjelm'schen Runebergs-Biographie! Das interessante und schöne Buch, dessen Besprechung ich bereits in der Helsingforser Zeitung gelesen habe, hat für mich durch die hohen Geber doppelten Wert und ich hoffe auch noch öfters meine geringe Kraft in die Dienste Ihrer edlen Litteratur stellen zu können.

Dass die Herausgabe der Fänrik Stål-Übersetzung meines seligen Vaters nicht unterstützt werden konnte, tut mir freilich sehr leid, doch gebe ich noch immer die Hoffnung nicht auf, das Entgegenkommen des finnländischen Verlegers werde das Erscheinen einer illustrierten Ausgabe zuletzt doch noch ermöglichen!

Indem ich mich der hochverehrlichen Schwedischen Litteratur-Gesellschaft bestens empfehle, zeichne ich, nochmals meinen herzlichsten Dank versichernd,

Ihre hochachtungsvoll ergebene

Mathilde v. Leinburg.

Till ombudsman i Fredrikshamn i stället för lektor Sigurd Nordenstreng, som bortflyttat från orten, antogs doktor Georg Hornborg. Tillika beslöts att i bref till lektor Nordenstreng uttala Sällskapets tacksägelse för hans verksamhet såsom ombudsman på orten.

Arkitekten *J. Ahrenberg* hade såsom gåfva till Sällskapets arkiv öfverlämnat en kartong, innehållande bref och meddelanden m. m., som tillkommit vid utgifvandet af arbetet «Fänrik Ståls män.»

Skattmästaren föredrog följande tablå öfver Sällskapets ekonomiska ställning jämte förslag till budget för de närmast följande åren, äfvensom plan till amortering af den för innevarande år kalkylerade bristen:

Kalkyl öfver Svenska Litteratursällskapets i Finland finansiella ställning.

Budgeten för 1904 utvisar en brist af		Fmk 24,000: —
Sedan större delen af de i budgeten upptagna arbetena numera utkommit, visar det sig emellertid att kostnaderna för samtliga arbeten med ganska betydliga belopp öfverstiga de beräknade näml.:		
Förhandlingar och Uppsatser, hft. 17 med	Fmk 1,059: 23	
Söderhjelm, Joh. Lud. Runeberg, I	» 587: 23	
Festskriften med	» 830: —	
Wendell, Ordbok, I	» 1,056: 64	
Hultin, Finlands svenska vitterhet med	» 1,724: 69	
Medlemsförteckning, ej upptagen i budgeten, med hela kostnaden	» 602: 87	
Tillsammans	Fmk 5,860: 66	
Lägges härtill kostnaden för Wendells Ordbok II, hvars tryckning beslöts vid senaste april möte med förslagsvis	Fmk 5,139: 34	
äfvensom ett afrundadt belopp för betäckandet af den brist, som med all sannolikhet kommer att uppstå å de ännu otryckta arbetena med	» 1,000: —	» 12,000: —
kommer den faktiska bristen vid innevarande års utgång att stiga till minst		Fmk 36,000: —

Det statsanslag, som Sällskapet för närvarande åtnjuter, upphör med år 1907, och torde det vara med en klok ekonomi förenligt att icke utsträcka amorteringen af den uppkomna bristen utöfver denna tidpunkt, samt att till följd däraf en motsvarande inskränkning i Sällskapets verksamhet under de närmast följande åren 1905—1907 vidtages. Med anledning däraf uppställes här en ungefärlig beräkning af Sällskapets inkomster och utgifter under perioden.

Inkomster 1905—1907.

Årsafgifter à 12,000 per år	Fmk	36,000: —
Räntor » 12,000 » »	»	36,000: —
Statsanslag » 10,000 » »	»	30,000: —
Inkomster från försäljning af Sällskapets skrifter à 5,000 per år	»	15,000: —
	Fmk	117,000: —

Utgifter 1905—1907.

Bristen från 1904	Fmk	36,000: —
Stående utgifter, såsom ränta å fonder, förvaltningskostnader, resestipendier etc. à 11,000 per år	»	33,000: —
Kostnaderna för följande arbeten, hvilka redan äro beslutna nämligen:		
Söderhjelm Johan Ludvig Runeberg, II. .	»	15,000: —
Förhandlingar och Uppsatser, ett häfte för hvarje år à 7,000	»	21,000: —
Återstår således för öfriga publikationer . .	»	12,000: —
	Fmk	117,000: —

Helsingfors den 22 september 1904.

Sigfr. Kullhem.

Beslöts att i hufvudsak godkänna det af skattmästaren uppgjorda budgetförslaget och amorteringsplanen.

Väcktes förslag om utseende af föredragare till nästa årsmöte och beslöts att anmoda professor *R. Tigerstedt* att hålla det sedvanliga föredraget.

Fru Karolina Olivia Bjugg i Pärnå hade till Sällskapet förärat en hittills okänd dikt af Adolf Iwar Arwidsson till hans broder kopisten i prokuratorsexpeditionen Sten Sture Arwidsson. Beslöts att offentliggöra dikten i «Förhandlingar och Uppsatser» och åtog sig statsrådet C. G. Estlander att bifoga några inledande ord.

Professor *K. G. Leinberg* anmälde till publikation följande uppsatser:

«Finska autografer i Kongl. biblioteket i Stockholm;»

«Finska medlemmar i Svenska patriotiska sällskapet;»

«Dagboksanteckningar af Per Granstedt förda under hans ryska fångenskap.»

Uppsatserna öfverlämnades till genomgående åt arkivarien lektor Elis Lagerblad, som till nästa möte ägde utlåta sig rörande deras publikation.

Sällskapets stipendiat, studenten Hugo Ekholm hade insändt sina under senaste sommar verkställda uppteckningar af ortnamn i Hitis socken. Samlingen öfverlämnades för genomgående och granskning till folkloristiska kommittén.

E. o. amanuensen vid Uppsala universitetsbibliotek N. Sjöberg hade hemställt om offentliggörande i Sällskapets skrifter af G. F. Creutz' bref till Gustaf III. Enär utsikter ej förefunnos till tryckning af den ifrågasatta publikationen under de närmaste åren, beslöts att afböja amanuensen Sjöbergs hemställan.

Undertecknad anmälde till «Förhandlingar och Uppsatser» en studie med titel «Förebilder till J. J. Wecksells sorgespel Daniel Hjort.»

Docenten *Hugo Pipping* anmälde till publikation ett arbete af lektor *Ralf Saxén:* «Språkliga bidrag till vårt lands uppodlingshistoria. I. Egentliga Finland, Satakunta och Södra Österbotten.» Beslöts att genom doktor Pipping underrätta lektor Saxén att Sällskapet på grund af ekonomiska skäl icke kunde gifva något bindande löfte om att trycka arbetet förrän tidigast år 1907.

Följande nya medlemmar inskrefvos:

Helsingfors. Ständig medlem: Fröken Helena Westermark. Årsmedlemmar: fil. mag. J. K. Ekroos och studeranden Petter Erikson.
Salo. Possessionaterna Fredrik Erlund och Uno Fortelius.
Tammerfors. Ständig medlem: Student Rafael Sumelius.
Uppsala. Civilingenjör E. O. Edelstam.
Åbo. Bankdirektör A. L. Branders och handlanden C. G. Wahlström.
Åland. Fil. kand. Alfons Takolander.

Arvid Hultin.

Funktionärernas sammanträde den 20 oktober 1904.

Honoraret för utgifvandet af första delen af Pehr Kalms «Resa till Norra Amerika» fastställdes, enligt den af Bestyrelsen tidigare godkända kalkylen för tryckningen, till 40 mark per ark för texten samt 120 mark per ark för inledningen. Tillika beslöts att för de följande tomerna nedsätta arfvodet för utgifvandet af den tryckta texten till 30 mark per tryckark.

Arvid Hultin.

Bestyrelsens sammanträde den 20 oktober 1904.

Ordföranden tillkännagaf, att professor Robert Tigersedt åtagit sig att hålla det solenna föredraget vid nästa årsmöte.

Bifölls till ordförandens anhållan att för en under utgifning varande publikation «Historiska studier» få aftrycka ett par af honom i Sällskapets «Förhandlingar och Uppsatser» tidigare offentliggjorda uppsatser.

Herr Wilhelm Sjöberg i Replot hade för inlösen tillsändt Sällskapet en samling folklorestik, innehållande «Prof på folkmelodier» samt «Prof på ordspråk och talegenheter från Replot skärgård», äfvensom afskrifter af äldre handlingar.

Samlingen öfverlämnades till granskning åt folkloristiska kommittén.

På förslag af rektor Ernst Lagus beslöts att för 40 mark inlösa en af herr H. R. A. Sjöberg tidigare insänd samling af ortnamn från Replot och angränsande trakter.

På grund af flyttning från orten hade kyrkoherden K. A. L. Tallqvist afsagt sig ombudsmannaskapet för Mariehamn och Åland samt till sin efterträdare föreslagit provinsialläkaren doktor L. W. Fagerlund i Godby, som nu af Bestyrelsen antogs till ombudsman å orten.

Arkivarien lektor *Elis Lagerblad,* som fått i uppdrag att afgifva utlåtande om de af professor K. G. Leinberg på senaste möte anmälda uppsatserna, förordade till publikation uppsatsen «Finska medlemmar af Svenska patriotiska sällskapet». Däremot ansåg han uppsatsen «Dagboksanteckningar under rysk fångenskap af Pehr Granstedt» i sin nuvarande form icke ägnad att offentliggöras i Sällskapets skrifter. Detsamma gällde äfven uppsatsen «Finska autografer i Kungl. biblioteket i Stockholm», hvari emellertid meddelades några intressanta bref af Runeberg, hvilkas publicerande förordades af arkivarien. Med godkännande af arkivariens utlåtande beslöts att genom ordföranden fråga professor Leinberg, huruvida han ville medgifva Sällskapet att enbart trycka de i hans uppsats ingående Runebergska brefven.

På en förfrågan af doktor fröken Jenny af Forselles, när hon finge skrida till utgifvande af Elias Lönnrots svenska skrifter, beslöts att svara att tryckningen finge vidtaga tidigast på hösten 1907.

Till Runebergska biblioteket hade lektor Aug. Furuhjelm förärat en af öfverstelöjtnanten Albin Stjerncreutz på 1850-talet verkställd öfversättning till finska af Runebergs «Vårt land».

På anhållan af R. Accademia dei Lincei i Rom beslöts att inleda skriftutbyte med sagda akademi.

Såsom nya årsmedlemmar inskrefvos:

I *Pyttis:* Fru Maria Dromberg och folkskolläraren Constantin Willner.

I *Stockholm:* Herr Frithiof Lidén.

Föredrogs en till ordföranden riktad skrifvelse af arkitekten Jac. Ahrenberg, hvari han, för att erhålla fri dispositionsrätt öfver sitt af Sällskapet inlösta manuskript rörande förre ministerstatssekreteraren W. C. von Daehn, erbjuder sig att återbära den för manuskriptet uppburna summan. Efter af arkivarien meddelade upplysningar i saken beslöts att bifalla till denna anhållan.

Ordföranden redogjorde i ett kort föredrag för Henrik Gabriel Porthans deltagande i utgifvandet af femte, sjätte och sjunde upplagorna af Tunelds geografi, hvari afdelningen om Finland slutligen utväxte till en hel volym, det ända till senaste tid fullständigaste geografiska arbete om vårt land, innehållande talrika historiska och statistiska upplysningar af stort värde. Ordförandens afsikt var att utarbeta detta utkast för en eventuell publikation i «Förhandlingar och Uppsatser».

Arvid Hultin.

Bestyrelsens sammanträde den 17 november 1904.

Föredrogs följande betänkande från den af Svenska och Finska Litteratursällskapet utsedda gemensamma delegationen för uppgörande af förslag till premiering af i landet år 1903 utkomna skönlitterära originalarbeten:

> Torsdagen den 3 och söndagen 6 november 1904 sammanträdde i Helsingfors, i Finska Litteratursällskapets hus, den delegation, hvilken i anledning af en från Ecklesiastik-Expeditionen i Kejserliga Senaten för Finland till Finska Litteratursällskapet och till Svenska Litteratursällskapet i Finland aflåten skrifvelse af den 21 januari 1904 blifvit af sagda sällskap tillsatt för uppgörande af förslag till prisbelöning af de i landet år 1903 på svenska eller finska språket utkomna skönlitterära originalarbeten. Närvarande voro på Finska Litteratursällskapets vägnar doktor Zach. Castrén, bank-

direktören magister W. Soini och fil. kand. O. Manninen samt på Svenska Litteratursällskapets vägnar professor F. Gustafsson, magister K. Flodin och doktor Gunnar Castrén som suppleant för professor Werner Söderhjelm. Vid dessa sammanträden uppsattes följande

Protokoll.

§ 1.

Till ordförande vid de delegerades sammanträden utsågs professor Gustafsson och till att föra protokollet undertecknad O. Manninen.

§ 2.

I fråga om de delegerades befogenhet framgick att såväl Finska som Svenska Litteratursällskapet befullmäktigat sina representanter att rådslå och besluta i Sällskapets namn, dock med förbehåll från Svenska Litteratursällskapets sida, att delegationens förslag skulle delgifvas Sällskapets Bestyrelse för att af densamma sändas till Kejserliga Senaten.

§ 3.

Till protokollet antecknades att delegationens medlemmar hade vid uppgörande af förslag till premiering tagit i betraktande följande år 1903 utkomna skönlitterära originalarbeten:

a) finskspråkiga:

Hilja Haahti, «Israelin tyttäret».
Larin-Köysti (K. Larson), «Kellastuneita lehtiä» och «Tuhkimo ja kuninkaan tytär».
Eino Leino (E. Lönnbohm), «Helkavirsiä».
Pseudonymen *Johannes Linnankoski,* «Ikuinen taistelu.»
Teuvo Pakkala, «Pieni elämäntarina».
Maila Talvio (M. Mikkola), «Juho Joutsia».
Elvira Willman, «Lyyli».

b) svenskspråkiga:

Aina (Edit Forssman), «Vid aftonlampan» XI.
Ingeborg von Alfthan, «Bilder».
Bertel Gripenberg, «Dikter».

V. Lindman, «Dikter i urval».
M. Lybeck, «Dikter».
Arvid Mörne, «Ny tid».
Klarry Rajander, «Bygdeberättelser».
Pseudonymen *Harald Selmer-Geeth,* «Inspektorn på Siltala».
Selim Sorthan, «Dikter».
Jacob Tegengren, «Nya dikter».
Helena Westermarck, «Ljud i natten», af hvilka dock det sistnämnda och M. Lybecks dikter voro utom landet utgifna.

§ 4.

Enär en af delegationens medlemmar, magister K. Flodin, i följd af plötsligt illamående var hindrad att närvara vid det förra sammanträdet, ansåg delegationen sig icke vara för denna gång beslutför och skred blott förberedelsevis till uppgörande af premieringsförslag. Härvid föreslogos bland ofvan uppräknade arbeten följande, som på grund af företräde framför de öfriga borde i främsta rummet prisbelönas, nämligen Eino Leinos diktsamling «Helkavirsiä», Elvira Willmans dram «Lyyli», pseudonymen Johannes Linnankoskis idédrama «Ikuinen taistelu» samt äfven Teuvo Pakkalas roman «Pieni elämäntarina» bland de finskspråkiga och bland de svenskspråkiga Bertel Gripenbergs samling «Dikter», Arvid Mörnes «Ny tid» samt Jacob Tegengrens «Nya dikter». Med hänseende därtill att en af ifrågavarande skriftställare icke var identifierad, uppstod fråga om han kunde prisbelönas. Då emellertid prisen utgåfvos för bestämda arbeten och icke gällde person, ansågs berörda omständighet icke utgöra hinder för föreslående af pris, enär den prisbelönade kunde genom förläggaren eller på annat sätt konstatera sin identitet.

I anledning däraf att af den senaste år för premiering anslagna summan reserverats 2,000 mark till framtida utdelning, förefanns denna gång ett disponibelt belopp af 7,000 mark, hvilket enligt delegationens mening borde i dess helhet föreslås till premieutdelning för ofvan nämnda arbeten från 1903.

Därefter skreds till diskussion om sättet för beloppets fördelning på de särskilda arbetena. Enhälligt erkände delegationen att herr Eino Leinos diktsamling «Helkavirsiä» borde ställas framom öfriga arbeten med hänseende till den i verket ådagalagda betydande förmågan af poetisk skapande kraft äfvensom med hänseende till formens elegans och konstnärlighet; arbetet hade ock allaredan fått ett offentligt erkännande genom det pris, som för detsamma utgifvits af Finska Litteratursällskapet. Likaså erkände samtliga medlemmar de framstående skaldegåfvor friherre B. Gripenbergs förstlings-

arbete «Dikter» ådagalade, professor Gustafsson dock med reservation i afseende å dikternas idéhalt. I samma afseende uttalades betänkligheter af herrar Zach. Castrén och W. Soini, som funno dikterna innehålla alltför mycken omogenhet i uppfattningen och ett ensidigt provocerande effektsökeri, men dock ej ville oaktadt anförda betänkligheter direkt motsätta sig föreslående af pris åt författaren, ehuru de icke ansågo sig kunna biträda den af Svenska Litteratursällskapets representanter uttalade meningen, att åt friherre Gripenberg skulle föreslås en högre belöning, till ett belopp af 1,500 mark, hvilken belöning likaledes föreslagits åt herr Eino Leino, för att sålunda dessa båda skriftställares företräde skulle vid prisbelöningen framhållas. Däremot anmärkte äfven undertecknad, att friherre B. Gripenbergs förstlingsarbete, så mycket lefvande diktaregåfvor det än röjde hos författaren, dock ej borde ställas lika högt som herr Eino Leinos «Helkavirsiä», hvari det djuptgående lifsfrågor berörande idéinnehållet hade fått ett i hög grad ursprungligt, rikt och jämväl om konstnärligt behärskad produktionsförmåga vittnande uttryckssätt. Men i betraktande däraf att denna diktsamling redan på annat håll belönats och att äfven andra här ofvan i främsta rummet ställda arbeten äro värda att erhålla åtminstone det minsta premiebelopp af 1,000 mark, som fastställts för statens litterära pris, vore det måhända skäl att taga under öfvervägande, om det icke vore med billighet mera öfverensstämmande att föreslå en sådan fördelning af ifrågavarande medel, att alla författare till här företrädesvis nämnda arbeten komme i åtnjutande af statens pris, då tillfälle härtill denna gång erbjöd sig, än att genom ett förslag om något större belöning åt tvenne författare någon af dessa skriftställare helt och hållet beröfvades pris — detta med så mycket större skäl som icke delegationens samtliga medlemmar understödt förslaget om högre pris åt den ene af ifrågavarande författare, och då det vore tämmeligen svårt att afgöra, hvilka af de återstående närmast vore berättigade till erhållande af belöning.

§ 5.

Då delegationen sedermera sammanträdt i beslutfört antal för fattande af definitivt beslut angående förslaget till prisbelöning, framhöllos ånyo ofvan antydda olika åsikter, men efter det desamma sammanjämkats, beslöt delegationen enhälligt föreslå, att det för premiering af den inhemska, under år 1903 utkomna skönlitteraturen anslagna beloppet af 5,000 mark jämte de från föregående år reserverade medlen, 2,000

mark, skulle så fördelas, att herr Eino Leino för sin diktsamling «Helkavirsiä», pseudonymen Johannes Linnankoski för skådespelet «Ikuinen taistelu», herr Teuvo Pakkala för romanen «Pieni elämäntarina», fröken Elvira Willman för skådespelet «Lyyli» äfvensom friherre Bertel Gripenberg för sin samling «Dikter», herr Arvid Mörne för diktsamlingen «Ny tid» och herr Jacob Tegengren för «Nya dikter» enhvar skulle erhålla ett tusen mark; men ville delegationen härvid uttryckligen uttala, att samtliga dess medlemmar enstämmigt funno Eino Leinos «Helkavirsiä» och flertalet medlemmar därnäst friherre B. Gripenbergs dikter vara mera framstående än öfriga arbeten i konstnärligt värde och att därför endast det för litteraturens understödande disponibla beloppets storlek hindrade de förstnämndas föreslående till erhållande af högre belöning, utan att de öfriga förbiginges. I enlighet härmed skulle den skrifvelse affattas, som, undertecknad af delegationens samtliga medlemmar, skulle såväl på finska som på svenska språket till Kejserliga Senaten insändas. Skrifvelsen erhöll följande lydelse på svenska pråket:

Till Kejserliga Senaten för Finland.

Sedan Ecklesiastik-Expeditionen i Kejserliga Senaten skrifvelse af den 21 januari 1904 anmodat Svenska Litteratursällskapet i Finland att i samråd med Finska Litteratursällskapet uppgöra och till Kejserliga Senaten insända förslag till premiering af i landet under året 1903 på svenska eller finska språket utkomna skönlitterära originalarbeten, och enär Svenska Litteratursällskapet i Finland för sin del utsett professorerne F. Gustafsson och W. Söderhjelm samt filosofiemagistern K. Flodin äfvensom filosofiedoktorerne G. Castrén och P. Nordmann som suppleanter att för ärendets behandling samråda med de af Finska Litteratursällskapet utsedda delegerade, nämligen filosofiedoktorn Z. Castrén, bankdirektören, filosofiemagistern W. Soini och filosofiekandidaten O. Manninen samt såsom suppleanter filosofiedoktorn A. H. Bergholm och filosofiemagistern V. Tarkiainen, samt äfven fullmakt gifvits de delegerade att besluta i sällskapens namn, dock så att förslaget af Svenska Litteratursällskapets delegerade skulle dess bestyrelse delgifvas för att af densamma insändas till Kejserliga Senaten, hafva undertecknade för ärendets handläggning sammankommit och efter att hafva sammanjämkat under rådplägningen yttrade olika meningar, beslutit enhälligt hos Kejserliga Senaten föreslå att det för skönlitterära under år 1903 utkomna arbeten fastställda premiebelopp af

5,000 mark jämte de från föregående år för framtida utdelning reserverade medel 2,000 mark eller sammanlagdt 7,000 mark måtte jämt fördelas mellan nedan upptagna skriftställare, så att

bland finskspråkiga skriftställare

Herr Eino Leino *(E. Lönnbohm)* för sin diktsamling «Helkavirsiä»,
innehafvaren af pseudonymen *Johannes Linnankoski* för skådespelet «Ikuinen taistelu»,
herr *Teuvo Pakkala* för romanen «Pieni elämäntarina» och
fröken *Elvira Willman* för skådespelet «Lyyli»

äfvensom bland svenskspråkiga skriftställare

friherre *Bertel Gripenberg* för sin samling «Dikter»,
herr *Arvid Mörne* för diktsamlingen «Ny tid» och
herr *Jacob Tegengren* för samlingen «Nya dikter»

enhvar skulle erhålla en belöning stor ett tusen mark.

Vid uppgörande af detta förslag har visserligen delegationen enstämmigt funnit herr Eino Leinos «Helkavirsiä» och delegationens flertal äfven friherre B. Gripenbergs diktsamling besitta ett jämförelsevis högre konstnärligt värde, men likväl med hänsyn till öfriga af premiering förtjänta arbeten beslutit icke i afseende å premiernas belopp göra någon gradskillnad.

Delegationens vid ärendets behandling förda protokoll har inlämnats till Finska Litteratursällskapet och till Svenska Litteratursällskapet i Finland.

Helsingfors den 14 november 1904.

Gunnar Castrén. *Zach. Castrén.* *F. Gustafsson.*
O. Manninen. *Wilho Soini.*

Magister *K. Flodin* frånvarande från orten vid undertecknandet.

Af detta protokoll skulle ett exemplar på finska språket inlämnas till Finska Litteratursällskapet och ett svenskspråkigt till Svenska Litteratursällskapet.

In fidem:
O. Manninen.

Justeradt:
F. Gustafsson.

Sedan folkloristiska kommittén granskat och godkänt stipendiaten Hugo Ekholms uppteckningar af ortnamn i Hitis socken, beslöts att återstoden af det åt herr Ekholm beviljade stipendiet, 50 mark, skulle till honom utbetalas.

Doktor *P. Nordmann* föreslog, att i Sällskapets skriftserie skulle intagas början och törhända framdeles fortsättningen af en af honom hopbragt samling af urkunder till Helsingfors historia, utgifna under benämningen «Bidrag till Helsingfors stads historia». I det första häftet om c. 20 tryckark — eller eventuellt tvenne smärre häften om 10 ark hvartdera — skulle tryckas: 1) Helsingfors stads privilegier, kungliga resolutioner och Borgmästare och råds skrifvelser till regeringen under åren 1550—1650, 2) Stadens äldsta dombok gällande för åren 1623—1639 in extenso samt 3) Utdrag ur domböckerna åren 1640—1650.

Emedan Sällskapets strängt anlitade tillgångar ej tillåta antagandet af nya arbeten till tryckning och det dock vore önskvärdt, att nya tomer af skriftserien såge dagen, hade förslagsställaren i saken rådfört sig med handlanden Herman Renlund, och hade denne, intresserande sig för Sällskapets verksamhet och planen för arbetet, välvilligt lofvat att icke blott bekosta afskrifvandet af dokumenten, utan äfven ikläda sig samtliga kostnader för häftets tryckning. Bestyrelsen godkände doktor Nordmanns förslag rörande utgifvandet af Bidrag till Helsingfors stads historia, I och beslöt att i protokollet anteckna ett uttalande af tacksamhet gentemot handlanden Renlund för dennes om frikostighet och intresse för Sällskapets verksamhet vittnande anbud.

Doktor *Ossian Grotenfelt* i Borgå, som af Bestyrelsen fått i uppdrag att uppgöra en förteckning öfver Runebergs manuskriptsamling, hade insändt ett vidlyftigt register öfver Runebergs brefsamling med ställvis längre utdrag ur brefven till skalden. Då med anledning häraf tvifvelsmål uttalades, huruvida manuskriptet motsvarade den gjorda beställningen, och då olika meningar förspordes, huruvida detsamma i sin nuvarande form borde af Sällskapet publiceras, beslöts att förteckningen skulle cirkulera bland Bestyrelsens medlemmar och frågan upptagas till behandling på nästa sammanträde.

Ordföranden meddelade, att professor K. G. Leinberg ej velat samtycka till Bestyrelsens anhållan att få särskildt publicera de i hans tidigare anmälda uppsats «Finska autografer i Kongl. biblioteket i Stockholm» ingående Runebergska brefven, utan förbehållit sig att på annat håll trycka uppsatsen i sin helhet. Däremot hade professor Leinberg genom ordföranden till Sällskapet insändt ett nytt bidrag med titel «Ett kväde af Sigfridus Aronus Forsius», hvilket af mötet antogs till publikation i «Förhandlingar och Uppsatser».

Till Sällskapets medlem i delegationen för de vetenskapliga föreningarna för instundande år återvaldes professor M. G. Schybergson samt till suppleant professor F. Gustafsson.

Som nya årsmedlemmar inskrefvos: I Helsingfors stadsfiskalen O. R. F. Albrecht och vicehäradshöfdingen Lennart Aspegren. I Mariehamn telegrafchefen, assessor I. E. W. Blåfield. Tillika anmäldes att tullförvaltaren F. V. Englund i Jakobstad hade öfvergått till stiftarnes klass.

Arvid Hultin.

Bestyrelsens sammanträde den 22 december 1904.

På förslag af folkloristiska kommittén beslöts att för 75 mark inlösa en af herr Wilhelm Sjöberg i Replot insänd folkloristisk samling, innehållande ortnamn och deras härledning, ordspråk och talegenheter samt prof på dansmelodier från Replot.

Föredrogs en af doktor *Wolrad Eigenbrodt* verkställd tysk öfversättning af Runebergs «Svanen» och beslöts att offentliggöra densamma i «Förhandlingar och Uppsatser».

Sällskapets stipendiat musikern *Otto Andersson* inlämnade sina uppteckningar af melodier från Estland samt föredrog en längre öfver sin resa författad berättelse, hvilken som en särskild uppsats skulle ingå i «Förhandlingar och Uppsatser». Herr Anderssons samlingar öfverlämnades till folkloristiska kommittén för att genomgås och granskas.

Beslöts att tillsätta en kommitté för att till Bestyrelsen inkomma med förslag om bortgifvande af det Falckenska priset för någon under året utkommen publikation i Finlands litteratur- eller kulturhistoria. Till medlemmar i nämnden utsågos statsrådet C. G. Estlander, statsarkivarien R. Hausen och lektor Elis Lagerblad samt till suppleant rektor Ernst Lagus.

Sedan Bestyrelsens medlemmar tagit kännedom om doktor Ossian Grotenfelts förteckning öfver Runebergs brefsamling, upptogs frågan härom till förnyad behandling. Därvid förordades manuskriptets publikation i hufvudsak i den form, som författaren gifvit sin förteckning. Dock ansågs någon retouchering af stilen önskvärd. Och då äfven doktor Grotenfelt i bref till ordföranden uttalat sin önskan att i någon mån omarbeta manuskriptet, beslöts att återställa detsamma till författaren och uppskjuta tryckningen till instundande höst.

Ordföranden anmälde till publikation en af professor *Carl von Bonsdorff* författad uppsats «Ett förslag till karelskt landtvärn». Beslöts att offentliggöra densamma i «Förhandlingar och Uppsatser».

Doktor *Alb. Nordman* fäste Bestyrelsens uppmärksamhet på ett porträtt af Runeberg, som icke var omnämndt i den uppsats om Runebergsporträtt, som ingår i festskriften till firande af hundraårsminnet af skaldens födelse. Porträttet i fråga var utfördt i pastellkrita år 1853 af en tysk målare I. Weniger, som vid denna tid vistades härstädes och därunder äfven ett par gånger varit i tillfälle att se Runeberg. Bilden hade utförts på beställning af litografen F. Liewendal samt tillhörde numera dennes söner, bröderne E. J. och Gustaf Liewendal. Med anledning af doktor Nordmans meddelande beslöts att uppdraga åt magister Konrad Meinander, som författat uppsatsen i festskriften, att taga kännedom om ifrågavarande porträtt och därom meddela några upplysningar såsom komplettering till hans redogörelse för Runebergsporträtten. Åt rektor Ernst Lagus uppdrogs att om möjligt söka förvärfva porträttet till Sällskapets Runebergsbibliotek.

Undertecknad anmälde till publikation en af bibliotekarien *Evald Ljunggren* i Lund författad uppsats om finlandismer i

1700-talets svenska, utgörande randanmärkningar till en af Sällskapet tidigare publicerad uppsats öfver detta ämne af R. Nordenstreng. Beslöts att offentliggöra doktor Ljunggrens uppsats i det under utgifning varande häftet af «Förhandlingar och Uppsatser».

På förslag af undertecknad beslöts att sammanträdena under nästinstundande år skulle äga rum å följande dagar: den 19 januari, 16 februari, 16 mars, 20 april, 18 maj, 21 september, 19 oktober, 16 november och 21 december.

Doktor *P. Nordmann* väckte förslag om att Sällskapet skulle skrida till utgifvande af ett populärt och öfversiktligt arbete öfver den svenska litteraturen i Finland. Beslöts att uppdraga åt förslagsställaren, rektor Ernst Lagus samt undertecknad att taga förslaget under närmare öfvervägande samt att vid tillfälle inkomma till Bestyrelsen med ett detaljeradt program för ett arbete i antydt syfte.

Följande nya medlemmar inskrefvos:

Helsingfors: ingenjör Fredr. Borg och fil. kand. Victor Liljelund.
Fredrikshamn: tullförvaltaren Georg Grönholm.
Jämsä: fil. magistern Werner Lindbohm.
Kuopio: fil. magistern Waldemar Helenius och vicehäradshöfdingen Edvard Hällfors.
Lahtis: vicehäradshöfdingen John Grenman och kontoristen fröken Ebba Snellman.
Nykarleby: kyrkoherden K. Petrell som ständig medlem.
Nådendal: apotekaren C. A. Åkerman.
Tainionkoski: direktör A. Etholén.
Träskända: stationsinspektor Alf. Ahlroth.
Ätsäri: provisorn Axel Fr. Wikman.

Arvid Hultin.

J. L. Runebergs betydelse som skald.

Festföredrag vid Svenska Litteratursällskapets möte å Runebergs hundraåriga födelsedag, den 5 februari 1904.

Högtärade församling!

Svenska Litteratursällskapets bestyrelse har gifvit mig det hedrande uppdraget att på denna dag, en minnets festdag för hela vårt folk och en festdag särskildt för detta sällskap, verkande i hägnet af Johan Ludvig Runebergs namn, återkalla i dess krets några drag af hans diktargärning. Jag har trott mig göra rättast i att icke här skärskåda en enskild sida af hans skaldskap utan söka att i några ord sammanfatta dess litteraturhistoriska och rent fosterländska betydelse. Visserligen är jag väl medveten om att i synnerhet i sistnämnda afseende icke kunna annat än försöka en svag formulering af hvad hvar och en inom sig vet och tänker. Men hela denna högtidlighet vill ju blott bilda en medelpunkt för de gemensamma känslor och tankar, hvilka besjäla oss i dag, och sträfva att rikta dem mot jubelminnets föremål, slitande dem lös från allt, som nu annars stör och upptager sinnet. Och den flyktiga stunden rymmer själffallet icke tillfälle till annat än några löst framkastade konturer.

I världslitteraturens historia stå som de främsta, lysande öfver alla andra, några diktare, hvilkas verk nått vida utöfver deras egna länders gränser och hvilka blifvit alla bildades egendom nästan lika mycket som sitt eget

folks. Man plägar kalla dem världsskalder, och till skillnad från dem beteckna som nationalskalder sådana, hvilkas betydelse är mer eller mindre inskränkt till deras eget folk och land. De äro icke många, dessa världsskalder, som åtminstone till hufvuddragen af sin gärning kännas af alla och som ingå i hvarje kulturellt medvetande: man kan utan förbehåll bland de nyare kulturfolkens diktare icke nämna flera än Dante, Shakespere, Molière och Goethe, kanske därtill ännu Cervantes. Men därförutom har hvarje folk sina stora diktare, som äro den poetiska personifikationen af dess väsen, dess sträfvan, dess minnen, och hvilka endast af detta deras eget folk kunna till sin djupaste betydelse uppskattas. Väl händer, att deras rykte tränger utom det egna landets gränser, att deras arbeten öfversättas, läsas och värderas af kännare, och de kunna också blifva bekanta i mycket vidare kretsar; men litteraturhistorien lär, att en sådan popularitet i de allra flesta fall är sporadisk och flyktig: efter en tid gå dessa diktares verk tillbaka att utöfva sitt inflytande där deras rötter gömmas och där deras anda bäst förstås. I enstaka fall förmår dock på detta sätt en skald, äfven om han hör hemma bland en liten nation, göra sig mycket starkt gällande inför kulturländernas folk. Danskarnas Holberg var en tid utomordentligt beundrad och oändligt ofta spelad i Tyskland, hans landsman Andersens sagor ha gått ut öfver vidare områden och för längre perioder. Tegnérs Frithiofs Saga har, som Brandes säger, varit en stående konfirmationsgåfva i Tyskland, och läses där än: det finnes någonting i denna dikts heroiska och sentimentala sammansättning, som bör tilltala tyska sinnen; men intet annat af den store skaldens verk har på samma sätt blifvit kändt. Ibsen gör nu med större eller mindre bifall sin rund kring den bildade världen; han har fängslat genom sina idéers aktualitet, sina gestalters egendomlighet, genom de allmänt mänskliga psykologiska gåtor han framställt till begrundande, genom det nya och för skådespelarkonsten tacksamma han framfört i själfva sina dramers teknik. I allra senaste tid, när norden, främst just

genom Ibsen, kommit på modet och de litterära kommunikationerna blifvit lättare, har världsrykte eller åtminstone världsbekanthet förunnats äfven andra; jag påminner bland svenskar om Strindberg och Selma Lagerlöf.

Men det finnes nationalskalder, af samma och högre rang än dessa och större än mången allmänt bekant diktare, utgången från kulturländerna, hvilkas verk aldrig lyfts ut ur den jord, i hvilken de vuxit upp. Säkert hör Bellman till världslitteraturens största och kanske är han lika stor — för att taga en nära till hands liggande jämförelse — som den franske bohème-lyrikern från femtonde århundradet, François Villon, Paris' diktare som Bellman är Stockholms, hvilken är vidt bekant som en af litteraturens allra förnämsta lyriker; men endast nordiska folk känna Bellmans namn, och i öfversättning vore han ju knappast tänkbar.

Runeberg har i detta afseende en starkare position i den kontinentala europeiska litteraturen. Hans namn är kändt, man vet åtminstone, att han är en stor nationalskald: på tyska väggalmanackor, där på hvarje datumlapp en stor mans födelsedag är angifven, skyltar hans vid den femte februari. Han har ofta blifvit öfversatt, och till olika språk: i bokform finnes det 24 tyska, 5 franska, 4 engelska, 1 italiensk och flera isländska tolkningar af hans verk, och enskilda öfversättningar, i tidskrifter och kalendrar, kunna sammanlagdt räknas i långt större tal; jag nämner äfven här några siffror: tyska 53, franska 26, engelska 22, enstaka holländska, ungerska, italienska och portugisiska (Grafven i Perho.) Men trots allt detta, trots att de kulturrepresentanter, som känna honom, försäkra för sina landsmän, att han hör till världslitteraturen, trots alla sympatiyttringar, hvilka hans namn föranleder, nödgas vi medge, om vi vilja vara uppriktiga, att han spontant icke blifvit känd och läst i de stora kulturländerna, så som vi skulle önska. Jag vill icke inlåta mig på att leta efter orsakerna härtill. Men i fråga om åtminstone ett af hans verk har i dessa dagar, måste man hoppas, ett stort steg tagits mot en förändring, i

det att Fänrik Ståls Sägner utkommit på ett världsförlag i en edition, som ger en hängifven och förträfflig tolkning och dessutom har alla möjliga betingelser att falla i tusentals händer.

Det är också detta Runebergs verk, som bäst borde kunna genom sitt inre värde trotsa den främmande omklädnaden och, oberoende af det rent nationella ämnet, göra sig gällande med innehållets egen kraft öfverallt, där sinnena äro öppna för en kärnfull och enkel men tillika af ett högt patos lyftad fosterländsk poesi. Jag vet i litterärt afseende ingenting liknande, som kunde ställas i jämnbredd med Sägnerna. I den nyare litteraturhistorien gäller fransmännens Béranger, den franska soldatens och den napoleonska gloirens sångare, såsom den patriotiska krigsdiktningens förnämsta representant, Béranger, som ju Runeberg själf skattade mycket högt. Men med all hans enkelhet och fastän han ibland kunnat träffa några verkligt vibrerande toner, huru mycket svagare, huru mycket ringare i poetisk kraft och i patriotisk lyftning äro icke hans beskedliga refrängvisor än Runebergs manliga, malmfyllda, ståtliga romanser! Helt annorlunda än hos Béranger är den krigiska farten, den vilda stridsentusiasmen och det bittra fiendehatet i de tyska frihetsdiktarenas, i synnerhet Ernst Moritz Arndts, chauvinistiska sånger; men äfven där de samla sin Tyrtäiska hänförelse kring vissa bestämda gestalter, uppgå de mest i subjektiva utbrott och utrop, flammande, eggande, klingande som rassel af svärd och hetsiga af stridslust, men utan ett spår af Runebergs lugna objektivitet och hans gestaltningsförmåga. För öfrigt jämföre man blott den skrytsamma 'Was ist der Deutschen Vaterland' med 'Vårt land', och skillnaden skall genast varda uppenbar.

En cykel som Fänrik Ståls Sägner, med fosterlandets kamp till bakgrund och i förplanet en sådan mängd af ypperliga, härligt karaktäristiska och fulländadt utmejslade figurer, hvar och en på sitt håll framställande folkets väsen och bästa egenskaper i en lycklig och rik men aldrig afsiktligt verkande variation — en sådan krans af sånger,

där på få undantag när alla, jämte dessa egenskaper, bära konstens äkta stämpel, finnes öfver hufvud icke. En nyare fransk skald har i vissa fall kommit Runeberg närmare än någon annan, om också allt ännu på mycket långt håll. Det öfverraskar måhända, att jag nämner Paul Déroulède. Men jag kan åberopa Runebergs eget vittnesbörd från hans senaste lefnadstid, meddeladt af hans biograf i dennes otryckta anteckningar. När Runeberg och hans hustru gjorde bekantskap med en dikt ur Déroulède's Chants du soldat, öfversatt till svenska af Rafaël Hertzberg, frapperades båda af släktskapen, och fru Runeberg ville till och med hålla före, att Déroulède måste hafva läst Fänrik Ståls Sägner. Hennes make försäkrade, att sådana enkla, glada och naturliga verser godt kunde födas af sig själfva, om blott sinnelaget var det rätta, och han fröjdade sig åt att, såsom han med sin något summariska värdesättning af litteraturen sade, „äfven fransmännen kunna skrifva"!

När nu emellertid ett verk som Fänrik Ståls Sägner icke förmått tränga igenom, trots så många tolkningsförsök, så bevisar det, huru mycket där dock, i bredd med det allmänna litterära värdet, finnes, som ej kan förstås af andra än dem, hvilka sett typerna på nära håll och i hvilkas känslor de besjungna minnena, med allt hvad till dem hör, hafva sin omedelbaraste och djupaste genklang.

Men det bevisar ock, hur oändligt svårt det är att fastslå en dylik nationalskalds ställning i världslitteraturen, att jämföra honom med andra stora diktare, att gifva honom den plats han förtjänar. Och dock borde han ju ha rätt att värdesättas med samma mått som de. Jag vet icke, med hvem man närmast skulle sammanställa Runeberg såsom diktande konstnär, om det gällde en allmän jämförelse. I karaktärsteckning når han stundom upp i jämnbredd med de största. Till arten af sin produktion och sin konst liknar han mest Goethe. Hans episka idyller äro nära besläktade med dennes, hans enda drama är modern tankedikt i antik form såsom Iphigenie,

och Kung Fjalar hör, noga taget, till samma familj. Hans form har samma förnäma drag som Goethes; i allt röjer sig hos honom, som hos denne, den store konstnären med hans gränslösa vördnad för sitt kall och för konstens uppgift. Men detta världssnilles universalitet äger Runeberg ej, han är icke, har man sagt, ett outgrundligt haf som Goethe, utan en stilla skogssjö, han har icke hans divinatoriska fantasi och hans allt omspännande skaparkraft; i gengäld äger han en större innerlighet, hans form har kyskhetens förnämhet, där Goethes har kylans; han står den folkliga enkelheten, det demokratiska närmare än geheimerådet vid Karl Augusts hof, och han, Sägnernas sångare, har en vida större värme för det fosterländska än Goethe, den oförställde beundraren af Napoleon, hans fäderneslands fiende och förtryckare. Runebergs lyrik erinrar mindre om Goethes än om Uhlands, om också Goethe stundom mycket intimt kunde närma sig folkvisan. Men hans lyriska alstring är som ett fall af strömmar, sprungna ur tusen olika hjärtan i ett bröst, medan lyrikens åder hos Runeberg flyter vida enklare och tunnare, visserligen stundom med en oöfverträfflig kristallisk renhet.

Det finnes också mycket i Goethes utveckling och litteraturhistoriska ställning, som påminner om Runebergs. Också på honom hade, såsom på Runeberg, folkdiktningen verkat likt ett förnyelsens bad; därifrån hämtade han inspirationerna till flera af sina skönaste lyriska dikter, till sitt äkta tyskt fosterländska ungdomsdrama Goetz von Berlichingen och till sitt största verk Faust. Vid Goethes sida stod Herder, ständigt visande hän på folkdiktningen som på ursprungsordet, liksom Lönnrot vid Runebergs. Ossian var för båda en ungdomsbekant och en ungdomskärlek och gaf båda närmaste impulsen till ett litterärt storverk: Werther — Kung Fjalar. Men om än hos båda på detta sätt, liksom hos romantikerna, folkdikten och Ossian gifvit starka bidrag till deras poetiska uppfostran, så var deras väg dock helt annan än romantikens. Goethe tog genast afstånd från den: han satte mot dess natursymbolik och känslofrosseri naturen och

lifvet, som Runeberg, och senare sin stränga antikstil; hans dikt var, som Runebergs, hälsan själf midt i förkonstlingens osundhet, en fläkt af frisk vind genom den kvafva atmosfären i ett sjukrum. När Runeberg offentliggjorde sina första dikter, hade den store gamle i Weimar endast två år kvar att lefva. Romantiken hade födts och försvunnit under hans tid, och på alla håll började i hans spår en stark rörelse med mål att, som han, förbinda dikten med lifvets verkliga företeelser och passioner.

I Frankrike tronade omkring 1830 romantiken i obestridd glans med Victor Hugo som kung. Men redan året förut hade realismens fader Balzac begynt raden af de väldiga, gripande och monstruösa verklighetsskildringar, som sedan blefvo jättecykeln La Comédie humaine. I den engelska vitterheten hade realistisk poesi omedelbart efter Popes akademiska riktning brutit sig väg genom folkskalden Burns' sånger och fortsattes i den s. k. sjöskolan; dess första representant, Wordsworth, är i sin tidigare diktning en entusiast för landsbygden och hvardagslifvet, där känslorna speglas i bilder, oberörda af lifvets vimmel, samt för en enkel, från allt prål aflägsen form. Annu starkare och på ett annat sätt slå lifvets pulsar hos Byron, den store skeptikern och människokännaren, hvars konst Runeberg så högt beundrade.

Öfverallt på kontinenten ser man sålunda ansatser i samma riktning som de gå, hvilka samtidigt hos Runeberg så kraftigt framträdde redan i Idyll och Epigram samt i Elgskyttarne. I svensk litteratur saknades de icke heller: redan ur Kellgrens senare diktning lyser en så sund och lifsvarm längtan efter kontakt med naturen, som om han aldrig skrifvit stela akademiska dramer; fru Lenngren har sin fröjd i det lilla intima lifvet omkring henne, och hos Bellman sprudlar ju sången fram ur själfva källan, vid hvilken frukosten i det gröna dukas upp, och den susar ur Djurgårdens ekar. Allt hvad ännu hos de förstnämnda finnes kvar af gustaviansk rokoko, faller bort under Franzéns hand, när han i sina visor söker fram det känslans rena guld, som gömmer

sig under enkla mänskors hvardagsdräkt. Och Geijer säger 1826 i ett bref till von Beskow, att poesin måste vända sig till verkligheten, vända sig från de luftiga teorierna till observation af naturen och det mänskliga lifvet. På nära håll var sålunda också det lösenord redan gifvet, som skulle blifva Runebergs; och man ser, i hvilket nära sammanhang han står med rörelserna i hela den europeiska vitterheten.

I hvilken grad nu dessa rörelser direkt påverkat honom, är lättare att säga för den svenska litteraturens vidkommande än för de andras. Huru självständig Runeberg än står, är han dock, såsom alla företeelser i kulturens utvecklingshistoria, en produkt af föregående faktorer, mer eller mindre skönjbara. Hans tidigare poesi är ju fri hvarken från akademiska eller fosforistiska inflytelser. Huru mycket han, trots sin djupa ringaktning för romantikernas öfverdrifter hade gemensamt med dem, bevisas mindre af att de hyllade honom såsom en förverkligare af deras program i vissa delar, än däraf, att romantiska spår sitta fast hos honom så sent och så starkt, som de göra det i Nadeschda och Kung Fjalar — inverkan framför allt af Ossian och Almqvist. Som vi just sett, har äfven för hans realism vägen röjts af tidigare skalder. Men här känner han sig på egen mark och här tar han steget ut, ett så stort steg, att han lämnar dem alla, med undantag af Bellman, långt bakom sig. Hans verklighetssinne ligger, som dennes, i temperamentet och har intet med teorin att göra — hans teorier äro sedan en följd af hans poetiska böjelser. Detta verklighetssinne är hos honom, som hos Bellman, ehuru i en annan mening, nästan brutalt, så till vida som Runeberg icke skyggar för att i sin dikt ge plats åt allehanda saker, hvardagsting och annat, hvilka dittills ansågos bannlysta från poesin. Men Runeberg stannar icke vid denna impressionism; hans blick försänker sig icke så djupt i enskildheterna, att hans taflor skulle blifva blott en hopställning af sådana, huru utpräglad än genrekaraktären ofta i dem framträder. Hans sinne för naturen omfattar icke blott

det, som träder närmast för ögat. Skogen, i hvilken han vandrar, är för honom icke blott träden och ljungen, af hvilka den består; den är också bruset i furorna, den starka klara luften, som spänner sig mellan deras stammar och stiger mot himlens blå kupol, dofterna från marken och färgerna, som smälta samman i ett. Och liksom Runeberg sålunda, utan att på romantiskt sätt personifiera och symbolisera dem, förnimmer alla de starka, sunda makter som draga igenom naturen, så ser han i lifvets företeelser syntesen, han ser de goda och ljusa krafter, som förborgadt eller öppet verka i mänskligheten och på hvilkas seger han tror; hans uppfattning af lifvet ställer sig i allt mot den ideala bakgrund, hvars höghet han vördat i dikten och som fanns hos hans andra litterära läromästare, i Franzéns visor och i folkdiktningen.

Det tyckes mig icke, som skulle Runeberg genom själfva denna sin idealitet i så väsentlig grad afvika från den nyare realismen, med hvars verklighetskärlek hans egen är så nära besläktad. Ty hvilken öfverflödigt bred uppmärksamhet denna än skänkt detaljerna, på hvilka afvägar den än kunnat föra sina adepter, så kan väl icke om dess mest betydande ledare påstås annat, än att de haft ideella mål. Tag Balzac och Flaubert lika väl som Ibsen och Tolstoi: ur all svaghet och uselhet som de skildrat, stiger ju dock som en röd gryningsstrimma öfver mörkret det fasta hoppet om en klar dag för en bättre mänsklighet; och finnes det någonting ideellare än hos själfva naturalismens förhäcklade Zola hans orubbliga, nästan naiva tro på en förbättring af allt fördärf, i hvilket hans fädernesland enligt hans tanke är störtadt — så som denna tro tar gestalt särskildt i den familj, som i hans fyra evangelier företräder framtidens idealsläkt? Skillnaden mellan den moderna realismen och Runeberg är framför allt den, att han tror, att det godas makt allestädes öfverväger, tränger sig fram af sig själf, leder och lyfter allt; han vill icke röra vid det dåliga, som finnes, utan aktar det ringa och glömmer det, och han vill därför i alla sina gestalter blott visa, huru det ljusas och ädlas frön

endast behöfva vår öppna blick och vår fasta tro för att växa fram till seger. Och ytterligare en väsentlig skillnad är den, att Runeberg, fastvuxen som han med sin konsts innersta rottrådar är i antiken, ändock i hufvudsak nöjer sig med att teckna karaktärer och icke individer, att han försmår den psykologiska dissektionen för att gifva blott hufvudlinjer — hvilket icke hindrar honom att ibland skapa ofantligt åskådliga individualiteter — medan våra dagars realister äro själsanatomer, som föresatt sig att egna det individuellt psykiska lifvets företeelser samma uppmärksamhet som personlighetens yttre drag. Deras konst är den pittoreska miniatyrmålningens, medan Runebergs är plastikens, de stora, enkla konturernas konst.

Runeberg är i hvarje fall i nyare litteratur en af de allra första stora realisterna, en af dem, som återställt sambandet mellan lif och poesi, åter låtit dikten springa ur verklighetens fasta grund, förlänat den kraft och sanning i innehållet, naturlighet och enkelhet i formen. Jag har sagt, att han haft föregångare att stöda sig på. Men hans förhållande till dem är dock en banbrytares, och som en sådan kan han jämföras endast med de största i världslitteraturens historia. Ingen af dem har dykt upp alldeles plötsligt och utan förberedelse. Litteraturens största verk, Dantes Gudomliga komedi, hvilar på förutsättningar, som utan mycket letande kunna finnas i föregående filosofi och filosofisk diktning, både i Italien och annorstädes. De många utmärkta dramatiker, som föregingo Shakespere, gjorde för honom vägen lättare. Molière är en omedelbar fortsättning af italiensk och fransk farsdiktning. Goethe skulle knappt kunna tänkas utan Lessing, Herder och Rousseau. Alla dessa samla föregående ansatser, lyfta dem med sitt snilles blick, dana om dem helt och hållet med sin väldiga poetiska skaparkraft. Runeberg gjorde någonting liknande, utan att i fantasistyrka och skapande orginalitet kunna täfla med dessa. Men också han vidgar föregående ansatsers gränser, öfverstrålar dem och ger ett mäktigt svar på

tidens behof att ändtligen se sin riktiga bild, sina minnen och sina förhoppningar speglade i dikten som i en djup och klar källa. Sådan ter sig den store skaldens gärning i litteraturhistoriens ljus, och sådan är Runebergs. På samma gång han sammanfattar, höjer och ger det afslutades stämpel åt hvad tidigare endast skönjts som bemödanden, blir han lik en väldig fyrbåk, som reser sig, där farleden tager af till nya och vida vatten, och kastar sitt sken framåt öfver vägarna. Han hör till den föregående tiden, men han hör på samma gång icke till den, han bryter af den, sliter sig lös från banden, som hållit honom fast vid den, och börjar en ny tid.

Mäktig och ensam står Runebergs diktning i norden vid det nittonde seklets midt. I skandinavisk litteratur har han inga efterföljare, men en romantikens fiende och antikens fosterson som B. E. Malmström prisar honom som de klassiska mästarenas närmaste ättelägg näst Goethe och söker själf att i sina dikter nå hans klarhet och konstnärlighet. De, som i Sverige företräda verklighetssträfvandet i vitterheten vid denna tid, såsom August Blanche och delvis Emelie Flygare-Carlén, gifva det en mera praktisk och borgerlig form, och hos Fredrika Bremer, den förnämsta, som dock står i så stor skuld hos fru Lenngren och Franzén, växer det ut till social tendens. I Sveriges nyare litteratur har Runeberg utan tvifvel satt starka spår: man kan härvidlag nämna både Rydberg och i synnerhet Snoilsky. I Finland ha väl under lång tid de flesta yngre skalder mer eller mindre lärt af Runeberg och diktat i hans anda, t. o. m. Topelius, hvars temperament dock är så olikt hans. En riktning finnes ju i vår litteratur, som vi alldeles särskildt benämna den efterrunebergska, som uppstod i hans omgifning men som åter glömts för nyare strömningar, hvilka, äfven de, i mycket gått i hans skola. Den finskspråkiga litteraturens största realist och folklifsskildrare, Alexis Kivi, har sporrats till sin hembygdsdiktning af Runebergs Elgskyttarne — det är åtminstone, enligt traditionen, hans egen uppgift — och hos dess största naturskildrare, Juhani Aho, går, så-

som han en gång själf yttrat, hela hans poetiska åskådning af Finlands skönhet tillbaka på den outplånliga stämning, han i sin tidiga ungdom erfarit af Runebergs lyrik.

Men vida mer än för litteraturen har Runebergs skaldskap betydt för hela vårt folks uppfostran till fosterlandskärlek, till vördnad för sina minnen, till tro på goda makter, tro på sig själft och de krafter, som bo inom det.

*

Fosterländsk diktning — i trängre mening — blir i den europeiska litteraturen en följd af de nationella rörelser, som väcktes dels af uppmärksamheten på naturen, dels af politiska tilldragelser i adertonde seklets senare och det nittondes förra del. I Tyskland börjar den patriotiskt-krigiska poesin redan med Lessings Minna v. Barnhelm mot fonden af sjuåriga krigets intryck; den uppträder hos Goethe i Goetz, med stoff från bondekrigen, hos Schiller i Wilhelm Tell och Wallenstein, hos Kleist i Hermannsschlacht och Prinz v. Homburg samt går under frihetskriget mot Napoleon öfver i lyriken med Körner, Arndt och andra, i de sånger jag redan nämnt. I Frankrike besjungas Napoleons segrar af Béranger, som får en ändlös popularitet; men det blir i alla fall en tysk, Heine, som skrifver den mest gripande dikten till den Napoleonska storhetens ära, 'Die beiden Grenadiere'. Ett annat slags på fosterlandskänslan verkande stoff uppträder i allmogepoesin, den som får sina förnämsta representanter i Goethe, Voss och Hebel. Till Sverige kommer denna allmogepoesi först med Almqvist på 30-talet, (kanske delvis under inverkan af Runeberg), men där läggas stolta fosterländska minnen till grund redan för Gustaf III:s dramatiska diktning. Lidner skrifver ett ode till den finska soldaten, och tjusarkungens krigsära besjunges, mera som en personlig och undersåtlig hyllning till honom än som en apoteos af folket, af Lidner, Leopold och andra. Ett vida kraftigare och framför allt vida uppriktigare foster-

ländskt patos bryter sedan fram i Tegnérs storslagna dityramber, 'Krigssång för skånska landtvärnet', 'Karl XII' och 'Svea'. Franzén ger romansens form åt patriotiska krigsminnen och därigenom utan tvifvel det första uppslaget till Fänrik Ståls Sägner, och han räcker här, som i den rena lyriken, handen åt Runeberg.

Såsom man ser, flöt äfven den poesi, hvilken direkt besjöng fosterlandets folk och dess bragdrika minnen, rätt högt på den europeiska vitterhetens böljegång vid denna tid. Men äfven här är Runeberg självständig, äfven här bryter han ban i den nordiska litteraturen. Jag har redan sagt, att intet lands diktning besitter en cykel som Sägnerna. Men icke heller något motstycke till en dikt som den om bonden Paavo kan uppletas i den tidigare europeiska allmogelitteraturen; denna är öfvervägande behagligt idyllisk, och äfven där den behandlar mera tragiska ämnen — jag tänker nu närmast på J. H. Voss' dialektdikter med den nordtyska lifegenskapen som ämne — kommer den aldrig till så gripande och upphöjda bilder som hos Runeberg. Icke heller har bondens lif skildrats på samma sätt som i Elgskyttarne, i samma verkligt demokratiska anda, med samma fullständighet, samma tro på hans kärnfulla egenskaper och hans mission att vara folkets sunda ursprungselement, ur hvilket det kan få ständigt ny näring, samma kärleksfulla observation i det lilla och samma kärfva natursanning.

Huru stor än Runebergs konst är i det mesta han diktar, sällan är den så fullödigt fast, så oklanderligt hel i harmonin mellan tanke och form, som i hans fosterländska diktning. Jag tror, att det i många afseenden så underbara verket Kung Fjalar skall äga lifskraft framför allt genom sin egendomliga, på samma gång plastiska och måleriska formskönhet, att man alltid skall stå med vördnad inför skaldens höga idé, hans förmåga att göra en framfaren tids åskådningssätt gällande för mänskligheten i alla tider, att låta en mäktig fläkt af det antika ödets tragik draga genom framställningen; men jag tror ock, att tiden allt starkare skall blotta det, som här bri-

ster i den djupare motiveringen af den tragiska skulden. Och likaså skall väl ett lugnt omdöme icke kunna förbise att — såsom utländsk kritik ofta framhållit — Kungarne på Salamis såsom dramatiskt verk är af vida ringare betydelse, än som ett konstfullt och härligt poem med hög lyftning och fullt af ädla sentenser och tankar. Mest befriade från förbehåll af denna art skola i alla tider blifva de dikter, längre och kortare, där stoffet är omedelbart fosterländskt.

Ordet „fosterland“ möter i Runebergs diktning första gången i ett par stycken från hans ungdomstid; men det betecknar där ännu „ljusets fosterland“, himlen, salighetens boning, enligt en terminologi som, vare sig bestämningen var utsatt eller icke, i tidens diktspråk, t. ex. hos Stagnelius, finnes ofta använd. Äfven i den vackra bilden i slutet af 'Till den ålderstegne' är ordet taget i halft symbolisk betydelse: „seglarn lik, som ren af lugnet vaggar — ser på afstånd oceanen fradgad — och med glädjens hvita vimpel hälsar — stränderna utaf sitt fosterland“. Men i 'Färd från Åbo' står det redan i sin egentliga betydelse. Runeberg hälsar Choraeus' minne: „frid med din aska, skald från mitt fosterland!“ Och när vid färden förbi Lemo udde den unge Ramsays vemodiga öde framstår för hans håg, hyllar han honom för att han „blödde för äran och fosterlandet“. I samma dikts tidigaste utkast nämnes också första gången fosterlandets namn: „där Ramsay, du kring Finlands fana — samlade flyende kämpar åter“; men skalden har senare utbytt ordet mot „skyddad fana“. Hvar och en, som minnes denna dikt, minnes helt visst också, huru vid detta ställe, där krigets hågkomst frammanas, man plötsligt förnimmer det som om ljudet från en ny, stark sträng skulle klinga högt öfver diktens vackra, men idylliska grundackord: det är Sägnernas klang, hvars första förebud här träffar vårt öra.

Efter flyttningen till Helsingfors, med det småningom vaknande självständiga lifvet på alla områden, med den unga Runebergska kretsens allt medvetnare arbete

på fosterlandets odling, framträder i skaldens lyriska diktning tanken på fosterlandet, dess natur och dess folk, allt starkare. ‘Högt bland Saarijärvis moar bodde’ blir en karaktäristik, som hos den bildade och bättre lottade klassen i städerna öppnar ögonen för den finska bondens svåra lifskamp och för hans manliga egenskaper och som genom årtionden fortsatt att på honom länka tankar, hvilka annars icke nått honom, samt förskaffa honom sympati och medkänsla. Idyllepigrammet ‘Till en bondes koja kom en krigsman’ ger en första antydan om hvad Runeberg fann vara det etiska momentet äfven i den finska soldatens kamp: krigsmannen säger, att när kulorna hvina, känner han det på samma sätt som bonden, när haglen slå ner och blixtarna ljunga, medan han bärgar tegen för de sina; med andra ord, att stå i striden för fosterlandet är att stå för det man högst älskar och som det är ens första plikt att skydda. I ‘Svanen’ ger Runeberg en målning af den finska juninattens stämning, och genom den får stycket något af detta oförklarliga, som dallrar mellan orden i hvarje dikt af verklig lyrisk innerlighet.

Den gamle Hane i Grafven i Perho frågar sina söner, om någon vill „gå glad för fosterland och hem i döden“. Detta motiv utföres icke vidare i dikten, men några år senare tages det upp i ‘Molnets broder’ och får där den utomordentligt sköna utveckling, vi alla känna. Och på samma sätt som denne tiggarson, framställes i de andra Sägnerna hvarje man i hären medveten om att han kämpar för sitt lands ära, genomträngd af denna tanke som den första och högsta. Denna här fryser och svälter och segrar tillika, emedan den älskar fosterlandet, som dock närt den med bröd af bark, heter det i ‘Fänrik Stål’. Officerarne i Frantsila dricka efter Siikajokis seger „för sitt fosterland, det kära, — för dess första skymt af lycka, — för dess ändtligt frälsta ära“ — och skalden låter en af de närvarande i en uttrycksfull strof prisa fosterlandets skönhet som så stor, att redan den manar att gå i döden för detsamma. Han säger om fältmarskalken:

Men vårt land det har han skådat,
Han har sett dess skär och öar,
Sett, som vi, från våra höjder
Dessa tusen, tusen sjöar.
Utan Gud och utan hjerta
Måste dock den menska vara,
Som ej tjusas in i döden
Af att detta land försvara.

Döbeln tackar sin segerrika armé vid Lappo „för trofast heder, för manlig strid — och för kärlek till fosterjord", bröderna Ramsays lott prisas, emedan de fingo falla för det land dem födde; Duncker dör för den brud, den mor som är hans land; Lotta Svärd tillrättavisar den fege och skrytsamme soldaten med att säga: „Si! detta land är din gamla mor, — det är denna mor du bedrog"; och till och med trosskusken vet, att när återtåget är ändadt och marschen söderut besluten, „ingen fläck skall mer på landets ära stanna". Det är beundransvärdt huru Runeberg i dessa skildrande sånger, hvilka dock lifligt måste locka till enbar berättelse eller karaktärsteckning, så stadigt hållit fast vid denna höga synpunkt och däraf gjort dikternas storslagnaste ideala moment, det som mest af allt gifvit Sägnerna deras utomordentliga betydelse för generationers uppfostran till fosterlandskärlek hos oss. Och man vet ju, huru litet skalden ville, att denna känsla skulle utesluta respekt för andra, blott de stridde med blanka vapen och mötte med öppet visir: ja, i Kulneff framställer han till och med tapperheten, „samma kraft att slåss", som ett starkare förbrödringsband än „fana och fosterland", och han hurrar för fienden, som göt vårt blod, emedan det var hans krigarrätt och emedan han „kämpat bra".

Det var för att starkt betona denna fosterlandets idé, som Runeberg ställde 'Vårt land', redan tidigare skrifven, i spetsen för Sägnerna. Om också helt allmänt, visas ju där tillbaka på stridernas tal, som folket bestod, och blodet, som flutit för kommande släkten. Från en egendomligt sökt synpunkt kritiserade Snellman denna dikt såsom

alltför obestämd i fråga om det land den gällde och därför möjlig att hänföra till hvilket land som helst med ungefär samma naturbeskaffenhet som Finland. Men när Runeberg talar om det fattiga landet, det arma landet, med de mörka skogarna och sommarljuset, de tusen sjöarnas land, „där kriget röt från dal till dal och frosten kom med hungrens kval“, där det *finska* folkets hjärta slog — är det ej tillräckligt för att man skall veta, hvilket land som menas? Alltid är för öfrigt Finlands naturskönhet för Runeberg en egenskap, som gör det värdt att högt älskas: man ihågkomme den nyss citerade strofen ur ‘Fältmarskalken’ och framför allt ‘Den femte juli’: en hymn till Finlands skönhet flyter där samman med lofprisandet af dess folk och höjer sig åter till frågan, om icke ett sådant land är värdt, att man låter sitt lif för det.

Men denna idé om kärleken till fosterlandet och dess folk såsom drifkraften till alla bragder, såsom den stora, själslyftande bakgrunden för alla minnen, träder nästan ännu mäktigare och mera öfvertygande än i Sägnerna ur några berömda och otaliga gånger citerade men alltid lika nya och lika gripande rader i Julqvällen. Majoren har bjudit Pistol att bli hos honom, men denne vägrar, emedan han ej vill äta nådebröd. Hans ord, så enkelt fällda, röja en stolthet, som majoren känner igen från stridernas tider, och liksom i en vision ter sig för honom icke blott detta folk, hvars tysta mod och hårda lugn han lärt sig beundra på slagfälten, men också hela det land, för hvilket de tillsamman gått mot fienden och döden:

Fullare svällde hans barm, och hans blick, förklarad och manlig,
Mätte soldaten, han teg, han kände sitt hjerta förstoras.
Finland stod för hans själ, det kulna, hans torftiga, gömda,
Heliga fädernesland; och den gråa kohorten från Saimens
Stränder, hans lefnads fröjd, hans femtioåriga stolthet,
Trädde på nytt för hans syn, med hans vapenbroder, som fordom
Flärdlös, trumpen och lugn, med en jernfast ära i djupet.

Jag behöfver icke säga, att detta ställe är ett af de härligaste i hela Runebergs diktning. Det är ett af de

mest karaktäristiska för hans utomordentliga konst att nära nog utan ett enda ord, som i färg öfverskrider det dagliga brukets mått, med de allra enklaste medel framkalla den högsta poetiska verkan. Detta ställe hade förtjänat att med eldskrift stå ristadt i hvarje finnes medvetande från den dag det offentliggjordes och ända till den, som är inne, ty aldrig har det på samma sätt sagts oss, hvad vi äro skyldiga vårt land, vårt folk och våra minnen. Letar jag efter någonting motsvarande i världslitteraturen, finner jag endast ett, som påminner därom — med all olikhet i öfrigt: det är i Frankrikes berömda medeltida hjältedikt, Sången om Roland, scenen, när Roland dör, ensam öfverlefvande sina fallna kamrater, och fosterlandet, 'la dulce France', det ljufva Frankrike, och dess kämpar, med vemod, saknad och stolthet för sista gången stå för hans syn.

*

Vid den för hvarje deltagare oförgätliga minnesfest, som universitetet föranstaltade den 6 maj 1878, tolkade Zachris Topelius från denna plats i de vältaligaste ord Runebergs betydelse för vår fosterlandskänsla och nämnde bland de tankar han kvarlämnat som arf åt sitt folk *enighetstanken.* Genom ingen annan dikt har väl Runeberg så mäktigt verkat för denna tanke som genom Elgskyttarne. Det är onödigt att här upprepa hvad som sagts många gånger förr och hvad hvar och en vet: men vittnesbörd från tiden för denna dikts framkomst visa bättre än någonting annat, huru nu de två delarna af folket funnit hvarandra och med hvilka jublande känslor man gick till arbetet för den sålunda upptäckta och förenade nationens framtid. Aldrig, icke ens under tider, då Runeberg med de skarpaste uttalanden tog afstånd från finskhetsrörelsen, upphörde han att hålla fast vid denna enhetstanke: den var för honom så naturlig, att intet annat kunde komma i fråga. *Ett* folk, det finska folket, var det, hvars hjärta här slagit med lycka hård, med lycka blid,

och när Adlercreutz ger Munter eftermälet, att han var finne, så är det knappast rasens kännetecken han vill framhålla, utan nationens. I 'Fältmarskalken' säger Tigerstedt, den finske gossen, om Klingspor, svensken: „han förstår ej våra seder, — ej det språk vår tunga talar"; vare sig man tager detta efter orden och tillägger Tigerstedt ett språkbruk som åtminstone något tidigare var gängse, eller uppfattar det figurligt, så är därmed i alla fall sagdt, hvilken klyfta Runeberg ansåg finnas mellan svenskar och finnar.

Runebergs fosterländska diktning hvilar helt och hållet på enhetstanken, och han blef ju själf liksom en personifikation af den: stammande från en svensk trakt i Finland, med svenska familjeanor och många af den svenska österbottningens lynnesdrag, hade han dock äfven andra, hvilka voro i släkt med egenskaper, karaktäristiska för det rent finska temperamentet och hvilka läto honom med sympati igenkänna och älska detta. Hvad han säger i det bekanta brefvet till Grot, där han skildrar Elgskyttarnes uppkomst, om inlandsbons allvarlighet och innerlighet, patriarkaliska enkelhet, djupa manliga tålamod och medfödda klara blick i lifvets innersta förhållanden, det kan ju allt helt och hållet tillämpas på honom själf. Så var det ej underligt, att han med samma kärlek och förståelse kunde omfatta alla folkelement och alla klasser i vårt land och att hans diktning, så omedelbart speglande hela hans natur, på samma sätt famnat alla och blifvit fosterländsk i så vid och djup bemärkelse, att den till och med i dag förmår ena i tacksamma tankar hela vårt folk.

„Gud bevare fosterlandet, det är summan af min sång", låter Runeberg den gamle granadören sjunga. Det är också summan af hans egen sång. Hvad den främst af allt lär oss, det är kärleken till fosterlandet, dess folk, dettas möjligheter och goda egenskaper, sådana Runeberg lärde sig känna dem, när han själf såg det i den hårda kampen mot naturens bistra makter eller när han läste och hörde om dess hållning i striden mot fienden. Då

han prisade det som så manligt, så tåligt, så modigt, så osjälfviskt, så ädelt, då han sade, att det „kunde allt, blott ej sin ära svika“, så var idealiseringen i hans uppskattning fullkomligt oafsiktlig. Den var säkert grundad på tillräckligt talande rön, men den härrörde främst ur hans ljusa och optimistiska lifssyn. Ej alltid har denna abstraktion från de mindre goda egenskaperna måhända varit så välgörande för de bildade klassernas uppfattning af vårt folk, i synnerhet för deras, hvilka, utan att känna detsamma i grund, räknat för mycket på dess möjligheter. Det har kommit tider, då denna Runebergska optimism af alltför handgripliga händelser tyckes hafva blifvit kullkastad, då det alltför bjärt visat sig, hvilka starka förbehåll hans vackra karaktäristik måste lida. Men äfven när i detta afseende tviflet stiger som starkast hos oss, kan hans dikt ge förtröstan och hopp icke blott med det hårdnackade „än kommer tid, än är ej allt förbi“, som han lägger i Gregori Tigerstedts mun, men också genom den orubbliga öfvertygelse, med hvilken han prisar detta folks föregåenden. Och liksom vi städse i hans dikt skola på nytt lära oss, att vårt folk gömmer egenskaper och krafter, hvilka ingenting på jorden förmår fullständigt utplåna, så skola vi ock ständigt i den, liksom i en outtömlig ungdomskälla, hämta maning och visshet om, att detta land med sitt armod och sin fägring förtjänar att älskas och försvaras till lifvets sista stund.

Så lyser Runebergs diktning — för att jag må upprepa en tidigare använd bild — som en fyrbåk äfven på det sätt, att den är ett vårdtecken i mörker på samma gång den kastar ett återsken på tillryggalagda, solskensfyllda tider. Klarare än någonsin lyser den i dag, då ett sekel förgått sedan han föddes till Finlands ära och då allas blickar vända sig mot den glans, som strålar omkring hans minne. Låtom oss hoppas, att ledstjärnan, som han gifvit oss i sin skönhetstanke, sin enighetstanke, sin fosterlandstanke, skall ånyo, allt stadigare, blifva vår vägvisare i kärlek till fosterjorden och våra minnen, och låtom oss hoppas, att den tid skall gry, när vi åter med

samma förtröstansfulla tillförsikt och samma svällande hjärtan som förr kunna säga med skalden:

Här fanns ett folk i Suomis land,
Det finns ännu; vid sorgens hand
Det lärt att bära öden,
Det känner intet offer svårt,
Dess mod är tyst, dess lugn är hårdt,
Dess trohet trotsar döden,
Det är det folk, vi kalla vårt.

Werner Söderhjelm.

Förebilder till J. J. Wecksells sorgespel „Daniel Hjort.“

Det förmäles att Fredrik Cygnaeus, efter att ha stiftat bekantskap med J. J. Wecksells sorgespel „Daniel Hjort“, skulle ha yttrat om styckets unge författare: Han har läst „Claes Flemings tider“! Detta yttrande innebär ju en direkt antydan om att, enligt Cygnaeus' mening, hans förutgångna historiska dram från samma tid skulle ha tjänat Wecksell som förebild vid diktandet af „Daniel Hjort“. Huru stor betydelse Cygnaeus tillmätte detta sitt förmenta inflytande på Wecksell, framgår ju icke af det korta yttrandet; utan tvifvel hade han vid åskådandet af „Daniel Hjort“ funnit likheter i själfva ämnet, i de uppträdande personerna och i enstaka scener. Sådana likheter kunna ju vara helt tillfälliga och hafva sin naturliga förklaringsgrund i behandlingen af ett gemensamt tema. Men man kan också tänka sig, att en föregående framställning af samma ämne gifvit en del färdigt material, såsom karaktärsdrag, motiv, situationer, hvilka en senare författare kunnat tillgodogöra sig, utan att sådant nämnvärdt behöft inkräkta på originaliteten.

Det historiska ämne, som Wecksell upptog i „Daniel Hjort“, hade tidigare framställts i diktens form icke blott af Cygnaeus, utan äfven af ett par andra af våra äldre författare. Och då det i själfva verket ligger nära till hands, att dessa äldre bearbetningar af samma uppgift icke voro okända för Wecksell, torde det ej sakna sitt

intresse att taga närmare kännedom om desamma och tillika undersöka, om och i hvilken grad han mottagit intryck af sina föregångare.

I.

Det första större skaldeverk, som hämtat sitt tema från samma tid som „Daniel Hjort“, är *Johan Fleming*, skådespel i fem akter af *Anders Oskar Roos*, tryckt i Stockholm 1837 i en samling af författarens dramatiska försök, benämnd „Thalia“[1]). Såväl författaren som stycket äro numera alldeles förgätna, men det är mycket sannolikt, att „Johan Fleming“ ännu var kändt under Wecksells ungdomstid. Visserligen såg stycket dagen i Stockholm och har veterligen aldrig blifvit uppfördt vare sig i Sverige eller här hemma.[2]) Men det var i hvarje händelse det första försöket af en finsk författare att dramatiskt behandla ett ämne ur Finlands historia. Och då detta tema var detsamma som Wecksell redan under sin skoltid sökte omsätta i dramatisk form, förefaller det nästan troligt, att han icke underlåtit att taga närmare kännedom om Roos' sceniska skapelse från samma tid. En närmare jämförelse mellan „Johan Fleming“ och „Daniel Hjort“ skall utan tvifvel lämna upplysning i denna punkt.

Liksom i „Daniel Hjort“ framställes äfven i Roos' stycke hertig Karls senare tåg till Finland år 1599 och Åbo slotts kapitulation. Men medan Wecksell ställt i spetsen för sitt sorgespel Daniel Hjort, hämnaren och förrädaren, så har Roos däremot känt sig anslagen af den unge Johan Flemings öde och gjort honom till hjälten i sitt skådespel.

Båda styckena börja omedelbart före hertig Karls andra krigståg till Finland. Roos begynner med en dialog

---

[1]) År 1840 framträdde arbetet ånyo med omtryckt och förändradt titelblad, hvarå det heter: *Dramatiska Försök af A. Oskar Roos.*

[2]) Om A. O. Roos' lefnad och författareskap jfr en uppsats af undertecknad »En finländsk dramatiker på 1830-talet» i Svenska Litteratursällskapets »Förhandlingar och Uppsatser» IV s. 99—120.

mellan Fleming och Stålarm. Den förre, som var i beråd att begifva sig till konung Sigismund i Varschau, uppmanas af Stålarm att ej i farans stund öfvergifva sitt land, utan stanna kvar och strida mot „tyrannen“. Wecksell åter börjar med att framföra den beskickning, som Sveriges ständer afsändt till Stålarm för att förmå honom att nedlägga vapen och upphöra med ett fruktlöst motstånd. Genom beskickningens tal får man fullt klart för sig, hvarom striden gällde, medan Roos' början endast åskådliggör det Flemingska partiets känslor gentemot hertig Karl. Äfven hos Wecksell är det strax i början fråga om Flemings afresa till Polen. Ett bref har kommit från Varschau, som återkallar honom till Sigismund, men då svenska ständernas beskickning affärdas af Stålarm med oförrättadt ärende och i följd däraf kriget är förklaradt, besluter Fleming att kvarstanna, utan att någon särskild uppmaning därtill behöfves från Stålarms sida. I denna punkt är Roos mera historiskt trogen än Wecksell, men då Johan Fleming icke är hufvudperson i „Daniel Hjort“, så är det naturligt att Wecksell icke behandlat denna detalj med samma utförlighet som Roos.

En annan likhet mellan Roos' och Wecksells Johan Fleming är, att han hos båda spelar första älskarens roll. Wecksell har dock på ett mycket skickligare sätt förstått att anknyta kärleksmotivet vid hufvudhandlingen. I „Daniel Hjort“ är Johan Fleming förälskad i Stålarms dotter Sigrid. Hon är tillika det hemliga föremålet för Daniel Hjorts låga, och då dennes försmådda kärlek icke är utan inverkan på hans förräderi, finner man redan häraf, att det erotiska momentet ingår som en oskiljaktlig beståndsdel i det hela. Annorlunda hos Roos. Hos honom är Flemings käleksförhållande långt mera sökt och mycket lösare förbundet vid det hela. Han har i Fryxells berättelser i förbigående läst om änkedrottning Katarina, och det är hennes fosterdotter Gunilda, som Johan Fleming förälskar sig i och hvars hjärta han vinner. Hufvudsaken för Roos synes ha varit att få ett romantiskt element i sitt skådespel. Han berättar i två repriser de

mest underliga saker om hennes tidigare öden, och knappt har hon förlofvat sig med Fleming, innan hon blir bortröfvad af en annan försmådd älskare. Som synes står detta kärleksförhållande tämligen på sidan om den egentliga handlingen, med hvilken det icke rätt vill sammangå. Roos har dock gjort försök att förknippa det historiska och romantiska i sitt stycke. Först och främst är Gunilda dotter till lagman Tott, hertig Karls enda finska anhängare i pjäsen. Peder Siggeson till Oxiala, som enleverat Gunilda, ställer sig sedermera i bakhåll för hertig Karl och öfverfaller honom, men blir därvid dödad af Johan Fleming. Oxiala gifves nu åt Tott, som här finner dokument, hvilka bevisa att Gunilda är hans dotter. Då han får veta detta, skyndar han till Åbo och lyckas utverka sin blifvande mågs benådning genom att meddela att det var Fleming, som räddat hertigen. Genom sådana yttre tillfälligheter ingriper kärleksförhållandet i Roos' stycke i det hela, men det är icke som hos Wecksell en inre verkande kraft, som sätter handlingen i rörelse.

Det finnes sålunda både likhet och olikhet mellan de båda författarnes Johan Fleming, men flere äro i hvarje fall de samfälldta dragen hos en annan gemensam person för de båda styckena, nämligen Olof Klasson, Flemings halfbror, som hos hvardera uppträder redan i början af första akten. Han är munterhetens representant hos båda. Hos Wecksell är han den „glade Olof“, som hatar sorgen mest af allting, som drifver gäck med kärleken och för hvilken till och med striden är ett muntert „näringsfång“. En dylik „lycklig fågel“ är äfven Roos' Olof Klasson, full af munterhet och gladt lynne, som är „kär i hela könet“, men obarmhärtigt skämtar med kärleken. Ett annat gemensamt drag är, att munterheten hos Klasson förenar sig med en trofast vänskap till Fleming. Hans uppgift i de båda styckena synes ej vara någon annnan än att som den trogne vännen ständigt stå vid Flemings sida. Enligt Wecksell hade de båda bröderna vid Klas Flemings grafvård svurit en evig vänskap, och efter ett litet groll lofva de troget hålla

eden. I Roos' stycke är Klasson en trofast drabant, som lofvar följa Fleming fast till världens ända. Hos denne person ha slutligen båda författarne nedlagt ett kraftigt hat till hertig Karl. Wecksells Klasson säger sig hata hertigen till och med mer än sorgen, och äfven i „Johan Fleming" är hertigen föremålet för Klassons hvassaste skämt. Alla dessa gemensamma drag tyckas gifva vid handen, att Wecksells Olof Klasson är en gengångare af Roos', hvilken synbarligen kreerat denna karaktär. Hos hvardera är han en biperson, men Wecksell har dock förstått att bättre införlifva honom med det hela än Roos, hos hvilken han tillika är en öfverflödsfigur.

Efter dessa beröringspunkter i början utveckla sig de båda styckena vida åtskils från hvarandra. Medan Roos vidlyftigt uppehåller sig vid Gunildas tidigare öden, Flemings kärleksförhållande till henne och hennes bortröfvande samt i andra akten redogör för slaget vid Helsingfors, Siggesons försåt mot hertig Karl, som räddas af Fleming, och Gunildas befriande, öfvergår däremot Wecksell till Daniel Hjort, hans förhållande till Sigrid Stålarm och till sin moder Katri, hvilken berättar för honom om klubbekrigets fasor och Klas Flemings grymheter samt därigenom bringar hämndtankarne till mognad hos honom. I dessa partier finnas föga motsvarigheter mellan de båda skådespelen.

Men i tredje akten, där förräderiet skildras i hvartdera stycket, kan man åter draga några paralleller. Wecksell har som bekant upptagit flere partier från hertig Karls första tåg till Finland år 1597. Till dessa hör äfven Daniel Hjorts förräderi, som bildar hufvudinnehållet och följaktligen utfyller största delen af stycket. I första och andra akten göras förberedelserna till detsamma, tredje och fjärde äro ägnade åt framställningen af förräderiet och slutakten visar oss följderna af detsamma. Hos Roos däremot bildar förräderiet endast en kort episod i sammanhang med Åbo slotts kapitulation i tredje akten. Då Fryxell icke nämner något namn, utan endast i förbigående påpekar, att Axel Kurks betjänt en natt smög

sig in i slottet och bekräftade hertigens seger, samt att Karls hemliga anhängare bland besättningen nu började röra på sig och värfva nya, har Roos kombinerat bägge dessa fakta och gjort Axel Kurks budbärare, Bengt Erikson, till förrädaren, som smyger sig in på slottet och bringar besättningen till öppet uppror mot sitt befäl. Hvad man dock måste anmärka mot Eriksons förräderi, är att det icke blifvit motiveradt i stycket. Man vet ej hvarför Bengt egentligen öfvergår på hertigens sida. Han hade intet skäl till missnöje med sina forna herrar, och någon djupare öfvertygelse om att hertigens sak var mera rättvis, finner man ej hos honom. Ej heller hans härkomst förklarar hans plötsliga beslut att hellre tjäna hertigen. Visserligen är han, såsom Daniel Hjort, son till en gammal häxa, om hvilken det heter:

Jag vet att du är väl bevandrad i
All hemlig kunskap; att af stjärnors lopp
Du händelsernas gång kan förutse,
Att alla örters dolda kraft du känner,
Och deras verkningar på mänskors sinnen.
Du vet, att dem på rätta tider samla,
Och känner konsten att af dem tillreda
En mängd af drycker, som —

Men oaktadt denna likhet bär Eriksons mor ej på någon hämnd i sitt inre, hvars utförande hon skulle anförtro åt sin son. Hon är snarare en det godas fé, hvars siareförmåga endast tages i anspråk för Gunildas upptäckande och återförande till hemmet. Då all motivering för Eriksons gärning sålunda saknas, blir han i jämförelse med Daniel Hjort endast en simpel öfverlöpare, för hvars handling man ej kan få något intresse.

För öfrigt är tillgången ungefär densamma. Liksom Daniel Hjort smyger sig äfven Bengt Erikson till amiral Scheels läger och öfverenskommer med honom att söka vinna knektarne för hertig Karl. Endast guldpåsen saknas för att göra likheten fullständig. I hvardera pjäsen uppmanar Scheel slottsbefälet att gifva sig på nåd och onåd, men erhåller af Stålarm ett stolt nekande svar, som

innebär motstånd på lif och död. Och till straff för detta trots blifva den fångne slottsfogden från Kastelholm Salomon Ille och hans sex kamrater halshuggna och deras hufvuden uppsatta på stänger å Korpolaisberget midt emot slottet. Hos befälet börja emellertid tecken till tvekan visa sig. I Roos' stycke tviflar Stålarm på att hjälp skall anlända från Sigismund, och Fleming har gjort den sorgliga iakttagelsen, att finska folket alltmera begynte öfvergå till hertigen. Denna nedslagenhet ökas ännu mera, då underrättelse kommer om hertig Karls seger. Stålarm inser nu, att allt hopp är ute och att slutet nalkas. Hos Wecksell utfar han i bittra ord mot Sigismund, som så illa lönat all den trohet man i Finland visat honom. I hvartdera stycket besluter befälet emellertid att icke sen heller ge vika, utan slåss till sista man och med döden besegla sin trohet. Men en ny bitter erfarenhet väntar dem. Just i det afgörande ögonblicket utbryter förräderiet bland besättningen. Det är Olof Klasson, som upptäcker detsamma. Han säger i „Johan Fleming“:

Inga kärlekssånger,
Ej muntra visor uti glada samkväm,
Ej älskarns sång till må'n, ej flickans längtan
I söta toner uttryckt, — höras nu.
Ett skrål, som sina giftga fläktar ej
Med dagens soluppvärmda luft bör blanda,
Som är den svarta midnattstimmen värdigt,
Och ger i afgrundsdjupet skräcklig genklang, —
Ett sådant skrål uppfyller än mitt öra.
Det är den hemska ugglans midnattsskrik,
Och djäflars hånskratt —

Stålarm (otåligt)
Hvad?

Klasson
Förräderi!

Hittills har förloppet utvecklat sig på ett analogt sätt hos hvardera författaren, men vid den följande framställningen af förräderiets utveckling och slottets kapitula-

tion skilja de sig åter från hvarandra. Roos låter Stålarm, då han ser att besättningen är förrädisk, ge vika för en oundviklig nödvändighet och självmant öfverlämna slottet åt Scheel. Wecksell åter har tagit fasta på Fryxells berättelse, att Stålarm och besättningen aflade „en dyr ed att i yttersta nödfall spränga sig och fienden i luften, hellre än att dagtinga“. Stålarm föreslår följaktligen:

Och när på tröskeln här de siste fallit
Och hertigen instörtar jublande
I dessa salar, blott en man, en fackla
Behöfs, och slottet störtar öfver segrarn.
Och i ruinerna af dessa hvalf
Vi honom och vårt nederlag begrafva —
Och Sveriges tron och Sigismund är räddad.

Wecksell låter vidare Klasson upptäcka Daniel Hjorts förräderi (Eriksons förräderi i „Johan Fleming“ blir ej upptäckt af någon), och till straff härför blir han fastkedjad i kruthvalfvet för att jämte den segrande hertigen sprängas i luften. Men denna plan går emellertid genom Sigrid Stålarms ingripande om intet.

Den räfst, som hertig Karl anställer efter Åbo slotts kapitulation, upptager hos Roos fjärde och femte akten, hos Wecksell endast femte akten. Att Roos behöft så mycket större utrymme för slutkatastrofen, beror därpå att hans historiska källa haft mest att berätta just om Flemings sista stunder, medan Wecksell lagt hufvudvikten på förräderiet och slottets däraf följande intagning samt behandlat dessa händelser i två hela akter. För öfrigt finner man äfven i slutakterna motsvarigheter mellan de båda styckena. Till en början må påpekas, att scenerna i Johan Flemings och Daniel Hjorts fängelserum ha ett visst tycke af hvarandra. Domens afkunnande öfver det fångna slottsbefälet och Stålarms förböner för sina vapenbröder äro äfven gemensamma moment. Vidare ha båda framställt den historiska scenen, då hertigen på vissa villkor erbjuder Fleming nåd, men denne förverkar nåden genom att endast böja ett knä för hertigen.

Roos är i denna punkt långt vidlyftigare i sin framställning än Wecksell, hos hvilken det endast är fråga om en förbifartsscen och som därför i största korthet återgifver densamma. Hos Roos är scenen intressantare och mera spännande, hos Wecksell visserligen mattare, men i stället mera koncentrerad och mera historiskt sann. Den olika uppfattningen visar sig framför allt i hertigens uppträdande. I „Daniel Hjort“ är han väl sträng och obeveklig, men icke rå och brutal som i „Johan Fleming“. Att de båda framställningarna det oaktadt scen för scen motsvara hvarandra, beror utan tvifvel därpå, att bägge författarne troget följt den historiska berättelsen i spåren. Den enda likhet, som den historiska källan ej gett impulsen till, är att Fleming i hvartdera stycket anhåller att hans dödsstraff måtte förvandlas till ständig landsflykt.

Vi komma nu till slutscenerna. Johan Fleming erhöll som nämndt ett tragiskt slut, i det han för sitt deltagande i striden mot hertig Karl blef halshuggen i Åbo, men Roos låter honom i sista stunden bli benådad och gifver därigenom det tragiska förloppet ett lyckligt slut. Ett alldeles motsatt förfarande har Wecksell inslagit. Hans Daniel Hjort är ej någon tragisk karaktär i historien. Hans öde afgjordes icke vid Åbo slotts kapitulation, utan han tjänade ännu länge därefter sin konung och sitt land samt dog slutligen vanlig sotdöd. Men Wecksell låter honom ej ostraffadt ha begått sitt förräderi. Han blir i slutscenen ihjälstucken af en bland dem, hvilka han förrådt. Afvikelsen verkar dock långt mera störande hos Roos, emedan Johan Flemings tragiska öde var kändt från historien, medan Daniel Hjort vid tidpunkten för styckets utkommande var en helt och hållet obskur person, om hvars öden man icke visste stort annat, än att han förrådde slottet.

Bland de uppträdande personerna äro endast följande fem gemensamma för båda styckena: hertig Karl, Arvid Stålarm, Johan Fleming, Olof Klasson och Joachim Scheel. Alla dessa likna hvarandra så när som på hertigens ka-

raktär, hvilken, såsom redan antyddes, är alldeles olika uppfattad af de båda författarne. Hos Roos är han en blodtörstig tyrann, som endast rufvar på sina motståndares ödeläggelse och hvars språk är späckadt med brutala grofheter. Wecksell åter har i främsta rummet tecknat honom såsom en folkets man, hvars yttre uppträdande väl kunde vara barskt och sträft, men hvars handlingssätt dock leddes af stora och upphöjda bevekelsegrunder.

Af de öfriga personerna motsvaras Daniel Hjort af af Bengt Erikson, Ebba Stenbock af drottning Katarina, Sigrid Stålarm af Gunilda samt Katri af Anna Göransdotter. Däremot finnes ingen motsvarighet till Ericus Erici samt den svenska beskickningen hos Wecksell och till Maurits Lejonhufvud, Henrik Tott, Peder Siggeson, Sigrid Tott och Karin Erikson hos Roos. Roos' personantal öfverskjuter Wecksells med tre, ehuru ämnet hos den senare framstår i mångsidigare belysning. Att han det oaktadt redt sig med ett mindre antal personer, beror på den större koncentration och enhet i komposition, som utmärker „Daniel Hjort“ framom „Johan Fleming“.

Såsom häraf framgår, finnas väl mellan „Johan Fleming“ och „Daniel Hjort“ många likheter i handlingens gång, i enskilda scener och framför allt i karaktärerna. Men denna öfverensstämmelse tyckes mera härröra från det gemensamma ämnet och den gemensamma historiska källan, hvilka nödvändigtvis måste framkalla en viss likhet i situationer och karaktärer. Någon större påverkan har Wecksell dock icke rönt från denna föregångare. Därtill äro de båda skådespelen alltför olika såväl i uppfattning som utförande.

Svårare är det att bestämdt afgöra, huruvida Wecksell kände till Roos tidigare skådespel öfver samma ämne eller icke? Där finnes emellertid några sådana öfverensstämmelser, hvilka icke härflyta från samma historiska stoff och hvilka följaktligen tala för en sådan bekantskap. Särskildt gäller detta den redan ofvan påpekade likheten mellan Roos' och Wecksells Olof Klasson. Då för denna karaktär ej fanns några historiska förutsätt-

ningar, kan det ej ha berott på någon gemensam källa, att man hos denna person finner så många samfälda drag i de båda styckena. Och blott på tillfällighetens räkning kan det väl ej heller skrifvas. Det synes därför tämligen påtagligt, att Wecksell vid danandet af Olof Klassons karaktär icke blott kände till Roos' bild af honom, utan äfven följt den som ett mönster.

Men öfver hufvud äro likheterna och jämförelsepunkterna yttre och tillfälliga, medan olikheten träder klart i dagen, om man fasthåller vid andan och den historiska karaktären hos de båda styckena. Roos förmådde icke höja sig till den storslagna uppfattning af ämnet, som utmärker Wecksell. Den förre ser i det hela endast en kamp mellan en laglig monark och en troninkräktare, och hans hjälte skall i analogi härmed visa dygdens strid med lasten samt slutliga seger i denna strid. Det är lojaliteten, det orubbliga fasthållandet vid en gifven tro och lofven, som är hufvudsak hos Roos. Wecksells uppfattning är långt mångsidigare och djupare. Han visar oss, att striden icke blott var personlig, utan tillika gällde två så stora idéer som religionen och folkfriheten. Hos honom är kampen mellan Sigismund och Karl en strid mellan katolicism och protestantism, mellan adelsvälde och folkfrihet. Medan Roos afgjordt tager parti för Flemingarne och ger en vrångbild af hertigen, är det med den sistnämnde Wecksell sympatiserar och med folkets sak, hvarigenom hela hans stycke får en demokratisk grundton, som så väsentligt skiljer detsamma från „Johan Fleming".

II.

Den spännande konflikten mellan det Flemingska partiet i Finland och hertig Karl har äfven erbjudit stoff åt den inhemska prosaberättelsen. Den första novell, som behandlar ett ämne från denna tid, är *Förrädaren*, berättelse af *F. Berndtson*, tryckt i kalendern „Necken" för år 1849. Efter sin öfverflyttning till Finland hade äfven

Berndtson gripits af tidens fosterländska hänförelse och begynte i vår historia söka ämnen för poetisk gestaltning. Början gjordes med novellen „Förrädaren“, och kronan på verket blef det tre år senare utkomna bekanta skådespelet „Ur lifvets strid“ med motiv från 1808 års krig.

Redan titeln på Berndtsons novell varslar om val af samma ämne som i Wecksells sorgespel. Det visar sig också, att Daniel Hjorts förräderi äfven i berättelsen utgör medelpunkten för framställningen och att Berndtson, liksom äfven Wecksell, eftersträfvat att omsorgsfullt motivera och poetiskt förklara orsakerna till denna handling af deras gemensamme hjälte.

Berndtson låter för ändamålet den historiska skildringen föregås af ett långt förspel, hvars skådeplats är förlagd till Varschau, det af inre partistrider sönderslitna Polens hufvudstad, där berättelsen börjar under påskhögtiden år 1573, då konungaval skulle företagas efter den sista af den Jagelloniska ätten, Sigismund II August. Det röjer sig genast i novellens början, att författaren under intrycket af den samtida franska nyromantikens hårresande skildringar velat gifva sina läsare någonting verkligt nervskakande. Mord och vansinne, svartsjuka och förräderi spela om hvarandra, och en blind ofta omotiverad hämndkänsla är det återkommande motivet för personernas handlingar. En rik och förnäm polsk adelsdam Olga Samoilski dödar sin första man, emedan hon vill hämnas hans otrohet, och bortlofvar sig i samma ögonblick åt en af de svenska officerarne vid Johan III:s beskickning till konungavalet, Peder Stensson, med villkor att han bortskaffar liket af sin företrädare. Denne går in på det nesliga förslaget och gifter sig med den brottsliga, men sedan det väl är gjordt, får han samvetskval och besluter efter fem års äktenskap i sin tur att hämnas på sin maka för alla de lidanden hon tillfogat honom. Och han gör det sålunda, att han modern ovetande låter bortföra deras lille son till Finland, för att där uppfostras. Därpå aflider Peder Stensson och skådeplatsen förflyttas till Finland.

Förf. fortsätter nu med en inledande redogörelse för tronstriderna mellan Sigismund och hertig Karl, hvarunder Finland spelade en så märklig roll. Efter att i korthet ha vidrört klubbekriget och Klas Flemings död, hvarefter hans änka fru Ebba Stenbock blef den ledande själen i det Sigismundska partiet, öfvergår författaren omedelbart till hertig Karls tåg till Finland och Åbo slotts belägring. Dessa händelser skildras tämligen utförligt med upptagande af alla de anmärkningsvärdare detaljer, hvilka äro kända från historien. Berndtson följer därvid troget Fryxells berättelser, hvilka äfven varit hans hufvudkälla. Endast vid skildringen af Daniel Hjorts förräderi och myteriet bland besättningen på slottet har förf. låtit fantasin utfylla hvad forskningen lämnat outredt. Daniel Hjorts besök hos hertigen, vidlyftigt skildradt af författaren, och Ebba Stenbocks tal till de förrädiska knektarne äro partier, som helt och hållet sprungit ur förf:s diktande fantasi. Det vidare förloppet af belägringen, Åbo slotts kapitulation, hertig Karls intåg och den bekanta scenen vid Flemings kista, är däremot skildradt i närmaste öfverensstämmelse med hvad förf:s historiska källa haft att förtälja därom. Men här slutas den historiska framställningen, och så följa helt och hållet uppdiktade slutscener, hvilka anknyta berättelsen vid det romantiska förspelet i Varschau.

Den i novellens början omtalade polskan Olga Samoilski hade efter sin mans död begifvit sig till Finland för att spana efter sin son, men ej kunnat finna några spår, som skulle ledt till hans igenfinnande. Hon hade emellertid kvarstannat i Finland, där hon jämte sin dotter blifvit upptagen i det Flemingska huset. Daniel Hjort hade dödligt förälskat sig i den unga flickan, och det är efter att ha fått afslag af henne han besluter att förråda slottet åt hertig Karl. Men efter lyckligt slutfördt värf söker han ännu vinna sitt mål genom hertigens tillhjälp. Han utbeder sig som den enda belöning, att hertigen skall tala godt för honom hos Anna Stensson och göra honom till jämbördig med henne, så att han kunde hoppas på att vinna hennes hand. Hertigen gifver honom löfte härom, och själf skyndar han att underrätta Anna om sin förestående upphöjelse och sin mäktiga förespråkare. Men då hon föraktfullt afvisar honom som en usel förrädare, hotar han att begagna sig af sitt inflytande

hos hertigen för att förmå denne att låta afrätta hans motståndare och rival Filip Kurk. För att rädda sin trolofvade låtsar Anna efter lång tvekan gå in på hans förslag, men hon utfäster därvid såsom villkor, att Daniel Hjort genast skall sätta Kurk i tillfälle att fly från slottet och att hon dessförinnan skall få träffa och tala med honom. Hjort går in på villkoren, och de öfverenskomma om tid och rum för mötet.

När den öfverenskomna timmen var inne, infann sig Anna Stensson till först på mötesplatsen. Efter en kort väntan anlände äfven Filip Kurk, åtföljd af Daniel Hjort. Knappt hade de inträdt, innan Anna tog fram en pistol och riktade den mot studenten samt hotade att skjuta honom, ifall han skulle ropa på hjälp eller sätta sig till motvärn. Tillika stampade hon med foten tre slag i golfvet, hvarvid en lönndörr öppnades och en knekt inträdde, hvilken på hennes befallning bemäktigade sig Hjort och band honom till händer och fötter. Den fängslade Daniel nedlades på golfvet och fastbands vid foten af en säng, hvarjämte en duk stoppades i hans mun, så att han ej kunde gifva något ljud ifrån sig. Sedan detta var gjordt i största hast, flydde Anna och Filip hemligt under nattens mörker från slottet.

Följande dag upptäcktes Daniel Hjort i sin ofrivilliga fångenskap af en bland hertigens tjänare, som löste hans bojor. Uppfylld af svartsjuka och hämndlystnad beslöt han att förfölja de flyende, i det han nämligen lyckats uppsnappa, att de voro på väg till änkedrottning Katarina på Liuksiala. Medtagande två ryttare, skyndade han ridande i spåren efter de flydde. För att upphinna dem red han blindt framåt dag och natt genom skog och mark.

På andra dagen, då han redan hunnit till Tavastlands gräns, såg han plötsligt en gestalt i ryttarkappa och bredskyggig hatt knäböja invid en sten. Han tyckte sig igenkänna sin lycklige rival och lade, utan att besinna sig, bössan till ögat. Skottet brann af, och med ett högt jämmerskri störtade gestalten till marken. Daniel rusade fram, men stannade liksom förstenad, ty det var Anna, som hans kula hade dödligt sårat. Liggande bredvid henne, upptäckte han nu äfven liket af Filip Kurk. De båda flyktingarne hade på sin färd råkat ut för ett röfvarband. En strid hade uppstått, hvarvid Filip Kurk dödligt sårades. Det var öfver hans lik Anna stod lutad, då hon träffades af Daniels kula och tack vare den fick följa sin trolofvade i döden.

Hämnden hade sålunda vändt sig mot Daniel Hjort, han hade träffat sig själf i hjärtat. Djupt gripen af hvad han gjort, kunde han ej slita sig lös från olycksstället. Då ryttarne, hvilka hade blifvit ett stycke efter den vildt framilande Hjort, hunno fram till platsen, utstötte han ett genomskärande skrik, ref sig i håret och talade förvirrade ord. Allt utvisade, att den stackars Daniel hade mist förståndet.

Ryttarne förde Daniel och de båda döda till Åbo slott. Hertigen befallde att liken skulle begrafvas, och att man skulle taga vård om den vansinnige Daniel Hjort. En dag lyckades han emellertid slippa lös från sina väktare och kom hemligt smygande till fru Olga Stenssons rum. I osammanhängande meningar och utan att kunna göra sig förstådd talade han om sin kärlek till Anna och om sin sorg och förtviflan öfver hvad som skett. I sin häftiga känslostämning rifver han sönder sin rock, så att bröstet blottas, å hvilket synes tatueradt ett hjärta genomborradt af en pil med ett F. under.

Fru Olga sprang upp, betraktade märket på hans bröst, igenkände sin son, som i dopet hade fått namnet Feodor, och föll afsvimmad ned på golfvet.

* * *

Så slutar novellen. Det är, såsom synes, en historisk-romantisk berättelse, hvari det romantiska elementet med sitt spännande och uppskakande innehåll liksom omsluter den historiska hufvudhändelsen.

Berndtsons uppfattning af de historiska händelserna är öfver hufvud objektiv och riktig. Med den böjelse för moraliska reflexioner, som är utmärkande för honom, låter han understundom sin egen åsikt framträda. Så t. ex. efter hertig Karls seger, då han förutsätter möjligheten af en annan utgång och bl. a. säger:

«Hade konung Sigismund, på en gång förblindad af sina åsikter och en lekboll för omständigheterna, fått öfvermakten och i följd däraf ett öppet fält blifvit lämnadt åt adelns och det mäktiga presterskapets själfsvåld och äregirighet, hvem tilltror sig att kunna bestämma, huru ödena då hade vändt sig? Hvem säger oss om hela norden icke i denna stund ägde ett helt annat utseende? Hade väl då den store Gustaf Adolf intagit Sveriges tron och stridt och segrat för sanningens ljus? Hvem kan väl beräkna detta?»

Af de historiska personerna är Ebba Stenbock utförligare tecknad, de öfriga framskymta endast i förbigående och Daniel Hjort är helt och hållet romantiserad. Flemings änka har de kända historiska dragen. Stolt och oförfärad ledde hon med kraft och själsstyrka försvaret af slottet. Personligen närvarande uppmuntrade hon knektarne till ståndaktighet och mod, och efter slottets fall

kulminerade hennes frimodighet i det trotsiga svar, som hon gaf hertigen, då han i slottskapellet insulterade liket af hennes man, den aflidne riksmarsken: „Om min salige herre lefvat, så hade visserligen hans nåde aldrig kommit här in“. Berndtson ger en bild af hennes utseende och lägger i hennes mun ett kraftigt tal till den förrädiska besättningen.

De öfriga historiska personerna äro endast i största korthet skizzerade. Hertig Karl framstår genom sin klokhet och kraftfulla vilja, men hans hårda obevekliga sinne och hans konsiderationslösa uppträdande betonas äfven. Bland bifigurer äro att nämna Arvid Stålarm, om hvilken förf. ej har mycket att säga, och amiral Scheel, som är närvarande vid Hjorts besök hos hertigen m. fl. Det må slutligen anföras, att förf. gifver sin skildring en viss tidsfärg genom att låta personerna tala och uppträda såsom bruket var på den tiden. Särskildt lägger han i hertig Karls mun barska och kärnfriska uttryck, sådana äfven historien bevarat i stor mängd.

Den egentliga beröringspunkten mellan denna novell och Wecksells sorgespel är Daniel Hjorts förräderi, hvilket af Berndtson i full öfverensstämmelse med historiens vittnesbörd är förlagdt till år 1597, medan Wecksell som bekant låtit händelsen passera två år senare i tiden. Den källa, hvilken såväl Berndtson som Wecksell begagnat, omtalar endast själfva faktum, men nämner ej några detaljer, ej heller några motiv eller några personalier om förrädaren. Denna omständighet har naturligtvis varit ägnad att sätta diktarens fantasi i rörelse och gifva den fria tyglar för att förklara motiven till den svarta gärningen, hvarigenom Åbo slott efter ett segt och ihärdigt försvar bragtes i hertig Karls våld.

Ett af hufvudmotiven till Daniel Hjorts förräderi ha båda författarne sökt i hans härkomst. Som bekant har det ännu ej lyckats för forskningen att till fullo lösa denna fråga, men så mycket vet man, att hvarken Berndtson eller Wecksell ha rätt i sin framställning af Hjorts härkomst. Medan emellertid allt, som man hittills fått

reda på, hänvisar till Sverige såsom Hjorts egentliga fädernesland, har Berndtson förlagt detsamma till Polen samt ägnat en stor del af sin berättelse till en framställning af hans föräldrar och deras öden. För att förklara Hjorts förrädiska gärning har han gjort honom till son åt en brottslig polsk adelsdam, som mördat sin första man och ödelagt lifvet för sin andra make, den finske officeren. Från sina spädaste år hade Hjort visserligen uppfostrats i Finland, men hade dock fått i arf sin moders passionerade och hämndlystna natur. Och detta arf låter Berndtson utgöra den hufvudsakliga förklaringsgrunden till förräderiet. Det blir, såsom Berndtson framställer saken, en egendomlig ödets ironi, att den polska Sigismunds sista och starkaste värn i Finland förråddes åt hertig Karl af sonen till en polsk adelsdam.

Hos Wecksell är härkomsten en ännu mer ingripande faktor än hos hans föregångare. Hittebarnet, som hade blifvit upptaget och uppfostradt i Flemings hus, sammanträffar med sin mor och får veta, att han är son till en af de österbottniska bönder, som Fleming låtit afrätta på Åbo torg. Han är således af finsk bondehärkomst, och modern anförtror honom såsom ett heligt uppdrag att på Flemings ätt hämnas sin faders död, att blifva folkets hämnare af det förtryck, som Klas Fleming öfvat. Det är denna upptäckt, hvilken bringar ljus i hans härkomst, som förmår honom att slita alla de tacksamhetsband, som fästa honom vid Flemings hus, och att hämnas sin fars död och sitt folks lidna oförrätter genom att förråda slottet åt hertigen.

Såsom synes är härkomstmotivet lika betydande hos Berndtson som Wecksell. Men hos den senare är det långt lyckligare funnet. Medan det hos Berndtson är långsökt, romantiskt utsmyckadt och tämligen löst förknippadt vid den historiska händelsen, har Wecksell onekligen gjort ett lyckligt grepp, då han ställt Hjorts härkomst i förbindelse med klubbekrigets händelser. Därigenom har han vunnit en hel mängd fördelar framom sin föregångare.

Först och främst har han i sitt stycke på ett osökt sätt fått in klubbekrigets tilldragelser, hvilka bilda liksom uppslaget till de händelser, som framställas i stycket. Det Flemingska partiets syndaregister framstår därigenom klart för läsaren. Vidare framträder Daniel Hjorts handling i ett helt annat ljus, då han uppträder som hämnaren af sin faders blodiga död på schavotten och af sitt folks förtryck, än då han såsom hos Berndtson endast bär på en arfsynd, som skall vara den yttersta grunden till den förrädiska gärningen. Då Hjorts handling hos den sistnämnde mera synes som ett nytt bevis på den gamla satsen, att fädernas missgärningar äfven gå i arf till barnen, blir den hos Wecksell en af länkarna i den historiska kedjan. Det är klubbekrigets blodiga skuggor, som i Hjort ha fått sin hämnare, och historia och dikt gå därigenom in i hvarandra, medan de hos Berndtson endast löpa jämsides utan något inre samband.

Härkomstmotivet är icke det enda, som de båda författarne användt, för att förklara Daniel Hjorts förräderi. Därjämte möter man ett annat för dem båda gemensamt motiv, nämligen en försmådd kärlekskänsla. För att yttermera höja det effektfulla i sin novell, låter Berndtson mäster Daniel blifva dödligt förälskad i sin okända syster Anna. Med hans halft slaviska natur blir det en allt förtärande lidelse, och när den fattige studenten mötes af ett afslag af den stolta adelsjungfrun, förvandlas hans kärlek till hat och hämndlystnad. Han vill söka med våld vinna hvad han icke lyckades med godo och besluter att göra gemensam sak med fienden. Så föds och utvecklas förräderiets tanke i novellen.

I Wecksells stycke är Daniel Hjort förälskad i Sigrid Stålarm. Han är också älskad tillbaka, men Stålarms dotter kan lika litet som den högadliga Anna Stensson gifva sin hand åt det ofrälse hittebarnet, som upptagits i Flemings hus. Hjorts kärleksdröm får samma slut som i novellen, och det är i den tröstlösa och förtviflade ställning, hvari han befinner sig efter afslaget,

som hans moder sammanträffar med honom och uppväcker hämndkänslorna i hans nu så mottagliga sinne.

Sålunda ingriper det erotiska momentet på ett afgörande sätt såväl i novellen som i dramat, men det är likväl den skillnad, att härkomstmotivet är det öfvervägande i „Daniel Hjort“, medan det erotiska är mera framträdande i „Förrädaren“. Det visar sig äfven i händelserna efter förräderiet. För novellens Daniel Hjort är den förrädiska handlingen icke blott ett medel till hämnd, utan tillika ett sista förtvifladt försök att vinna den älskades hand. Såsom belöning för sitt förräderi begär han att blifva upphöjd till jämbördig ställning med sin älskade och att ingen mindre än hertigen själf skall blifva hans talman. Då allt detta icke imponerar på henne, hotar han att begagna sitt inflytande hos hertigen för att bringa hennes trolofvade till schavotten. Och då de båda älskande genom en list lyckas komma på flykten, begifver han sig åstad för att förfölja de flyende, tills hämnden slutligen drabbar honom själf.

Dramats Daniel Hjort ger däremot hela kärleken på båten, då han får afslag af sin älskade, och ägnar sig helt och hållet åt sitt hämndkall. Här är det Sigrid Stålarm, som oaktadt hon lofvat sin hand åt Johan Fleming, icke kan glömma Daniel Hjort. Till och med efter upptäckten af förräderiet kan hon icke förmå sig att tro på hans brottslighet. Hon smyger sig till fängelsehvalfvet, för att få veta sanningen ur hans egen mun, och ehuru han själf bekänner sitt brott, räddar hon dock hans lif och omintetgör på samma gång det tillämnade fruktansvärda anslaget mot den segrande hertigen.

Hvad Daniel Hjorts förräderi för öfrigt vidkommer, framställes tillgången därvid af båda författarne i det närmaste på samma sätt. I novellen, som skildrar belägringen 1597, kommer Hjort till hertigen själf, medan han i stycket, som spelar två år senare, underhandlar med amiral Scheel. Hos bägge framställes Hjorts ankomst till det fientliga lägret, där han redogör för sitt ärende, hvarefter den egentliga underhandlingen försiggår utom

scenen.[1]) Hvarken novellen eller stycket meddelar något närmare om det fördrag, som här uppgjordes, men man kan lätt gissa härtill, då man hos hvardera förf. läser om Hjorts återkomst från den hemliga underhandlingen. När han kom därifrån — berättar novellen — „bar han hufvudet högre än vanligt, hans hjärta svällde af de djärfvaste och mest äregiriga förhoppningar, och i hans ficka klingade en mängd guld- och silfverstycken". I skådespelet åter säger Daniel Hjort:

Nu är fördraget gjort. Nu skall jag gräfva
Mig in med ord och guld hos hvarje knekt,
Och slottets kraft just i dess kraft förlama.

Därpå återvänder han till slottet lika tyst och hemligt som han kom därifrån.

En yttre tillfällig likhet mellan novellens och dramats Daniel Hjort är slutligen, att bägge hafva ett märke å bröstet, hvarpå de igenkännas af sina mödrar. Detta må anföras endast för att visa, huru mycket skickligare Wecksell förstått att anbringa sådana smådrag. I novellen är igenkänningsmärket intatueradt af Hjorts moder å hans bröst, i dramat är det endast frågan om ett födelsemärke. I stycket blottar Hjort sitt bröst och visar märket, sedan hans mor omtalat, att han hade ett sådant i barndomen; i berättelsen är det i ett anfall af vansinne han sönderrifver sina kläder och blir därigenom igenkänd af sin moder. Hos den ena är det endast ett i förbigående omnämndt drag, som icke har någon inverkan på det hela; hos den andra bildar det själfva slutkatastrofen, hvilken framträder som en omotiverad öfverraskning.

Utom Daniel Hjort äro följande personer gemensamma för båda författarene: hertig Karl, Ebba Stenbock, Arvid Stålarm och Joachim Scheel. Dessutom motsvaras Sigrid Stålarm i stycket af Anna Stensson i novellen, Johan Fleming af Filip Kurk och Katri af Olga Samoilski.

---

[1]) Äfven i Roos' «Johan Fleming» försiggå Bengt Eriksons underhandlingar med amiral Scheel utom scenen.

Det bör dock anmärkas, att bipersonerna endast äro löst skizzerade, så att en jämförelse med figurerna i skådespelet knappt kan komma i fråga. Hertig Karl förekommer endast i två korta scener före och efter belägringen. Den enda något utförligare tecknade bipersonen är Ebba Stenbock, som i novellen har sig anförtrodd en mera betydande roll än i skådespelet. Hon uppträder som befälhafvare, hvilken leder det hela, håller tal till soldaterna o. s. v., medan hon i stycket endast står som en äggande ande vid sidan af Stålarm, utgörande en ständig påminnelse om sin aflidne make, den kraftfulle riksmarsken Klås Fleming. Sigrid Stålarm och Anna Stensson ha några gemensamma drag, bland annat förhållandet till Daniel Hjort, och samma är fallet med Johan Fleming och Filip Kurk. Den förre åtager sig att slunga den brinnande fackla, hvarigenom slottet skall sprängas i luften öfver segraren, och Filip Kurk besluter att med sin dolk genomborra hertigen vid hans intåg för att sålunda hämnas sin fars och sin brors blodiga skuggor, hvilken hemska plans utförande hans trolofvade emellertid lyckas förhindra.

Mellan Berndtsons novell och Wecksells skådespel finnes sålunda en hel mängd anologier, som dock ej äro af den betydande art, att man kan tala om någon direkt påverkan, men å andra sidan äro alltför många, för att endast bero på en tillfällighet. Man kan ej förklara saken annorlunda än att Wecksell kände till sin företrädares arbete och från läsningen af detsamma hade mottagit intryck, af hvilka ett och annat föresväfvade honom som reminiscenser vid diktandet af „Daniel Hjort“. Men om också enstaka motiv och karaktärsdrag i skådespelet redan återfinnas i novellen, så måste man dock erkänna att Wecksell gjort långt skickligare bruk af desamma än hans företrädare. Så t. ex. äro motiven till Daniel Hjorts förräderi desamma i novellen och skådespelet, men huru mycket fullständigare och huru mycket mera tillfredsställande är dock ej den förrädiska handlingen motiverad i „Daniel Hjort“. I Berndtsons novell blir förräderiet en lösfogad länk i en helt och hållet roman-

tiserad framställning, medan det i Wecksells stycke framstår i följdriktigt samband med de historiska händelsernas utveckling.

III.

Sedan vi nu lärt känna de första försöken att i dramats och novellens form behandla samma ämne som i „Daniel Hjort", skola vi öfvergå till Fredrik Cygnaeus' skådespel *Claes Flemings tider*, hvilket, enligt författarens tidigare anförda yttrande, särskildt skulle föresväfvat Wecksell vid danandet af hans berömda sorgespel. Ifall Cygnaeus haft skäl för sin åsikt, böra vi således kunna konstatera en närmare frändskap mellan „Claes Flemings tider" och Wecksells stycke än den vi hittills funnit mellan „Daniel Hjort" och dess föregångare.

Cygnaeus' skådespel såg dagen år 1851, således elfva år före Daniel Hjorts utkommande. Styckets uppkomsthistoria går dock ännu längre tillbaka i tiden. Redan år 1848 offentliggjordes i den af Fr. Berndtson utgifna kalendern „Necken" ett fragment af pjäsens tredje akt under rubriken „*Kung Sigismunds värn. Historiskt sorgespel*". I förordet gifver Cygnaeus själf några upplysningar om sitt styckes uppkomst. Då hade det redan i nära fem års tid legat begrafvet bland „halfförgätna papper", så att författaren själf betraktade sitt drama nära nog som ett „postumt" arbete. Stycket hade vid den angifna tidpunkten (således år 1843) diktats och skrifvits under författarens vistelse i Paris, där han „midt i det romantiska vimlet af en parisisk karneval gick drömmande endast om klubbekrigets blodiga gestalter".[1]) I betraktande af sin tidiga uppkomsttid kan stycket sålunda räknas bland vår dramatiks allra första skapelser.

Händelserna i stycket äro förlagda till våren 1597 eller närmare bestämdt till tidpunkten mellan klubbekrigets slut och Klas Flemings död. Såsom redan titeln

[1]) *Necken* för 1849 s. 48.

utvisar, har förf. inom den trånga ramen af sitt skådespel velat gifva en totalbild af hela det Flemingska tidehvarfvet, i hvilken bild han ställt riksmarsken Klas Flemings person i förgrunden. Det var första gången den inhemska dikten gjorde ett försök att teckna dennes väldiga karaktär, och att detta ej varit någon lätt uppgift, tillstår Cygnaeus själf, då han i bokens tillägnan till Elias Lönnrot kallar sin dikt „det mödofullaste arbete, mitt lif hittills förmått åstadkomma“.

I sitt svar på en samtida kritik i Litteraturbladet[1]) har Cygnaeus ganska vidlyftigt utvecklat sin uppfattning af Flemings karaktär. I kritiken hade med rätta framhållits, att Cygnaeus' teckning af Fleming står i fullständig motsats till den bild, som man erhåller af historien. Af den obildade, till och med af sina egna släktingar hatade mannen, som ställde konungens privatintresse framom folkets väl och som plågade och förtryckte sitt land, har författaren gjort en ädel finsk fosterlandsvän. Och den fåordiga krigaren, som helst uttryckte sig i korta kärnfulla ordspråk, låter Cygnaeus „sväfva ut i långa, sirliga och blomsterrika tal“.

Det är denna anmärkning, som närmast gifvit anledning till Cygnaeus' förklaring om huru han uppfattat Flemings karaktär. Själfva det anmärkta faktum, att Flemings karaktär icke öfverensstämmer med den vanliga historiska teckningen, bestrider författaren icke. Han säger tvärtom, att det vore oförlåtligt att i en historia framställa Fleming på samma sätt som i hans dikt. Ja han påstår att Flemings karaktär framstår så säkert och bestämdt utpräglad i historien, att det fordrades betydande skäl för att tillåta sig en afvikelse. De skäl, som Cygnaeus åberopar, äro främst konstnärliga. Han frågar om det skulle låtit sig göra, att i en dramatisk dikt framställa „samma vilda, oborstade, i mord, brand och blod

[1]) Af S. G. Elmgren årg. 1851 s. 301. C:s svar ingår i samma årgång under rubrik «Några anmärkningar» s. 371, härifrån intagen i skaldens samlade skrifter.

ända till halsen skridande best, som utmålades af Hans Hansson [1]) och hans patroner?“ En dylik hvardaglig tyrannkaraktär kunde ej brukas af konsten, och enligt Cygnaeus' mening var Fleming långt bättre än sitt rykte. Cygnaeus ansåg sig ha så mycket större skäl att följa konstens fordringar och framställa Fleming som en af själsadel uppburen personlighet, som han på annat sätt dragit försorg om att historiens anspråk kommit till sin rätt. Han har nämligen gjort styckets öfriga personer till bärare af historiens anklagelser mot Fleming, och en af dem, häxan, har han ställt fram som en personifikation af folkhatet och folkhämnden mot Fleming. Henne låter han säga om Klas Fleming icke blott allt det värsta historien vet att omtala, utan han späder ännu på ur folktraditionens djupa källa. Som bekant vet historien intet om den förfärliga och omänskliga grymhet, hvarom häxan berättar i början af fjärde akten. Cygnaeus upplyser i sin förklaring, att detta parti hvilar på en sägen, som ända till våra dagar fortlefvat i folktraditionen. Enligt denna skulle Fleming „i sjudande vatten låtit förbränna en kvinna, genom hvars vårdslöshet ett bland hans små barn hade gått förloradt“. Händelsen skulle ha passerat på Svidja gård, och enligt sägnen skulle den gryta, hvari den hemska ogärningen fullbordats, ännu finnas i behåll.

Man finner emellertid, att Cygnaeus i sitt stycke ombildat denna sägen och gifvit den en för Fleming ännu oförmånligare form, i det hans grymma ogärning drabbar icke den skyldiga kvinnan, utan hennes oskyldiga barn. Men ehuru författaren sålunda belastar Flemings samvete med en ännu tyngre börda än såväl historien som traditionen, förfäktar han likväl åsikten, att Flemings slutliga undergång i stycket ej får betraktas såsom försoningsoffer för denna mot en enskild person utöfvade

---

[1]) Hans Hansson till Monikkala, den bekanta politiska partigängaren, som under klubbekriget var hertig Karls fullmäktige i Österbotten och som äfven anslöt sig till hertigen, då han belägrade Abo.

våldsgärning, ja icke en gång för allt det onda han vållat sitt folk. Fleming faller, emedan den tron, hvars stöd han är, är fläckad af brodermord. Själf är han oskyldig, men vid den sak, som han kämpar för, klibbar oskyldigt blod. Denna „hela styckets innersta mening“ låter Cygnaeus häxan uttala redan i styckets början, då hon förutsäger, att konung Eriks „hämndkräfvande maner“ icke skola få ro

— — — — — förrän slungad blifvit
Utöfver rikets gräns den torra grenen
Af Vasastammen, hvarpå kronan fastnat.

För att symboliskt uttrycka denna styckets grundtanke låter Cygnaeus Fleming i sitt fall krossa tronen genom sin tyngd, så att kronan rullar längs golfvet, hvarvid häxan till yttermera visso säger:

Och med dig faller
Den utaf brodermord nedtryckta tronen,
Åt hvilken du ett brottsligt värn har varit.

Af denna orsak uppträda äfven kung Eriks mördare Filip Kern och Olof Stenbock i stycket för att utgöra en påminnelse om brodermordet, och för att yttermera betona denna sin grundidé, låter författaren änkedrottningen Katarina Månsdotter visa sig i styckets slutscener, för att förlåta sin makes mördare, sedan hämnden drabbat de egentliga upphofsmännen.[1])

Det måste väl dock betraktas som ett konstnärligt hugskott att låta bondeplågaren Klas Fleming falla som ett sista offer för brodermordet på konung Erik. Cygnaeus' stora intresse för denne olycklige konung är kändt, men utan tvifvel har detsamma i detta stycke fört honom på afvägar. Ty att i skådespelet om Klas Flemings fall låta konung Eriks mördare uppträda som gengångare, hvilka få förlåtelse af hans änka, medan Fleming stupar

---

[1]) Kritiken i Litteraturbladet hade icke uppfattat denna något dunkla andemening i stycket, utan betecknat änkedrottningens uppträdande i styckets slut som en öfverflödig epilog, ett lyte hos dikten.

för att han höll med brodermördarens son, är hvarken historisk eller poetisk rättvisa. Närmare till hands hade det legat att i stycket påvisa, att Fleming går under, emedan han gjort sig till redskap för en redan fallen sak, ifall man såsom Cygnaeus icke anser att de hämndeåskor, som hans egna illgärningar framkalla, vore tillräckliga för att motivera hans fall.

Klas Fleming är icke blott hämndeoffret, han drabbas äfven af vedergällningen i samma form som den träffade konung Erik. Cygnaeus har tagit fasta på det efter Flemings plötsliga död ganska allmänt utbredda, ehuru föga autentiska ryktet, att riksmarsken skulle blifvit förgifven på anstiftan af hertig Karl. I pjäsen uppträder därför ett sändebud från hertig Karl, som redan innan han framför sitt ärende, ett förslag om förbund mellan hertigen och Fleming, söker lega konung Eriks mördare Filip Kern att afdagataga Fleming. Denne tillbakavisar det gjorda anbudet, men sändebudet lyckas slutligen förmå Flemings egen dotter att öfverräcka sin fader en förgiftad bägare, i tron att hon därmed gifver honom en undergörande trolldryck, en för öfrigt tämligen banal och föga sannolik slutkatastrof i Cygnaeus' stycke.

Den ohistoriska gestaltning af hufvudpersonens karaktär, som Cygnaeus i konstens intresse ansett sig böra vidtaga, har icke kunnat undgå att menligt inverka på det historiska stoff, som nödvändigtvis måst medfölja i pjäsen. Detta merendels sväfvar i luften och har en episodisk karaktär utan egentligt ingripande betydelse i handlingens gång.

Det af Fleming utgjutna medborgareblodet, som ropar på hämnd, har en representant i stycket i Bengt Bonde. Denne visar sig emellertid som en tämligen spak hämnare. Han hoppas på bistånd af Gud, men icke af hertig Karl. Sänd af österbottningarna att klaga öfver den nöd och det lidande, som framkallats af Flemings knektars vilda framfart, uppträder han mycket lamt inför Fleming och tyckes till och med tvifla om det berättigade i de österbottniska böndernas uppror. Fleming afspisar

honom fullständigt, och ehuru han får återvända med oförrättadt ärende, lofvar han dock i frid draga hem. Dessförinnan kommer han emellertid att deltaga i ett upplopp mellan polska och svenska knektar, i följd hvaraf Fleming hotar honom med förlusten af hans lejd och det strängaste straff. Bonde, som tror sitt hufvud sitta löst, begär ej heller förskoning, utan anhåller endast som en nåd att hans hufvud skulle fästas på spetsen af domkyrkans torn, för att därifrån väcka förbannelse öfver Fleming och hans gärningar. En sällsam anhållan! Men Fleming visar sig mild och låter Bengt Bonde gå. Och han återvänder lika tomhändt som han kom, utan att ens ha framfört sitt egentliga ärende. Han gör sitt inträde som sofvande och som en sömngångare uppträder han stycket igenom. Den enda behållning man har af Bengt Bonde, äro de drömsyner, i hvilka han upprullar gripande bilder af de Flemingska knektarnes framfart i Österbotten och af den förtviflade, men ojämna strid bönderna förde mot dessa bödlar.

Hämndens egentliga representant i stycket är likväl häxan. Hon lefver blott för den och har intet annat mål. Hon säger sig uttryckligen vilja handla, när rätta stunden är inne. Det är icke blott den personliga hämnden mot den omänskliga barbaren, som lät lefvande bränna hennes barn i en kittel med kokhett vatten, utan hennes hjärta blöder äfven med folket, som krossats af Flemings knektar och bödlar. Det blinda och mörka hatet fyller helt hennes själ och vänder sig oblidkeligt mot den, som från henne och folket röfvat allt. Men hon visar en märkvärdig långmodighet i fullföljandet af sina planer. I hela femton år har hon oafbrutet gått och burit på sitt hat och sin hämnd, men i själfva verket icke gjort något för dess förverkligande. Ehuru hon försäkrar sin enda förtrogne, Bengt Bonde, att Flemings lifstråd är nystad kring hennes fingrar, och att hon säkert skulle fördärfva honom, tyckes hon dock faktiskt invänta, att hämnden skall drabba honom från annat håll. Hon betjänar sig af sin hos „öknens vise“ inhämtade siareförmåga för att söka ut-

forska, när hämndestunden är inne, då hon vill vara närvarande, för att se föremålet för sitt hat drabbas af den slutliga vedergällningen. Faktiskt inställer hon sig också, då Fleming tömt giftbägaren, och stämmer honom att stå till svars för sina brottsliga gärningar samt förkunnar att han nu skall falla under bördan af sitt folks förbannelse. Så blir häxan visserligen en vältalig tolkarinna af Flemings dåd, en oblidkelig representant för det hat, som hans grymma välde har väckt, ett ljudande språkrör för det förtryckta folkets stämma och slutligen den skoningslösa anklagarinnan vid hans fall, men till det uppnådda resultatet har hon på intet vis bidragit.

En ännu mera verkningslös representant för den antiflemingska rörelsen i stycket är Daniel Hjort. Han har icke någon personlig oförrätt att hämnas såsom häxan. Den fattige ynglingen har tvärtom blifvit upptagen i Flemings hus och har förmånen att åtnjuta dennes vänskap och förtroende. Men äfven hans hjärta blöder för det förtryckta folkets sak. Mot honom, en ättling af folket, tyckas hans fallna bröder sträcka sina händer ur grafvens djup och mana till hämnd. Bengt Bondes skildringar af det af Fleming krossade folkets lidanden gjuta ny olja på elden, och han känner hela bitterheten af sin skefva ställning och står vid förtviflans gräns, då han erfar att han af sina forna vänner betraktades som en förrädare af folkets sak. Han besluter att i hemlighet fly med Bengt till sin hembygds stränder, men har icke kraft att slita sig lös ur det trollnät, hvari han är fången. Han känner sig lamslagen af Flemings härskarviljas allmakt, men ännu en gång rycker han upp sig och besluter att göra sig fri ur sin lifegenskap och afskudda sig det Flemingska oket. Det behöfves likväl blott att Fleming, som blifvit varnad för sin unge vän, riktar till honom en förebråelse för otacksamhet, för att han skall känna sitt mod svikta, sin kraft bruten och åter försjunka i sin obeslutsamhet. Så stannar äfven Daniel Hjort på halfva vägen. Som en drömmare går han i stycket, sliten af inre strider, utan kraft att handla och utan någon inverkan på Flemings

öde eller handlingens gång i öfrigt. Genom sin veka natur, sitt drömmande väsen och sin vacklande hållning tyckes han knappt tillhöra den miljö, hvari han är försatt.

* * *

Af ofvanstående torde redan framgå, huru mycket i själfva verket Cygnaeus' stycke såsom helhet betraktadt skiljer sig från Wecksells „Daniel Hjort". Ämnet är ju strängt taget alls icke detsamma. Händelserna i „Claes Flemings tider" passera ju faktiskt två år tidigare än i Wecksells stycke. Hufvudsaken i den förra pjäsen är framställningen af Klas Flemings person och förberedelserna till hans undergång. Alla öfriga figurer tyckas endast vara till för att belysa hufvudpersonen och hans handlingar eller utgöra de hemliga krafter, som leda till hans fall. Den symboliska uppfattningen af den egentliga grunden till Flemings död är ju också någonting helt annat än den förklaring rörande orsaken till det Flemingska partiets fall man erhåller ur Wecksells sorgespel.

Emellertid saknas icke vidkommande själfva ämnet några beröringspunkter mellan de båda styckena. Det är ju likvisst det Flemingska väldets fall i Finland, som behandlas af båda författarne. I det tidigare stycket representeras detsamma af Fleming själf, i det senare af hans änka, son och efterträdare i befälet öfver krigsmakten i Finland. I hvardera pjäsen framställes folkets brinnande hat mot bondeplågaren Fleming, hertigens vrede mot Sigismunds trogna anhängare och trotsaren af hans planer samt det smygande förräderiet i det Flemingska partiets eget sköte. Äfven flere personager äro gemensamma eller hafva motsvarigheter. I bägge dramerna uppträda Johan Fleming, Ebba Stenbock och Daniel Hjort. Klas Fleming hos Cygnaeus motsvaras af Arvid Stålarm i Wecksells stycke, De Vijk af Olof Klasson, häxan af Katri samt Matilda af Sigrid Stålarm. Och trots den stora olikheten i de båda skådespelens utveckling, slutkatastrof och allmänna tendens, torde dock likheter be-

träffande de gemensamma karaktärerna och deras roller och ställning till hvarandra kunna påvisas.

Af största intresse för vår undersökning är Daniel Hjorts roll i de båda styckena. Ehuru han endast är en bifigur i Cygnaeus' dram och icke står i främsta planet såsom hos Berndtson och Wecksell, visar det sig dock att Cygnaeus' Daniel Hjort är långt närmare besläktad med Wecksells än Berndtsons förrädare. I „Claes Flemings tider“ blir, såsom vi sett, Hjorts förrädiska plan aldrig utförd, han kan icke lösslita sig ur de bojor, i hvilka Flemings mäktiga vilja håller honom fången. Men han går omkring och beklagar sitt öde, söker komma loss och rufvar på hämnd. Och motiven till hans uppträdande och handlingssätt äro hos Cygnaeus desamma som hos Berndtson och Wecksell, först och främst missnöje med sin ställning i det Flemingska huset, vidare hans härkomst och slutligen en försmådd kärlek.

Redan Berndtson låter sin mäster Daniel uttala den önskan, att man skulle satt svärdet i hans hand i stället för boken, så att han på stridens fält skulle kunnat tillkämpa sig namn och ära, ty nu kändes den svarta studentkåpan såsom en „utbränd aska öfver hans lifs glädje“. Cygnaeus' Hjort klagar öfver att han ej blef kvarlämnad inom den låga krets, till hvilken han egentligen hörde. I de stores salar kände han sin vinge stäckt, sin vilja bruten och sitt inre sönderslitet af ständiga kval. Äfven Wecksells Daniel fattar det som ett blytungt öde att fängslad af tacksamhetens band dväljas i „praktens gyllene salar“. Också han klagar öfver att man kväft hans kraft bland böcker:

Höll svärd på afstånd, nyttjade min hand
Till darrsjuk slaf i dunlätt fjäders tjänst.
Till tvifvel, självförakt och liknöjdhet
Man närde mig; och när försmådd, förbisedd,
Så långt man fått mig, solade man stolt
Sin äras glans emot min ringhets natt.

Det har nämnts, att redan Berndtson i Daniel Hjorts härkomst sökte en förklaringsgrund till hans förrädiska

handling, men att han därvid icke gjorde samma lyckliga grepp som Wecksell. Denne sistnämnde har emellertid, såsom vi sett, i sin framställning af Hjorts härkomst haft en föregångare i Cygnaeus. Redan i „Claes Flemings tider“ är Daniel Hjort son af österbottniska allmogeföräldrar. När han växt upp, hade bönderna på gemensam bekostnad rustat ut honom för att i utlandet samla ljus och vetande, i förhoppning om att han efter slutade studier skulle återvända till hembygden såsom en ordets förkunnare och upplysningens spridare bland folket. Men i stället för att infria dessa förhoppningar hade folkets Daniel låtit upptaga sig i Flemings hus, där han fortfarande kvardröjde, oaktadt klubbekriget hade rasat ut och hans släkt och vänner fallit offer för Flemings vilda knektars framfart. Han gällde därför i sin hembygd som en förrädare mot land och folk.

Utan tvifvel hade Wecksell från Cygnaeus hämtat detta uppslag beträffande Daniel Hjorts härkomst. Men om så äfven är fallet, finner man dock att han närmare preciserat och fullständigare utvecklat detsamma. I Wecksells stycke är Daniel Hjort son till Bengt Ilkainen, en fri och mäktig bonde i Österbotten, hvars gård Flemings knektar plundrat och brandskattat. Och då fadern hos Fleming klagat öfver knektarne, hade han beskyllts för uppror och mord och fått lida en skymflig död på stupstocken. När sedan Österbotten reste sig mot Fleming, hade hela Hjorts släkt blifvit utrotad och hans hemtrakt härjad och förstörd genom eld och brand. Själf hade han från sin fattiga, på landsvägen irrande och i trasor höljda moders barm blifvit upptagen af Fleming och uppfostrad i hans hus.

Är det hos Cygnaeus ännu någonting sväfvande i utredningen af härkomstmotivet, så är hos Wecksell allt klart och noga fixeradt. Äfven det sätt, hvarpå Daniel Hjort kommit i Flemings hus, synes hos honom lyckligare funnet och bättre motiveradt än i „Claes Flemings tider“.

I bägge styckena väckas hämndtankarna hos Hjort genom gripande skildringar af klubbekrigets episoder. I „Claes Flemings tider“ är det Bengt Bonde, som i dröm-

syner låter Hjort få del af sin kamp mot Flemings knektar, hvilka plundrade och brände hans gård och sträckte honom själf till marken med ett lansstyng. Och Hjort ackompanjerar dessa drömsyner med betraktelser fulla af djupt deltagande i folkets stora lidande, gnagande förebråelser och vaknande hämndtankar. Han är rof för de mest olika stämningar. Det tyckes honom som om folkets fallne kämpar hade bortgått

Förbannande förrädarn, den de älskat,
För hvilken förr de skulle gifvit lifvet,
Och som dock hade skattat sig lycksalig,
Om han sitt lif fått gifva ut för dem.
Kan du, o afgrund, tänka ut en pina,
Mer skärande än den mig jorden tillredt!
Mot detta lifvets kval, hvad vore dödens! — —

Det synes honom vidare som om ifrån grafvarnas djup de slagne böndernes skuggor skulle mana honom till skoningslös hämnd. Och mot målet för denna hämnd, landets bödel, riktar han hela sin afsky:

Och han, som vållat denna härjningsfasa,
Han, hvilkens ande ledt de afgrundsandar,
Som, släppta lösa, uti hast förvandlat
Hans fäders land till ödslig kyrkogård,
Där endast griftens ro och glömska saknas —
Han skådar med sin isblick lugnt omkring
Och tycker att hans verk är ganska godt.

Dessa scener ha utan tvifvel föresväfvat Wecksell i hans stycke, där det motsvarande partiet utgöres af mötet mellan Daniel Hjort och Katri i andra akten. Men han har förstått att göra långt mera af det här funna uppslaget. Redan den omständigheten, att Hjort får veta om sin faders död och sitt lands härjning ur sin egen moders mun är ett långt lyckligare funnet drag. Wecksell har gifvit större rum åt Katris skildring af Flemings dåd än åt Hjorts däraf föranledda själsstämning. Katris berättelse är icke blott utförligare, utan äfven mera historisk och framställd med större realistisk styrka än Bengt

Bondes dröm hos Cygnaeus. Huru gripande äro ej Katris ord vid schavotten:

Här är den plats,
Där skuldlöst flöt din faders blod!
Här är den plats, där liflös ned din moder
Af smärta dignat!
Här var det, som hon under nattens mörker
Grät blek sin kind och sörjde håret grått,
Här har hon lyft dig faderlös mot skyn
Och ropat ve, ve öfver mördarn Fleming.

Eller den i all sin enkelhet rörande visa som hon sjunger:

«Min make föll i sitt röda blod,
Bödeln som präst vid kistan stod,
På grafvarna giftört växer.»

Wecksell har därför ej behöft en lång monolog för att låta oss erfara Hjorts känslor. Det är nog, att denne säger att moderns berättelse sönderslitit den sista flik af vördnad, som han ännu hyste för Fleming. I Wecksells stycke anförtror Katri uttryckligen åt sin son att hämnas sin faders bane och folkets lidanden. Hon vill icke sluta honom i sin famn, innan han visat, att han verkligen är folkets son. Och Hjort står efter detta möte med sin moder fast besluten att öfvertaga hämnarekallet.

Hos alla framställare af Daniel Hjort spelar äfven ett erotisk motiv i handlingens väfnad. Samtliga stycken visa oss den fattiga studenten dödligt förälskad i en högättad dam. I Berndtsons novell brinner Hjort af kärlek till sin okända syster, och först då hon afvisar honom, besluter han att hämnas och förråda slottet åt hertigen. Cygnaeus' Daniel Hjort har oaktadt sin sympati för folkets sak kvarhållits från de blodiga slagfälten af kärlek till Flemings okända dotter. Och i analogi med förhållandet i „Claes Flemings tider“ är Wecksells Daniel Hjort gripen af en brinnande kärlek till Arvid Stålarms dotter. I alla tre fallen blir denna kärlek afvisad, endast hos Wecksell är Daniel Hjorts känsla besvarad af Sigrid Stålarm, ehuru

bördsskillnaden reser ett oöfverstigligt hinder dem emellan. Den lycklige rivalen är såväl hos Cygnaeus som Wecksell Flemings son Johan. I „Claes Flemings tider“ är Matilda verkligen förälskad i sin okände broder, medan i „Daniel Hjort“ Sigrid Stålarm tager Johan Fleming endast för att gifva efter för sin faders påtryckning. Den försmådda kärleken är ett motiv, som ingriper bestämmande på Hjorts blifvande hållning. I Cygnaeus' stycke besluter Hjort att bryta med Fleming och ansluta sig till hans fiende folket, ehuru redan blotta åsynen af Fleming är nog för att bräcka hans kraft och rygga hans beslut. Hos Wecksell har Hjort sagt farväl åt sin kärleks dröm kort innan han möter sin moder och af henne inviges i hatets och hämndens tjänst. Hans sinne är genom det nyss sköflade hoppet om genkärlek ännu mera mottagligt för det underjordiska värf, som han nu börjar ägna sig åt.

Därefter utvecklar sig det erotiska motivet helt olika hos samtliga författarne, hvarför några vidare beröringspunkter ej finnas. Hos Berndtson blir Hjort slutligen vansinnig, sedan han af misstag skjutit sin älskade, hvilken sedermera befinnes vara hans syster. I Wecksells stycke är det Sigrid Stålarm, som drabbas af vansinne, då hon får visshet om Daniel Hjorts förräderi och af sin kärlek yttermera förledes till att medverka till dess lyckliga utgång.

Men där är ännu en likhet mellan Cygnaeus' och Wecksells Daniel Hjort, som förtjänar att framhållas. Redan i „Claes Flemings tider“ har Daniel Hjort denna drömmande, inåtvända karaktär, som grubblar öfver lifvets och varats gåta, som söker vända afvigsidan af sitt eget inre mot ljuset, som tär sig själf med samvetsförebråelser och som på hvarje steg i sina handlingar känner sig bunden och fjättrad af hänsyn och betänkligheter af hvarjehanda slag. Hos Wecksells Hjort tillkommer yttermera den bittra självironin, som följer honom på förräderiets stig, den låtsade förvirring, som han spelar inför sin omgifning, men framför allt en större portion handlingskraft, som gör att han, om också tveksamt och under ständiga

självförebråelser, går fram emot sitt mål. Han tvekar ej heller att efter upptäckten af förräderiet försvara sin sak och stå för sin handling, och ännu efter fullbordadt värf söker han resa sig med högburet hufvud, ehuru brottets känsla till en början tyckes öfverväldiga honom.

Vidkommande de öfriga hvarandra motsvarande personerna i de båda styckena äro likheterna mindre påfallande. Wecksells Arvid Stålarm har knappt lånat några drag från Cygnaeus' ordrike, i sitt tal till och med poetiskt målande Klas Fleming. Denne förhåller sig mera diplomatisk gentemot hertig Karls sändebud och söker locka ur honom hertigens hemliga planer, medan Arvid Stålarm på öppet och ridderligt vis direkt visar tillbaka alla hertigens förslag om underhandling och underkastelse.

Mellan de båda styckenas Johan Fleming är den likhet, att han såväl hos Cygnaeus som Wecksell är Daniel Hjorts lycklige rival. Han uppträder hos förstnämnda författare som en blodung, svärmisk och poetisk yngling, som ännu ej har fjun på läppen, men som dock förråder de ridderliga anlag, hvarmed han är utrustad hos Roos och Wecksell. Den bålde Klas Flemings son håller dock ej mycket på börden. Ovanligt fördomsfri för sin tid, förälskar han sig i häxans fosterdotter, ehuru han vet, att hon tillhör hans faders fiender. Först då hon fordrar af honom såsom villkor för sin genkärlek hat mot Klas Fleming, blir bandet dem emellan brutet, för att åter knytas efter Matildas bortröfvande af polska knektar och räddning genom Johan Flemings ingripande. Man kan redan häraf finna, huru olika kärleksförhållandet utvecklar sig i „Daniel Hjort“. De båda hjältinnorna förråda ej heller någon större likhet med hvarandra. Cygnaeus' Matilda tjänar till en början folkets sak, men blir under styckets gång omvänd till en liflig beundrarinna af Fleming, hvars dotter hon slutligen visar sig vara. Sigrid Stålarm däremot bringas genom sin kärlek till Daniel Hjort till delaktighet i hans förräderi och räddar såväl honom som hertigen från att sprängas i luften.

Däremot tyckes det som om Wecksell vid teckningen af Katris figur haft en god förebild i Cygnaeus' häxa. Det är hos henne samma lidelsefulla hämndpatos, samma outsläckliga hat till Fleming. Båda hafva icke blott personliga oförrätter att hämnas, utan upptaga äfven i sig folkets lidande, hat och hämndkänsla. Båda framställa sin sorgesaga med en gripande kraft. Ingendera gör sig själf till vedergällningens redskap, men Wecksells häxa ingriper dock mera i handlingens gång, då hon nedlägger hämnden i sin sons hand.

Måhända är det slutligen Cygnaeus' föredöme, som föresväfvat Wecksell, då han velat göra sin pjäs liksom „Claes Flemings tider" till en teckning af tiden i sin helhet. Det är kändt, att han till en början ämnat uppkalla sitt stycke „År 1599", och redan detta namn visar, att han hade tänkt sig en dramatisk bild af tidens historia. Äfven för Cygnaeus var det en hufvudsak att gifva en totalbild af hela det Flemingska tidehvarfvet. Genom långa samtal åskådliggöras Flemings ogärningar såväl mot enskilda individer som mot hela folket, hertigens underhandlingar med Fleming, det främmande polska elementets öfvergrepp, återverkningarna af Erik XIV:s mördande o. s. v. Så vidt sväfvande är väl icke „Daniel Hjort". Men Wecksell har också utvidgat sitt ämne utöfver den egentliga ramen. Så har han t. ex. infört biskop Ericus Ericis person, såsom det tyckes, endast för att ådagalägga kyrkans högste ledares ställning till tvisten mellan hertigen och det Flemingska partiet i landet. Vidare uppträda i stycket tvenne borgare, som klaga öfver den polska inkvarteringen, de dryga utskylderna, den hindrade sjöfarten till Sverige och hertigens väntade ankomst. Och om stämningen bland hertigens trupper få vi klarhet genom samtalet mellan tvenne soldater i amiral Scheels läger. Äfven med denna utvidgning är dock innehållet i „Daniel Hjort" långt mera koncentreradt än i „Claes Flemings tider".

Det torde af det ofvanstående framgå, att Wecksell mottagit rätt många intryck af sin närmaste föregångare

uti behandlingen af samma historiska tema, men också att han förstått omsätta dessa intryck på ett självständigt och originellt vis samt lösa det dramatiska problemet på ett lyckligare och mera tillfredsställande sätt än någon af hans föregångare. Först och främst är Wecksells stycke mera historiskt än någon af de tidigare framställningarna af samma ämne. Vi ha sett huru exempelvis Roos våldförde sig på det historiska genom att låta Johan Fleming benådas på stupstocken och huru Cygnaeus på grund af konstnärliga synpunkter ansåg sig befogad att totalt omgestalta Klas Flemings karaktär. Wecksell har eftersträfvat större historisk trohet, han har sökt återgifva det kända historiska förloppet så noggrant som möjligt samt teckna de historiska personerna i närmaste öfverensstämmelse med häfdernas vittnesbörd. Och om han också genom Daniel Hjorts död i slutakten offrat åt de estetiska teorierna, så kan detta ännu väl försvaras, enär Daniel Hjort, såsom redan nämndes, vid tidpunkten för styckets utkommande ännu var en obskur personlighet, hvars öden först en senare forskning bragt i ljuset.

Äfven i sin historiska uppfattning skiljer sig Wecksell från sina föregångare och höjer sig betydligt framom desamma. Roos och Cygnaeus stå helt och hållet på den Flemingska sidan, medan hertig Karl hos båda framträder i den oförmånligaste dager. Med en riktigare syn på tidens stora drama identifierar Wecksell hertigens och folkets sak. Han visar oss afvigsidan af det Flemingska, på en främmande makt stödda enväldet, de lidanden som drabbat folket på grund af denna hänsynslöst utöfvade envåldsmakt och de vilda lidelser och brott, som däraf frammanats. Det i folkets djupaste lager ingrodda hatet mot Fleming och hans polskt-papistiska anhang har i „Daniel Hjort“ fått ett lika lefvande som fullt historiskt uttryck. Och stycket gifver äfven en rättvis och riktig uppskattning af hertig Karl, hvars stränga och blodiga uppträdande visas vara föranledt af det långvariga och hårdnackade motstånd, som Sigismunds anhängare i Finland hade beredt honom, och af det öfvermodiga och hån-

fulla sätt, hvarpå de afvisat hans många förslag till förlikning. Hertigens seger framstår därför hos Wecksell såsom gryningen till en ljusare tid för Finland.

Ehuru Wecksells stycke förråder något inflytande af nyromantikens och det samtida Shakespeare-imiterande historiska dramat, är dock handlingens gång ej på långt när så romantiskt utsmyckad som hos hans föregångare, i hvilkas pjäser det hemska och onaturliga spelar en stor roll, sällsamma gestalter uppträda och yttre tillfälligheter alltför mycket påverka händelsernas utveckling. Snarare är „Daniel Hjort“ att betrakta såsom ett steg framåt mot en mera verklighetstrogen historisk diktning, som icke vill färglägga och utbrodera, utan endast poetiskt förklara det historiska stoffet.

Karaktärsteckningen hos Wecksell är också mera fördjupad, och särskildt gäller detta med afseende å hufvudpersonen. Medan t. ex. hjälten i Berndtsons novell „Förrädaren“ framstår som en simpel brottsling, hvilken enbart handlar af låga och egennyttiga bevekelsegrunder och som därför icke i högre grad kan tillvinna sig läsarens intresse, utvecklar sig däremot Wecksells Daniel Hjort till ett förtryckt folks hämnare, hvilken är beredd att offra sitt lif och stå vanfrejdad inför eftervärlden, endast förtryckaren får sitt välförtjänta straff och folkets sak segrar. Då Cygnaeus' Hjort enbart är ett fragment, en matt skuggbild, en vek och handlingslös figur, se vi hos Wecksell figuren fullt utförd, bilden har fått lif och färg och den drömmande ynglingen framträder inom kort som handlingens egentliga medelpunkt. Äfven öfriga karaktärer i stycket äro klart tecknade och väl träffade, icke ytliga och sväfvande som hos Roos, ej heller deklamatoriska och stortaliga som hos Cygnaeus.

Det må ytterligare framhållas, att kompositionen i „Daniel Hjort“ är mera fast och enhetlig än hos styckets föregångare. Vi ha redan anmärkt att Roos' „Johan Fleming“ är långt lösare i sina fogar, och „Claes Flemings tider“ utmärker sig mera för episk bredd än dramatisk

koncentration. Medan därför Wecksells stycke visat sig vara i hög grad spelbart och effektfullt samt fått en framtid på scenen, har Cygnaeus' pjäs närmast karaktären af en läsdram.

Slutligen söker man förgäfves hos „Daniel Hjorts" föregångare det stilens uppsving, det hänryckande patos, den kraft och fullhet i ord och tankar och det sköna poetiska bildspråk, som utmärker Wecksell. Roos' stil är mera sentimental, rik på öfverdrifter och toma fraser. Cygnaeus' språk är visserligen poetiskt och djupsinnigt, men saknar klarhet samt lider af en tröttande mångordighet.

Det kan därför fasthållas, att Wecksell bättre än hans föregångare lyckats skapa en på samma gång historiskt trogen och konstnärligt helgjuten bild af den tid, som han framställer i sitt stycke. Genom en riktigare blick för det historiska förloppet, en mera folkelig uppfattning, en konstnärligare komposition, en djupare karaktärsteckning och en mera inspirerad stil har Wecksell i främsta rummet öfverträffat sina föregångare. Hans stycke framstår därför måhända ännu i dag såsom det bästa historiska skådespel vi äga, såsom pärlan bland vår inhemska dramatiska litteratur.

* * *

Samma år „Daniel Hjort" första gången uppfördes, utkom yttermera ett större skönlitterärt verk med ämne från den Flemingska tiden, nämligen Fredrika Runebergs historiska berättelse *Sigrid Liljeholm*. Den angifver sig vara grundad på gamla familjeanteckningar om tilldragelser och personer, som stått i någon beröring med Flemingska släkten. Det är därför ur detta partis synpunkt händelserna äro berättade, och liksom Cygnaeus' dramatiska dikt blir därför äfven denna berättelse ett slags äreräddning för Flemingarne. Daniel Hjort framträder här som en fåfäng och inbilsk student, som vågat

kasta sina blickar på Flemings dotter, men då han icke ser sig kunna vinna hennes hand, öfvergår med de öfriga förrädarne till hertigens parti. Några beröringspunkter mellan Wecksells sorgespel och denna berättelse kunna icke påvisas.

Arvid Hultin.

Ett blad ur Johannes Terseri historia.

I den minnesskrift professor Jakob Tengström år 1795 i Åbo utgaf öfver Johannes Elai Terserus äfvensom i den lefnadsteckning professor K. A. Appelberg öfver samme ryktbare biskop 1903 publicerat i Finsk biografisk handbok omnämnas endast med några rader Terseri lefnadsöden på 1670-talet. Vi vilja därför med ledning af ett af det svenska riksrådets protokoll och några andra källskrifter supplera de båda författarenas framställning och omtala de åsikter man inom regeringen hyste om den kätterske, frispråkige biskopens teologiska skriftställarverksamhet.

Under sina långvariga studieresor i utlandet hade Johannes Elai ej blott ökat sina teologiska kunskaper vida utöfver samtida svenska prästmäns normalmått, utan ock förvärfvat sig en frisinthet i åsikter, som bjärt afstack mot de ultra ortodoxa lutheranernas uppfattning af dogmernas salighets-bindande kraft. Då Terserus vid riksdagen i Stockholm 1647 djärfdes uppträda mot konkordieformelns accepterande som symbolisk bok för Sverige — han ansåg den alltför obegriplig och vidlyftig för menige man — och drottning Kristina mera lyssnat till den 42-årige Terseri votum än till prästeståndets motsatta opinion, började många af ämbetsbröderna ifrågasätta hans renlärighet. Efter det att Terserus följande år från sin professorsbefattning i Åbo befordrats till en motsvarande

post vid akademin i Uppsala, emottog han af drottningen uppdraget att på originalspråket utgifva Gamla testamentet, försedt med en latinsk öfversättning och nödiga kommentarier. Detta värf, som öfverlåtits åt Terserus ensam och ej åt den teologiska fakulteten i gemen, blef endast delvis utfördt, men ökade antalet af Terseri afundsmän och motståndare. Därtill kom den ovilja han såsom reduktionsvän vid riksdagen 1650 uppväckte hos högadelns af donationer öfverhopade medlemmar. Karl X Gustaf, som gaf allt erkännande åt professor Terserus, som så kraftigt hållit på kronans bästa, utnämnde honom 1658 till biskop i Åbo. Efter att i augusti följande år hafva kommit till Finland, vidtog Terserus med ett reorganisationsarbete i sitt omfångsrika stift, ett arbete som kännetecknades af nit och ordningssinne. Men när biskopen grep till pennan och nedskref sina förklaringar till katekesen, gaf han åter sina motståndare vapen i händerna. Allom bekant är ju, huru professor Enevald Svenonius anklagade sin förman, biskopen, för irrlärighet och huru Terserus, ömsom genom häftighet, ömsom genom gråtmildt erkännande af sina satsers oriktighet, först ådrog sig suspension från biskopsämbetet och sist 1664 formligen afsattes.

Först den 7 augusti 1671 blef han till äran fullt rehabiliterad, i det han utnämndes till biskop i Linköping. Om orsakerna till detta nådebevis yttrar Jakob Tengström: „Det tyckes som skulle vederbörande själfva, dels af aktning för hans verkliga förtjänster, dels af billig medömkan öfver hans lidande, hafva skyndat sig att lämna honom någon skälig upprättelse för sin emot honom öfvade obilliga hårdhet“.

Efter denna flyktiga återblick på Terseri tidigare lefnadsöden, börja vi nu utspinna berättelsens tråd något längre och fylligare.

Den nye biskopen, redan gammal till åren, förhöll sig en tid framåt stilla och foglig i sitt stift, men så kallades ständerna att i medlet af augusti 1675 infinna sig

till Uppsala. Oppositionsmännen mot adels- och rådsväldet hade nu mindre än förr att frukta, ty en myndig konung satt åter vid riksrodret. Det töfvade ej heller länge, förrän vid riksdagen framträdde yrkanden på reduktion och på revision af förmyndarenas förvaltning af rikets medel. Terserus, prästeståndets talman, förfäktade nu samma åsikter som 28 år förut och uppträdde såsom en af de ofrälseståndens främste kämpar mot adeln. Synbarligen var Karl XI belåten med den frimodige biskopen, och som ett tecken på sin bevågenhet förordnade han, att Terserus som promotor skulle uppträda den 1 oktober 1675 [1]) vid teologiedoktorspromotionen i Uppsala. I konungens, rådets och ständernas närvaro öppnade biskopen den högtidliga akten med ett tal, i hvilket han åter riktade ett käckt anfall mot konkordieformeln. Enligt hans oförgripliga åsikt innehöll denna bok ej blott motsägelser, utan äfven oriktigheter, såsom exempelvis läran om Kristi nedstigande till helvetet. Denna lära ägde „nec quod sensum, nec quod litteram“ grund i den heliga skrift.

Prästeståndets medlemmar upptogo denna frisinnade utläggning synnerligen illa, hvilket nödgade den dristige predikanten att ett par dagar senare från predikstolen i Uppsala slottskapell göra en afbön. I sitt tal — det hölls på latin för en utvald krets af prelater och adelsmän — förklarade han sig af ignorantia hafva talat mot formula concordiae och vid tillfället alldeles förgätit, att han 12 år förut gjort sig skyldig till samma obetänksamhet. Däremot tillät ej hans samvete, att han ändrade sin åsikt de descensu Christi ad inferos.

Hela denna akt som uttryck för bot och bättring var tydligen föga uppriktigt menad, hvarför ock Terseri motståndare den 8 oktober inlämnade en „Relation om Dokt. Joh. Terseri sällsamma förehafvande vid sist af sig, på Kongl. M:ts begär skedda promotione doctorali i Uppsala 1675“. Häri protesterade de emot anfallet på konkor-

[1]) I Biografisk handbok, sid. 2195, förekommer tryckfelet 1677 i. st. f. 1675.

dieformeln, redan 1663 antagen såsom symbolisk bok, och anhöllo, „att på behörigt sätt ett sådant publicum scandalum må dämpas och förekommas [1]). Äfven de nyss promoverade teologie doktorerna, bland dem biskop Joh. Bazius, superintendenten Joh. Brodinus, Sam. Skunck m. fl., afläto en skrifvelse af innehåll, att de fullständigt ogillat Terseri oration och att de i allo ville taga afstånd från hans åsikter och person.

Det påstås att konungen för sin personliga del ansåg, att Terserus genom sin predikoafbön gjort allt hvad på honom ankommit och att hela ärendet kunde nedläggas, men att han af hänsyn till prästerna fann sig tvungen att remittera ärendet till riksrådets utlåtande.

Då rådet den 18 oktober 1675 sammanträdde 16 man starkt, öppnades mötet af rikskanslern Magnus Gabriel De la Gardie, som anmälde, att han föregående dag af konungen fått emottaga de båda klagoskrifterna emot biskop Terserus. I dem förklarade prästerna, „att de alldeles ogilla och förkasta biskopens Terseri mening och tal, anhållandes att detta scandalum måtte dämpas och vägen till vidare irringar tillstängas etc.“. Emedan Hans M:t ansett det förenadt med icke ringa fara, om ärendet utan vidare blefve nedtystadt, hade han anhållit, att deras excellenser ville inkomma med sitt betänkande i saken. Kanslern tillade, att Terserus förklarat sig villig att underkasta sig ett lagligt förhör samt att anklagelseskrifterna voro undertecknade af samtliga vid riksdagen närvarande präster så när som på dem, hvilka representerade Uppland, Östergötland och Västerås.

Diskussionen öppnades därefter med att Bengt Horn kort om godt yttrade:

„Jag hörde en präst för icke länge sedan säga, att många lära komma att skrifva om Hans M:ts kröning,

---

[1]) I ett bref af den 25 okt. 1675 skrifver Terserus, att prästerna ej af sig själfva hade tagit upp saken, därest de ej därtill uppäggats af drotsen och kanslern, hvilka på detta sätt sökte hämnas, emedan Terserus vid riksdagen talat emot alliansen med Frankrike.

men än flere om doktor Terseri tal vid promotionsakten“.

Kanslern påminde om att Terserus redan en gång förut haft ett likadant mål, men icke desto mindre hade bispen ånyo gjort sig skyldig till samma sak, „intet aktandes den förfärliga reversen, som han där gaf ifrån sig“. — „Jag måste — yttrade kanslern vidare — som en cancellarius academiae gifva tillkänna hvad jag har hört af professor Benzelius, nämligen att den nya catechismus [1]), som biskop Terserus hafver utgå låtit, innehåller allt detsamma, som uti den förriga står, ehuruväl hans meningar i denna senare intet så vidlyftigt utförda äro som uti den gamla“.

Detta yttrande gaf riksråden anledning att återkalla i minnet innehållet af den s. k. reversen af 1663, hvilken upplästes. Dess innehåll var verkligen förfärligt, ty Terserus erkänner sig ej blott hafva syndat mot Gud, förtörnat konungen och förargat församlingen, utan bedyrar att om någon blodsdroppe i honom finnes calvinsk eller synkretistisk, den då måtte vara förbannad och han till evig tid förkastas från Guds ansikte [2]).

Uppläsningen af detta dokument bragte ett uppehåll i den ordnade diskussionen, i det att flere talare samtidigt togo till ordet och yttrade sig bland annat om biskopens stora lärdom samt hans goda och dåliga egenskaper. Därefter sade kanslern: „Jag sörjer, när jag betänker, att nästan alla villfarelser i religionen hafva haft sitt ursprung från de lärdaste män. Mycket skandalöst är det

[1]) «Spörsmåls-Bok öfver Cathechismum, samt med Lutheri förklaring». Linköping 1675 (40 blad).

[2]) «Jag vill nu bedja Gud i himmelen till en stor hämnare öfver mig, att om jag någon mening uti mitt hjärta förborgat hafver, eller nu förborgar, med hvilken jag skulle göra kalvinisterna, papisterna eller andra kättare något medhåll i det, som sträfvar emot den rätta lutherska läran, så vare jag förbannad och förkastad ifrån Guds ansikte evinnerligen. Denna eden gör jag af ett uppriktigt hjärta och med tryggt samvete och lofvar mig härefter aldrig mera med hand eller mun vilja eller skola dessa förkastade meningar förfäkta».

att biskopen har talat detta vid en sådan akt i Hans M:ts höga närvaro. Några teologer hafva sagt mig, att de frukta det en stor del af ungdomen håller före, att denna doktor Terseri mening icke är så farlig. Prästerskapets åsikt i saken framgår af deras besvärsskrifter. Det är visst sant, att medlemmarna från några stift ej satt sina namn därunder, men hvad biskopen i Västerås angår, har han strax efter hemkomsten sammankallat sina präster och frågat dem, hvarför de ej undertecknat. — Jag har ock hört somliga präster spörja: huru kan Terserus sitta som biskop, då han icke är ense med oss i trosartiklarna?"

Riksdrotsen Per Brahe tog därpå till ordet, och trogen sin vana att fördjupa sig i flydda tiders händelser repeterade han konkordieformelns öden i Sverige, innan den ändtligen 1663 officiellt blef antagen. Han hade själf en gång haft en dispyt med Bengt Skytte, som därvid framhållit, att formeln blifvit sammansatt af främmande teologer, hvarför svenskarne hellre själfve kunde göra sig en egen symbolisk bok.

Här afbröts diskussionen, ty det anmäldes nu, att den anklagade kommit till slottet och väntade i förrummet. Terserus inkallades, men i stället att upptaga den sak diskussionen nyss gällt, gaf drotsen åt biskopen tillkänna, att konungen befallt Terserus att taga del i rannsakningen rörande trolldomsväsendet i S:ta Katarina församling. Biskopen lofvade ställa sig ordern till efterrättelse samt aflägsnade sig.

Därefter återupptogs det förra ärendet med att teologie doktorernas och prästerskapets besvärsskrifter upplästes.

— Hvad vill Hans M:t att vi nu skola göra? sporde drotsen kort.

Kanslern: Hans M:t vill veta, huru deras excellenser förmena, huru denna saken skall handteras.

Drotsen: Detta är svårt för oss att råda Hans M:t i detta mål. Kanske torde det vara bäst att låta anstå därmed, till dess H. M:t kommer tillbaka, och under tiden förbjudes biskopen att utöfva sitt ämbete. Jag bekänner

att denna saken är grof, och om den nya boken, som rätt nu omtalades, kommer därtill, är det än värre.

Kanslern uttalade då sin förmodan, att prästerna torde inkomma med sitt betänkande öfver det nya arbetet, och denna upplysning gaf drotsen anledning att förnya sitt förslag om ärendets bordläggning. De la Gardie, som tydligen visste, att konungen önskade, att saken snart blefve afgjord, hänvisade ämbetsmannamässigt sina kolleger till deras plikt att gifva konungen råd, då denne det önskade, och för att inskärpa ärendets vikt tillfogade han en vacker fras om „att renheten i religion alltid varit det fastaste enighetsbandet emellan rikets inbyggare“. Han sporde därefter de andra rådsherrarne om deras mening.

Krister Horn hänvisade då till Terseri begäran att få njuta skydd af lag och rätt, och Knut Kurck citerade orden *volenti fit non injuria* och föreslog, att biskopen kunde förmanas att icke predika eller disputera i denna sak utan hålla sig stilla.

Kanslern kom då plötsligt på den idén, att man borde råda konungen att utsända ett plakat med förbud för en hvar att hädanefter komma fram med slika nyheter i religionssaker. Terserus kunde man förelägga hans tidigare afgifna revers och föra honom till sinnes, att om han ock eschapperar människor, så lärer likväl ej Gud, som han i sin ed till hämnare anropat, glömma honom. Häremot framhöll Bengt Horn det betänkliga i att lämna prästernas skrifvelser utan svar; eftersom skandalen skett publikt, borde ock dess remedium blifva af samma art. *Kanslern:* Det gör mig ondt att jag har varit orsak till Terseri befordran till Linköpings biskopsämbete; herr riksdrotsen varnade mig att rekommendera honom därtill. *Drotsen:* Salig biskop Rothovius sade mig, att doktor Jöns hade en kalvinist i barmen.

Åter hade den mångordige kanslern ett nytt förslag färdigt: man kunde ju infordra teologiska fakultetens i Uppsala utlåtande om Terseri nya katekes. Han skyndade att tillägga: huru skall man förhindra att skandalen vidare griper omkring sig och huru skall biskopens förseelse i

sig själf betraktas? Per Brahe gaf svaret på den senare frågan: Terserus borde lagligen få försvara sig, men med bibehållande af sina inkomster afhållas från utöfningen af sitt biskopsämbete. Gustaf Sparre invände härtill, att om biskopen skall försvara sig, torde det blifva en förarglig dispyt.

Knut Kurck: Han kan likväl icke dömas ohörd.

Drotsen: Hvarför skall han nu på nytt dömas? Hans mening har ju redan en gång blifvit dömd och censurerad.

Knut Kurck: När det blir kunnigt, huruledes prästerskapet bestridt, lärer näppeligen vara att befara att andra skola gilla hans mening.

Drotsen: Här finnas många unga, som snart kunna förföras, hvilket vi dagligen se af deras exempel som i England och Holland studerat och hemföra elaka seder. De gamla herrarne låta sig icke förtryta att stå barhufvade under gudstjänsten, hvilket de unga nu intet göra.

Bengt Horn: Jag kan säga, att jag känner snälle magistros, som hafva kunskap om Cartesii väsende; de tycka att det, som doktor Terserus har talat, är ringa och intet stort har att betyda.

Drotsen: Jag tycker att doktor Terserus redan är dömd.

Klas Rålamb: Detta är ett stort scandalum, som nödvändigt måste remedieras, men först bör likväl saken judicialiter examineras.

Drotsen: Är icke detta redan dömdt?

Knut Kurck: Om jag ser en man ränna värjan genom en annan, kan densamme ändå intet dömas, förrän han är lagligen förhörd och har fått svara för sig.

Ånyo upprepade kanslern sitt förslag om utfärdande af ett plakat mot alla nyheter i religionen och kunde däri ock inryckas ett förbud för biskoparne att i sina stift utgifva egna katekeser, och härtill lade Per Brahe förslaget, att en biskop vid förhör och visitationer ej borde få använda andra ord än dem, som stå att läsa i Luthers katekes. Mot sistnämnda yrkande såsom alltför strängt invände De la Gardie, att Luther själf medgifvit, att vissa spörsmål kunna förekomma, hvilka ej stå i hans katekes.

Såsom ett motiv hvarför man kunde skrida till en suspension af Terserus anförde Bengt Horn, att då en biskop äger rätten att i sitt stift suspendera en präst, angifven för någon större förseelse, borde detsamma kunna ske med honom själf. Efter det att Gustaf Sparre instämt i drotsens åsikt, att bispen kunde betraktas såsom redan dömd, voro rådsherrarne omsider färdiga att skrida till omröstning.

Yngste rådsledamöten Ernst Creutz föreslog, med hänvisning till ordalydelsen i prästeståndets privilegier, en noggrann undersökning af akterna. Till Terserus tycktes han ej hafva godt öga; han påminde om det tillfälle, då biskopen „af blårockarne hämtades från Uppsala, beskylld för delaktighet i Messeniernas anslag mot rikets säkerhet“. På riksdagar har han ock alltid kommit ondt åstad. „Han förmenas ock nu på sista riksdag icke litet hafva hulpit till det oväsende, som då var för händer, och om han sålunda får fortfara, så lärer han stifta mycket ondt i församlingen och i riket“.

Gustaf De la Gardie voterade i ett längre andragande för att prästerskapets åsikter beträffande den anklagade skulle inhämtas, och härom förenade sig grefve Anders Torstensson. Johan Gyllenstierna fann saken i sig själf mycket grof, i ty att Terserus understått sig att röra vid en fundamental articulum fidei; han förordade sakens hänskjutande till världslig domstol. Ett plakat kunde ock utfärdas efter det prästerskapets betänkande inhämtats. Lars Fleming förenade sig i hufvudsak med siste talaren.

Efter det att voteringen afbrutits genom ett par inlägg af kanslern, fortsattes den, i det Klas Rålamb föreslog, att man ej borde råda konungen att genast suspendera Terserus, utan borde det påskyndas med processen. Beträffande plakatet gjorde talaren det välbetänkta inlägget, att „det är betänkligt att göra nya lagar strax då nya casus existera, emedan casus ofta existera“. Gustaf Kurck förenade sig härom.

Knut Kurck ansåg, att Terserus borde få svara för sig och att till biskoparne aflåtas ett bref „till förekom-

mande af vidare förargelser och irringar". Bengt Horn vidhöll sina tidigare uttalade åsikter. Krister Horn anslöt sig till honom, medan Erik Fleming och Harald Stake förenade sig med Knut Kurck. Kanslern vidblef sin åsikt. Sist yttrade Per Brahe: „Tycker ock bäst vara, att saken först skjutes till prästerna, på det att de måtte få säga genus poenae, som han (Terserus) har meriterat, och huruledes scandalum står att remediera".

Sist i protokollet står antecknadt, att kanslern vidare deducerade sin mening „att saken kunde remitteras till prästerna, emedan de ännu icke hafva sagt, om biskopen skall blifva afsatt eller om hans redan afgifna deprekation skall anses suffisante". Resolutionen i ärendet saknas. Det ser emellertid ut, som om riksrådets hemställan om fortsatt rannsakning i Terseri mål skulle af Karl XI lämnats utan afseende, ty Jakob Tengström uppger, „att konungen afvärjde alla dessa nya mot Terserus tillämnade förföljelser och tillsade honom sin synnerliga nåd af det skälet, att Terseri politiska grundsatser närmast instämde med Kongl. Majestäts egna afsikter och tänkesätt".

Biskopen reste alltså åter till sitt stift och började omedelbart utarbeta en uppsats „Declaratio articuli de descensu Christi ad inferos, „hvilken uppsats dock ej blef tryckt, kanske just därför att han icke blifvit ålagd att försvara sig. Nöjd med sitt kall och sina ämbetsbröder i stiftet tillbragte den gamle käcke biskopen sina sista lefnadsår i relativt lugn i Linköping [1]). Ärkebiskopsstolen, som 1676 blef ledig efter L. Stigzelius, blef icke ett mål för hans ärelystnad, och den 12 april 1678 afled den förr så ifrige förkämpen för frisinnade idéer. Vid begrafnin-

[1]) «Han hade i synnerhet mycket tycke för ett litet nätt, intill Linköping beläget frälsehemman Rantstorp, det han vid något gladt tillfälle skall fått till skänks af sin gode vän presidenten Lagerfelt, dit han, enligt berättelse, om somrarna några gånger i veckan plägat spatsera med sina vänner och konsistorialer, i en röd skinntröja, på gamla enfaldiga viset, för att dricka ett och annat glas öl, som ganska godt där skall funnits i en källare, hvars murar än bibehållas». (J. Tengström).

gen gafs Johannes Terserus det vackra eftermälet, att „om han ock i sitt ämbete varit en myndig man, han lefvat ljufligen med stiftets prästerskap, så att han visserligen bär det goda berömmet, att han varit deras fader, biskop, broder och gode vän“.

P. Nordmann.

En otryckt dikt af A. I. Arvidsson.

Följande dikt har lämnats till Svenska Litteratursällskapet af fru Karolina Olivia Bjugg i Pärnå, en systerdotter till Arvidsson. Den är riktad till den diktandes yngre bror, Sten Sture, kopist i prokuratorsexpeditionen, hvilken testamenterade sin kvarlåtenskap till universitetet. Den följde likväl icke med hans på universitetsbiblioteket förvarade samlingar, utan tillvaratogs af systern Sofia Gustava, gift med kapellanen Aschan, till hvars dotter den lilla lappen med sina tio strofer öfvergått som ett värderadt arf.

Lycklig du, hvars segel hunnit hamnen!
Mina kastas än bland hafvets skär;
Fåfängt, broder, räcker jag dig famnen,
Då jag klagar att jag ensam är.

Jag har sett försvinna hemmets kuster,
Hört farväl från alla vänners mund:
Ack! för mig har minnet blott förluster,
Att uppteckna på sin taflas grund.

Dina dagar hemmets gudar skydda,
Fridens ängel vid ditt läger står.
Då du hvilar under egen hydda,
Tänker du på den som ute går?

Då din famn i muntra syskon ringen
Sluter älskarinna, mor och far,
Mins du då den vän som äger ingen,
Ingen, som förljufvar mödans dar?

Och för mig af allt hvad hjertat äger
Kärt och dyrbart intet återstår,
Blott den tröst, som i min klagan säger:
Tanken hinner dit ej ögat når.

Fåfängt tidens makt på jorden tvingar
Menskan innom lifvets fängsel mur;
Själen lossar bojorna och svingar
Sig som Petri ängel fri derur.

Hvarför skulle himlen mig just ämna
Till en värld på fröjd och sällhet tom,
Där jag lycklig, då jag blott får drömma,
Lycklig blott med diktens rikedom?

Upp till dig, till Norden, huru gerna
Flyr min suck i qvällens tröga lopp!
Skall hon stadna där engång, den stjerna,
Som min skumma bana lyser opp.

Ofta med en röst af tårar bruten
Klagar jag för den, som allt förmår:
Hvarför skulle jag just bli förskjuten
Från min faders tjäll i långa år?

Skall hon unna skaldens blickar skåda
Fosterlandets berg ännu engång,
Eller skola saknans toner råda
Evigt i mitt hjerta och min sång.

Af det som säges i andra stansen ser man att verserna skrifvits sedan Arvidsson gått i frivillig landsflykt, hvilket skedde hösten 1823, och då han så bittert klagar öfver sin ensamhet och att han „äger ingen som förljufvar mödans dar“, måste de hafva tillkommit innan Jeanette Armfelt 1824 kom öfver till Stockholm för att där förena sina öden med den landsflyktiges.

Arvidsson hade långt tidigare gjort sin fästmös bekantskap, men låtit tanken på ett formligt frieri förträngas af „den nationella politiken“, åt hvilken han så ifrigt hängaf sig under sin publicistiska verksamhet. Men då denna fick ett så hastigt slut, sökte han sin tröst i en

förbindelse med den bland de unga damerna, som „bäst förstått honom och delade hans tänkesätt“. När alla banor voro stängda för honom i hemlandet och han beslöt att söka sin utkomst i Sverige, hade hon mod att följa honom i de nya förhållanden, där ändtligen ett fotfäste skänktes honom i Kgl. biblioteket af samme Wallmark, som han så gärna varit med om att begyckla. Det bör också erkännas att de bästa af hans erotiska stycken äro de tvenne han under sin väntan i Stockholm diktade med tanken på sin fästmö.

Verserna till brodern från samma tid äro icke upptagna i hans *Ungdoms Rimfrost* och säkerligen otryckta. Före publikationen skulle han utan tvifvel arbetat bort de gröfre bristfälligheter man varsnar i detta stycke, hvilket eljest är ganska karaktäristiskt för hans diktkonst.

Arvidssons diktion var sällan felfri; romantiken, till hvilken han slutit sig, hade icke af poeten kräft något allvarligt arbete på naturbegåfningens utbildning. Uttrycken, dem han använde för känslans framställande, dikterades sällan af någon rätt poetisk ingifvelse; han fann dem för det mesta på romantikens allmänning, och icke sällan var äfven den diktande känslan ett lån därifrån.

Det sista är likväl icke fallet med förevarande stycke, där känslan af saknad och ensamhet är en lefvande, stark och personlig stämning, sådan man finner verksam äfven i andra dikter från detta hans första år i Stockholm. Öfver hufvud röjer det fåtal dikter han då framalstrade en större fullkomning än hans tidigare stycken. Men de äro ock hans sista. Han upphör att skrifva poesi, och gör därpå i och med sin lilla, endast för vännerna trykta diktsamling *Ungdoms Rimfrost* ett slags likvid med sånggudinnan: af 166 stycken, som han räknar sig hafva författat, upptar han endast 29. Han kännetecknar sin diktning som alster af den lust att skrifva poesi, som är vanlig i ungdomen.

Han hade misstagit denna lust för en verklig kallelse, men redan tidigare till sin stora sorg förmärkt att de förhoppningar han gjort sig om ett skaldenamn voro

endast illusioner, att hans diktning, såsom han yttrade då (1819) i ett bref till en vän, var endast en annan yttring af förståndet, som i pyntad dräkt rörde sig på fantasins område. Det var i känslan af denna smärtsamma upptäckt han med stegrad ifver hängaf sig åt den kritiska publicistiken.

C. G. Estlander.

Finska medlemmar af Svenska Patriotiska Sällskapet.

Bland de talrika sällskap, som under 18:de seklet stiftades i Sverige och hvilka haft sina förgreningar äfven i Finland, har det s. k. *Patriotiska Sällskapet* med afseende på dess finska medlemmar synts referenten förtjänt att ihågkommas.

Sällskapet stiftades 1767 af presidenten i kungl. kommersekollegium Edvard Carleson och framträdde i början endast såsom ett „Utskott“ från en äldre orden, benämnd „Pro Patria“, hvilken påstods leda sitt ursprung från det af Engelbrekt Engelbrektsson och konung Karl VIII Knutsson under motto: „Religionen, Konungen och Fäderneslandet“ stiftade „Svenska Landtgille“, som efter många skiften slutligen år 1766 hade förändrats till ett ordenssällskap med titel „Pro Patria“. Denna ordens syfte var att verka „för nyttiga kunskapers spridande i allmänna hushållningen samt för landtbrukets och slöjdernas uppmuntrande.“

Det utskott, som följande år bildades inom nämnda orden under namn af „Patriotiska Sällskapet“ och som afsåg att göra orden mera nyttig, tog till sin uppgift att till skriftligt besvarande utställa frågor i sådana ämnen, som gagnade rikets handel, åkerbruk och öfriga näringar samt att medelst belöningar och understöd uppmuntra mera bemärkta konstnärer och idoga landtbrukare.

Oaktadt Patriotiska Sällskapet till en början bestod endast af ledamöter inom orden Pro Patria, utgjorde det

dock icke någon egentlig afdelning af denna, utan antog genast karaktären af ett därmed förenadt samfund med egna stadgar. De bägge samfunden arbetade emellertid i endräkt för sitt gemensamma ändamål intill 1772, då skilsmässa inträffade och ordenssällskapet Pro Patria valde välgörenheten till sitt hufvudsakliga mål — i hvilket syfte ett Barnbördshus och ett Barnhus inrättades — medan Patriotiska Sällskapet fullföljde ordens ursprungliga uppgift. När sedan nya föreningar, sådana som hushållningssällskapen, uppkommo, blef Patriotiska Sällskapets verksamhet alltmer inskränkt, så att den i Sverige för närvarande består hufvudsakligen i utdelning af medaljer och penningebelöningar.

De för Sällskapets verksamhet behöfliga medlen erhöllos i början dels genom inträdesafgifter, dels genom frivilliga gåfvor och sammanskott, men år 1775 bestämdes, att ledamöterna skulle erlägga årsafgift.

Patriotiska Sällskapets äldre handlingar förvaras i Svenska Riksarkivet. I dessa finnas antecknade följande finska män såsom ledamöter i bemälda sällskap. Till namnen, som i arkivets akter äro försedda med titlar och här ordnats alfabetiskt, har bifogats uppgift på personernas födelse- och dödsår, hvarförutom de af initialer företrädda dopnamnen här fullständigt utskrifvits.

Bremer, J., handlande i Åbo.

Calonius, Matthias, professor i Åbo, R. N. O., slutligen prokurator och statsråd, f. 1738, † 1817, — inskrefs i Sällskapet i december 1799.

Carpelan, Carl Efraim, friherre, öfverstelöjtnant, f. 1732, † 1819.

Carpelan, Johan Fredrik, friherre, generalmajor, landshöfding i Uleåborgs och Kajana län, slutligen i Göteborgs län, f. 1745, † 1808.

Castrén, Matthias, fil. magister, prost och kyrkoherde i Kemi, f. 1764, † 1845.

Chydenius, Anders, kyrkoherde och prost i Gamla Karleby, teol. dr., f. 1729, † 1803.

von Döbeln, Georg Carl, öfverstelöjtnant, slutligen generallöjtnant, f. 1758, † 1820.

Edelkrantz, Abraham Niclas, född *Clewberg,* akademins bibliotekarie i Åbo, kansliråd, R. N. O., slutligen president i kommersekollegium och friherre, f. 1754, † 1821.

Ehrenmalm, Georg, hofrättsråd i Åbo, f. 1723, † 1807.

Ehrenmalm, Samuel Magnus, hofrättsråd i Åbo, f. 1732, † 1814.

Falander, Abraham Erik, grosshandlare och rådman i Vasa, slutligen kommerseråd, adlad *Wasastjerna,* f. 1746, † 1815.

af Forselles, Henrik Johan, brukspatron och bergsråd, bosatt på Strömfors bruk, f. 1754, † 1790 i Lovisa.

Fredenheim, Carl Fredrik, öfverintendent för de kungliga konstsamlingarna, f. 1748, † 1803.

Fredensköld, Nils, född *Hasselbom,* hofrättsråd i Åbo, f. 1732, † 1814.

Gadd, Pehr Adrian, professor i Åbo, f. 1727, † 1797.

Gadolin, Jakob, teol. dr., biskop i Åbo, f. 1719, † 1802.

Haartman, Gabriel Erik, adlad *von Haartman,* med. doktor, professor i Åbo, slutligen ledamot i regeringskonseljen och statsråd, f. 1757, † 1815.

Haartman, Johan, med. doktor och professor i Åbo, f. 1725, † 1787.

Hellenius, Carl Niclas, adlad *von Hellens,* med. doktor, professor i Åbo, f. 1745, † 1820.

John, Gottlieb, borgmästare, † 1801. 64 år gammal.

Julin, Johan, apotekare i Uleåborg, senare i Åbo, f. 1752, † 1820.

Kalm, Pehr, professor i Åbo, f. 1716, † 1779.

af Klercker, Carl Nathanael, generalmajor, slutligen generallöjtnant och friherre, f. 1734, † 1817.

Kurck, Arvid Fredrik, friherre, president i Vasa hofrätt, senare i kommersekollegium, f. 1735, † 1810.

Porthan, Henrik Gabriel, professor i Åbo, R. N. O., slutligen kansliråd, f. 1739, † 1804 — inskrifven i Sällskapet i januari 1800.

Rutström, Carl Birger, botanices demonstrator i Åbo och skald, blef 1796 sekreterare i Patriotiska Sällskapet, f. 1758, † 1826.

Sederholm, Johan, handlande i Helsingfors, f. 1722, † 1805.

Wallenius, Johan Fredrik, professor i Åbo, f. 1765, † 1836.

Wibelius, Olof, adlad *af Wibeli,* lagman, slutligen landshöfding, f. 1752, † 1823.

K. G. Leinberg.

Ett kväde af Sigfridus Aronus Forsius.

Meddeladt af K. G. Leinberg.

Den genom en skiftesrik verksamhet, växlande öden och framstående vetenskapliga förtjänster namnkunnige prästmannen S. A. Forsius († 1624 såsom kyrkoherde i Ekenäs) har, såsom bekant, gjort sig känd äfven såsom vitter författare. Både såsom självständig diktare af psalmer och värdsliga sånger och äfven såsom öfversättare har han gjort sig ett namn i den svenska vitterhetens annaler. Förutom i egna, af honom utgifna, arbeten förekommer hans namn under dedikationer i bunden form såsom bilagor till andra författares arbeten. Så hans Ode Sapphica framför förra delen af biskop Erici Erici finska postilla.

I kungliga biblioteket i Stockholm förvaras bland andra tryckta likpredikningar en af Ben. Leuchovius den 30 augusti 1621 hållen likpredikan öfver borgmästaren i Stockholm Oloff Pederson († den 24 maj 1621). På sista sidan af denna skrift ingår följande med akrostikon på den hädangångnes namn publicerade, förut icke uppmärksammade:

„Epitaphium, Til en wänligh Åminnelse skriffuit aff Sigfrido Arono Forsio.

Oluf Person i thenna Graff
  Nu hwijlas, som är fallen aff,
Lång Kranckheet hafwer honom nött
  Aff mödho är han worden trött.
Aff Ungdom han the Kånster skön
  Lärdt hafwer, sigh til en stor lön,

Uthi Stockholm, i Norgie medh
 I Tydskland war han och så wedh,
Studera war hans största ijdh,
 Ther medh bleff honom Lyckan blijdh,
På Stockholms Rådhwss bleff han känd,
 Och til en Syndicum vthnämd,
En tijdh lång, fast i Elloff åår,
 Han dömde Wåld, Blånat och Såår.
Til en Borgmästar och ther til
 Konungen honom satte gill,
Rätt och Lagh i tolff åår för wist
 Han föhrde, effter Menskligh brist.
I siw åår han en Echta man,
 Med Maka sin tå leffde han,
Han ägde Son och Dotter en,
 Men Dödhen them alt giorde men.
Uthi Ungåår CATHRINA from,
 Måst vndergå strax Skepnons Dom.
Men ander Maka dygdesam
 Han ANNA sedhan fick i fam.
Bedröffuelsen aff förre Såår
 Honom förgicks i samma åår.
Lätt honom war then tijdhen kort,
 Thet Elffte åår togh honom bort.
Aff Werldzligh Sorg är han nu frij,
 Och Himmels glädhe är vthi.
Han wil eij byta Werlden all,
 Ther moot medh Godz, heder, högt kall,
Om thet än wore Keyserdöm,
 Thet achtar han alt som en dröm,
Leff OLUF säll i ewigh tijdh,
 HERREN tigh ware mild och blidh.
Medh tigh oss HERREN låte få
 Itt ewigt lijff, och saligt må.

Svenska litteratursällskapets korresponderande ledamot, den bekante tolkaren af J. L. Runebergs dikter på tyska, doktor Wolrad Eigenbrodt i Jena, har jämte tacksägelser för den åt honom förärade Runebergsmedaljen, med anledning af bilden å medaljens ryggsida, i ett bref till Bestyrelsen inneslutit följande trogna öfversättning af Runebergs dikt „Svanen“.

Der Schwan

von J. L. Runeberg.

Vom abendgoldnen Wolkenrand
Sank selig-still der Schwan
und sang sein Frühlingslied am Strand
Auf klaren Stromes Bahn.

Er sang des Nordens heitre Pracht,
Wie hell sein Himmel ist,
Wie da der Tag die ganze Nacht
Zu Ruh' zu gehn vergisst.

Wie da der Schatten tief und hold
Auf Ulm- und Birkenbühl,
Wie jede Bucht bestrahlt von Gold
Und jede Woge kühl.

Wie traut es ist, unendlich traut,
Dort froh geliebt zu sein,
Wie Treue da ihr Heim gebaut
Und immer neu kehrt ein.

Glückselig so, vom Strom gewiegt,
Sein einfach Loblied klang.
Dann, an des Weibchens Brust geschmiegt,
Still wie zu sich er sang:

„Was thut es, wenn dein Lebenstraum
Nicht währt jahrhundertlang —
Klang doch im Nord an Stromes Saum
Dein Lenz- und Liebessang".

Finlandismer i 1700-talets svenska.

Några randanmärkningar.

I Svenska litteratursällskapets i Finland Förhandlingar och uppsatser, 16 har R. Nordenstreng offentliggjort en förtjänstfull uppsats om finländsk svenska på 1700-talet. Med anmärkningsvärdt fint språksinne har han med biträde af H. Lindroth uppspårat finlandismerna i den finsk-svenska litteraturen han för ändamålet har gått igenom. Vid åtskilliga ord och uttryck står han emellerttd „undrande och spörjande“, huruvida de böra anses såsom finländska eller rikssvenska. Det är närmast såsom små bidrag till afgörande af dessa tvifvelsmål som efterföljande anteckningar, vid hvars nedskrifvande Svenska akademiens språkprofssamlingar varit min förnämsta källa, äro att betrakta. Jag behandlar här orden i den ordning som de förekomma i hos Nordenstreng.

Kytta har utan tvifvel med full rätt betecknats såsom finlandism, ehuru enligt Rietz, som härvid stöder sig på prosten Lagergrens ordbokssamlingar, ej blott begreppet utan självfva ordet varit kändt i Småland och ehuru det äldsta hittills uppvisade belägget för ordet härrör från smålänningen Linné (i Skånska resan). Att J. G. P. Möller tagit upp ordet i sin ordbok beror säkerligen därpå att han påträffat det dels i Ihres Glossar, där ordet säges användas i Finland, dels och framförallt i Vetenskapsakademiens handlingar (bd. 28, sid. 98), där han funnit det behandladt (af finnen J. Gadolin) såsom en landtbruksterm. Möller har nämligen tagit upp en stor mängd termer, som han funnit vid excerpering af svensk

vetenskaplig litteratur, i främsta rummet Vetenskapsakademiens handlingar. Alla slags provinsialismer har han däremot på det hela omsorgsfullt sökt undvika.[1])

Ordet *pärta* är väl snarare en fennicism än en finlandism och upptages i svenska ordböcker fr. o. m. Weste (1807); som Saxén i Sv. landsm. XI. 3 : 203 påpekar, finns det upptaget i Ihres Dial. lex. Om ordet bör betraktas som en finlandism, så är det utan tvifvel en ganska gammal sådan, kanske jämnårig med *pörte*, som på svensk sida förekommer redan 1517 (se Söderwalls ordbok) och på finsk sida af Saxén (l. c. sid. 35) påvisats för 1468. Är det en annan form af ordet *pärta*, som föreligger i det *päret(t)* som uppträder i Åbo domkyrkas räkenskaper för 1553 och 1555?[2]) I Åbo stads dombok 1624—25,[3]) förekommer sammansättningen *perteblåss*.

Junkare upptages såsom självständigt uppslagsord i Serenii af Nordenstreng otillbörligt ringaktade Dictionarium af 1741.

Formen *rysse* torde icke ha varit så ovanlig i Sverge under 1700-talet. Jag har funnit den hos Sven Lagerbring (1766) i bref till Gjörwell, och den är Serenii form (1741).

Yxe är likaledes Serenii form (1741) för vårt *yxa*; 1734 och 1757 skrifver han däremot *yxa* (under ax).

Formen *ämbare* är i Svenska akad:s samlingar rikligt bestyrkt från Finland, men alls icke från Sverge. För egen del skulle jag, om jag hade blifvit tillfrågad

---

[1]) Se härom hans företal, som är mycket upplysande för den som vill ha reda på hans källor. En och annan uppgift däri får dock tagas cum grano salis. Så innebär t. ex. hans starka betonande af sina förbindelser till Ihres Glossar egentligen blott en komplimang för det erkända språksnillet, en komplimang som äfven kunde vara egnad att i mångas ögon förskaffa hans eget arbete mera vetenskapligt anseende. I själfva verket har han haft jämförelsevis ringa nytta af Ihres verk. Å andra sidan får man icke af hans skarpa fördömande af Linds ordbok låta förleda sig att tro, att han försummat använda detta arbete.

[2]) Se Bidrag till Åbo stads historia I, sid. 4 o. 31.

[3]) Anf. arb. II, sid. 101.

oförberedt, huruvida *ämbare* eller *ämbar* vore riktigare, ha tvekat, helt enkelt af den grund att ordet inte tillhör mitt språkbruk. Kanske är förhållandet liknande med några bland Nordenstrengs svenska sagesmän.

Hafra har varit en äfven i Sverge ända in i nyare tid vanlig form, användes t. ex. af Spegel, Tuneld, Palmblad, Adlerbeth, M. W. v. Düben, ofta omväxlande med *hafre*, men så vidt jag kunnat se utan betydelsedifferentiering.

Käla har äfvenledes varit vanligt hos oss; förekommer hos Rudbeck d. ä., Rålamb, Torb. Bergman, And., Lundström och ännu hos Björkman, Skogssk., sid. 189 (1868). I Dähnerts D. u. schw. Handlex. 1784 anföres ordet blott under den formen.

Badkvast, se Svenska akad:s ordbok,[1]) sp. B. 40.

Blida är tidigast anträffadt i östgöten Isaac Ericis öfversättning af Coleri Oeconomia (tr. 1683, men utarbetad

[1]) Citeras i det följande S A O B. Det är öfverraskande, att ingen bland medlemmarna af seminariet för nordiska språk i Upsala, vid hvilket Nordenstrengs uppsats ventilerats, kunnat fästa hans uppmärksamhet på denna ordbok, som måste anses för en synnerligen viktig källa för vår kännedom om finlandismer och deras historia. Nordenstreng säger sid. 38: „Naturligtvis skulle det ha varit nyttigt att använda flera ordböcker, men tiden har icke tillåtit det“. Möjligen har Nordenstreng menat, att härvid den minsta olägenheten vållades genom att underlåta begagna Svenska Akademiens ordbok såsom den där vore lätt tillgänglig för alla. Detta har i så fall visat sig vara en olycklig spekulation. Exemplet har smittat. I Finsk tidskrift April 1904 har R. Saxén i en artikel om finländsk svenska tillämpat samma metod. Han upptar sålunda — för att blott nämna ett exempel; andra lämnar A. O. Freudenthal i Majhäftet af Finsk tidskrift för samma år — *anten* bland ord som vid midten af 1700-talet „möjligen kunna vara finlandismer, ehuru de snarare kanske äro att anses som dialektala“ och säger „i fsv förekom formen visserligen (*anthen*; i en afskrift från 1572), men hos Weste, Sahlstedt, Möller och Serenius har jag ej funnit det [så!]“. Detta, ehuru S A O B lämnar ganska omständliga upplysningar om brukligheten af denna form och exemplifierar den från 1700-talets både midt och slut, bland annat just från Serenius (1741). Att under sådana förhållanden Saxén (jfr sid. 306—7 i hans artikel) icke haft blicken öppen för den anmärkta lilla bristen hos Nordenstreng, är mindre underligt.

cirka 40 år tidigare). För 1700-talet är ordet utom af finländska författare blott bestyrkt från norrlänningarna N. Gissler och Naezén samt den till Finland öfverflyttade skåningen J. Leche. Då i nyaste tid skåningen Ola Hansson använder ordet, beror detta utan tvifvel på inverkan från finländsk litteratur.

Gräfla torde J. G. P. Möller ha upptagit i sin ordbok från Vet. akad:s nya handl. 1 : 151 (1780), där det användes af finnen P. A. Gadd.

Mocka som namn på ett fiskredskap finns med beskrifning hos N. Gissler i Vet. akad:s handl. 12 : 190 (1751), därifrån J. G. P. Möller hämtat ordet. Att ordet ännu är i bruk i Norrland (och Finland) visas af Sv. förf. saml. 1897, nr 60, sid. 9. Det är äfven upptaget i den af Hahnsson m. fl. utarbetade svensk-finska ordboken.

Stenholster anträffas äfven hos finnen E. O. Runeberg. Formen *-hölster* har däremot Castrén.

Tillgång i betydelsen förlopp förekommer i senare hälften af 1600-talet hos J. C. Risingh, som för den händelse betydelsen skulle ha hemul i lågtyska dialekter, möjligen kan ha lärt sig denna användning af ordet under sin studietid i Dorpat eller under sin senare vistelse i Pommern.[1]) Annars är det anmärkningsvärdt huru lite denna äfven bland tidigt till Sverge inflyttade finländska författare, t. ex. C. A. Ehrensvärd, Reuterholm, Fr:a Bremer, P. G. Sparre, G. H. Mellin, rätt vanliga företeelse smittat svenskfödda författare. Det enda hithörande ex. jag funnit i samlingarna är hos Schönberg Bref I : XXIII: „berättelser om tilgången vid Revolution“.

Vedlider, som Möller sannolikt har fått från norrlänningen Linds ordbok (1749), där det förekommer under Holtz-Haus, synes att döma af annonser i Posttidningen ännu vara vanligt i Norrland.

---

[1]) Jag vågar nämligen knappast tro, att Risinghs egenskap af östgöte härvid skulle ha spelat någon roll, så att detta fall skulle kunna räknas till dem som vittna om en öfverensstämmelse mellan finländska och södra Sveriges ostkustdialekter.

Saltig förekommer i Lenaeus' öfversättn. af J. Hübners Frågor öfv. n. o. g. geogr. (1738) samt i Vetenskapsakademiens handlingar 17 : 176 (1756), användt af västmanlänningen G. Brandt. För nyare tid är det i samlingarna blott exemplifieradt från finländska författare.

Slagrörd tror jag bör betraktas som en finlandism. Den användning ordet har i Sverge kan möjligen till någon del tillskrifvas den omständigheten att Runeberg framlefde sina sista år såsom „slagrörd". Härmed står det också väl tillsamman, om ordet för svenskar har en allvarligt-högtidlig prägel. I en artikel i Svenska Dagbladet till Runebergsjubileet 1904 användes ordet af Levertin.

Gnaga och *skafva* böjas i södra Sverge ännu tämligen allmänt efter första konjugationen. Presensformen *gnagar* förekommer hos Spegel, Guds werk, sid. 45 (1685). Ehrenadler skrifver i sin Télémaque-öfversättning (1723), sid. 279: „De svarta Sorgerna som gnagade des hierta"; på sid. 310 har han däremot formen *gnager*. Hos Sven Nilsson, Sturzen-Becker, E. P. A. Hemberg och Selma Lagerlöf träffas a-konjugationens former af detta verb. *Skafva* böjes efter 1 konj. hos Schroderus, „Hoflefv.", sid. 277 (1623) och „J. M. Kr.", sid. 614 (1620), och i Relationes curiosæ, sid. 358 (1682); likaså i nyare tid i Carlstedts öfvers. af Herodot 1 : 283 (1832) och hos Fehr, Underv., sid. 127 (1894).

Mala förekommer böjdt efter 1 konj. i Almanach f. 1656, hos Rudbeck, Atl. 2 : 362 (1689), Hiorter, Alman. f. 1747, s. 25, Trozelius-Rosensten, sid. 9 (1752).

Att första konjugationsformer af *rödja* icke äro sällsynta på svensk sida kan inhämtas af artikeln *afrödja* i SAOB.

Böjningen af verben på *-era* efter andra konjugationen synes vara en afgjord finlandism.[1]) Den är ganska

[1]) Då denna böjning inte är vidare vanlig i mera vårdad finländsk litteratur kan följande ställe ur Åbo Tidningar 1807, nr 17 förtjäna anföras. Lord Keith, heter det, „kommanderte 1778 krigsskeppet Berwick . ., agerte såsom Commodore . . blokerte . . Toulon . . och bombarderte Genua".

anmärkningsvärd, eftersom den svårligen kan förklaras annat än, som Nordenstreng förmodar, genom tysk påverkan.[1]) På „Svergessidan“ tycks nämligen ända från fornsvensk tid böjningen efter första konjugationen vara ensamrådande för dessa verb, men får man döma däraf att formen *celebrert* redan 1619 användes af finnen Johannes Sigfridi (se S A O B), skulle denna finlandism ha en anmärkningsvärdt hög ålder. Hos samtida af tyskan starkt påverkade „Svergesbor“,[2]) t. ex. Axel Oxenstjerna, har jag blott påträffat *-ad-* eller *-ed-*former till dessa verb.

Verbet *bila* är visserligen ett för kanske de flesta bildade svenskar obekant ord, men måste icke desto mindre anses såsom rikssvenskt. Det träffas i tidningar från Skåne till Norrland (Sydsvenska Dagbladet, Stockholms Dagblad, Tidning f. leveranser, Sundsvallsposten), i byggnadsläror (t. ex. Ståhls och Rothsteins) i Cnattingius' Skogslexikon, Sv. förf. saml. 1874, Reglemente för virkesleveranser 1825, Uppfinningarnes bok, Taxa f. stora sjötullen 1799, Wijnblad, Tegelbr. (1761) och Vet.-akad:s handl. 16 : 136 (1755). Från den sist anförda källan har antagligen J. G. P. Möller fått ordet. För Finlands räkning känner jag det från 1620 (se Bidrag till Åbo stads historia 1 : 94).

Om *böna* kommer jag att på annat ställe lämna en utredning.

Fuktla är i språkprofssamlingarna företrädt af exempel från finnarna Porthan, G. H. Mellin och E. von Qvanten, östgöten Palmblad och sörmlänningen C. V. A. Strandberg.

Ilskas i betydelsen visa ilska träffas i Wexiö domkapitels akter för 1680, hos Nordberg, Carl XII, 2 : 352

---

[1]) Härmed vill jag naturligtvis ingalunda ha sagt, att inte åtskilliga finlandismer bero på tyskt inflytande.

[2]) I förbigående anmärker jag, att denna finlandism, som af Freudenthal (Förh. o. upps. 15 : 75) uppgifves vara „egentl. nyländskt folkmål“, förekommer redan 1600 i Åbo domkyrkas räkenskaper (se Bidrag till Åbo stads historia 1 : 63).

i bref från M. Stenbock af (1713) samt Lind (1749 under sträuben). För senare tid är det i samlingarna endast antecknadt från finländska författare.

Om ordet *skrinna*, se Rietz, s. 598 och de där citerade ställena hos Rydqvist (1 : 180, 2 : 623). Lind (1749, se äfv. under Schleiff-Schuhe) tycks känna ordet såväl i betydelsen halka som i betydelsen åka skridskor. I förstnämnda betydelse användes det af O. Rudbeck d. y. (se Nord. tidskrift 1898, sid. 532). Betydelsen glida förekommer hos Gyldenhielm, Nosce te ipsum, sid. 15 (1645) Wallner, Kol., sid. 10 (1746), Rääf Ydre 1 : 61 (1856) o. a. Düben, Lappland, sid. 67 (1873) använder ordet i betydelsen åka skidor och säger uttryckligen på tal om skidande „skrinna, skrida och ränna äro de svenska benämningarna på detta sätt att färdas".

Att Weste och Dalin haft goda grunder för att upptaga *återhämta* i betydelsen upprepa, repetera o. d. är otvifvelaktigt. Betydelsen förekommer hos Höpken 2 : 56 (1746), Acrel i Vet.-akad:s handl. 18 : 100 (1757: hos några har operation måst återhämtas [d. v. s. göras om igen]), Bergklint, M. sam. 1 : 100 (1781, 1794) och ännu t. ex. hos Wingård, Skr. 2 : 320 (1846). Nu förefaller denna användning mycket underlig på denna sidan Bottenhafvet. När härom året vid en professorskonkurrens i Upsala en finsk sakkunnig förklarade att han „återhämtade" sitt förut afgifna utlåtande, trodde man, att han menade, att han tog tillbaka hvad han hade sagt, och professorn i nordiska språk måste å ämbetets vägnar lämna en utredning af ordets finländska betydelse.

Om *annors* se S A O B, sp. A 1621.

Föga i betydelsen knappast förekommer redan 1593: „synes de gode herrer, att tre heller fyre af riksens rådh måtthe vare der tilstädes. Flere kunne och föge behöfves". R. A. 3 : 19. Under 1600-talet träffas det hos Kiöping, Resa, sid. 122 (1667): „såsom vppå thenne Öön föga är något till finnandes som nyttigt kan wara" och i Rel. cur. (1682) t. ex. sid. 271: Hans heela Längd war föga een halff Foot. •

Från 1700-talet är betydelsen väl styrkt. Den anträffas t. ex. hos Serenius (1734, under sense), Nordberg Carl XII 1 : 91 (1740: „Vellingk kunde . . föga räkna sig 8,000 man starck“), Höpken, Tessin, Hallman, Ihre, Gustaf III, Leopold, Adlersparre, Lehnberg; jfr härom R. Berg i Språk och stil 3 : 137—8. Under 1800-talets förra hälft förekommer ordet i denna betydelse hos Tegnér (t. ex. i Efterl. skr. 3 : 146: „Ett episkt poem kan föga tänkas utan mytologi“), Wallin, Beskow, Manderström. I synnerhet uppträder det följdt af *någon*. „Det gifves väl föga någon tid på dygnet, då man här icke dricker kaffe“, skrifver Beskow i sina Vandringsminnen 2 : 71. „I den heliga romerska rikskroppens ådror flyter föga något annat blod än trycksvärta“. Tegnér, Eft. skr. 2 : 143. För 1800-talets senare hälft är ordet blott bestyrkt i denna betydelse från finländska författare. — Det är tydligtvis den ringa skillnaden mellan betydelsen „icke mycket“, „mycket litet“ och „nästan inte“ som förklarar öfvergången i betydelse.

Så ganska är ett t. ex. af skåningen Sven Lagerbring ofta användt uttryck; se hans Hist. lit. (1748) sid. 41, 51 m. fl. ställen.

Hos Sahlstedt 1773 upptages under art. *par* frasen „svara med par ord“ och liknande användning af *par* utan obestämd artikel är tämligen vanlig i Sverge fram mot midten af 1800-talet, förekommer ännu hos O. P. Sturzen-Becker. Att Nordenstreng ofta tyckt sig höra *„par“*, medan „vederbörande“ påstå sig ha sagt *„ett par“* torde förklaras däraf att i ledigt tal den obetonade förbindelsen *„ett par“* ofta uttalas *'tpar* med svag explosion af *t* och denna explosion först inträdande efter eller samtidigt med att läpparna slutas för bildningen af *p*. Hörselintrycket blir då väsentligen detsamma som vid uttalet af enbart *„par“*, men den talande har känslan af att ha artikulerat ett *t*.

Om uttrycket *med allone*, se S A O B, sp. A 960.

Om uttrycket *allt som* i betydelsen allt efter som, se S A O B, sp. A 1091—92.

Behedra, se S A O B, sp. B 857.[1])

Om böjningen af *begära* se S A O B, sp. B 810.

Genom hvad jag ofvan anfört har antalet för 1700-talet uppvisade finlandismer något reducerats. Å andra sidan skulle det naturligtvis, som Nordenstreng riktigt antar, också låta sig göra att icke så obetydligt öka förteckningen på sådana. Men äfven om denna ökning skulle flera gånger uppväga minskningen, tror jag att man med Saxén mot Nordenstreng måste ge Kock och Noreen rätt i att efter 1809 börjar en ny epok i finlandismernas historia. Vi få komma ihåg att 1700-talets samtalsspråk utan tvifvel öfver hufvud taget företedde långt större eller rättare flera lokala egenheter än vår tids. 1800-talet med sina så väsentligt förbättrade samfärdsmedel och den lifliga „inre omflyttning“ som blifvit en följd däraf har i språkligt hänseende varit en utjämningens tid, men i denna utjämning har Finland helt naturligt icke i samma grad som de olika provinserna inom Sverge tagit del. Eller man kunde säga: det har försiggått två utjämningar, en inom Sverge och en inom Finland, och dessa ha i vissa fall snarare divergerat än konvergerat.

Evald Ljunggren.

---

[1]) Det häfte af S A O B, i hvilket detta och det följande ordet behandlas, var icke tillgängligt för Nordenstreng då hans uppsats utarbetades.

Ett förslag till karelskt landtvärn.

Bland de försvarsplaner, som af G. M. Sprengtporten framlades inför regeringen och hvilka främst åsyftade säkerställandet af Finlands östra gräns, ingick, som bekant, äfven ett förslag att med tillgångar, som erlades af landskapets befolkning, upprätta en jägarekår i de från all rotering frikallade nordkarelska socknarna. Förslaget blef ock såtillvida genomfördt, som det lyckades Sprengtporten att under samverkan med landshöfdingen i länet Boije år 1776 förmå karelarene att, mot frihet från den gamla skyldigheten att uppställa en landsstorm till gränsens försvar, erlägga en för de olika socknarna fixerad afgift till underhållandet af en värfvad jägarekår på 600 man. Men till följd af betänkligheter, som yppade sig inom försvarsberedningen, blef kårens formerande uppskjutet och de inflytande afgifterna öfverfördes till en särskild fond, som i en framtid skulle användas till det afsedda ändamålet.

Sålunda fortgick det åter en tid utan att någon aktivare åtgärd till säkerställandet af Karelens gräns blef vidtagen. Först mot slutet af år 1787, då Gustaf III:s politik nalkades den stora katastrofen, befanns det nödigt att egna försvarsfrågan en större uppmärksamhet. Men i stället för att nu skrida till uppsättandet af den tidigare omtalade jägarekåren beslöt sig regeringen för att söka genomföra ett annat arrangement, som syntes bättre motsvara ändamålet.[1]) På förslag, som framställdes af chefen

[1]) Framställningen af de åtgärder, som vidtogos, grundar sig på följande källor i sv. riksarkivet: handlingar rör. landtvärnsinrättning i Karelen, protokoll i krigsberedningen, registratur i krigsärenden samt landshöfdingeberättelser från Savolax och Karelen. Uppgifter om saken anträffas hos Kivinen, De nordkarelska fricorpserna, och Schybergson, Finl. historia.

för Savolaks-brigaden öfverste B. J. Hastfehr och som synbarligen understöddes af general Toll, uppdrog konungen åt den förstnämnde att söka förmå allmogen i Karelen till uppställandet af en „militärisk trouppe“ ur egen krets, ett landtvärn, som skulle inöfvas under fredstid af officerare, dem regeringen tillsatte, samt under krigstid vårda sig om gränsens försvar mot främmande infall. Förslaget skulle emellertid icke få anses såsom utgånget från regeringens sida, utan skulle allmogen intalas att liksom af egen drift och af hänsyn till eget intresse inkomma med detsamma, då konungen utlofvade att nådigt mottaga detsamma och i gengäld befria allmogen från erläggandet af den år 1776 beviljade jägareafgiften. För att bättre uppnå syftemålet skulle Hastfehr begifva sig till de resp. socknarna under pretext af att vilja reglera inkvarteringen för den så länge omtalade och motsedda jägarekåren och skulle han då under samtal med allmogen verka för planen. Bland dem, hvilkas hjälp kunde påräknas, var främst landshöfdingen i länet S. V. Carpelan, som det naturligtvis tillkom att lägga sitt inflytande i vågskålen och som äfven var Hastfehr följaktig på dennes resor.

Underhandlingarna med de karelska socknarna försiggingo under senare hälften af december 1787, sedan allmogen medelst kungörelse af landshöfdingen tillsagts att på utsatta dagar och platser möta regeringens emissarier. Såsom officiell orsak uppgafs dels frågan om jägarekårens inkvartering dels behofvet af att höra socknarnas mening om den delningsgrund, som borde följas vid ett eventuellt utförande af storskiftet i Karelen.

På alla mötesplatser — i Pielisjärvi, Ilomants, Tohmajärvi, Kides och Libelits — upptogs till först den sistnämnda frågan. Landshöfdingen orerade vidt och bredt om storskiftets hälsosamma verkningar, lämnande åt allmogen frihet att uttala sig angående delningsgrunden för för skiftet. Sedan bönderne enat sig om saken, öfvergick man till inkvarteringsfrågan. Som konungen hyste för alla sina undersåtar „ett makalöst nådigt och ömt fadershjärta“, förklarade emissarierne, skulle inkvarteringen

så jämkas, att den kunde aflöpa med allmogens minsta tunga, och med hänsyn till „den största förtrolighet och vänskap“, som rådde med grannriket, skulle kåren icke samlas på ett ställe, utan spridas på hemmanen i de resp. socknarna, så att Pielisjärvi fick på sin anpart 125 man, Ilomants 100 o. s. v. I högstämda och patetiska ordalag uttalade sig både Carpelan och Hastfehr om konungens milda och landsfaderliga styrelse, om fäderneslandets kraf på den enskilde samt — och icke minst — om sina egna redliga, välmenande afsikter. „Ni känna mig intet, yttrade Hastfehr i Ilomants, jag är Er landsman, Er vän. Gud är mitt vittne att jag vill Er väl. Ni hafven orsak att tacka den store Guden och konungens visa regering, att Ni fått lefva i fred under hela dess regeringstid. Vår nådigaste konung lefver i synnerlig vänskap och förtrolighet med ryska kejsarinnan; vår utsikt är att nu i långlig framtid få glädja oss af fred. Det är således intet för någon orolighets skull som nu jägare komma hit att placeras, utan H. M:t vill endast verkställa hvad han lofvat Er. För att besörja om inkvartering är jag således kommen till Karelen o. s. v“. Men — tillade Hastfehr — om allmogen ville erbjuda konungen „något aeqvivalent“ i st. f. jägareafgiften, ville föreslå något annat medel till stärkandet af deras och rikets försvar, skulle ett sådant förslag måhända upptagas med nåder, och Hastfehr lofvade att för sin del tillstyrka detsamma, om han fann det lända konungen och riket till fromma. Den som ville kunde fortfarande betala jägareafgiften, men de som ville ingå på något annat arrangement, skulle inkomma med yttrande i ämnet. För att underlätta allmogens tankearbete ville Hastfehr dock omnämna ett förslag till kontrakt med kronan, som framställts för honom af landshöfdingen och andra och som, om det godkändes, kunde undertecknas af de närvarande. Sedan Hastfehr slutat, tog landshöfdingen till orda. Vid andra tillfällen åter uttalade sig först landshöfdingen i samma riktning, hvarpå brigadchefen uppmanades att ur militärisk synpunkt yttra sig om de väckta förslagen.

De kungliga kommissariernes uppträdande präglades af patriotism och välvilligt intresse för befolkningens sanna fördel, men tolkades af många såsom ett nytt försök från myndigheternas sida att lura Karelens bönder. Redan talet om jägareafgiften och inkvarteringen gaf anledning till oro. På en del mötesplatser uttalades den mening, att man borde hos regeringen förnya tidigare gjorda petitioner om befrielse från hela afgiften, hvars laglighet till och med ifrågasattes. Äfven störande uppträden föreföllo. I Ilomants, heter det, uppstod sorl, så att den ene icke hörde den andre; sammalunda tillgick det i Libelits; i Tohmajärvi sökte de motspänstige med halft våld att hålla de medgörligare tillbaka o. s. v. Landshöfdingen och brigadchefen sågo sig därför tvungna att i sina vackra orationer inmänga skarpa ord om de motvillige samt att hota dem med konungens vrede, hvilka sökte tillråda andra att undandraga sig en likaså rättmätig som för riket oumbärlig skatt. Bönderne kunde vara förvissade om att sådana „konstnärer", hvilka icke trodde konungens bud och befallningar, skulle straffas m. m.

I ännu högre grad än frågan om inkvarteringen väckte förslaget om uppställandet af ett under kunglige officerare ställdt landtvärn motstånd. Ståndspersonerne voro i allmänhet för saken och tillkännagåfvo sin anslutning till förändringen, men af bönderne kunde endast ett mindre antal förmås att frångå sitt gamla misstroende mot en regulier trupp och regelbundna fältöfningar. Bäst blef utgången i Pielisjärvi, hvarest förutom ett tiotal ståndspersoner inemot 60 bönder undertecknade ett förslag till landtvärnskontrakt med kronan; I Libelits undertecknades ett dylikt af 5 personer (däraf 1 bonde), i Ilomants af 8 bönder och 5 andra personer, i Tohmajärvi af 7 personer (däraf 2 bönder). I Kides förklarade allmogen mangrant, att den hellre ville fortfara med jägareafgifternas erläggande än underkasta sig exercis, som man befarade att syftade till rotering, „ifrån hvilken obehöriga farhåga — heter det — allmogen genom inga föreställningar af landshöfdingen om den vänskap och förtrolighet, hvar-

med vår allernådigste konung lefver med ryska kejsarinnan, samt att lindring och minskning i deras och efterkommandes årliga afgifter vore endaste föremålet till nådig ändrings sökande, kunde skiljas“.

De anbud, som på de olika stämmorna framlades till undertecknande, voro väl åtminstone i hufvudsak utarbetade af Carpelan och Hastfehr samt inrymde i sju punkter de villkor, under hvilka socknemännen förklarade sig hågade att ingå på en ny anordning af de karelska gränssocknarnas försvar. Mot förbehåll att någon inkvartering i fredstid icke företogs och att den år 1776 medgifna jägareafgiften upphörde lofvade undertecknarene att för hvarje hemman med en rubels ränta — i Pielis med två rubels ränta — uppställa en karl till exercis sommartid under befäl, som aflönades af kronan, samt helst under öfverinseende af den närvarande brigadchefen, „då vi kunne vara försäkrade om humane och lindrig medfart“. Hemman under en rubels ränta — i Pielis under två rub. — skulle förena sig två om en karl, så att det ena hemmanet uppsatte karl det ena året, det andra det andra året, hvarförutom alla inhyseshjon och torpare mellan 16 och 45 år voro skyldiga att årligen deltaga i öfningarna. Dessa borde hållas midsommartiden vid resp. sockenkyrka och skulle hvarje öfningskarl förses af allmogen med kläder af isgrön valmar medan kronan sörjde för nödiga beväringspersedlar och honorerade hvarje karl med 2 sk. för mötesdag. Under fredstid skulle landtvärnet, „under hvad pretext som helst“, icke få kommenderas utanför resp. socken annars än vid det glada tillfälle, då detsamma skulle presenteras för konungen och tronföljaren. Vid infallande krig skulle man uppställas ur huset (till den egna sockengränsens försvar) mot villkor att kronan lämnade samma underhåll som åt ordinarie trupper. Innehafvare af frälselägenheter förklarade sig i särskilda skrifter villiga att under samma villkor uppsätta öfningskarlar, som de dock själfva ville aflöna.

De med möda anskaffade förbindelseskrifterna afsändes i början af år 1788 till konungens och krigsberedningens

bepröfvande. I åtföljande skrifvelser medgåfvo Carpelan och Hastfehr, att deras sträfvanden icke rönt önskvärd framgång till följd af allmogens medfödda misstänksamhet och fruktan för militäriskt tvång. Men de ansågo sig dock kunna tillstyrka approbation å förslaget, hvarjämte de uttalade den förhoppning, att om öfningarna med de välsinnade omedelbart vidtogo och den nya inrättningen så mycket möjligt var afkläddes allt militäriskt utseende, skulle innan kort en trupp på 600 man öfvadt folk — således lika stor som den tidigare påtänkta jägarebataljonen — vara att tillgå i Karelen vid påkommande fientlighet från ryska sidan.

De gjorda anbuden föredrogos i konselj den 7 april 1788 af Toll, som tillstyrkte desamma, jämte ett af Hastfehr utarbetadt förslag till förordning i ämnet. Konungen gaf sin nådiga approbation och samma dag utfärdades K. M:ts nådigaste kungörelse angående inrättandet af ett landtvärn uti Karelen, hvilken kungörelse kort därefter utgafs från trycket med parallellt löpande svensk och finsk text. I inledningen till densamma framhölls, hurusom K. M:t visserligen hade rättighet att inrätta försvarsverket på sätt han fann för riket nyttigast, men att han på grund af de underdånigst inlämnade ansökningarna, hvilka åsyftade en lindring af allmogens skattebörda, ville „af gunst och nåde samt landsfaderlig ömhet“ medgifva hemmansägarene i Karelen frihet att antingen fortsättningsvis erlägga jägareafgiften eller att befria sig från denna afgift genom deltagande i det föreslagna landtvärnet. Uttryckligen utsades, att de hvilka valde det senare alternativet skulle „för nu och evärderliga tider“ befrias från all rotering samt från inkvartering under fredstid. Öfningarna fastställdes till sex dagar om sommaren på den tid, som bäst lämpade sig för landtbruket, och skulle desamma så ordnas som hänsynen till landskapets läge och försvar kräfde. Vid mottagandet af landtvärnskarlar skulle officerarene icke vara nogräknade i afseende å de anmäldes längd, ålder eller växt; humant bemötande utlofvades och i fall af förseelser skulle allmänna

lagen, icke krigsartiklarna tillämpas. I öfrigt upprepades villkoren i socknarnas skrifvelser, med undantag af punkten om inhysingars och torpares beväringsskyldighet, som uteslöts. Icke heller nämndes något särskildt om en landsstorm, utan endast om allmogens skyldighet att under krigstid turvis göra sockenvakt.

På samma gång ärendet slutbehandlades i konseljen meddelades öfverste Hastfehr befallning att söka bringa det af honom påbegynta verket till ett godt slut. Följande sommar skulle han begifva sig öfver till Karelen för att påbörja landtvärnets uppställande och söka vinna största möjliga anslutning till detsamma på samma gång som han skulle uttala K. M:ts nådiga nöje och välbehag för dem, hvilka anmält sin redobogenhet. Till hjälp skulle han taga officerare från sin brigad, enär konungen icke fann det lämpligt att utnämna en särskild officerskår för landtvärnet, innan man med säkerhet kunde påräkna att inrättningen vann åsyftad stadga. I sitt uppträdande skulle Hastfehr och hans officerare iakttaga yttersta fogligliget, så att de hvarken med hugg och slag eller minsta hårdhet bemötte dem, som anmälde sig till öfningarna. Det skulle dock iakttagas, att vid landtvärnets formerande inga inhysingar skulle „såsom ett löst och opålitligt folk“ inskrifvas bland „den öfriga alltid trogna och beskedliga allmogen“. Utgifterna skulle till en början bestridas med tillgångar ur jägarefonden och krigskollegium skulle genast beordras att anskaffa nödiga gevär.

Det framgick vid ärendets behandling oförtydbart, att regeringen visade stort intresse för det karelska landtvärnets uppsättande och att hon hoppades genom foglighet och lämpor kunna öfvervinna karelarenes motvillighet. De tvenne emissarierne hade ock, såsom redan nämnts, försäkrat, att sedan inrättningen en gång kommit i gång och de motsträfvige funnit nyttan däraf, de snart skulle i sitt eget intresse ansluta sig till densamma.

Detta hopp gick emellertid icke i fullbordan. I enlighet med sin instruktion sökte Hastfehr visserligen att genom bearbetning af allmogen drifva den goda saken till

önskadt slut. Han sände ut pålitliga officerare till socknarna samt utlyste i början af sommaren sockenstämmor, vid hvilka han synbarligen äfven själf närvar. Men den kungliga förordningen gjorde ringa effekt. Landshöfding Carpelan, som bivistade ett par möten, förmälde i början af juli, att bönderne i Libelits af inga föreställningar kunde förmås att ingå på landtvärnet samt att de visade sådan obstruktion, att man säkerligen icke kunde bringa dem till förnuftig omtanke utan att underkasta dem ordentlig soldatrotering. I Pielis var resultatet bättre, men äfven där var folket förvilladt och intaget af misstroende mot regeringens afsikter; dock hade bönderne lofvat som en man försvara sin gräns och anhöllo att regeringen försåg dem med gevär och ammunition. I medlet af samma månad visste landshöfdingen förmäla, att ganska få af allmogen i Ilomants, Tohmajärvi, Kides och Kesälax ingått på konungens förslag, men att en stor del förklarat sig villig att vid fientligt infall gå man ur huset till socknens försvar.

Denna sistnämnda utväg blef ock den som snart nog befanns vara den för tiden tjänligaste. Sedan kriget utbrutit, afstannade underhandlingarna om landtvärnsöfningarna och alla krafter egnades i stället uppställandet af en landsstorm, som under samverkan med de reguliera trupperna skulle skydda landskapets gränser emot den inträngande fienden. Detta sträfvande kröntes ock med den framgång, att, enligt uppgift, de frikårer socknarna uppställde till gränsens försvar slutligen uppgingo till 8,000 man, hvilka underhöllos af socknarna själfva och synbarligen i högst ringa mån, om ens alls understöddes af kronan med vapen och ammunition. Under krigets växlingar visade dessa frikårer af allmogemän merendels stort mod och särskildt vitsordades gränsbevakningen i Pielis, som tidtals uppgick till 1,500 à 2,000 man och anfördes af kapten Duncker, för den manhaftighet den lade i dagen och den nytta den gjorde vid försvaret. Dock framträdde äfven inom dessa frikårer allmogens kända obenägenhet att låta sig ledas af befäl, som tillsattes af regeringen utan beaktande af allmogemännens egna önskningar.

Efter krigets slut skingrades frikårerna och därmed afstannade äfven karelarenes krigiska öfningar för tvenne årtionden framåt. Den ringa framgång, som mött förslaget om ett ordinarie landtvärn, hade till följd, att den nåd. kungörelsen af den 7 april 1788 lämnades att hvila och jägareafgiften uppbars efter tidigare öfverenskomna grunder. Sålunda förföll åter ett af de förslag, som under det gustavianska tidehvarfvet framkastades till stärkandet af Finlands försvar.

Carl v. Bonsdorff.

Anteckningar om Henrik Gabriel Porthans geografiska arbeten.

I femte upplagan af Tunelds „Geografie öfver Sverige“, som utkom 1773, nämnes (III sid. 219 not.) att „Vitterhetssällskapet i Åbo och kongl. akad. bibliotekarien herr Gabriel Porthan“ bidragit till beskrifningen af Savolaks genom att meddela salpetersjuderidirektörens därstädes, herr Abraham Argillanders „anmärkningar“. Men i öfrigt omtalas icke Porthans medarbetarskap, och detta nog knappa omnämnande har gjort att hans andel i det berömda verkets femte upplaga nästan helt och hållet undgått eftervärldens uppmärksamhet. Jakob Tengström prisar i sitt 1804 hållna latinska minnestal (Oratio funebris) honom såsom medarbetare i geografiens sjunde upplaga, hvilken han genomsåg, tillökade och förbättrade, men förbiser hans tidigare medverkan och senare författare hafva i allmänhet, utan ingående granskning, anslutit sig till Tengström. Endast i en uppsats af R. Hult „Finland för 120 år sedan“ [1]) finner jag Tunelds ofvananförda ord upprepade. Ett närmare aktgifvande på Porthans brefväxling, hans uppsatser i Åbo Tidning samt de successiva upplagorna af Tunelds geografi ger emellertid det resultat, att omarbetandet af verket i hvad som rörde Finland var ett af hans tidigaste litterära företag och att han redan i början af 1771 var verksam för förbättrandet af den då emotsedda femte upplagan.

---

[1]) Geografiska Föreningens Tidskrift 1897.

Liksom ofta annars vid studiet af Porthan ledas vi här till aurorasällskapet, där Porthan såsom sekreterare och utgifvare af Åbo tidning samlade medarbetare för inhemska forskningsändamål. I sällskapets stadgar art. I § 3 heter det: „Men ehuru samhället egentligen vinnlägger sig om Svenska Vitterheten, sträcke det sig dock äfven till flere vetenskaper, i synnerhet finska språket och detta lands häfder och historie, samt till de fria konsterna, särdeles musiken“ [1]), en bestämning som otvunget kunde utsträckas till Finlands geografi, om denna också icke uttryckligen nämndes. I självfva verket var uppmärksamheten redan från början riktad på detta ämne med särskild tanke på Tunelds geografi, hvars korrigering blef ett hufvudföremål för redaktionens uppmärksamhet.

Redan i tredje numret af tidningens första årgång (1771) begynner en artikelserie med titeln „Rättelser och förbättringar i Finlands geografie“, som fortsättes i samma årgång n. 16 och 17 samt i årg. 1772 n. 14, 15, 25, 26. V. Lagus anger i „Förteckning öfver anonyma författare i äldre årgångar af Åbo Tidning“ [2]) såsom författare Porthan i förening med hofrättsassessorn J. Lilius, den sedermera såsom författare af Borgå gymnasii historia kände lektorn i Borgå M. J. Alopæus samt salpetersjuderidirektören Abr. Argillander, hvilka alla voro medlemmar af aurorasällskapet [3]). Artikelföljden inledes med ett förord, som utan tvifvel är författadt af Porthan och förtjänar att återges såsom det första uppslaget och programmet till hans geografiska publikationer:

Med så utmärkt högaktning det allmänna ansett herr assessoren Tunelds flit och möda vid svenska geografiens utarbetande, med så mycket nöje påminner det sig hans åstundan, att igenom underrättelser från flere orter i riket få ännu större

---

[1]) *Aug. J. Hjelt:* „Några bidrag till Aurora-förbundets historia“; Hist. ark. 9 sid. 147.

[2]) Finska Vetenskapssocietetens Bidrag till k. af Finl. natur o. folk. 17.

[3]) *Gunnar Castrén:* „Sällskapet Aurora“; Sv. Litt. s:ts i Finl. förh. o. upps. 14.

och nogare upplysning i detta angelägna ämne. Man vill för den skull hvad Finland angår, efter hand uti dessa Tidningar införa åtskilliga anmärkningar och tilläggningar till senaste eller fjärde upplagan af herr assessorns geografie, hvilken år 1762 utkom; hvarvid man förbehåller sig att icke vara bunden till strängare ordning än att hvad först kommer till vår kunskap först anföres och hvad sedermera kan finnas nödigt att tillägga i det följande meddelas. På detta sättet hoppas man att vår geografie småningom skall vinna allt mera ljus, i synnerhet om vår afsikt, såsom vi anhålle och förmode, af skickelige och uppmärksamme landsmän ifrån alla orter i Finland understödjes: då vid en ny upplaga af Tunelds arbete afdelningen om Finland, med tillhjälp af dessa anmärkningar, kan blifva märkeligen förbättrad.

Redan här anger Porthan, såsom läsaren finner, sitt hopp att få bidrag „ifrån alla orter i Finland", och under hans fortsatta geografiska studier lyckades det honom i själfva verket att finna medarbetare i olika delar af vårt land, men huruvida uppropet för denna gång föranledde andra än de nyssnämnda att bidraga känner jag icke.

Efter dessa inledningsord följa „Rättelserna", som fortgå i form af detaljändringar och tillägg med angifvande af de ställen i Tunelds fjärde upplaga som afses. Egentliga Finland samt öfriga delar af Åbo och Björneborgs län behandlas i korthet, men i fråga om Savolaks blir framställningen vidlyftigare och genomgår icke mindre än fyra nummer (1771 n. 15, 16; 1772 n. 14, 15), hvarvid landskapets historia, topografi och befolkningsförhållanden beröras samt bl. a. en gammal folkruna citeras. I n. 14 årg. 1772 omtalas salpetersjuderidirektören Argillanders bidrag i följande ord, som innehålla en direkt appell till Tuneld:

Är oss meddelt af herr salpetersjuderidirektören Abrah. Argillander, af hvars upplysta flit vi jämväl erhållit en alldeles omständelig och ånyo utarbetad beskrifning öfver denna landsort, hvaraf vi icke skole underlåta att framdeles införa åtminstone det förnämsta. Skulle herr assessor Tuneld, hvars berömliga arbetsamhet åter lofvar vårt allmänna en förbättrad upplaga af dess vackra geografie, emellertid rådföra denna alldeles påliteliga underrättelse om en härtills nog litet känd

provins, så äre vi ganska villige att densamma honom i handskrift meddela, så snart han därom behagar oss anlita.

I årg. 1772 n. 25 och 26 ingå rättelser och tillägg till Nylands och Karelens geografi.

Att döma af de ofvananförda orden: „så äre vi ganska villige att densamma i handskrift meddela, så snart han därom behagar oss anlita“, väntade Porthan icke utan otålighet att Tuneld skulle öppna förbindelse för kompletterande af sitt geografiska verk, men då detta icke skedde, tog han själf initiativet genom ett bref, som skrefs i aurorasällskapets namn mot slutet af våren 1772, men liksom många af de bref från Porthan jag i det följande skall omtala icke numera torde kunna återfinnas. Att det innehöll geografiska upplysningar och löfte om framtida bidrag, i händelse af behof, framgår ur Tunelds svar dat. Linköping et Ericsholm den 16 juni 1772, som förvaras i vårt universitetsbiblioteks porthanska brefsamling [1]). Med förvåning finner man att Tuneld icke tyckes ha någon kännedom om Åbo Tidning och erkänner sin okunnighet om Porthans titel eller, såsom han säger, „karaktär“. Brefvet, som afser att ge uttryck åt Tunelds tacksamhet, har följande lydelse:

Min Herre.

Såväl för M. H:s angenäma skrifvelse som ock för M. H:s gunstiga löfte om intressanta tilläggningars meddelande till min nya upplaga af Sveriges geografie ifrån det berömda Vitterhetssällskapet i Åbo aflägger jag min hörsamste tacksäjelse. Det sker härigenom mig såväl som det allmänna en besynnerlig tjänst och välvilja; och bidrager till det härliga och vidsträckta storfurstendömet Finlands nogare känning. Jag skrifver härom till herr Stolpe och vill tro, att han ej ännu snart hinner till Finlands aftryckning. M. H. täckes låta slå cuvert om tilläggningarna till Stolpen på Stockholm, så sänder han mig paketet sedan. M. H. ursäktar mig att jag ej vet M. H:s caractère.

Ingeniörerna Stierwalds och Tulindbergs tillökningar, den förras om Österbotten etc., den senares om Kemi lappmark samt

[1]) I denna samling finnas äfven de i det följande omnämnda brefven till Porthan, där icke särskild hänvisning gifves.

mag. Alcenii rättelser om finska socknarnas namn har jag bekommit: skulle de träffas, så ber jag om min vänliga hälsning och tacksäjelse till dem. Observationerna äro i mitt manuskript införda och till upplagan befordrade.

Näst min respekts anmälan till Vitterhetssällskapet i Åbo och till M. H., har jag den äran framlefva

Min Herres hörsamste tjänare

Eric Tuneld.

Att Porthan skyndade sig att följa Tunelds uppmaning behöfver icke ifrågasättas, men det är svårt att afgöra, huru omfattande hans medarbetarskap blef. I någon mån kan dock en blick på Tunelds femte upplaga ge svar på frågan.

Den femte upplagans femte del, som behandlar Finland, utmärker sig framför den fjärde och de föregående upplagorna genom större sakrikhet. Femtiotre sidor i första upplagan af 1741, lika många i andra upplagan af 1746, femtiofem i tredje upplagan af 1757 och sjuttioen i fjärde upplagan af 1762 motsvaras i femte upplagan af ett hundra tolf sidor, till stor del tryckta med en stilsort, som fordrar mera manuskript än de föregående upplagornas. Första upplagans femte del „Om Finland“ är till största delen grundad på sekundära eller mindre tillförlitliga källor, bland hvilka Wexionius-Gyldenstolpes Descriptio Finlandiæ särskildt framhålles. Texten, som uppges vara genomsedd af öfverdirektören vid landtmäterikontoret Jakob Nordencreutz, är bristfällig såväl i beskrifningen af landet i dess helhet som af de särskilda landskapen. De historiska återblickarna vimla af oriktiga uppgifter; i landskapsbeskrifningen saknas helt och hållet framställning af vattendragen och höjdsträckningarna och de topografiska uppgifterna äro få och magra. Statistik ingår knappast alls och näringarna samt folklifvet äro nästan helt och hållet förbisedda. Andra och tredje upplagorna äro i det närmaste likartade med den första. Fjärde upplagan är rikare på topografiska upplysningar, men utmärker sig i öfrigt icke synnerligen framför de föregående. Utvidgningen i femte upplagan, hvarigenom texten blifvit unge-

fär dubbelt vidlyftigare, hänför sig i synnerhet till Finlands historia och topografi. En mängd personliga meddelanden och skriftliga källor, som icke blifvit anlitade för fjärde upplagan, där hänvisningar saknas, citeras här: Argillanders förut omnämnda berättelse om Savolaks, landshöfdingeberättelser, i Åbo utgifna disputationer, Ulrik Rudenschölds berättelser om hans ämbetsresor i Finland, magister Elias Alcenius, assessor E. J. Björner, landtmäteridirektören Jakob Faggot, kyrkoherden Prochæus, professor Algot Scarin, kansliårådet A. A. v. Stiernman, ingeniörerne C. F. Stierwald och Eric Tulindberg, hvilka gifvit bidrag om Österbotten, samt landshöfdingarne Daniel Tilas och Jeremias Wallen. Men dispositionen är ojämn. Några partier äro jämförelsevis utförligt, andra styfmoderligt behandlade. Någon egentlig granskning af materialet tyckes icke hafva skett, och tillföljd däraf har rum beredts åt föråldrade gissningar och villomeningar, hvarpå följande början till beskrifningen öfver Savolaks må anföras såsom exempel:

Savolaks förmenes betyda så mycket som en *Rökfull Vik,* och hafva sitt namn af finska orden *Savu, rök,* och *laxi, Vik,* för de här, i förra tider, ej mindre än nu, mycket brukliga svedjefallen. En del påstå att ordet *Savo* skall i finska språket betyda en ö, som ock en stor ödemark, och således Savolaks betyda en Holmfull Vik.

I fråga om det finska folkets ursprung upptar Tuneld här liksom i de föregående upplagorna teorin om finnarnes släktskap med israeliterna, en ståndpunkt, som Porthan redan hade öfvervunnit. Han säger nämligen: „Af denna finska och hebreiska språkens likhet synes sannolikt, att finska nation har sin upprinnelse af israeliterna, och det från samma folkslags flyttningar från de asiatiska till de nordiska länderna". Mera förvånande än att Tuneld icke i denna och likartade frågor rådfört sig med Porthan är att anmärkningarna i Åbo Tidning 1771 icke blifvit tillgodogjorda. Årgången citeras icke, och en mängd ortnamn, hvilkas korrigering i ortografiskt hänseende hade påyrkats, återkomma oförändrade eller ofullständigt korri-

gerade, hvilket knappast skulle inträffat, om ändringsförslagen hade blifvit uppmärksammade af Tuneld.

En jämförelse, som säkert icke skulle godkänts af Porthans nyktra omdöme, göres mellan Finland och England, då det heter, att Finland är två tredjedelar vidare än England, som näppeligen är så fruktbart och af naturen så fördelaktigt, medan dock England innehåller sju millioner människor och Finland, innan sista kriget, hade ej mera än knappt ett antal af en million.

Tuneld var då femte upplagan, hvars företal är dateradt den 1 december 1773, utkom, redan ålderstigen (f. 1709) och bosatt på sin landtegendom, där han kanske icke fullt kunde följa med företeelserna i den lärda världen, hvarför ett nytt företag, sådant som Åbo Tidning och de nya synpunkter, som vid Åbo akademi gjorde sig gällande, kunna hafva undgått hans uppmärksamhet. Men genom Porthans bref från slutet af våren 1772 riktades hans blickar på aurastaden, och numera begagnade han sig af de anvisningar han därifrån erhöll. De anmärkningar Porthan öfversände torde kommit till nytta och Argillanders beskrifning öfver Savolaks begagnades. Savolaks är med undantag af de nämnda inledande orden i femte upplagan det bäst behandlade af de finska landskapen och har här 24 sidor mot endast sex i fjärde upplagan; för första gången ges en i någon mån sammanhängande öfversikt af ett finskt landskaps vattendrag. Den finska landryggens sträckning är i samband med höjdsträckningarna i Savolaks i hufvuddragen angifven. Medan Åbo Tidnings årg. 1771 icke observerades, har Tuneld dragit nytta af uppsatserna i årg. 1772. De „anmärkningar“ som ingingo om Nyland, Kymmenegårds län och Karelen äro ganska omsorgsfullt införda; den visserligen kortfattade skildringen af Karelen är nästan ordagrant afskrifven ur Åbo Tidning 1772 n. 26, som äfven åberopas.

Porthan hade såsom af det ofvanstående framgår genom att träda i förbindelse med Tuneld och med sakkunniga landsmän samt genom att införa geografin så-

som ett hufvudämne i Åbo Tidning gjort allt hvad han kunde för att den finska delen af Tunelds femte upplaga skulle framträda „märkeligen förbättrad“. Men han kunde icke vara tillfreds med resultatet. Bristerna, oriktigheterna och smaklösheterna voro i ögonen fallande. Detta var för honom dock endast en sporre att gå vidare i studiet af Finlands geografi. Hans uppmärksamhet var intill slutet af hans lif riktad på att samla geografiska upplysningar, och däri fann han sin bästa förströelse under de dagar, då han var ledig från ämbetsgöromålen. Nästan regelbundet företog han under sommarferierna färder i landet, och hans sällsynt goda minne gjorde det lätt för honom att bevara hvad han sett eller hört omtalas. Han trädde därvid i beröring med allmogen, hvars lynne, ekonomiska villkor och språk han lärde känna. „Så ofta“, säger Tengström i minnestalet, „de akademiska ferierna gåfvo frihet från ämbetsåligganden, företog han sig under resor som han på egen bekostnad gjorde genom Finlands vidt utbredda provinser att undersöka folkets språk, sinnelag och seder, men äfven klimatet, orternas läge och växlande gränser, de vidt förbundna höjdsträckningarna, träskens och flodernas fall, åkrarnas och ängarnas på skilda ställen olikartade odling och hvad som för öfrigt hör till en noggrannare kännedom af en trakt, dess ekonomi och invånarnes hvarjehanda mera eller mindre inbringande näringsfång“. — Han förvärfvade sig, tillägger Tengström, genom dessa äfven i aflägsnare nejder fullföljda forskningar, en så säker kunskap, att han, enligt sakkunnigas omdöme, lämnade alla sina landsmän bakom sig.

Då vi söka spåren af Porthans fortsatta verksamhet såsom geografisk forskare är det återigen till Åbo Tidning vi närmast hafva att vända oss. Årgångarna 1773—78 innehålla sockenbeskrifningar och andra geografiska och statistiska meddelanden, hvilka genom likheten i uppställning och stil vittna om utgifvarens, Porthans ledning, äfven då de icke framsprungit ur hans penna. Vanligen redogöres främst för den ifrågavarande socknens eller

ortens antikviteter och ursprungliga befolkningsförhållanden, så vidt de äro kända. Sedan följer en topografisk beskrifning, behandlande sjöar, strömmar, berg och märkliga orter. Vidare omtalas befolkningens näringsfång och allmänna lefnadsförhållanden. Slutligen meddelas i korthet historiska och administrativa omständigheter. Hufvudvikten kan en gång falla på det historiska momentet, en annan gång på den topografiska eller ekonomiska utredningen, men alltid är framställningen hållen i en enkel och sakrik ton. Onödiga utvikningar från ämnet och hugskott undvikas. Dessa uppsatser skola alltid skattas högt såsom källor till kunskap om Finlands geografiska och kulturella förhållanden under 18:de seklet.

I årg. 1773 har Porthan i förening med kyrkoherden i Storkyro Johan Aeimelæus författat „Korta anmärkningar om Storkyro“, däri han redogör för ortens namn, kyrkornas ålder, invånarnes näringsfång: fiske, tjärbränning, åkerbruk, för socknens kyrkoherdar m. m. Liksom många af Porthans uppsatser är denna beskrifning icke slutförd, hvilket äfven gäller om „Anmärkningar om Viitasaari socken“ i årg. 1777, ett af de bästa bidragen. V. Lagus har i sin förteckning efter Porthans namn fogat ett frågetecken, men Porthans författarskap synes mig dock stå utom allt tvifvel, ty hvem annan än Porthan, som med varm kärlek till hembygden förenade noggrann kunskap om densamma, hade kunnat gifva de noggranna upplysningar som här ingå om socknens folktraditioner, näringsförhållanden, prästgårdens läge och annat som förutsätter en personlig erfarenhet. Porthan följde med intresse de ekonomiska förhållandenas utveckling i Viitasaari, hvarom han också senare talade i bref till C. Fr. Mennander af den 12 september 1783. Intressanta äro från historisk synpunkt upplysningarna om lapparnas äldre vistelse i socknen, tavasternas fiskefärder under medeltiden och savolaksarnes inflyttning såsom „kronoskyttar“. Förf. går också i ganska ingående framställning in på den kyrkliga administrationen, hvarvid i fråga om Kivijärvi kapell en runa från klubbekrigets tid: „Kivijärven kiltit

miehet“ etc. meddelas, äfven den ett vittnesbörd om Porthan såsom artikelns upphofsman, samt behandlar på slutet folktillväxten, fisket, åkerbruket och boskapsskötseln. „Landtbruket drifves“, heter det „i sådan ordning, att så snart jorden öppnas, skötes först åkern, så brännas svedjorne och rödjas, att de strax efter midsommaren äro färdiga att besås; därpå slås ängarne; sedan fälles svedja till nästa år; hvarefter skörden tager vid, och så höstsädet i åkern. Svedjesäden förvaras i aflånga stakar (pieles), hvaremot savolaksarnes äro runda (auma)“. En i all korthet målande skildring!

Andra geografiska uppsatser vann Porthan för sin tidning genom sina alltmer vidsträckta förbindelser i landet och särskildt sökte han få bidrag, som belyste förhållandena i de inre och nordliga, jämförelsevis mindre odlade och bebyggda och därför mindre kända landsorterna eller redogjorde för olikheterna mellan dessa och de närmare kusten belägna bygderna. Erik Lencquists „Jämförelse mellan Carislojo sockens tillstånd i 15 och i detta 18 seculo“ (årg. 1775) och hans „Jämförelse mellan åkerbruket och landthushållningen i Carislojo och Orihvesi“ (årg. 1775—1776) äro i sistnämnda afseende intressanta. Upplysande äro äfven beskrifningen öfver Mouhijärvi socken af H. Widenius (årg. 1775), anmärkningarna om Keuru sockens forna och nuvarande tillstånd af A. Indrenius (årg. 1776) samt samme författares „Om några forntida minnesmärken i Ruovesi socken“ (årg. 1777). Förhållandena högst uppe i norden berördes i „Kort beskrifning öfver Pudasjärvi socken“ (årg. 1776) och i en af J. Cajanus insänd, med stöd af ett gammalt visitationsprotokoll författad redogörelse för Paldamo sockens tillstånd 1663 (årg. 1777).

Sockenbeskrifningarna, som under frihetstiden oftast hade ett väsentligen ekonomiskt och administrativt syfte, fingo nu en rent geografisk karaktär. Vi kunna från denna tid räkna en skola af geografer, som under Porthans ledning ägnade sig åt lokalgeografisk forskning.

Porthan var således, då utgifvandet af en sjätte

upplaga af Tunelds geografi kom i fråga, bättre än förut rustad att medarbeta, och säkert emottog han med glädje följande bref från Tuneld dat. Linköping, Ericsholm den 18 april 1778, däri denne bad „den Högädle och vidtberömde“ professorn om medverkan:

Herr professorens mig tillförene bevista gunstbenägenhet och hederliga biträde till min geografiska beskrifning angående Finland ger mig anledning att härmedelst anhålla, det herr professorn täcktes kontinuera med samma godhet och bispringa mig till sjätte upplagans utgifvande, med tillökningar rörande Tavastland. Och som jag i ett särskildt kapitel tänker afhandla Karelen såsom en separerad provins ifrån Kymmenegårds län, så händer mig en stor reda och upplysning, om herr professorn täckes förskaffa mig till ämnet erforderlig kunskap om „Karelens belägenhet, vidd, gränsor, beskaffenhet i anseende till jordmån, åker- och äng- fält, berg, mineralier, skogar; och hvad som kan höra till dess naturalhistoria; inbyggarnas folknummer, näringssätt, handel; samt sjöar och strömmar; landets indelning i härader och socknar; och i provinsen märkvärdiga orter, säterier, bruk, kyrkostatens inrättningar, samt huru provinsen kan upphjälpas genom nya städer, bruk, båtleder m. m.“. Efter den ordning och metod, som jag brukat i de öfriga landskaperna. Herr professorn torde vara väl bekant med prosten i Karelen, som bekvämligen torde tjäna mig och följakteligen det allmänna med efterlängtad undervisning härom [1]). Herr professorns ådagalagda nit och sorgfällighet att bidraga till fäderneslandets kännedom ger mig en glad förhoppning om herr professorns gunstiga villfarighet härutinnan.

— — — — — — — — — — — — — — — — — —

P. S. Svenska Karelen förtjänar afhandlas i ett särskildt kapitel, är till folknummer så stort som Jämtland, bestående af 25 tusend människor, som det angifves; och skall landets vidd innehålla 200 kvadratmil.

I nästa upplaga tänker jag icke afhandla genom frågor och svar, utan genom indelning i paragrafer och kapitel; och torde låta trycka den i 2:ne volumer.

Porthan, hvars person och ställning ännu 1772 voro Tuneld obekanta, var såsom man af brefvet finner, numera en honom välbekant forskare, som visat „nit och

---

[1]) Tuneld syftar kanske här på prosten i Idensalmi Johan Lagus, hvars Beskrifning om Karelen åberopas i geografins sjätte upplaga s. 240.

sorgfällighet att bidraga till fäderneslandets kännedom“ och som kunde gagna företaget såväl genom egna kunskaper som sina förbindelser i Finland. Den förnyade korrespondensen mellan dem blef emellertid icke långvarig. Tuneld var nu redan nära sjuttio år gammal (afl. 1788), och hans tilltagande svaghet var förmodligen orsaken till den långsamhet, hvarmed den nya sjätte upplagan förbereddes. Slutligen skred han 1785 till utgifvandet, men öfverlämnade slutförandet åt C. Chr. Gjörwell, som visserligen var en mångkunnig man, men saknade speciell förberedelse för ett sådant värf. Genom dessa vanskligheter fördröjdes slutförandet af sjätte upplagan, så att fjärde och sista bandet, innehållande kapitlen om Finland, först 1792 utkom.

De upplysningar jag kan gifva om Porthans bidrag till denna sjätte upplaga äro bristfälliga. En lucka af icke mindre än tjugu år (1778 t. o. m. 1797) finnes nämligen i den bevarade brefväxlingen mellan Porthan och Gjörwell och äfven i öfrigt saknas direkta vittnesbörd, men Porthans öfriga brefväxling och Åbo Tidning gifva anknytningspunkter, hvilka jag här skall söka framhålla.

Porthan drog i geografiskt hänseende nytta af sina alltmer utvidgade personliga förbindelser. Under sin vistelse i Göttingen 1779 gjorde han bekantskap med den med nordiska förhållanden förtrogne A. L. v. Schlözer och meddelade honom, på hans anhållan, i bref dat. juni 1779 en beskrifning öfver Finland, hvilken samma år infördes i Schlözers tidskrift „Briefwechsel meist historischen und politischen Inhalts“ med titel: „Neueste Nachrichten über Finnland, dem europäischen Kanada“ [1]) Porthan tecknar här i allmänna karaktäriserande drag under titeln „Von Finnland überhaupt“ Finland, dess invånare och deras näringsgrenar. Finland är till sina inre och nordliga delar ännu på långt när icke så odladt och befolkadt, som det med tiden kan blifva. Den ifver invånarne sedan

---

[1]) Publ. i *Bref från Henrik Gabriel Porthan till samtida* utg. af *Ernst Lagus* sid. 16—24 (Sv. Lit. s:ts i Finland skrifter n. 38).

någon tid visat och fortfarande visa att uppodla sumpmarkerna lofvar landet betydande nytta. Folkmängden är i rask tillväxt och har under loppet af trettio år fördubblats. Koppympningen har i synnerhet i Österbotten vunnit allmän utbredning. För förhållandena i Lappland redogöres något närmare, säkert emedan de syntes vara af särskildt intresse för tyska läsare. Därefter omtalas befolkningens i Finland näringsgrenar: åkerbruket, som under en äldre tid vanligen bedrefs såsom svedjebruk, hvilket under en nyare tid på en del orter blifvit genom förbud afskaffadt, på andra inskränkt, handeln, trädgårdsskötseln, fisket och bergsbruket. Sedan de anstalter till Finlands uppkomst, som efter Gustaf III:s resa 1775 vidtagits, omtalats, beröras kommunikationerna, de administrativa och kyrkliga inrättningarna samt språkförhållandena. Landets ekonomiska framtid kommer att väsentligen bero på öppnandet af kommunikationsleder mellan de inre sjöarna och hafvet. Om namnet *Suomi* anmärkes att det icke kommer af Suo och maa utan närmast torde öfverensstämma med det lappska Saame eller Sabme. Porthan ansåg ännu på denna tid, att lappskan var mycket nära besläktad med finskan, en åsikt som han senare öfvergaf. Han säger nämligen: „Finnisch, Estnisch und Lappisch sind nicht mehr von einander verschieden als wie deutsch von schwedisch“. Uppsatsen afslutas med en afdelning: „Von der Stadt Abo, besonders der dortigen Universität“, i samband hvarmed några notiser om det litterära lifvet meddelas.

Detta geografiska utkast blef nyttigt såsom en källa till „Schlözers bref om Finland, af Svenska Handlingar utdraget“, som ofta citeras i Tunelds sjätte upplaga.

Af större vikt för främjandet af det geografiska studiet voro dock de förbindelser, som Porthan fortfarande underhöll med i aflägsna orter bosatta landsmän. Af hans hithörande korrespondens återstår tillräckligt att visa, att han begagnade sig af hvarje tillfälle att öka sitt geografiska vetande. Kyrkoherden Johan Frosterus meddelade honom 1788 från Sotkamo, att han var sysselsatt med

en samling „om våra bönders seder och antikviteter“. Frosterus korresponderade äfven med prästerskapet i Hyrynsalmi för att få underrättelser från „Paldamo Pohjanmaa“. Kyrkoherden Henrik Wegelius var s. å. sysselsatt med att för Porthans räkning undersöka „grafvårdar och stenryssior“ i Lillkyro. Kyrkoherden i Pielisjärvi Jakob Stenius d. y. började 1792 författa en beskrifning öfver Karelen, om hvilken han den 11 maj 1793 skref: „Beskrifningen angående Karelen och Pielis, såsom ock öfver vårt härstädes under S. W. Carpelans kommando förda krig, som jag redan har i utkast, vill jag med det första granska och till Bror öfversända“. Om samma landskaps förhållanden brefväxlade Porthan med major O. F. Wetterhoff, som 1793 erbjöd sig att delgifva honom sina anmärkningar öfver karelarens lynne, tänkesätt, sedvanor m. m. Bland Porthans geografiska korrespondenter må äfven nämnas kyrkoherden i Sodankylä Nils Enckell och kyrkoherden i Kemi Mathias Castrén, hvilka 1794 och 1795 gåfvo honom geografiska meddelanden om lappmarkerna.

Det kan antagas att dessa och andra i olika bygder bosatta män redan under tidigare år än de nämnda stodo i meningsutbyte med Porthan rörande geografiska ämnen, ehuru meddelandena icke ingå i den porthanska samlingen, som innehåller jämförelsevis färre före 1790-talet skrifna bref. De successivt i Åbo Tidning införda geografiska artiklarna måste ha gifvit anledning till en korrespondens, som numera till största delen är förlorad.

De upplysningar Porthan på detta sätt eller genom sina egna resor samlade tillgodogjorde han fortfarande närmast i Åbo Tidning, som 1778 upphörde, men 1782 återupptogs återigen under ledning af honom, och fortfarande innehöll geografiska bidrag, flere än med tidningens populära syfte hade varit rätt förenligt. De akademiska dissertationerna med deras latinska språk och tunga uppställning tyckas förefallit mindre lämpliga för geografiskt ändamål. I disputationsform publicerade han nästan uteslutande historiska, filosofiska och filologiska undersökningar, medan de mera populära tid-

ningsnumren syntes passliga att hos landsmän i vida kretsar väcka intresse för kunskap om fäderneslandet [1]).

Det är att märka att Porthan numera ville genomföra en ganska strängt ordnad plan i tidningens geografiska afdelning. I årg. 1782 publicerade han i n. 4 „Plan till en sockenbeskrifning“ och i n. 28 „Plan till en stadsbeskrifning“, hvilka utgöra detaljerade program för ortbeskrifningarna. Bland punkter som i beskrifningarna borde upptagas framhållas: för socknarna: *Politica,* socknens belägenhet, arealinnehåll, kyrkor, hemmanens natur, byars och gårdars antal, förra och nuvarande folkmängd; *Physica,* polhöjden, klimatet, skogar, berg, djur, fiskar; *Oeconomica,* åkerbruket, ängarnes och mulbetets beskaffenhet, hushållningen med skogen, boskaps- och biskötsel, grufvor, stenbrott, handslöjder, handel och dess ämnen; *Historica,* kyrkornas denomination, ålder, belägenhet, gamla minnesmärken, såsom runstenar, offerställen, adliga familjer, märkvärdiga händelser, allmogens sinnelag, sedvänjor; — och för städerna: *Geographica,* stadens belägenhet i län och stift, största och minsta längd och bredd, särskilda delar och kvarter; *Politica,* stadens styrelse m. m.; *Physica,* polhöjd, klimat, vattnets beskaffenhet, gångbara sjukdomar, förra och nuvarande folkmängd; *Oeconomica,* näringar, utskylder, hushållningens ock välmågans hinder och upphjälpande; *Historica,* stadens ålder, namn, grundläggning, kyrkans och andra publika byggnaders beskrifning, gamla minnesmärken, märkvärdiga fordom timade händelser, stadens öden m. m.

Om syftet med de geografiska beskrifningarna heter det i noten till en i n. 37 införd „Kort beskrifning öfver staden Gamla Karleby“:

Att lämna allmänheten geografiska upplysningar om vårt land, är äfven ett af denna tidnings föremål. De torde ock

---

[1]) Bland de under Porthans presidium utgifna talrika dissertationerna berör endast en ett geografiskt ämne, nämligen Magnus Alopæus' afhandling om Borgå (I, II, 1794—1795), där dock det geografiska alldeles flyktigt behandlas.

nu så mycket mera komma till pass, som vi snart hafva att förvänta en ny upplaga af herr assessor Tunelds geografie öfver Sverige, hvarvid våra strödda uppgifter torde då och då, äfven som vid den sista, kunna tjäna vederbörande till rättelse. Vi meddela till en början denna nätta och påliteliga beskrifning öfver en af våra vackraste städer i landet, uppsatt och oss tillsänd af en skicklig hand. Vi skola i det följande införa flera, så snart vi hinna samla dem från landsorterna.

Samma tanke återkommer i en uppsats i årg. 1783 n. 16, med titeln „Rättelser i Herr Djurbergs mindre geografi, rörande Finland“, hvilken inledes med orden:

Ingen vetenskap tarfvar flitigare rättelser och förbättringar än geografien. Utom de fel och misstag, som författarenas okunnighet och förhastande kunna alstra, och hvilka icke alltid äro så lätta att undvika, som mången sig inbillar, så är jämväl rikens och länders tillstånd så beständiga omväxlingar underkastadt, att hvad det ena året var rätt och pålitligt, ett annat år befinnes alldeles falskt och olämpligt. Sådant kan ej på annat sätt afhjälpas, än att dylika både fel och ändringar flitigt anmärkas och uppgifvas. Och åligger det i synnerhet invånarne i hvarje ort, såsom hvilka om allt sådant kunna gifva de säkraste och fullkomligaste upplysningar, att därmed sorgfälligt biträda dem, som med allmänna geografiska arbetens författande sig sysslosätta. I sådant afseende vill man här anmärka några omständigheter, hvilka uti Herr Djurbergs mindre geografie, hvad Finland angår, finnas vara felaktige; uti det säkra hopp, att sådant lärer uppväcka kunnige och flitige landsmäns håg, att med flere dylika anmärkningar bidraga såväl till Herr Djurbergs som i synnerhet Herr Tunelds geografiska arbetens större fullkomlighet: hvilka slags anmärkningar med nöje skola emottagas till införande i dessa tidningar.

De därefter följande rättelserna till D. Djurbergs på denna tid allmänt såsom lärobok använda „Geografi för ungdom“ äro gjorda med säker hand och god urskillning [1]).

Porthan ville, att döma af dessa yttranden i Åbo Tidning småningom belysa Finlands geografi i dess helhet.

---

[1]) Finland är i detta arbete, som utkom 1781, behandladt i korthet, på knappt mera än sex sidor.

I hvad mån planen kunde genomföras skall framgå vid en blick på de geografiska uppsatserna i årg. 1782—1785.

Kapellanen i Laukas Johan Borgstedt publicerade i årg. 1782 n. 11 en synnerligen noggrann redogörelse för det vidsträckta vattensystem, hvars vattendrag sammangå i Laukas socken och där utfalla i Päijänne. I n. 15—22 infördes en af landskamreraren i Uleåborg Erik Tulindberg d. ä. författad „Beskrifning öfver Uleåborgs höfdingedöme", hvarom redaktionen med rätta säger att den „mycket bidrager till kännedom af en betydelig del af vårt land". Notiserna om städer och socknar äro här särskildt sakrika i statistiskt afseende. Den förutnämnda (sid. 117) beskrifningen öfver Gamla Karleby är uppställd i nära öfverensstämmelse med normalplanen. Till de geografiska uppsatserna kan äfven räknas Rananders om ättehögar i Laihela socken (1782 n. 28). Men största värde har „Beskrifning öfver Åbo stad", som infördes i fem nummer af årg. 1782 och tolf af årg. 1783 och utgöres af en redogörelse för stadens topografi, ekonomiska förhållanden och historia af Jakob Tengström samt af en af läkaren ass. dr Bergman författad naturvetenskaplig och hygienisk del. Denna beskrifning benämnes i Tunelds sjunde upplaga sid. 286 „mästerlig". I årgången 1783 ingår i öfrigt „Beskrifning öfver staden Jakobstad" (n. 28 —37) samt ett bref af Ganander om lappgrafvar i Siikajoki socken (n. 24). Årg. 1784 innehåller en i synnerhet i fråga om befolkningens sedvanor sakrik „Kort beskrifning öfver Orihvesi socken", hämtad ur af Erik Lencquist 1781 uppsatta anmärkningar. Årg. 1785 gaf sina läsare icke mindre än fem ortbeskrifningar: Kort beskrifning af Letala socken och kyrka, Kort beskrifning öfver Kristinestad, Anmärkningar om Ruovesi socken, utdrag efter Anders Indrenius, Kort beskrifning öfver Vasa stad samt Anmärkningar om Ilmola socken.

Porthan ville tillika i en artikelserie, liksom 1771 och 1772 då fjärde upplagan skulle korrigeras, sammanställa de viktigaste rättelserna till den finska delen af Tunelds femte upplaga. „Strödda anmärkningar vid Herr Tunelds

geografi rörande Finland" (Å. T. 1783 n. 44, 45, 46, 47, 48; 1784 n. 25, 39, 40, 41, 42, 48) inledes med följande ord:

Under denna rubrik vill man småningom meddela hvarjehanda upplysningar och rättelser, som kunna tjäna till biträde vid den nya upplagans besörjande af denna nyttiga bok. Och anhålle vi härmedelst ytterligare, att kunnige och uppmärksamme landsmän måga medelst insända underrättelser om sina hemorter understödja detta vårt bemödande. Därmedelst kan kunskapen om vårt land ändteligen bringas till den fullständighet och pålitelighet, som utan fleres gemensamma åtgärd ej kan åstadkommas.

Porthan är icke i V. Lagus' förteckning upptagen såsom författare till denna uppsatsserie, men att den åtminstone till hufvudsaklig del är hans verk framgår otvetydigt af den säkerhet, hvarmed åtskilliga historiska spörsmål, som ännu voro diskussion underkastade, behandlas: om Finlands namn, om finnarnes pretenderade härstamning från israeliterna samt om finska språkets likhet med ungerskan. Jag skall här infoga några utdrag ur dessa uppsatser [1]).

Om Finlands namn skrifver anmärkaren omedelbart efter de nämnda inledningsorden:

Ibland Finlands latinska namn saknas Fennia (Finnia). Att det af någon kunnig författare blifvit kalladt Venedia erinre vi oss icke. De mer eller mindre rimliga gissningar om ursprunget till det svenska namnet Finland, hvilka här anföras, synas utan skada kunna bortlämnas såsom allesammans föga sannolika. Suomenma bör enligt Finnarnes vedertagna orthografie (att fördubbla alla långa vokaler) skrifvas Suomenmaa. Hvad s. 143 anföres om ursprunget till detta namn af Suomu eller Suo-maa är ogrundadt och stridande mot språket; bör därför uteslutas.

Att Finland fordom haft egna konungar betviflar förf. och förkastar särskildt konunganamnen Snjo och Froste.

[1]) Enligt en handskrifven anteckning till V. Lagus' förteckning i det exemplar af Vet. soc:s Bidrag h. 17, som är uppställdt i vårt universitetsbiblioteks läserum, skulle förf. vara Argillander. Jag vet icke på hvilken grund denna uppgift stöder sig, men i hvarje händelse kan Argillander endast hafva lämnat några bidrag, medan Porthan utarbetat uppsatsserien i öfrigt.

Om finnarnes härstamning heter det:

Huruvida Taciti Fenni, Ptolemaei Finni och Plinii Fenningi böra sökas i vårt fädernesland, förtjänar en särskild undersökning.

Vid den så mycket utropade finska språkets öfverensstämmelse med hebreiskan anmärke vi först, att den ingalunda är så betydelig som man af förhastande föregifvit; och för det andra, att den icke är större, än med de andra så kallade österländska språken. Märkvärdigare att här omröra är dess likhet med ungerskan.

Den af archiatern Rudbecks fintliga snille alstrade gissningen om finnarnes upprinnelse af israeliterna bör numera, i sällskap med månge andre dylika historiska uppgifter, få hvila i ro och frid, utan att ibland sannolika meningar ytterligare upptagas. Så länge man trodde, att spår till den finska folkstammen ej stode annorstädes att träffa, än i det hörn, som bildas af Bottniska och Finska vikarne, där denna nation, omgifven af idel oskyldiga folkslag, talte ett språk, som ej annat var än bruten hebreiska, så kunde detta Rudbecks infall förtjäna någon uppmärksamhet. Men nu är sakens utseende alldeles förändradt.

Därefter granskas med säker blick de sex skäl, som i Tunelds femte upplaga äro anförda till „bemälda gissnings bestyrkande“.

I dessa anmärkningar framträda på hvarje rad Porthans historiska och språkliga insikter. Föreställningen om finnarnes härstamning från israeliterna, som Porthan tidigare delat med äldre forskare, hade han redan på 1770-talet frångått [1]) och i bref till C. F. Mennander dat. $^{28}/_{11}$ 1783 talar han uttryckligen om den „oförtjänt af många gillade satsen att finnarne härstamma från israeliterna“ [2]). Om finskans släktskap med ungerskan hade han under vistelsen i Göttingen fått full visshet [3]).

I det följande talas bl. a. om Finlands vattensystem och höjdsträckningar med en klarhet och en öfverblick

---

[1]) Jmfr *G. Palander:* Henrik Gabriel Porthan historiantutkijana I (ak. diss. Helsingfors 1901) sid. 131.

[2]) *Ernst Lagus*: Bref från H. G. Porthan till samtida.

[3]) *E. N. Setälä:* Suomi, följd III del. 5 sid. 286 ff.

af Finlands konfiguration, som ingen annan än Porthan kunde äga.

Såsom en fortsättning till denna uppsatsserie kan man anse det i Åbo Tidning 1789 n. 36 införda bidraget „Anmärkningar angående församlingar i Svenska Karelen, som bekänna sig till den Grekiska kyrkan“.

Med öfverraskning finner man emellertid, att dessa för Tunelds sjätte upplaga enkom afsedda anmärkningar icke kommit till användning vid upplagans redaktion. Sjätte upplagans text är i alla de punkter som här beröras densamma eller nästan densamma som femte upplagans. Tuneld har således, ålderstigen som han var, icke tagit kännedom om de ifrågavarande årgångarna af Åbo Tidning eller försummat att draga nytta af dem. I den följande sjunde upplagan äro de däremot fullständigt tillgodogjorda.

Vi erinra oss att Tuneld i sitt bref af april 1778 särskildt bad Porthan tillhandagå med tillökningar rörande Tavastland och Karelen. Porthan ville därför vinna en noggrann detaljkunskap om dessa landskap, och därtill begagnade han sig såsom vanligt af ferierna.

Med Tavastland var han från barndomen förtrogen, hade skrifvit uppsatsen om Viitasaari socken i Åbo Tidning och företog årligen vinterresor genom landskapet för att tillbringa julen hos föräldrarna i Viitasaari. Sommarresor till Viitasaari undvek han, emedan, såsom han i ett bref till Mennander dat. 9 juli 1783 säger, „den vägen, som dock nu blifvit förkortad, måste ske till fots“. Han var dock nu då brefvet skrefs „på resande fot“ till sin hemsocken, och återkommen skildrade han färden i sitt förutnämnda (sid. 111) bref till Mennander af den 12 september i följande ord:

Under min resa genom en vacker del af Tavastland hade jag tillfälle att tämmeligen lära känna denna provinsen; i hvilken afsikt jag ock lät ro mig hela 7 mil långs åt Päijänne, som på sitt bredaste ställe har respektable fjärdar, men för öfrigt en artig skärgård: flere hemman, jämväl vackra rusthåll, äro belägne på öar. Långs åt Keitele sjö lät jag ro

mig 8 $^{1}/_{2}$ mil, som är dess längd; denne är utan tvifvel den fiskrikaste insjö i Finland. Ägarena af ett hemman i Viitasaari (som är delt i tu) liggande på en holme i denna sjö, sålde år 1781 trettio *L℔* muikrom; hvaraf kan dömas huru viktigt deras fiske är; maken gös har jag aldrig sett, och där fångas en braxen, som ej efterger Paimela braxen. Jag hade ock där tillfälle att se dem fånga lax på krok; han är en snål sluk-fisk (helst då nors och sikungar brukas till bete); men fordrar en van fiskare, om han lyckligen skall fås upp.

Därefter talar Porthan om årsväxten och det i Viitasaari började storskiftet, hvilket var förenadt med stora svårigheter för allmogen.

Så såg Porthan på nära håll, huru folket lefde i sina dagliga värf, samt gjorde detaljerade iakttagelser om vattendragen, om bygdernas läge och landskapens allmänna naturbeskaffenhet. I Tunelds sjätte upplaga är Tavastland behandladt med större utförlighet och noggrannhet än i den femte, och troligt är att Porthans erfarenheter därvid kommit på ett eller annat sätt till nytta.

Porthan saknade en närmare personlig kunskap om Karelen, hvars beskrifning Tuneld i brefvet af den 18 april 1778 ansåg vara ännu mera maktpåliggande än Tavastlands, tills han 1787 beslöt sig för att företaga en sommarresa till denna aflägsna nejd. Han skrifver därom i bref af den 7 juli 1787 till J. H. Lidén:

Jag är just nu tillreds att göra en resa uppåt landet, på några veckor. Som jag företagit mig, att samla materialier till en hist. och geogr. beskrifning öfver Finland; så nyttjar jag ferierna att besöka i synnerhet dess aflägsnare delar: denna gången ärnar jag bese Karelen och en del af Savolax. För att kunna allestädes komma fram, nyttjar jag blott en lätt chäs, och får icke göra räkning på bekvämligheter: men detta ersättes genom det säkrare och ymnigare tillfället jag därigenom får att lära känna min fosterbygd.

Här framskymtar tanken att skrifva ett själfständigt geografiskt verk öfver Finland. Måhända misströstade han om att numera få några förbättringar införda i Tunelds sjätte upplaga, och en särskild finsk geografi måste därför te sig såsom en lockande uppgift. Det är dock troligt

att en del af de förbättringar och utvidgningar om Karelen, som infördes i Tunelds sjätte upplaga, hvilken har ett eget kapitel om Karelen, härstamma från honom.

Sjätte upplagan var, då den ändtligen slutfördes, redan föråldrad. Också säger Jakob Björkegren i bref till Porthan af den 15 december 1792, till hvilket jag snart skall återkomma, att bristfälligheter och fel insmugit i sjätte upplagan, som äfven ökats därigenom att „tryckningen skett flere år efter det manuskriptet blifvit genomsedt“. Det var därför, som sjätte upplagan trycktes i ett så ringa antal exemplar, att en ånyo korrigerad sjunde upplaga snart kom i fråga.

Nionde delen, som handlar om Finland upptar i denna upplaga 246 sidor mot femte upplagans 112, hvilket redan i och för sig talar om att ett betydande arbete blifvit nedlagdt. Utvidgningen sträcker sig utöfver hela framställningen af Finlands topografi, landsorternas historia samt folkets seder och lefnadsförhållanden. Socknar, märkliga orter, herregårdar och bruk äro ofta ganska utförligt omtalade. Kapitlet om Tavastland har därvid utvidgats från tio till tjugusju sidor, och beskrifningen af Nyland har växt från tolf till trettio sidor samt om Österbotten från sjutton till femtiofyra. Den olämpliga uppställningen i frågor och svar, som förekom ännu i femte upplagan, har här bortfallit. Många i femte upplagan kvarstående olämpliga citat äro utelämnade. Bland bidragare som ofta citeras må nämnas Stierwald, Ganander, löjtnant Nordenskiöld, landshöfding de Bruce, kammarrådet af Wetterstedt och prosten Lagus „i Karelen“. Porthan nämnes icke utöfver hvad som förekom i femte upplagan. I ett den 24 november 1792 dateradt företal till fjärde bandet har „utgifvaren“, här icke Gjörwell, utan Jakob Björkegren, som lade sista handen vid arbetet, angifvit betydelsen af ett antal finska ord, som ofta förekomma i namnsammansättningar eller såsom tilläggsord till finska namn.

Om också förbättringen är i ögonen fallande, märkes dock bristen på genomarbetning och granskning. I den

allmänna inledande skildringen återkomma de gamla antagandena att Finland erhållit sitt namn af Venderna och att „Suomi“ borde härledas från „Suomu“, fjäll, eller från Suoo-Maa. Den fornjoterska finska konungasläkten, som länge hade spökat i våra häfder, har sitt särskilda stycke. Den smaklösa jämförelsen med England är äfven här införd. Det finska språkets likhet med hebreiskan och den finska nationens härstamning från israeliterna motiveras med anförande af de gamla skälen. Om namnet „Tavastland“ heter det, att det „först uppkommit i Birger Jarls tid; då hans soldater intogo landet och jagande efter finnarne ropade: *Ta fast*, som finnarne uttalade *Ta vast*“. Härledningen af namnet Savolaks är densamma som i femte upplagan. Vattendragen och bergsträckningarna hafva i den inledande framställningen sitt särskilda, visserligen kortfattade kapitel, men i de följande landskapsbeskrifningarna har redaktören i allmänhet nöjt sig med ett torrt uppräknande af namn, utan att gå in på landets allmänna konfiguration och ytförhållandena. Urvalet är godtyckligt och detaljfelen talrika, om också icke så många som i de föregående upplagorna.

Den 8 juni 1787 skref C. Fr. Fredenheim till Porthan: „Ämnar du införlifva din finska geografi med Tunelds eller gifva den särskildt? Hjälp honom i alla fall till rätta nu genast; ty du kan redan prestera något mycket bättre än hela det andra verket. Ingenting hindrar heller, att ju finska delen kunde tryckas förr, än de som nu följa, så snart den blir ett särskildt band“. Så väntade man det bästa af Porthans medverkan, men till följd af en nästan oförklarlig tröghet hos redaktionen i Stockholm hade förhoppningarna till ej ringa del kommit på skam, och Porthan såg säkert helst att hans namn icke vidare än som skett ingått; han kallade ju senare den finska afdelningen af Tunelds sjätte upplaga för ett „Augiasstall“. Men han afstod dock icke från sitt syfte utan väntade på tillfälle att i en sjunde upplaga ändteligen genomföra bearbetningen i tillfredsställande omfattning och med nödig omsorg.

Åbo Tidning förblef allt ännu organet för de geografiska sträfvandena. Denna publikation nedlades 1785 för andra gången, men återupptogs 1789 under namn af Åbo Nya Tidningar, liksom förut med Porthan såsom hufvudredaktör. Bladet upphörde samma år och begynte 1791 för fjärde gången utkomma, under titeln Åbo Tidningar nu med Jakob Tengström såsom hufvudredaktör, hvarefter Porthan icke vidare, annat än tillfälligtvis, hade den omedelbara ledningen; han bidrog dock fortfarande verksamt. Företagets karaktär förändrades numera till någon del. Skönlitterära bidrag intogo ett allt större rum, medan det geografiska innehållet reducerades. Men värderika geografiska uppsatser möta oss dock, författade af Porthan själf eller af hans vänner och korrespondenter. Af honom själf är uppsatsen „Anmärkningar om Utsjoki socken i Kemi Lappmark" (1791 n. 2—3) författad, hvilken enligt Björkegrens nedan citerade bref af den 23 maj 1794 kom till användning i Tunelds sjunde upplaga. Bl. a. är lapparnes renskötsel där skildrad. Att han 1794 och 1795 af kyrkoherdarne Enckell och Castrén fick ytterligare upplysning om Lappland är förut (sid. 116) omtaladt. I samma årg. har Porthan meddelat „Om Sotkamo socken" och „Anmärkningar om Lempälä socken". I årg. 1792 ingå „Anmärkningar om Vörå socken i Österbotten", ett sammandrag af en af kyrkoh. J. Haartman författad beskrifning, och „Om Lappo socken i Österbotten" ett utdrag ur en beskrifning af v. pastorn And. Wargentin samt „Utkast till en beskrifning öfver Svenska Karelen", hvilken uppsats rekommenderas med orden: „Denna beskrifning öfver den aflägsnaste och minst kända delen af Finland, införes så mycket hellre, som därigenom gifves tillfälle att vidare fullkomna och förbättra dess kännedom, som icke utan fleres gemensamma bemödande kan blifva alldeles pålitelig och fullständig". Redogörelsen, som är sakrik i synnerhet i fråga om sjöar, floder, allmän naturbeskaffenhet och socknar, torde vara författad af Porthan med ledning af kyrkoherden i Pielisjärvi Jakob Stenius' anteckningar; att Stenius ännu år 1793

korresponderade med Porthan om Karelens geografi nämndes i det föregående (sid. 116). Hans bidrag ha icke användts för Tunelds sjätte upplaga, men väl har Porthan dragit nytta af dem för sjunde upplagan, där de äfven citeras. I årg. 1793 ingår en uppsats „Om de i åtskilliga landsorter på svenska sidan boende Finnar“, en sakrik och upplysande framställning, som dock endast delvis berör Finlands geografi; finnarna i Sverige sägas härstamma från Rautalampi härad. Nämnas må äfven „Beskrifning öfver Töfsala socken i Åbo län“, som i korthet, enligt det 1782 gifna programmet, redogör för socknens förhållanden. I 1794 års årgång finna vi ingen geografisk uppsats, hvilket säkert beror på att Porthans tid och intresse, såvidt de kunde ägnas åt geografien, under detta år voro riktade på den fortgående korrigeringen af Tunelds sjunde upplaga, till hvars historia, såvidt den finska delen angår, min framställning nu öfvergår.

Sekreteraren Jakob Björkegren, som såsom nämndt författade den finska ordförteckningen i det den 24 november 1792 daterade förordet till fjärde bandet af femte upplagan, har förmodligen äfven skrifvit den uppmaning till allmänheten, som ingår i samma förord:

> att under adress till *Utgifvaren af framl. Herr Assessor Tunelds Geografie öfver Sverige,* antingen per Posto insända eller här i Stockholm uti Historiska Bokhandeln inlämna alla de rättelser, tillökningar och förbättringar, som pröfvas nödiga, då däraf skall göras behörigt bruk. Det vore öfverflödigt att här vidare nämna det geografier äro af den natur, att de icke allenast aldrig kunna utgifvas felfria, utan ock alltid tarfva förbättring i anseende till de förändringar, som orterna själfve undergå till namn, beskaffenhet, inrättningar, rörelser, folknummer med mera, så att en författare eller utgifvare af sådane verk, oaktadt allt sitt bemödande, likafullt ej kan undgå misstag, hvilka med största lätthet åter kunna finnas och rättas af den, som bor på själfva stället. Det är sådana rättelser, styrkta med *undertecknadt namn,* hvilka med all tacksamhet skola mottagas och nyttjas.

En sjunde upplaga var således i fråga redan då den sjätte slutfördes, och utgifvandet anförtroddes åt Björkegren, som såsom tjänsteman vid k. biblioteket i Stockholm

och medutgifvare af „Uppfostringssällskapets allmänna tidningar“ stod Gjörwell nära. Verket öfvertogs därmed af en man, som med full kraft kunde ägna sig åt detsamma. Gjörwell hade ingen annan del i denna upplaga än att han författade en inledningsvis införd, med värme skrifven kortfattad lefnadsteckning öfver Tuneld.

Björkegren, som insåg att afdelningen om Finland kunde vinna en tillfredställande korrekthet, endast om Porthan granskade densamma i dess helhet, skyndade sig att vända sig till den numera celebre professorn i Åbo med följande bref af den 15 december 1792:

Högädle Herr Professor.

Jag ber om tillåtelse att härmedelst få uppvakta Herr Professorn med ett exemplar af den nyss utkomna Tunelds Geografie öfver Finland.

Det har icke undfallit mig att oaktadt all den möda framl. Herr assessor Tuneld gjort sig, lika fullt många fel och bristfälligheter häruti förekomma, som äfven ökats därigenom att tryckningen skett flere år efter sedan manuskriptet blifvit genomsedt; och dessa brister kunna ännu långt mindre döljas för en sådan kännare som Herr Professorn är.

För att hjälpa dessa i en ny upplaga vågar jag anhålla hos Herr Professorn om den grace, i fall Herr Professorns öfriga göromål det tillåta, att Herr Professorn täckes genomse detta exemplar, samt *rätta, tillöka* och *förändra* det alldeles efter eget godtfinnande, och som det för verket nyttigt pröfvas, hvilken möda jag vill söka på det tacksammaste sätt och med kontanta penningar erkänna; samt önskar dessutom till heder för verket att i företal, eller på hvad sätt Herr Professorn behagar, få nämna Herr Professorns gracieusa bidragande till verkets fullkomlighet.

Denna sjätte upplaga har med flit gjorts så liten att en ny upplaga torde behöfvas om ett år; och det är således dessförinnan, som det genomsedda exemplaret är mig ganska kärkommet. Detta ekonomiska förtroende supplicerar jag dock att Herr Professorn icke nämner för någon, emedan det kunde förhindra försäljningen af denna sjätte upplagan. Med samma förbehåll får jag nämna, att sedan utgifningen af detta verk nu blifvit min lott, ärnar jag fördela det i *tre band,* hvilka, att döma af denna sjätte upplagan, och i fall Finland icke i en ny upplaga blifver *ganska* mycket vidlyftigare, komma att bestå af ungefärligen lika arktal. Första bandet kommer

att innehålla Sverige för sig själft; andra bandet Göthaland; och det tredje allt det öfriga eller Norrland, Lappland, Finland och Sveriges utrikes besittningar. Hvartdera bandet får sitt särskildta register, således ej mer än 3 register till hela verket.

Om möjligt är så neka icke verket den förmån att af sådan hand vinna förbättringar. Herr Professorn skall ingalunda obligera en otacksam.

Med all vördnad och högaktning framhärdar

Högädle Herr Professorns
ödmjukaste tjänare

Jac. Björkegren.
Sekreterare.

Nu såg sig således Porthan i tillfälle att, såsom han länge önskat, företaga en fullständigare bearbetning än förut varit i fråga af den finska afdelningen af det tuneldska verket. Han sände det till korrigering erhållna exemplaret säkerligen inom den utsatta tiden, således mot slutet af 1793 ändradt och kompletteradt tillbaka till Björkegren, och äfven sedermera meddelade han i brefform oaflåtligt nya rättelser och „tillökningar". Han var aldrig så tagen i anspråk af det geografiska arbetet som år 1794, då tanken på förestående tryckning dref honom till en forcerad hast, som icke rätt öfverensstämde med hans vana att arbeta lugnt, om också med ihållande flit. Under början af 1794 var han sysselsatt med att lägga sista hand vid rättandet af kapitlet om Åbo län, som närmast följde efter den inledande allmänna framställningen om Finland, såsom framgår ur följande ord i bref till Calonius af den 7 mars 1794 [1]):

Var gunstig och lämna till sekr. Björkegren hosföljande bref, innehållande de begärte correctiones öfver Tuneld angående Åbo län; ehuru grufvel. jag tufflat till honom, hafva likväl så många peccata så commissionis som omissionis blifvit öfrige, att arbetet därmed ingalunda är bragt till vederbörlig fullkomlighet. Men också är Åbo höfdingedöme långt sämre beskrifvit af Tuneld (i brist af anstalt om hjälpredor) än

---

[1]) *Henrik Gabriel Porthans bref till Mathias Calonius* utg. af *V. Lagus* (Sv. Lit.:s:ts i Finland skrifter n. 1 o. 5).

bägge Österbottens och Kuopio läner. Det arbete jag, under brinnande termin, då en hel svärm dispp. ligga på mig, på rensandet af detta Augiæ stabulum måst använda, är orsaken därtill, att jag denna gången ej hinner skrifva långt bref.

Jag tror att detta är det enda bref af Porthan, däri en antydan ingår om att det öfverhängande arbetet varit så fordrande, att tid och krafter knappt räckt till. Men lyckligtvis visade det sig snart, att något uppskof kunde beviljas med tryckningen af den finska afdelningen och att tiden medgaf ytterligare rättelser, om hvilkas införande i ett nytt öfversändt exemplar af Tunelds geografi Björkegren i bref af den 1 april 1794 i följande ord anhöll:

För flere bref och rättelser i Tunelds geografi får jag härmedelst aflägga min ödmjuka tacksäjelse.

Jag har ännu icke börjat med tryckningen af Finland och har äfven beslutit att uppskjuta därmed tills nu ingångne månads slut, hvarefter vid pass halftannat ark i veckan eller 6 à 7 ark i månaden komma att tryckas.

I anseende till detta uppskof kan jag således få begagna mig icke allenast af allt det redan insända, utan ock af hvad mera herr Professorn hinner tillgöra under påsk- och pingstferierna, samt kanske äfven sedermera. Men jag fruktar mycket att det är mer tidspillan och besvär för Herr Professorn att skrifva dessa anmärkningar på lösa papper än om Herr Professorn korrigerade i ett tryckt exemplar; att förtiga det jag vid bruket af dem snarare torde begå misstag och icke alltid rätt exeqvera Herr Professorns mening. Jag skulle således gärna vilja per posto öfversända ett nytt exemplar af Tuneld om Finland för de återstående rättelserna, i fall Herr Magister Frenckell icke har något att lämna Herr Professorn, hvilket kunde planeras och arkvis interfolieras.

Porthan efterkom uppmaningen, och torde väl antydt sin beredvillighet till ytterligare bidrag, hvaraf Björkegren ville begagna sig, om också slutförandet af verket komme att fördröjas. I bref af den 23 maj 1794 skref Björkegren:

Jag tackar öd:st för sista högtärade skrifvelsen och de återsände papperen till Tuneld.

Sedan jag af sjuklighet blifvit hindrad att så skynda med sista bandet af Tunelds Geografie, som jag hade ämnat; och denna sjuklighet äfven nödgar mig att söka några veckors ledighet att tillbringa på landet, har jag allt mera börjat tänka på, att låta tryckningen gå så långsamt, att jag kunde få begagna mig af de anmärkningar till verket, som Herr Professorn får tillfälle att göra under den tillämnade resan.

Lappland blir i dessa dagar uttryckt, med hvars manuskript jag icke underlåtit att rörande Utsjoki och Sodankylä nyttja Åbo Tidn., som jag har till hands från början till och med 1792.

Därefter ärnar jag låta trycka de 5 första arken af Finland till Österbotten börjar, och sedan med själfva Österbotten och det öfriga låta hvila eller gå så långsamt, som det faller Herr Professorn lägligt att efter hand meddela tillhörande rättelser under eller efter resan.

Den resa, på hvilken detta bref syftar och af hvilken Björkegren väntade sig nytta för sitt geografiska verk, blef den vidsträcktaste af Porthans sommarresor i Finland och syftet att göra omedelbara iakttagelser för komplettering och korrigering af Tunelds geografi vanns till fullo. Vi kunna följa färdens lopp med ledning af Porthans bref till Calonius. Den 30 juli 1794 skref han från Vasa:

Sedan jag den 2 hujus rest från Åbo, anlände jag d. 3 om aftonen, i följe med Camer. Widenius (utom min beständige resecamerade *M. Frantzén*) till Tavast-Kyro, hvarest vi d. 4 beságo Haveri grufva [1]); där funno vi för oss akademiens grufveintressent Alström, i fullt arbete att uppbygga en usel hytta (som han kallade masugn), tillställa en kolmila etc.

Från Tavastkyro gick färden i sällskap med Franzén till Vasa. Porthan gladde sig öfver att se åkrarna „allestädes stå härlige“ och öfver den uppodlingsifver som i Vasa län visade sig icke blott hos ståndspersonerna utan äfven hos allmogen. Spannmålsproduktionen hade så till-

[1]) Denna järngrufva, som tillhörde akademien, gjorde konsistorium mycket besvär och måste gång efter annan inspekteras.

tagit, att orten af förra årets växt hade aflåtit till Sverige ej mindre än 20,000 tunnor säd. Ej mindre väckte de allestädes i länet anlagda salpeterladorna med deras ansenliga afkastning den resandes uppmärksamhet. Skulle denna näringsgren allvarligen uppmuntras och vederbörligen handhafvas, kunde Österbotten furnera hela rikets salpeterbehof. Ytterligare hade den särdeles ifver att bygga kyrkor som rådde öfver hela Österbotten tilldragit sig Porthans uppmärksamhet.

Den 9 augusti berättar han i bref från Uleåborg om resans vidare förlopp. Nykarleby var den sämsta stad han under resan sett, illa anlagd, illa byggd, utan rörelse och utan duglige handlande. Med sina fyra större och mindre fartyg och ett befraktadt ifrån Jakobstad hade de ej detta år varit i stånd att föra ut all sin tjära till Stockholm; ty på utrikes fart vågade de ej ens tänka. Det lilla Jakobstad, så nära i grannskapet, hade däremot 19 större och mindre fartyg, af hvilka 14 à 15 gingo utrikes. Besöket i Gamla Karleby väckte hos Porthan minnen från barnåren, då han bott i närheten af staden hos sin morbror, kyrkoherden Peter Juslenius i Kronoby. Han fann mycken ordentlighet och snygghet i stadens yttre skick, medan dock rörelsen icke stod i så starkt flor som i Jakobstad. Särskildt intresserade honom stadsåkrarna, hvilkas ägare visat synnerlig flit i att anlägga plantager; „till och med den i mina barnaår så ohyggliga backen, där nu är begrafningsplats och som för sin holstriga beskaffenhet kallas Skrammelbacken, var nu uppodlad, med ofantlig kostnad och möda, samt stenarne nyttjade till murar kring plantagerne och de vackra kryddgårdarne, som på denna fordom öde plats nu gifva en rätt förnöjande syn. Norr om staden visade landet ett råare och sämre utseende. Salpeterladorna voro tomma och öde lämnade, hvilket Porthan skyller på de svårigheter och chikaner styrelsen beredt ägarne. I Uleåborgs län fann han en stark handelsdrift vara rådande i Brahestad, medan däremot i Uleåborg elak esprit, oenighet och processlystnad härskade; „hela denna ansenliga stad har ej ett

enda utrikes gående skepp; man nöjer sig att på forna viset handla på Stockholm och preja allmogen". Åkerbruket bedrefs däremot med ifver och stor kostnad, och laxfisket i älfven hade under året varit ovanligt lyckligt. Från Uleåborg gick färden, fortfarande i sällskap med Franzén, till Torneå öfver de stora älfvarna (Uleå, Ijo, Kemi, Torneå), som gåfvo en „majestätisk syn". Porthan hörde några gossar tala lapska och fann Torneå vara en stad med svag rörelse, men vackert belägen. Han beundrade den „präktiga älfven, som här strömmar omärkeligen för ögat om sommartiden, men då han skall passeras med båt nog låter märka sin ström, såsom ock vid sunnan storm".

Från Torneå återvände Porthan med sin följeslagare till Uleåborg, där han ännu dröjde omkring en vecka och bl. a. beség Nyby glasbruk. Liksom så godt som alla denna tids universitetsmän var Porthan botanist och intresserad af att finna rara växter. „Ibland sällsynta örter", säger han, „som jag händelsevis under min resa träffat, äro (utom Saxifraga Hirculus och 2:ne species af Utricularia på ett kärr i Siikajoki, samt Sonchus Sibiricus på Limingo äng, dem jag förut sett) den sköna Dianthus superbus i Kemi och Torneå samt Dianthus Arenarius på Tavast-Kyro skogen, de vackraste".

Brefvet är skrifvet i bästa lynne[1]), och Porthan slutar denna sin „rese-journal" med att uttryckligen ange det geografiska syftet med sin färd. Han säger: „Bror lärer finna, att jag just reser såsom geograf; och i fall Bror råkar sekr. Björkegren, så försäkra honom att jag strax efter återkomsten till Åbo skall meddela honom viktiga hjälpredor till hans tillämnade edition af Tunelds geografi".

I ett tredje resebref, dat. Kuopio den 28 augusti 1794, skildrar Porthan sin färd genom nejder, som på denna tid sällan besöktes af resande, genom Kajana län till Idensalmi. Han börjar med orden:

---

[1]) „Den sista julii", skrifver Porthan, „firade vi här cafféets begrafnings högtid hos mag. Frantzéns mor, hvars namnsdag det var". Följande dag trädde det bekanta kaffeförbudet i gällande kraft.

Sedan jag ifrån Uleåborg hade äran att skrifva Bror till har jag besett någon del af den Finlands vrå som jag tillförene aldrig besökt, näml. Kajaneborgs län. Den 15 hujus reste jag ifrån Uleå, och hann följ. dagen till Säräisniemi: hade Uleå älf oftast i sikte, hvilkens södra strand vägen till en del följde, och hvilken rätt majestätligt nedströmmar. Men jag hade ej det onödiga mod att låta sätta mig nedför den farliga Pyhä fors (åtm. 1 $^1/_2$ mil lång, utan afbrott och lugnvatten), hvars dån vi hörde, men hvilken vi ej kunde nalkas landvägen, i anseende till de branta berg, emellan hvilka den framrusar.

I Kajana såg han ruinen af fästningen, där Messenius ett och halft århundrade tidigare hade suttit fängslad. Med allt skäl, säger han, kvad Messenius: „Then först begyntet han var en gäck" och han fortsätter „Det ohyggliga hvalf, med en liten glugg, där den stackars Messenius så länge satt fången, är ännu tämmeligen konserveradt, och vi klängde oss dit in: detta monument hedrar ej mycket den tidens regering". Med Uleå träsk gjorde sig Porthan väl förtrogen, besökte Paldamo kyrkoby, seglade med sin följeslagare öfver träsket tillbaka, råkade ut för en storm, men kom lyckligt till en by där de togo nattkvarter. Sedan gick färden till Vuolijoki by vid träskets sydvästra strand och vidare längs den då ännu icke färdig byggda Kajana-Kuopio vägen till Nissilä gästgifvargård i Idensalmi, samma gästgifvargård som sedermera blef ryktbar genom Alexander I:s besök. Då Porthan talar om den nya landsvägen, som börjat anläggas öfver Vaivasten suo, anmärker han: „hvaraf i Tunelds nyaste edition görs så mycket oförtjänt väsende" [1]), hvaraf man torde kunna sluta till att han hade sitt exemplar af Tunelds sjätte upplaga med sig på färden för att omedelbart kunna införa rättelser. I förbigående anmärker han också, att landshöfdingarne såväl i Vasa som i Uleåborg varit benägna att meddela de statistiska

[1]) Det heter i Tunelds sjätte upplaga band 4 sid. 82: „En rymlig mossa, kallad *Vaivasten-Suo,* emot Savolaks-sidan, öfver 3 mil lång och bred, är för några år sedan, på kronans bekostnad, genom Kajana kompani uppdikad, och tillsvidare utarrenderad". Denna passus återfinnes icke i sjunde upplagan.

underrättelser han begärt, äfvensom att deras landskamrerare och länebokhållare varit ganska tjänstfärdiga. Han var således under hvilodagarna i residensstäderna sysselsatt med att insamla statistiska upplysningar, som äfven de skulle komma Tunelds geografi till godo. Hans ord lyda:

„Såväl i Vasa som Uleå hafva h:rr landshöfdingarne varit mycket benägna att meddela mig de statistiska underrättelser jag begärt: äfvensom deras landskamrerare och länebokhållare varit ganska tjänstfärdige. Unge *Tulindberg* har så alldeles stadgat sig, att han blifver en duktig ämbetsman, kunnig, ordentlig och flitig. Här äro 2:ne frånvarande (utom h:r landshöfdingen själf, som reser på sina reserannsakningar), som jag gärna önskat träffa näml. dir. *Hall* och landskamr. *Salonius;* men jag är ej alldeles utan hopp att innan afresan få råka den förre, och i den senares ställe meddelar mig länebokh. *Ekblom* nödige underrättelser“.

Den här af Porthan med beröm omtalade landskamreraren i Uleåborg Erik Tulindberg d. y. blef senare ledamot af regeringskonseljen och chef för finansexpeditionen. Hans far hade bidragit till Åbo Tidning med uppsatsen om Uleåborgs höfdingedöme (se ofvan sid. 119). Sonen var från studieåren, då han varit t. f. biblioteksamanuens, välbekant för Porthan.

Slutet af färden gick genom för Porthan af gammalt bekanta trakter från Kuopio öfver Rautalampi till Viitasaari, där fädernehemmet numera var skingradt, och till Åbo, dit han anlände den 25 september 1794.

Läseterminens arbete begynte omedelbart efter Porthans återkomst till aurastaden, men han fann dock tid att i bref af den 28 september och 8 oktober 1794 i form af rättelser och notiser meddela Björkegren resultaten af sin resa. Björkegren tackade i ett bref af den 13 oktober 1794, hvilket i hvad som angick geografin hade följande lydelse:

Bägge Herr Professorns bref af d. 28 sept. och 8 okt. har jag haft den äran erhålla. Det förra kom lagom för tryckningen af Rättelserna, hvilka jag nästan alla införde, så långt rummet medgaf. Det senare kom sedan arket var ut-

gifvet, så att jag blott kunnat begagna mig af de däri antecknade Rättelserna för mitt interfolierade exemplar till m:s för åttonde upplagan.

I förra veckan afsände jag ett paket till Herr Professorn, hvilket H:r magister Frenckell redan torde hafva aflämnat.

Det innehöll, utom några böcker från assess. Gjörwell, sviterna af H:r Professorns bägge exemplar af Tuneld på fint och groft papper; samt dessutom ett komplett exemplar på fint papper för H:r Professorns räkning. — — — — — —

H:r magister Frenckell har nu full tillgång på kompletta exemplar af Tuneld, i fall H:r Professorn täckes af honom befalla till presenter för H:r Professorns vänner och kännare af Finlands geografie, men som de alla äro i — [1]) torde mag. Frenckell få ordres om de skola interfolieras och häftas eller blott på vanligt sätt inbindas, hvarom han för min räkning genast besörjer.

Jag afbidar med längtan, att H:r Professorn någon gång kunde begagna sig af min tjänst, till en ringa erkänsla för all den ynnest och godhet jag af H:r Professorn åtnjutit.

De exemplar af Tunelds sjunde upplaga Björkegren enligt detta bref tillsände Porthan, voro icke kompletta utan omfattade endast de redan tryckta delarna, hvarefter naturligtvis det öfriga i sinom tid följde. Dessa exemplar torde varit Porthans enda lön för det betydande arbete han hade nedlagt, och med skäl kunde Björkegren gifva uttryck åt sin längtan att få tillfälle att visa honom någon gentjänst. Den tredje delen, hvilken innehöll kapitlen om Finland hade redan fortskridit så långt, att de den 28 september öfversända rättelserna hade kunnat införas, „så långt rummet medgaf", medan däremot hvad som sändts den 8 oktober måste reserveras till en framtida åttonde upplaga, en underrättelse, som Porthan säkert ogärna emottog. Hans medarbetarskap i sjunde upplagan hade dock icke därmed upphört. Han korrigerade under terminens lopp de ännu otryckta arken och sände äfven rättelser till de redan tryckta, hvilka Björkegren antecknade i det exemplar, som skulle användas såsom manuskript till den eventuella åttonde upplagan. Därom upplyser följande bref af den

[1]) Oläsligt.

24 november 1794, det sista af Björkegrens hand, som finnes i porthanska brefsamlingen:

Jag tackar ödmjukast för högtärade skrifvelsen af d. 6 dennes och åtföljande korrigerade arken F. G. och H.[1]) af Tuneldska manuskriptet. Jag har redan inskrifvit de af H:r Professorn däruti gjorde ändringar uti ett nytt exemplar, som jag ärnar nyttja till m:s. Under renskrifningen hafva åtskilliga dubia förefallit, i anledning hvaraf jag uppsatt en Pro Memoria, som härhos i ödmjukhet underställes H:r Professorns vidare granskning, och sedermera återbegäres, tillika med den äfven bilagde, och af Herr Professorn till genomögnande återbegärda förteckningen på strömmar och sjöar i Vasa län.

De förut efter hand sända strödda anmärkningar har jag nyttjat och återsändas härhos enligt herr Professorns begäran.

På sådant papper som det exemplaret af Tuneld var, med hvilket jag uppvaktat Herr Professorn, äro blott några få exemplar aftryckta för att nyttjas till presenter. Af den papperssorten har icke varit tillgång på mera; men det öfriga af upplagan är dock på försvarligt svenskt tryckpapper, till prof hvaraf jag med en skeppare, som i dessa dagar afgått, uppvaktat Herr Professorn med ett exemplar i ett litet paket, som herr magister Frenckell aflämnar, i fall vintern tillåter skepparen att framkomma. I samma lilla paket ligga äfven arken S och T på fint papper af det redan tryckta, som går nästan till början af Åland. Längre är ännu icke tryckt; men jag ärnar i början af nästa månad börja med fortsättningen och skyndar så fort Herr Professorns granskning af det öfriga medhinnes.

Dessutom har jag i lilla paketet tillagt ett exemplar af det nyligen utkomna Thams Göthiska Monumenter häft. I, i fall Herr Professorn behagar lägga det i sitt bibliotek.

Företalet till sjätte upplagan af Finlands geografie med åtföljande lilla förteckning på finska ord har icke assessor Gjörwell utan jag uppsatt och infört. Jag har visst icke ärnat utesluta den i sjunde upplagan; men som Finland där ej utgör ett särskildt band har den icke kunnat lämpeligen inkomma frammanföre, utan kan insättas till slut af verket, där jag ändå måste införa ett slags före- eller eftertal, kanske

---

[1]) Arken F. G. och H. af sjunde upplagans tredje del börja med Medelpad och gå in på Jämtland. Porthan hade således meddelat Björkegren sina anmärkningar till hvad redan var tryckt om dessa landskap, hvilket vittnar om studium äfven af Sveriges geografi.

undertecknadt med mitt namn som utgifvare, emedan assessor Gjörwell icke vill längre passera därföre eller uppbära något oförtjänt beröm eller tadel för de ändringar, som blifvit gjorde i tuneldska verket; hvilka ändringar och förbättringar jag torde böra där korteligen omnämna. Härvid blifva herr Professorns tillökningar af ordförteckningen samt anmärkningar vid finska namnens och ordens rätta uttal ganska välkomne.

Till slutet af verket blifva ock införda:

Slutliga rättelser och tilläggningar till alla tre banden, som icke förut efter hvardera bandet blifvit anförda. Finska namnen af städerne Nådendal, Nystad, Raumo och Björneborg, jämte öfriga i sista brefvet anmärkta fel har jag till den ändan antecknat mig till minnes i det redan tryckta.

Jag kan icke nog tacka Herr Professorn för all sin möda att bidraga till geografiens förbättring och önskar mig tillfälle att få visa åtminstone någon erkänsla därföre.

Tryckningen hade att sluta af detta bref den 24 november 1794 fortskridit så långt att de tryckta arken S och T (Egentliga Finland och Björneborgs län) blifvit afsända till Porthan, medan tryckningen af fortsättningen ännu skulle bli beroende af Porthans granskning. Orden „önskar mig tillfälle att få visa åtminstone någon erkänsla därföre“ afse tydligen ett eventuellt författararvode. Men troligtvis afsade sig Porthan allt sådant; jag har icke funnit någon vidare antydan därom. Korrespondensen afstannade numera, men öfversändandet af korrekturark fortgick säkerligen tills arbetet den 1 oktober 1795, hvilket datum läses under bokens sista sida, afslutades.

I slutet af sjunde upplagan har Björkegren infogat *Ord till läsaren,* där Porthans medarbetarskap i följande satser angifves:

Tredje bandet har i synnerhet tarfvat den mesta förändringen och hvad däruti rörer Finland har den för sin vidsträckta samt på mångåriga både forskningar och resor grundade kännedom af detta Storfurstendöme bekante Eloqventiæ Professorn i Åbo Herr Henr. Gabr. Porthan till dess förbättring ganska mycket bidragit, därigenom att han, med sin vanliga beredvillighet att upplysa och gagna, lämnat tillgång till sina, äfven uti Finlands geografie och statistik rika samlingar.

Att åtskilligt i denna upplaga blifvit uteslutet af det som i förra editionerna var infördt, hvaraf exempelvis kan

nämnas den olämpliga jämförelsen emellan England och Finland, den förhastade gissningen om finnarnes härkomst från israeliterna, med mera af dylik halt, lärer af ingen kunnig läsare ogillas. — — —

Vid orternas namn i denna geografie är all uppmärksamhet använd att få dem riktiga. De finska i synnerhet äro till sitt uttal, betydelse och rätta skrifsätt i allmänhet så litet kända af svenskarne, att det icke torde vara för dem obehagligt, om här i korthet något därom anföres.

De upplysningar om finska namns rätta uttal och betydelse, som i samband med detta eftertal ingå, äfvensom de i slutet införda rättelser som röra Finland äro meddelade af Porthan.

Sålunda förelåg nu resultatet af Porthans tjugofemåriga geografiska arbeten, hvilka i synnerhet under åren 1793—1794 hade bedrifvits med beundransvärd energi. Några ord till karaktäristik af den genomförda bearbetningen må här infogas.

Finland upptar i tredje bandet af Tunelds geografis sjunde upplaga sid. 243—534, således en betydlig utvidgning i paginatal mot sjätte upplagan. De opålitliga citaten äro utmönstrade och ersatta med hänvisningar till pålitliga källor, bland hvilka uppsatserna i Åbo tidningar märkas. De flesta af oss nämnda geografiska bidrag till tidningarna äro åberopade. Särskildt må nämnas att tidningarnas „Anmärkningar“ till Tunelds geografi nu ändtligen blifvit till fullo tillgodogjorda.

I den inledande framställningen äro de gamla suppositionerna om finska språkets släktskap med hebreiskan och finnarnas härstamning från israeliterna bortsopade, medan däremot släktskapen med de finska folkslagen i Ryssland framhålles. Finska språkets tre hufvuddialekter karaktäriseras med angifvande af deras hufvudsakliga skiljaktigheter. Den stötande jämförelsen med England och gissningarna om landskapsnamnens härledning ha bortfallit.

För första gången gifves här en ingående öfversikt af Finlands höjdsträckningar och en detaljerad utredning

om de finska vattendragen i deras fördelning på de skilda landskapen och samband med hvarandra. De historiska notiserna äro visserligen kortfattade, men förråda alltigenom Porthans sakkunskap och goda urskillning. Åt statistiken, som i de föregående upplagorna var behandlad med ringa omsorg, ägnas en genomgående uppmärksamhet, och talrika sifferuppgifter ingå, ofta från början af 1790-talet eller t. o. m. af så nytt datum som 1793 eller 1794 om landskapens och städernas befolkningstal, städernas export och import, antalet mantal i de särskilda socknarna, nybyggesanläggningar, kronans inkomster och utgifter i höfdingedömena m. m. Större delen af dessa upplysningar har Porthan vunnit genom meddelanden från de myndigheter, som hade administrationens skilda grenar om händer. I bref till Calonius af den 14 april 1796 säger han, med anledning af att denne omtalat en till konungen öfverlämnad tabell öfver Finlands folkmängd, dess areala innehåll m. m.: „Folknummern för de finska länen hade man ur nya editionen af Tuneld kunnat få veta; jag fick den ifrån landskontoren, förnämligast efter mantalslängderna, men som ej mycket differera med (stifts) tabellerne". Huru han under sin stora resa sommaren 1794 oaflåtligt sökte erhålla statistiska data af vederbörande ämbetsmän hafva vi funnit ur hans ofvan (sid. 134) citerade bref till M. Calonius dat. d. 28 augusti 1794.

För hvarje landskap beskrifvas läget, naturbeskaffenheten, näringsgrenarna, hemmantalet, folknummern o. s. v. Såsom exempel på Porthans förfarande vid redaktionen vill jag nämna början till den allmänna beskrifningen öfver Österbotten. Här ingick i sjätte upplagan några generella och föga på sak gående anmärkningar bl. a. om Vaivaisten-suo (se ofvan sid. 134). Detta är i sjunde upplagan uteslutet, och i stället har Porthan (sid. 318, 319) infört en träffande och på sak gående skildring af landskapets allmänna konfiguration. Efter några ord om den österbottniska slättmarkens vida utsträckning och uppodling heter det:

Landet har dock jämväl många oländiga marker, sanka kärr och sumpiga mossar och myrar (några till flera mils längd); af hvilka i senare åren en och annan i Uleåborgs län, af landets soldater, genom publik anstalt, blifvit uttorkad. När man betraktar hela Österbotten (Kajaneborgs län undantaget, som till en del har ett särskildt lynne), med en generell blick, förekommer det icke olikt ett vidlyftigt kärr, som af landryggen och hafsstranden inneslutes, och hvarigenom de vid den förra samlade vatten nedrinna till den senare genom strömmar, som därföre merendels flyta parallellt med hvarandra, från sydost till nordväst. Vid dessa strömmars utlopp hafva inbyggare, för fiskets skull, sig först nedsatt; hvarföre ock de fleste moderkyrkor äro nära åmynningarne belägne, hvarifrån folket sig sedan uppåt, på ömse sidor om älfvarne utbredt, vid hvilka kapellerne ofvanför hvarandra ligga: hafvandes socknarne fördenskull merendels sitt läge på tväran af landet, och äro mera långa än breda, undantagandes hvad ändring socknarnes delning och styckande härutinnan sedermera efter hand åstadkommit. — — — Men i gemen bör anmärkas, att jordmånen i södra Österbotten, allt tills in i *Wörå* socken, är mycket förmånligare än i den nordligare delen; i den förra är lerjorden rådande, hvaremot den senare, få ställen undantagne, har endast sandjord: hvilket äfven gäller om kärrens och mossarnes grund och botten. Denne sand, när han med någon mylla är blandad och tillräckligen gödes, har dock den förmån, att säden drifves, under den korta sommaren i den nordligare trakten, snarare och säkrare till mognad.

Ehuru stora naturliga svårigheter här kunna möta, så hafva dock, i detta landskap, ganska ansenliga uppodlingar, i senare tider, blifvit gjorda, medelst inbyggarnes berömliga flit och arbetsamhet. I synnerhet gäller detta om södra delen af landet.

Jag tror knappt att en mera sakenlig och målande karaktäristik af Österbotten än denna kunde gifvas i kort sammanfattning.

Bland förträffliga ortbeskrifningar må nämnas redogörelsen för Åbo stad med omgifningar om icke mindre än tio sidor, hvarur läsaren vinner en ingående kunskap om landets dåvarande hufvudstads historia, läge, affärsverksamhet, undervisningsväsende m. m. J. Tengströms och Bergmans beskrifning om Åbo i Åbo tidningar 1782—1783 har därvid begagnats.

Endast någon gång har en oriktig uppgift fått kvarstå från sjätte upplagan, såsom då det i den annars upplysande notisen om Sibbo socken heter att drottning Kristina ämnade låta anlägga Nya Helsingfors på Sandholmen utanför Sibbo viken, där förf. missledd af namnlikheten förblandar Sandholmen i Sibbo skär med Sandhamn utanför Helsingfors.

Detta skall vara tillräckligt att ge läsaren en föreställning om huru rik och mångsidig den bild är af Finland sådant det var för 110 år sedan, som vinnes ur sjunde upplagan af Tunelds geografi. Uppställningen är i hufvudsak den gamla, och texten är delvis likalydande med sjätte upplagans, men att framställningen i hvad som rör Finland fått ett ännu i dag genom sakrikedom och pålitlighet bestående värde, är Porthans förtjänst, och i denna mening kan man kalla verket Porthans Finlands geografi.

Porthan tänkte icke afstå från att vidare bearbeta Finlands geografi. Han hade ju i brefvet till Calonius af den 7 mars 1794 talat om många peccata så „commissionis som omissionis“, som gjorde att „arbetet ingalunda var bragt till vederbörlig fullkomlighet“. Han ville därför fullfölja arbetet vare sig genom att korrigera och komplettera ännu en ny upplaga af Tuneld eller genom att utarbeta och i eget namn utgifva en särskild Finlands geografi.

Ett bref till Calonius af den 30 juni 1796 vittnar om att han knappt mera än ett halft år efter det sjunde upplagan utkommit var i full färd med det nya företaget. Han skrifver nämligen:

Jag har väl ämnat själf äfven nyttja pyrmonter-vatten, men min resa till Tavastland och Nyland, och efter återkomsten därifrån en annan till Ikalis (i sällskap med Tengström och Widenius) att reglera våra nybyggesanstalter därstädes, och taga närmare kunskap om vissa delar af hushållningen med våra hemman där (och i Kyro) betaga mig därtill all tid.

Under min resa ämnar jag, jämte fortsatt förbättring af Tuneldska geografien, fullborda ett kort utkast till finsk grammatica.

Om denna Porthans afsikt talar äfven Jakob Tengström, som var fullt förtrogen med Porthans litterära sträfvanden, då han i minnestalet vid fråga om Porthans medarbetarskap i Tunelds sjunde upplaga säger:

Men då han hvarken hade nog tid att utplåna alla fläckar, som han fann i tidigare upplagor eller alltid kunde hafva en fullständig kunskap om alla, äfven aflägsnare ställen i det vidsträckta Finland, erkände han öppet, att mycket ännu fanns öfrigt både att förbättra och tillägga i fråga om Finlands geografiska beskrifning, som han tänkte företaga sig och noggrant genomföra. Men den om vårt land odödligt förtjänte mannens plötsliga och förtidiga död hindrade denna liksom äfven flere andra för den fosterländska litteraturen högst nyttiga planer. Måtte kommande sekel finna och hafva många likar och medtäflare till den om vårt land odödligt förtjänte mannen [1]).

Tengström antyder således att Porthans död var orsaken till att han icke utarbetade en geografisk beskrifning öfver Finland, som han själf skulle funnit fullt tillfredsställande, men det synes mig dock vara troligt att han äfven under ett längre lefnadslopp icke skulle kommit att utföra hvad han åsyftade.

Det berodde kanske mindre på bristande tillfälle än på hans vetenskapliga arbetssätt, att han icke ens gjorde början till en egen geografi. Genom sysslandet med akademiska disputationer hade han blifvit van att meddela

---

[1]) *Cum vero nec otii Nostro satis superesset ad omnes nævos, in prioribus Editionibus obvios, expurgandos, neque omnibus momentis absoluta qvorumvis, etiam remotiorum, latissimæ Finlandiæ locorum notitia ei suppetere posset, ingenue ipse fassus est, multa adhuc superesse et emendanda et supplenda, quod ad Descriptionem Finlandiæ geographicam attinet, qvam et aggredi et accuratius absolvere meditatus est. At praevertit hocce, ut et plura alia litteris patriis saluberrina consilia mors irruens præmatura Viri non uno nomine de Fennia nostra immortaliter meriti, cujus pares æmulosque utinam futura secula plurimos inveniant, habeant.*

resultaten af sina forskningar i form af anteckningar, noter och smärre undersökningar. Hans största historiska verk Juustens Chronicon utgjordes ju af noter till Juustens latinska berättelse. Han föredrog att korrigera andras arbeten framför att självständigt komponera verk af betydande omfattning, och det torde ha fallit sig angenämare för honom att förbättra Tunelds verk än att planlägga och bygga ett eget. I öfrigt skulle en särskild geografi öfver Finland äfven från ekonomisk synpunkt varit ett i hög grad vågadt företag.

Hvad åter Tunelds geografi beträffar, så kom utgifvandet af en åttonde upplaga icke under Porthans lifstid i fråga [1]), och han saknade således den yttre sporre, som åren 1793—94 dref honom att ägna all sin lediga tid åt geografin. Hans hälsa stod honom icke mera bi såsom förr och sommarfärderna måste göras mindre omfattande eller helt och hållet inställas. Han togs dessutom alltmera i anspråk genom verksamhet i fosterländsk-ekonomisk riktning såsom inflytelserik medlem af Finska Hushållningssällskapet, såsom ledamot af den 1797 tillsatta strömrensningsdirektionen och energisk befrämjare af det akademiska nybyggnadsverket. Det är icke förvånande att det geografiska studiet, om också intresset förblef oförsvagadt, under sådana förhållanden måste träda något tillbaka.

Åbo Tidningar, som för det mesta sköttes af Franzén, fingo en allt mera skönlitterär prägel, och geografiska meddelanden förekommo sällan. Visserligen började Porthan i årg. 1795 under titeln „Upplysningar i Finlands geografie“ en serie som inleddes med orden: „Under denna titel vill man hädanefter i desse blad införa hvarjehanda strödda underrättelser, tjänande att förkofra kunskapen om vår fosterbygd; för att därmedelst gifva kunnige män å särskilde orter tillfälle, att genom nödige rättelser och

[1]) Först efter Jakob Björkegrens död begynte aktuarien i riksarkivet N. V. Forsslund 1827 utgifva en ny, fullkomligt omarbetad upplaga, hvilken blef ofullbordad.

tilläggningar, där så tarfvas, bidraga till dess ytterligare fullkomnande. — Och såsom vårt land, framför de fleste andre i Europa, är med sjöar och vattudrag tätt genomskuret, och dessas noga kännedom till en säker och fullständig kunskaps vinnande om orternes läge, kommunikationer och beskaffenhet, är alldeles oumbärlig; så vilja vi först meddela åtskillige därtill hörande anmärkningar och upplysningar, allt som vi därtill blifve, genom erhållne pålitelige underrättelser efter hand i stånd satte". Men uppslaget genomfördes icke, och följden afbröts, sedan i n. 23, 30, 31, 35—37, 41—42, Hauho sockens vattendrag med ledning af kapell. J. Chr. Grahns anteckningar och Pudasjärvi samt Ijo socknars vattendrag enligt kyrkoh. J. Frosterus meddelanden blifvit beskrifna. I 1797 års årg. meddelades „Korta anmärkningar om Vesilaks socken" sammandragna af en beskrifning af kapell. M. Lundin. Utdrag ur prosteritabellerna infördes genom Porthans försorg så godt som i hvarje årgång, hvartill han fick bidrag från Borgå stift af domprosten M. J. Alopæus och dennes son Pehr Johan Alopæus. I årg. 1801 ingick „Anmärkningar om vattudragen i Idensalmi", författad af kyrkoherden därstädes, prosten dr Lagus.

Viktigare för kunskapen om Finland än att fullfölja den geografiska beskrifningen var numera att vinna ett fullständigt och med vetenskaplig noggrannhet utfördt kartverk öfver landet. Fråga därom hade redan 1787 väckts af C. Fr. Fredenheim, som stod på nära vänskaplig fot med Porthan och med varmt intresse följde hans fosterländskt vetenskapliga arbeten, särskildt äfven på det geografiska området. Fredenheim hade tänkt åtfölja Porthan på den resa han sommaren 1787 i geografiskt syfte företog till Savolaks och Karelen. I bref dat. Stockholm den 8 maj 1787 skref han: „Jag skulle gärna vara med af kusins parti att få se Savolaks och Karelen, och fägnar mig mycket att vi få en beskrifning om Finland af så god hand. Kunde jag sedan vid tryckningen eller på annat sätt lätta dess utgifvande skulle jag gärna göra det". Från reseplanen måste Fredenheim för hopade göro-

mål i Stockholm afstå, men under korrespondensen därom framlade den entusiastiske mannen projekt till såväl en generalkarta som specialkartor öfver Finland. Ur det här ofvan (sid. 125) citerade brefvet från honom till Porthan dat. den 8 juni 1787 framgår att anordnandet af finska kartor redan förut varit i fråga mellan dem. Fredenheim skrifver:

Förlåt mig, min egen kusin: Jag torde kanske förut frågat och fått svar därom, men kanske icke honorerat svaret: Säg mig uppriktigt, om jag ännu betalt den österbottniska kartan? Om det icke skedde strax, fruktar jag, att det blifvit glömdt. Med ett ord sagdt, låt mig veta, om något i den vägen oss emellan återstår, så att jag må få uppfylla mina skyldigheter. Lofvade du mig icke utbyte emot ett annat exemplar med flere orter? Hvad de andra kartorne vidkommer, bryr jag mig icke ännu om dem, utom en fullständig karta öfver Åbo län med hela dess skärgård, om du tror att därvarande landtmätare kunna prestera den så god, som landtmäterikontoret här. Sondera landtmätaren därom likasom för egen räkning och hvad den kunde kosta. Likaså angående en karta öfver Åbo stad med något af dess environs i synnerhet omkring slottet och biskopsåkrarne, sådana de förut voro, allt uti den lagoma skala, som landtmätaren viste ett exemplar af åt mig i Åbo: icke den stora Gadolinska.

Jag kan icke se, att någon kan neka trycka kartor: det har ju Richardsson, Vet. Acad:n, Hülphers med flere gjort: men då ville jag du skulle låta gravera dem i Paris. Säg mig hvad ställen du ville låta gravera, så skall jag vidare yttra mig.

Sedan Fredenheim därefter talat om den parentation öfver Fredenheims morfar, kanslirådet Hassel, som Porthan hållit och skulle publicera, fortsätter han:

Jag skall skicka min kusin 3 à 4 statuer för dess räkning och lägger därtill för min räkning en skandinavisk karta, med anhållan, att min kusin täckes låta någon skickelig hand därå markera, kanske med ett rödt sträck, hela gränsen rundt om Åbo stift, sådant det var i min sal. fars tid. Detta torde en kunnig man snart kunna göra, hvarefter jag ber att få kartan rullad tillbaka.

Skulle min kusin vilja låta upprita åt mig af någon nätt hand en generell karta öfver hela Finland, blott af ett vanligt kartearks storlek, endast med gränsorne af nuvarande

länen *punkterade*, gränsorne af de gamla provinserne i *sådane sträck* ——, gränsen mellan stiften med ett sträck, alla städerne och de förnämsta andra orter, såsom bruk etc., de förnämsta sjöar, strömmar och öar, och alla moderkyrkor i socknarne; så skulle jag låta gravera den i Paris, och då kunde den ensam göra tillfyllest uti min kusins geografie, och blifva af ett lagom format för densamma. Den kunde blifva rätt artig. Nu håller man i landtmäterikontoret på med finska kartan och lofvar den inom ett år.

Därefter blef projektet hvilande under ett decennium, hvarunder Porthan fortfarande var sysselsatt med att komplettera sin samling. Tillgångar att förverkliga planen saknades förmodligen, och Fredenheim, ehuru en förmögen man, ansåg sig icke ensam kunna bära kostnaden. Men han väntade på ett lämpligt tillfälle och lyckades slutligen i den liksom han för fosterländska företag varmt intresserade friherren S. G. Hermelin, den svenska kartografins grundläggare, finna en mæcenat, som hade vilja och förmåga att bringa tanken till utförande. I bref af den 28 juni 1796 underrättade Fredenheim i följande ord Porthan om den öfverläggning, som ägt rum mellan honom och Hermelin:

Du vet att bergsrådet, baron Hermelin har börjat ett karteverk öfver hela Sverige, som en rik och patriotisk man, och i en vidd, som allmänheten ej ännu föreställer sig. Han samlar, låter exprès göra kartor och resor, till och med köper engelska instrumenter, för att gifva den fullkomligaste suite af svenska kartor, i det ypperligaste granskade och exekverade. Han var charmerad uti hoppet att snart hos mig få se en generelle finsk karta gjord under dina ögon. Hvad han härtill har öfver det landet, är blott det härhos upptecknade, men hela landtmäterikontoiret är honom öppet, och blott detta lilla visar, att hans källor ej äro nödfallstillgångar. Låt mig nu få veta, hvaruti vår under händer varande karta är bättre än Wetterstedts generella, och låt oss tillika få en uppsats på alla dina subsidiekartor. Sedan vill han, om du tillåter, på sin depense låta hopsätta eller, som så mycket bättre vore, blott directe låta gravera en stor generelle karta i flere blad efter den jag nu får hit, hvilken han skulle låta till flere korrekturer gå under dina ögon, och sedan hedra med ditt namn. En depense på 100 eller 150 Rdl blott på utkastet

till densamma, vill han ej eller sky, och då må han betala den kopian nu göres, som blir mig onyttig, om man snart får en graverad. Låt oss nu få svar innan du reser, och nyttja ett sådant tillfälle; ty Wetterstedt kan man få länge och väl vänta på. Skaffa änteligen alla bruk och bergverk markerade. Annars blir bergsrådet ej vår vän [1]).

Att döma af dessa ord, i hvilka dock kanske någon optimism kan märkas, voro de förberedande arbetena redan långt skridna. Hermelin ägde en samling kartor öfver Finland, hvarå förteckning medföljde till Porthan. Porthan själf hade specialkartor och förberedde en generalkarta. Tillika fanns på landtmäterikontoret i Stockholm ett af öfverdirektören Erik af Wetterstedt, en grundlig kännare af Finland, utarbetadt projekt till generalkarta öfver Finland, om hvilket i öfrigt icke några närmare upplysningar torde föreligga. Ifrig och varm för saken ansåg Fredenheim, att företaget med lätthet skulle kunna utföras, då sådana förarbeten förelågo, och talade redan några dagar senare i bref af den 1 juli 1796 om projektet i en ton, som om Porthans bifall icke skulle behöft ifrågasättas:

Kanske Wetterstedts kartan är nyttjad vid den du är så god och skickar mig? Det vore så mycket bättre och då helt visst denne (d. v. s. den från Porthan väntade) bäst, hvilket jag tror i alla fall. Schultén har lofvat Hermelin att examinera och lämna honom rättelser i finska skärgårdskartan, som han har enligt den dig meddelade förteckning.

Porthan var emellertid icke så väl rustad för uppgiften, som Fredenheim förmodat, eller ansåg måhända att det vore mindre lämpligt, att kartverket skulle utarbetas i Åbo och tryckas i Stockholm, hvarför han föreslog att utförandet skulle öfverlämnas åt en ung, i Stockholm bosatt finsk magister vid namn Karl Peter Hällström, som af honom skulle erhålla upplysningar och hjälp. Vi igenkänna här Porthans nitälskan för de unga män, som varit hans elever och sedan gått ut i världen för att tillkämpa sig en ställning. Redan i bref till Calonius af den 16 sep-

[1]) Hermelin utgaf bl. a. en mängd kartor öfver grufvor och malmfält.

tember 1793 skref han om Hällström i följande rekommenderande ord:

Huru ofta kan Bror råka prof. Schultén? I honom äger Bror en pålitelig och nyttig vän. Eder bägge beder jag om en faveur. En stud. af österbottniska nation, benämnd Hällström, den äldre af bröderne (söner till en fattig privatadjunkt hos pastor i Ilmola), som har kond. hos ass. Barck, äger en deciderad naturlig fallenhet att rita, särdeles landkartor, prospectes etc., är för öfrigt en ganska beskedlig, stadig, snäll och flitig yngling. Prof. Schultén känner honom. Kunde herrarne utfinna något förslag att skaffa honom något slags etablissement i Stockholm, någon kondition till exempel! Den som honom antager, ångrar sig visst icke: han är af sin nuv. patron ganska mycket afhållen. Min afsikt är, att skaffa honom tillfälle att följa sin böjelse och evertuera sig i ritande. Det är synd, om ett sådant ämne skall tvingas att blifva bondkapellan. Hafven denna sak, vid tillfällen, i gunstigt minne!

Fredenheims bref af den 1 juli gaf nu Porthan tillfälle att ytterligare befrämja Hällströms väl, och han dröjde icke att hänvisa till denne såsom lämplig person att utföra kartprojektet. Å sin sida skyndade Hermelin att gifva honom en plats, där hans förmåga kunde göra sig gällande, såsom framgår af ett bref från Fredenheim till Porthan af den 17 september 1796:

Efter öfverläggning med mig, som Du väl kan förstå ej bortskämde saken, lärer baron Hermelin för tre postdagar sedan tillskrifvit dig om din beskedliga ritande Magister. Hans goda emploi fägnar mig rätt mycket, och Hermelin kan skaffa honom sysslor uti bergsstatens ingeniörsväg, som skall hafva goda traktamenter. Emellertid är han rätt väl hos Hermelin, och kan nu äfven besörja rättskrifningen vid gravuren af finska kartan. Jag har alldeles cederat den åt Hermelin, men med det uttryckliga förbehåll, att den graveras i vinter, och i lika stor bestick, så att du till och med kunde skicka den direkte till honom med magistern, om icke den konsideration vore, att han icke så väl kan taga betalningen af Hermelin, som skickat honom till och med hederliga respenningar. Skicka kartan till mig, som jag skall betala med 50 Rdr, det jag nu tycker den, efter så mycket besvär, vara fullt värd, och så blir det mig som Hermelin betalar.

I bref af den 31 mars 1797 talar Fredenheim ytterligare om Hällström med orden: „Hällström är en admi-

rable man och har gjort mig en vänskap, som jag skall söka aftjäna".

Vid denna tid hade Hällström redan börjat arbeta med de finska kartorna, åt hvilka han sedan under loppet af två år nästan uteslutande ägnade sig. I början af sommaren 1797 anlände han till Åbo för att anträda en resa genom Finland i kartografiskt syfte. Porthan gaf honom „råd och underrättelser" för färden [1]), hvilken bl. a. gick genom Österbotten. Följande vinter och vår samarbetade Porthan flitigt med Hällström. Om några af Porthans bref hafva vi kunskap genom hans korrespondens med Calonius. Så afgick den 23 februari 1798 en karta öfver Vasa län, som Hällström skickat till Porthan, jämte bref till den flitige kartografen i Stockholm, som då bodde hos bergsrådet Hermelin. Calonius skulle förmedla öfversändandet till adressaten. Den 8 mars bad Porthan Calonius vid tillfälle låta tillställa mag. Hällström en bilagd beskrifning öfver vattendragen i Hyrynsalmi, ty han förmodade att kartan öfver Uleåborgs län ännu var under arbete, hvarför han skyndade „att meddela honom dessa upplysningar om en både omätt och föga känd ort".

Likaså handla Hällströms bref till Porthan om kartor, som sändas och återsändas, om huru enskilda ställen skulle återgifvas på kartorna och om arbetets fortgång öfverhufvud.

Den 5 maj 1798 uttalar Hällström sin fägnad öfver det välbehag, hvarmed „Professorn ansett den nya kartan öfver Vasa län" och öfversänder en dylik öfver Uleåborgs län „för att äfven i afseende å denna erhålla de rättelser och tilläggningar Herr Professorn finner nödiga", Han klagar öfver gravören Acrel, hvars „slarfaktighet" föranleder dröjsmål och svårigheter. Rättelserna till kartan öfver Vasa län, som Porthan meddelat, skall han „med möjligaste noghet" betjäna sig af. Han gör tillika åtskilliga frågor och anmärkningar i anledning af rättelserna.

---

[1]) Porthan till Calonius $^{23}/_{5}$ 1797 och $^{12}/_{6}$ 1797.

Den 7 maj återsänder Hällström till Porthan en karta öfver Ikalis. „Den är väl“, säger han, „den bästa jag haft af denna art, men dock icke så pålitlig, att jag ej varit nödsakad att vid dess nyttjande till Åbo läns karta göra små ändringar“. En karta öfver Simo älf återsändes likaledes för att bevaras i Porthans samling. Om Porthan vill meddela honom några anmärkningar rörande kartan öfver Uleåborgs län skola de, oaktadt en afsedd sommarresa, riktigt komma honom tillhanda.

Den 5 augusti 1798 har han emottagit rättelserna till kartan öfver Uleåborgs län, hvilka visst icke kommit för sent, ty först mot slutet af året skulle den finska kartsamlingen bli färdig att utgifvas.

Den 28 december 1798 sänder han genom Porthan ett bref till ordinarie landtmätaren Tillberg. Han klagar öfver att det går oförmodadt långsamt med finska kartornas slutliga färdigblifvande. Trenne af dem äro nu först alldeles färdiga och den fjärde blir det i slutet af nästa månad. Bristen på skickliga gravörer är en hufvudorsak till dröjsmålet.

Hällströms och Porthans samt Hermelins gemensamma bemödanden ledde till önskadt resultat. 1798 och 1799 utgafs andra afdelningen af Hermelins geografiska kartor, som omfattar sex kartor öfver storfurstendömet Finland, såsom det på en del af dem hette, „sammandragna och författade“ af C. P. Hällström: en allmän karta öfver storfurstendömet, en öfver Uleåborgs höfdingedöme, en öfver Vasa höfdingedöme, en öfver Nylands och Tavastehus samt Kymmenegårds höfdingedömen, en öfver Åbo och Björneborgs höfdingedöme samt en öfver Savolaks och Kuopio höfdingedöme. Att dessa kartor för sin tid voro utmärkta, har alltid blifvit erkändt, och länge förblefvo de grundläggande för all finsk kartografi.

Hällström brefväxlade äfven senare med Porthan i synnerhet rörande medaljer för akademiens myntkabinett, som Porthan förskref från Stockholm. I ett bref af den 19 maj 1801 omtalar Hällström, att han nyligen hade fått anställning vid landtmäterikontoret med konstituto-

rial att förestå „premier ingenieurs“ syssla. Därigenom hade han blifvit satt i tillfälle att i all sin vidd utöfva det yrke, som han valt till sitt föremål, nämligen fädernes-landets geografi, och hans ständiga längtan att få en oinskränkt tillgång till de samlingar, genom hvilka densamma kunde befrämjas, hade nu blifvit tillfredsställd. Han tillägger:

Det är så mycket mera min ovillkorliga skyldighet att om detta underrätta Herr Professoren och Riddaren, som Herr Professoren och Riddaren uppmuntrade i sin början min fallenhet för denna vetenskap och sedan så ädelmodigt genom sitt gällande förord bidrog att försätta mig i en belägenhet, som nu synes helt och hållet grundlagt min framtid.

Porthan var till freds med den tack, som Hällström enskildt gaf honom, och unnade honom i öfrigt hela äran, utan att lämna allmänheten några underrättelser om sitt deltagande i företaget. Hvad man hittills haft sig bekant har därför inskränkt sig till Jakob Tengströms yttrande i minnestalet, att „han ökade det mycket omfattande material af geodetiska bestämningar, som var nödvändigt till att skickligt inrätta de hermelinska kartorna öfver Finland“ [1]).

Porthans flärdlösa anspråkslöshet framträder kanske ingenstädes mera i ögonen fallande än på det arbetsfält jag här berört. Därmed förband sig en ihärdighet, som icke afstod från ett med kärlek omfattadt sträfvande, ehuru hinder och svårigheter yppade sig. Han lät aldrig tråden falla, äfven då han för en längre eller kortare tid var hindrad att arbeta vidare på densamma.

Medan Porthans historiska skola lefde in på medlet af 19 seklet, var den skola han såsom geograf skapade icke lika varaktig. Hans medarbetare, oftast prästmän, gingo sällan utöfver sin sockens eller sin stads gränser

[1]) Yttrandet lyder på latin: *Profuit ergo — — in augendo delineationum geodeticarum amplissimo apparatu, ad Mappas Geographicas Fenniæ Hermelinianas scite instruendas necessario.*

och hade ingen sträfvan till allmänna resultat. Intresset var hos dem därför icke tillräckligt starkt att bestå på egen hand, och när mästaren var borta, fortsatte de öfver hufvud icke. C. P. Hällström förblef i Sverige. Endast en af Porthans elever ville upprätthålla den af honom grundlagda traditionen, nämligen Jakob Tengström, hvars vackra försök att samla medarbetare till utarbetandet af en geografi öfver Finland dock icke kunde genomföras [1].

I öfrigt förblef det geografiska arbetet så godt som hvilande intill 1870-talet och ständigt återgick man till Tunelds sjunde upplaga för att finna upplysningar.

Visserligen utkom 1808 i Stockholm fjärde delen af D. Djurbergs „Beskrifning om Svearike“, som på icke mindre än 556 sidor redogör för Finland. Men detta verk kunde på intet sätt träda i stället för Tunelds sjunde upplaga, ty det egentligen geografiska är där i korthet framställdt, medan de administrativa förhållandena äro i detalj angifna. Alla städer, pastorat och socknar i Finland äro i denna geografi speciellt behandlade i synnerhet i statistiskt afseende, hvarigenom arbetet i viss mån har prägeln af en statistisk kalender.

En anmärkning bör jag ännu tillägga. I Stockholm utgafs 1826 en bok med titeln: *Geographie öfver Storfurstendömet Finland, utarbetad efter framlidne kanzli-rådet och riddaren H. G. Porthans samlingar 1795.* Om denna publikations tillkomst upplyser en inledande „Underrättelse“ följande:

I anseende därtill att ett litet parti af tredje bandet af den år 1795 utgifna sjunde upplagan af *Tunelds geografie öfver Sverige* efter förra utgifvaren framledne bibl. Björkegrens död [2], funnits i hans lager, har man trott sig, genom ett särskildt titelblad för den delen af tredje bandet, som innehåller *Finlands Geografie,* kunna göra denna till ett *komplett verk,* hvarigenom samlare icke behöfva belasta sig med det öfriga.

---

[1]) Se den inledande lefnadsteckningen till förf:s arbete: *Jakob Tengströms vittra skrifter i urval* sid. CXXIX (Sv. Lit. s:ts i Finland Skrifter 41).

[2]) Jakob Björkegren dog 1825.

Denna Finlands geografi af Porthan skiljer sig således endast genom titelbladet från Tunelds sjunde upplaga. I huru många exemplar den utgafs och huru vidsträckt spridning den fick känner jag icke.

M. G. Schybergson.

Bland Estlands svenskar.

Då jag jultiden 1903 med stipendium från Svenska Litteratursällskapet begaf mig öfver till de svenska kolonierna i Estland, hade jag förberedt mig på att resan vid denna tid skulle bli vida besvärligare, än om den företagits under sommaren. Då slipper man ju så bekvämt ditöfver med de estniska skutor, hvilka ofta besöka finska hamnar och hvilka vanligen äro hemma från de svenska kolonierna eller dessas närhet. Sommartiden är det dessutom ljust och varmt både dagar och nätter, en betydelsefull omständighet särskildt med afseende å bostadsbehofvet. Att jag dock företog resan vintertid, berodde däraf, att befolkningen, i synnerhet männen, om sommaren äro ute på arbetsförtjänst och således ej stå att träffas, medan de hemmavarande åter då äro upptagna af trängande göromål. Dessutom hade jag mig bekant, att man därstädes firar sina bröllop vid jultiden, och genom att få öfvervara något sådant hoppades jag lämpligast kunna befrämja ändamålet med min resa, som gällde studiet af folkmusik och folkdans.

Den fyra dygns långa resan från Helsingfors till Wormsö, frånräknadt ett dygns uppehåll i Reval, var icke rik på upplefvelser, men kvarlämnade dock i minnet växlande intryck. Storm var det. En hvinande sydväst, lika plågsam ombord på den revalska mjölbåten Fortuna, med hvilken jag följde öfver till Reval, som uppe i de fyrhjuliga kärrorna under färden från Kegel till Hapsal. Den senare sträckan, icke mindre än 75 verst lång, var

minst angenäm, emedan vinden låg emot och blåste kall öfver de vida slätterna.

Något frusen anlände jag efter tio timmars skjuts natten emellan första och andra juldagen till Hapsal. Fortsatte följande dag vid middagstiden resan till Wormsö med postföraren, som händelsevis var öfver till staden, egentligen blott för att pröfva isen. Fjärden hade nyligen tillfrusit, men i följd af de senaste dagarnas starka köld vågade han försöket att befara den med häst. Sannerligen trodde jag mig också ha rest norrut i stället för mot söder, då jag njöt en den friskaste vinterstämning, där jag låg hopkrupen på Wormsöbons låga, breda spösläde, som löpte lätt öfver den blanka, brakande höstisen.

Komne närmare Wormsö-landet fäste vi vår uppmärksamhet vid flere tiotal män, hvilka på ett afstånd af några meter från hvarandra stodo i en lång rad utåt isen och syntes vara ifrigt sysselsatta. På min förfrågan, hvad de hade för sig, fick jag till svar, att de fiskade ål med ljuster. Denna upplysning föreföll mig något märkvärdig, ty om ålfiske med ljuster hade jag aldrig förut hört talas. Här var det emellertid verklighet och, såsom jag senare erfor, ett lönande fiske. Ålen ligger nämligen om vintern stilla i gyttjan likasom i dvala och är då mycket lätt att fånga på detta sätt. Genom ett hål i isen och med ljusterjärnet fäst vid ett ända till två à tre meter långt skaft hugger man blindt i bottnen, genomsöker den bottenyta, till hvilken man når från hålet, hugger därpå ett nytt hål vid sidan af det förra och förfar på samma sätt. Ofta kan man från ett enda ställe upptaga den ena ålen efter den andra, ty de hafva benägenhet att ligga flera tillsammans och lära ej heller vintertiden komma sig för att fly, om också boet blir rubbadt. Oerhörda mängder hafva på detta sätt under de tre sista åren upptagits. Afyttringen har också skett mycket besvärslöst, emedan fiskköpare från Hapsal alltid varit tillstädes och tillhandlat sig fisken, så snart den uppfångats ur vattnet. Så lönande har detta fiske varit, att man därmed tidtals kunnat tillförsäkra sig en daglön af ända till 10 rubel per man.

Men så hade också fiskare tillströmmat från alla håll, så att de ofta kunde räknas i hundratal på isen, och det var gifvet, att fisken på detta sätt helt och hållet måste förödas. Så har det också gått. Detta år syntes ålfisket blifva betydligt sämre än förut. Tvister och processer hade det dessutom haft till följd — man frågade nämligen ej så mycket efter ägaren till fiskevattnet. På en del ställen hade det lyckligtvis gått därhän, att detta slag af fiske blifvit totalt förbjudet.

Det hade mörknat, innan vi nådde fram till den närmaste byn på Wormsö. Därifrån var det ännu 3 à 4 kilometer till prästgården, dit jag med rekommendation från tvenne i Helsingfors bosatta personer begaf mig. Jag var på grund af mörkret ej i tillfälle att få någon yttre bild af de byar och gårdar vi foro förbi, ej heller hade jag tid att stanna och göra mig förtrogen i första bästa stuga, men de framskymtande låga, med halmtak täckta byggnaderna, hvilkas små matt upplysta fönster likt trötta ögon blickade ut i mörkret, läto mig ana, att jag var kommen till en trakt, där ödets hand låg tung öfver folket och där lyckan ej för ofta varit gäst.

Min språksamma skjutskarl förtäljde mig under färden ett och annat om lifvet därute, men det må villigt erkännas, att mina första intryck icke voro så odeladt angenäma.

På Wormsö prästgård mottogs jag på det mest förekommande sätt. Jag uppfordrades att betrakta mig som gårdens gäst under hela min vistelse på ön, och till mitt förfogande ställdes hästar och åkdon för besök i längre aflägsna byar. Ej nog därmed, pastor Väinö Melin jämte fru och svärföräldrar bistodo mig städse med värdefulla råd och anvisningar.

De första dagarna efter min ankomst använde jag i och för orientering på platsen.

Kyrkan och prästgården äro belägna alldeles nära hvarandra ungefär midt på ön, omgifna af en den allra vackraste barrskog, hvilken dock åt ett håll gifver rum för en fri utsikt öfver åkrar, ängar och långt borta en by

med dess många väderkvarnar. — Dylika tyckas nästan öfverallt karaktärisera svensk öbefolkning. — Ett träsk, hvilket för ej så länge sen utgjorde en vik af sjön, ligger nära, men skymmes af strandängens långväxta alskog. Nu var det vinter och kall hven vinden i aflöfvade träd, men om sommaren, då allt vaknat till lif och grönska, måste trakten vara den allra vackraste med sin milda temperatur, under hvilken till och med sydländska frukter i lyckligaste fall fås att mogna.

Öns betydande skogsmarker, hvilka till största delen höra under prästgården, böra, såsom ägande en särskild

Wormsö kyrka och prästgård.

betydelse, här nämnas. Bönderna äro i de flesta fall helt och hållet utan skog och nödgas därför, i synnerhet då det gäller byggnadsvirke, göra sina uppköp på prästgården. Detta har alltid verkat störande på förhållandet mellan församlingen och dess herde, hvilken således måste uppträda som affärsman och — vare det sagdt — har svårt att vara den nogräknade befolkningen fullkomligt i lag. På senare tid har frågan om skogen till och med indirekte varit af mycket stor betydelse, i det att en förespegling af hela den lutherska församlingens upplösning och delning af prästbolets alla ägor har haft till följd, att en stor del af befolkningen öfvergått till den ortodoxa läran.

En gång inne på tal om religionen, kan jag icke underlåta att beröra de säregna kyrkliga förhållanden, som äro rådande bland svenskarna både på Wormsö och Nuckö. Redan på 1860- och 1870-talen åstadkoms genom tvenne svenska missionärer en stor religiös väckelse, hvilken ej allenast nära nog tillintetgjorde allt hvad som fanns af folkpoesi utan äfven på sitt sätt hotade att helt och hållet aflägsna behofvet af kyrka och präst. Visserligen tyckes befolkningens lif tidigare i mångt mycket hafva varit klandervärdt, detta dock sannolikt främst förorsakadt af det slafveri, hvari det hölls. Äfven från kyrkans sida kunde det finnas fel, men stort bättre blef det ej heller efteråt. Där framträdde en religiös fanatism, som tog sig de befängdaste uttryck, ett andligt slafveri, under hvilket en stor del af befolkningen ännu är bunden.

Såsom bevis härför må endast nämnas, att jag på intet sätt kunde förmå en gammal spelman att på sitt instrument (tallharpa) spela annat än „sånger till Herrans ära“. En annan gubbe återigen svarade mig, då jag med en hälsning frågade huru han mådde: „den gång jag Jesus såg, går aldrig ur min håg“, och vände mig därpå ryggen. På Wormsö, där nästan alla religiösa sekter äro representerade, finnes också ett samfund, som kallar sig „det gamla förbundets folk“. Samfundets medlemmar anse det vara i öfverensstämmelse med sin religion att lefva i nära nog uppenbart tvegifte. Detta försvara de med att också David hade flere hustrur och att Kristus icke var någon äkta mans son. — Någon egen predikant hafva sekteristerna numera icke. Vid de s. k. „läsningarna“, hvilka regelbundet hållas ute i byarna, uppträda alltid bönder som talare. Vid en dylik „läsning“ i Kyrkslätt by på Wormsö uppträdde äfven en sångkör, ackompagnerad af en orkester bestående af violiner, gitarrer och zittror.

I förening med det tidigare nämnda faktum, att omkring 500 af inbyggarne i Wormsö öfvergått till den ortodoxa läran, torde det ofvansagda tillräckligt belysa de kyrkliga förhållandena på orten.

Boningshusen jämte öfriga byggnader äro bland svenskarne i Estland af synnerligt intresse. På Wormsö har dock byggnadssättet under de allra senaste tiderna undergått väsentliga förändringar. Tillkomsten af skorsten t. ex. förskrifver sig blott från några tiotal år tillbaka. Närstående bild, den s. k. „Backas“ stuga, är bland de få, som ännu finnas kvar i sitt ursprungliga skick. Den är invändigt afdelad i tre rum, af hvilka det främsta med den synliga dörröppningen är köket och det mellersta den egentliga stugan. I köket upptages ena hörnet af

«Backas stuga» på Wormsö.

spiseln, som genom väggen sträcker sig in i stugan och där i form af en stor mur upptager det motsvarande hörnet. Uppvärmningen af stugan sker således genom eldning i köket. Röken går ut genom dörren eller genom ett hål i ändan af taket. Den mörka skugga, som på bilden synes vid öfre sidan af dörröppningen, beror däraf, att röken vid fotograferingen som bäst bolmade ut från köket.

Bondgårdarna skilja sig till en del betydligt från ofvanbeskrifna stugor, som bebos af backstugusittare. De två följande bilderna gifva en ganska tydlig föreställning om det yttre af en bondgård på Wormsö. Invändigt

finna vi väsentligen samma anordning som tidigare nämnts. Bondgårdarna, hvilka vanligen äro något större, hafva blott utvecklat samma grundprinciper genom att tillökas med något rum o. s. v. Äfven en skorsten har murats för rökens aflägsnande. På den ena bilden se vi på afstånd husvärden samt i förgrunden några körredskap, på den andra bilden återigen synes värdinnan klädd i sin hvardagsdräkt, en dräkt som bäres af nästan hvarje Wormsö-kvinna.

Bondgård från Wormsö.

Jag såg knappt en enda gård på Wormsö, som ej skulle haft utanpå väggen kläder hängande till torkning. Detta kom sig kanhända däraf, att julen var nära och att allt skulle vara rent och snyggt till dess. Ett märkvärdigt intryck gjorde det på mig att se denna julbrådska nu, då jag visste helgen redan vara öfver. Här förestod den emellertid. Estlands svenskar följa nämligen, ehuru protestanter, den ryska tidräkningen eller gamla stilen, ett förhållande, som under hela resan verkade något förvirrande.

Det för den besökande icke minst intressanta är befolkningens klädedräkt. Visserligen användas national-

dräkter numera uteslutande af kvinnorna, men dessa hålla så mycket trognare fast vid fäderneärfda bruk. Den egentliga kostymen utan ytterplagg se vi hos kvinnan

Bondgård från Wormsö.

längst till höger på vår bild; det bör blott tilläggas att strumporna äro röda, samt öfverdragna med en hvit halfstrumpa, och att de af oberedt skinn förfärdigade „skoarna

Wormsöbor.

med krusiga kanter“ — som det heter i en visa funnen på flere ställen i våra svenska kustsocknar — fasthållas medelst tvenne hvita band utgående från skons bakre del och virade kring benet. Hos de öfriga kvinnorna på bilden

Bondfamilj från Wormsö.

En söndag utanför Wormsö kyrka.

se vi flere olika slags ytterplagg, af hvilka det vanligaste dock saknas, nämligen den päls, som vi redan funnit hos bondvärdinnan på en föregående bild.

Folket är i allmänhet icke långväxt, i synnerhet ej kvinnorna, hvilka däremot redan som unga äro mycket korpulenta. Såväl män som kvinnor förete icke sällan en vacker ansiktstyp. Bilderna å föregående sida framställa, den ena en bondfamilj och den andra en söndag utanför Wormsö kyrka. I förgrunden från vänster till höger synas pastorskan Melin från Wormsö pastorskan Maas och pastor Maas från Nuckö.

Efter att hafva uppehållit mig fyra veckor på Wormsö, under hvilken tid jag gjorde längre och kortare utflykter i och för samlingar och uppteckningar, sade jag mitt gästfria värdfolk farväl och fortsatte resan till Nuckö, besluten att därifrån öfver Wichterpaal och Rogöarna anträda återfärden hemåt. På Nuckö, där jag likaledes på prästgården åtnjöt den utomordentligaste gästvänlighet, gjorde jag bekantskap med ett folk, i det allra närmaste likt det jag tidigare lärt känna på Wormsö. Grundkaraktären hade nog att uppvisa många betydande skiljaktligheter, hvilka häntyda på olika hemort, men under århundraden har en nära beröring utplånat desamma, och gemensamma umbäranden hafva danat karaktärsdrag, hvilka småningom blifvit de förhärskande.

Beträffande byggnadssättet voro bondgårdarna ungefär af samma beskaffenhet som på Wormsö, men några mindre boningshus hade här en alldeles egen karaktär. Nedanstående bild framställer ett dylikt boningshus. Det mest i ögonen fallande är här skorstenen, som är uppmurad helt och hållet skild från stugan, förenad med denna genom ett groft muradt rör. Idén med denna anordning är något svårförklarlig; emellertid funnos stugor med dylika skorstenar också på Rogöarna.

Befolkningen på Nuckö har i likhet med Wormsöboarna varit arrendebönder under stora herregods. Wormsö

ägdes ända till för någon tid sedan som bekant af en baron Stackelberg, som ej tyckes ha varit alltför mild mot sina underlydande. Efter hans död försåldes ön till ryska kronan, som nu upplåtit jorden åt bönderna mot ett lågt arrende. På Nuckö, där likaledes all jord ägdes af tyska baroner, hafva flere af bönderna köpt sig fria, men en del, hufvudsakligast i kapellet Roslep, trälar ännu i fattigdom och elände under en sträng herre.

Förhållandena hade i synnerhet under hösten före min ditkomst tillspetsat sig på ett märkligt sätt. Då nämligen bönderna som vanligt skulle uppgöra sina kon-

Stuga från Nuckö.

trakt för året, befanns det att baronen betydligt hade höjt arrendet eller som de säga „räntan“, i följd hvaraf de vägrade att skrifva under. Detta var anledning till en oenighet, som tog sig radikala uttryck. Det hos esterna brukliga sättet att hämnas tillgreps, och inom kort stod den ena efter den andra af godsets fullpackade hölador i lågor. Baronen nödgades slutligen anställa många man för att vakta sina lador. Något bevis för att det skulle varit mordbrand förelåg visserligen ej, men allt tydde dock därpå. Detta var första gången sådant inträffat bland Estlands svenskar och betraktades därför af utomstående med högsta ogillande. För jämförelses skull må anföras, att det så småningom höjda arrendet under en

mansålder stigit med omkring 100 procent, hvartill kom att böndernas ägovidd, i synnerhet skogen, betydligt förminskats. — Vid min afresa från Nuckö hade dessa misshälligheter ännu ej upphört, ehuru vissa medgifvanden utlofvats till böndernas förmån.

I Wichterpaal dröjde jag blott en kort tid. Där är hvarje spår af den svenska stammen snart utplånadt, och med djup smärta måste man konstatera, att ett språk verkligen kan dö ut. I de fordom svenska byarna funnos nämligen numera ytterst få som talade sitt modersmål — liknande lär förhållandet vara på Dagö som också ägt

Parti från Stora Rogö.

en svensk koloni — och dessa talade det med en underbar skygghet, såsom om det klingade för dem främmande. Kanske har sorgen att mista det varit så tung, kanske är det svidande sår, hvilka åter upprifvas, då de höra klangen af det språk, som en gång utan tvifvel varit deras käraste skatt.

Ett något ljusare intryck lämnade mitt besök på Rogöarna. Dessa öars befolkning har aldrig varit lifegen, aldrig lydt under något som helst herravälde, utan i alla tider stått fullkomligt oberoende. Endast i kyrkligt afseende voro de en tid förenade med den s. k. korskyrkan på fasta landet, men då de svenska gudstjänsterna där inskränktes, uppsade rogöboarna all gemenskap med denna

kyrka. Något motstånd hjälpte därvidlag ej. De kyrkliga myndigheterna nödgades gifva efter, och nu står på Stora Rogö ett litet kapell för de frihetsälskande öboarnas räkning. Kapellet besökes nu och då af en luthersk präst från Reval, med hvars församling dessa öar numera äro förenade. Bilden från Stora Rogö är beträffande såväl byggnadssättet som den synliga stengärdesgården mycket karaktäristisk. Det gjorde mig ondt, att jag på grund af den långt framskridna tiden redan efter par dagar nödgades säga de raska öboarna farväl. — Utan att ha fått öfvervara något bröllop reste jag med järnväg från Baltischport till Reval, samt vidare med ångbåt till Helsingfors, där jag inträffade i början af februari 1904 efter omkring 6 veckors bortavaro.

II.

Resultatet af resan föreligger i en samling, omfattande 140 melodier, några och hundra små lyriska visor, mest fyrradingar, samt ett par längre sånger och några berättelser. Härtill komma flere intressanta rön rörande hittills mindre kända folkinstrument.

Jag har tidigare nämnt, att språket flerstädes är i utdöende. Då poesins viktigaste uttrycksmedel helt och hållet kan duka under för främmande inflytelser, måste ju poesin själf af dessa i ännu högre grad påverkas. Inflytelserna blifva så mycket mäktigare bland Estlands svenskar, som dessa icke äro samlade på ett ställe utan spridda i flere små kolonier, i flesta fall omgifna af ester, hvilka helst behölle sitt land för sig själfva. Lägges ännu därtill att befolkningen här, sedan dess land i medlet af det trettonde århundradet föll i adelns händer, haft att kämpa med en träldom, hvilken icke minst i andligt afseende kvarlämnat ödesdigra följder af omätlig vidd, så blir dessa orters fattigdom på folkpoesi lätt förklarlig.

Allt har dock icke gått förloradt. Något har detta folk likväl bibehållit såväl af sina fäderneärfda seder som af sin poesi, och om den senare än icke är af så högt

värde, så har den dock en kulturhistorisk betydelse, som ej bör underskattas.

Den poesi här möter oss inskränker sig nästan uteslutande till ett slag af danspoesier, d. v. s. melodier i förening med korta lyriska strofer, hvilka användts till beledsagande af dansen. De lyriska stroferna uppträda i allmänhet i form af fyrradingar och visa sig därigenom tillhöra en äldre art af folkdiktning.

Flere forskare äro eniga därom, att danspoesin hör till folkkaraktärens mest primitiva uttryck. Utan tvifvel röjer också denna här bland Estlands svenskar en utvecklingsståndpunkt, hvilken öfriga skandinaver för länge sedan lämnat bakom sig. Det låter sig till och med antagas, att den här åsyftade diktningen för oss tillbaka ända till tiden för de estländska kusttrakternas befolkande, hvilket sannolikt skedde före år 1200. Grunderna för ett dylikt antagande vill jag här nedan framställa.

Den egentliga folksången, företrädd af balladen, romansen, sällskapsvisan och den historiskt-politiska visan, är nära nog fullkomligt obekant för de flesta af Estlands svenskar. De få längre visor, som där påträffas, härstamma från de allra senaste tiderna. Likaledes saknas där hvarje spår af ringdanser, nämligen sådana danser, som i Sverige och hos oss gå under detta namn. Vidare hafva de i Sverige brukliga folkinstrumenten, med undantag af säckpipan, ej nått ditöfver. Detta allt skulle tyda på, att kommunikationerna med moderlandet voro så godt som helt och hållet afbrutna under de första århundradena efter svenskarnes utflyttning. Betänker man tillika att de flesta arter af folkdiktning åtminstone formellt öfverförts till allmogen från de stora herregodsen, hvilka under medeltiden voro härdar för liflig kulturell verksamhet, så blir det ofvansagda förklarligt, emedan å ena sidan balladdiktningen väl ej kan anses sträcka sig längre tillbaka än till 1200-talet, d. v. s. då Estlands svenskar redan voro utflyttade, och å andra sidan i följd däraf att det hufvudsakligast varit tysk adel, med hvilken dessa svenskar kommit i beröring.

Den nämnda lyriska diktningen gifver emellertid anledning till flere jämförelser. Svend Grundtvig omnämner i „Gamla danska minder“ en danslek, som förekom i Jylland i synnerhet om julen vid början af förra århundradet. Dansen kallades Fru Inge och började med följande strof, som sjöngs under det man dansade rundt:

«Nu spender jeg min spore,
saa sadlar jeg min hest,
saa rider jeg til thinge
og er fru Inges gjest.
Fru Inge, fru Inge! Der ær en mand til thinge
som bejler till jer dotter Fru Inge».

Från Nuckö finnes uppteckuad följande strof, N:o 61 i samlingen:

«Ia vixar min stivlar
ia salar min hest,
ia riur te pia(n)
om natten (ɔ: nåte) få ferst.»

Ehuru de två sista raderna här saknas, så är likheten starkt i ögonenfallande, och att de hafva ett gemensamt ursprung torde ligga utom allt tvifvel. Jag hörde ej om att denna strof skulle varit någon del af en lång lek, hvilket ingalunda hindrar att så varit förhållandet, ehuru blott dessa få rader blifvit kvar.

Ett par andra strofer från Nuckö återfinnas nästan ord för ord i norra svenska Österbotten såsom n:o 28 i ifrågavarande samling „ait vait ia“ o. s. v. samt vaggvisan „gossen stod på kvarnbacken“. Andra åter, såsom n:o 88, „kära hjärtans musikant“, har jag ofta som barn hört sjungas i min hemort på Åland.

Dessa jämförelser tyckas alla gifva vid handen snarare enahanda förutsättningar, än en senare skedd flyttning. Ty såsom vi hafva sett, måste kommunikationerna i synnerhet i antydt afseende under medeltidens sista århundraden varit ytterst ringa. Och skulle ifrågavarande strofer på senare tider öfverförts, så borde ju äfven andra

folkpoetiska alster i större mått återfinnas bland svenskarne i Estland. Rimligast blir utan tvifvel det redan nämnda antagandet, att en stor del af dessa rim härstamma från den tid, då ännu ej någon utvandring ägt rum vare sig till Finland eller Estland.

Nu bör visserligen tas i betraktande, att ett väsentligt antal strofer till sitt innehåll berör lokala förhållanden och således ej kan vara något från Sverige medfördt arf. Härvid är dock af speciell betydelse den omständigheten, att detta innehåll oftast är erotiskt eller satiriskt; icke sällan ett groft skämt eller en smädelse. Liknande innehåll, särskildt af det senare slaget, finna vi nämligen starkast framträda i den äldsta enstrofiga folklyriken. Hulda Garborg, som helt nyligen studerat dansen på Färöarna, där den anses vara af mycket gammalt ursprung, berättar i sin bok „Songdansin i Nordlandi“ sid. 15 om ett slag af denna dans: „Ein vanleg Maate aa refse ein Mann paa, naar han hadde fari rangt fram, var at tvo handfaste Karar tok han imillom seg i Dansen, og tvinga han til aa danse med, etter Spottevisur som var dikta um han og no vart songne. Eller dei som dansa dikta Nidstev um han og lét desse Stevi hagle nedyvi Syndaren, til dei tykte han kunde ha fengi nok. Stakkaren hadde ikkje anna aa gjera enn aa bite ifraa seg so godt han kunde; og dermed var daa saki avgjord. At Færingane enno hev denne ovundsverde Braadiktningsgaava høyrde eg sjølv paa, daa eg var der burte (Sumaren 1902)“.

Det är icke otroligt, att flera af de i Estland upptecknade stroferna tillkommit på något liknande sätt, åtminstone kunna vi tänka oss samma tanke liggande till grund för äfven nyare dikter af samma slag.

I korthet kan det ofvan sagda sammanfattas sålunda:

All nyare folkpoesi uppträder bland Estlands svenskar endast fragmentariskt och är af ringa betydelse.

En lyrisk diktning kunna vi där spåra, som dock för länge sedan stannat i sin utveckling och stelnat i formerna. Denna diktning, hvilken har att uppvisa lik-

heter med såväl dansk som finsk-svensk folklyrik samt tillika röjer frändskap med äldre nordisk folkdiktning, härstammar sannolikt från tiden före de estländska svenskarnas utflyttning från sina fäders hem.

Dessa slutsatser stödja ytterligare den af Richard Steffen i „Enstrofig nordisk folklyrik“ sid. 148 fast ut-

Fiolspelare från Nuckö.

talade förmodan, „att samtidigt med eller till och med före balladdiktningen har på skandinaviskt område funnits en renare lyrisk diktning, som på ett skematiskt sätt kortast kan betecknas som enstrofig“.

Förrän jag går till ett omnämnande af de upptecknade melodierna, vill jag något dröja vid de instrument, hvilka här hafva användts. Fiolen var för någon tid sedan nästan öfverallt hufvudinstrumentet. Numera har äfven

här dragharmonikan tillvällat sig makten. Af ålder har dock fiolen användts endast å Nuckö, Runö och Odinsholm, medan befolkningen på Rogöarna, Dagö och i Wichterpaal troget älskat sin säckpipa. Wormsöboarna åter betrakta med stolthet „tallharpan“ såsom sitt nationalinstrument.

Säckpipspelare från Wichterpal. (Estlänning).

Säckpipan, hvilken i Sverige under den senare medeltiden var ett ganska vanligt folkinstrument — den finnes afbildad såsom ackompanjemangs-instrument till dans i Herkeberga och Husby-Sjutolfts kyrkor, samt aftecknad i en handskrift af Magnus Erikssons landslag från midten af 1400-talet —, tyckes länge ha varit bruklig på ofvannämnda orter. Kärleken till detta instrument framträder bäst genom Russwurms skildring i „Eibofolke“, huru vid de stora godsen på Dagö under heta sommardagar med

ansträngande arbete alltid en spelare var anställd för att med tonerna från sin pipa glädja arbetarne ute på fälten. — När och huru säckpipan öfverförts till de svenska kolonierna, låter sig knappt ens gissningsvis angifvas. Att den skulle kunna på något sätt bidraga till utredande af frågan, hvarifrån och vid hvilken tid dessa kolonier

Tallharpospelare från Wormsö.

befolkats, är dock ej fullkomligt omöjligt. Det bör tillläggas att säckpipan numera också användes af ester, ofta till och med med stor skicklighet men dess västerländska ursprung är dock oomtvistligt.

Fullkomligt motsatt är förhållandet med „tallharpan“, eller som den också rätt och slätt kallas „harpan“. Den är ett märkligt instrument, hvilket torde bringa i dagen ej allenast en på utvecklingsmöjligheter rik grupp af hittills obekanta stråkinstrument, utan i synnerhet en finger-

teknik, som väl knappt kommit till användning på något förut bekant instrument, vare sig af en eller annan beskaffenhet. Vid spelningen på tallharpa trycker man nämligen på den fritt sväfvande strängen med fingrarnas yttre sida, således med naglarna. Instrumentet, hvilket å förestående bild ganska tydligt framträder, består af en från ett enda trästycke förfärdigad låda, försedd med ett lock. Instrumentet afsmalnar något åt ena ändan och har i den andra ett fyrkantigt hål, på hvars yttre sida strängarna äro fästa vid skrufvar. Något som skulle motsvara violinens gripbräde saknas helt och hållet, men genom den hårda nagelns tryckning får dock instrumentets egendomliga ton en viss skärpa. Såsom synes af bilden, hålles tallharpan vid spelningen liggande på knäna. Den enkelt konstruerade stråken föres med anledning däraf på ett särskildt sätt. Strängarna, här till antalet fyra, äro i likhet med violinens stämda i kvinter.

Detta instrument har enligt undersökningar, dem jag på annat ställe särskildt ämnar behandla, visat sig vara till sitt ursprung finsk-ugriskt. Från Estland finnes nämligen i „Etnografiska museet“ i Helsingfors en samling musikinstrument, byggda på samma principer som tallharpan, blott till sin form mindre utvecklade än denna. Det finnes visserligen inga säkra notiser om dessa instrument, men det faktum, att de i Estland påträffats i så stor mängd, samt äfven förekomma på flere orter i Finland synes mig, jämte den omständigheten, att de äro obekanta i Sverige, till fullo bevisa riktigheten af ofvan uttalade åsikt. Denna åsikt rubbas ej heller därigenom, att instrumentet vunnit en så afhållen plats bland Estlands svenskar, särskildt som jag erfor att skickliga tallharpospelare ännu lefva bland esterna såväl på Dagö som inne i de estniska kustsocknarna.
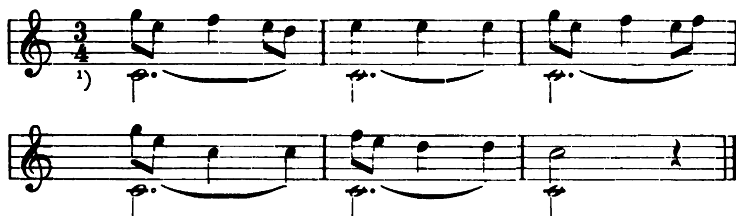
Vid en jämförelse mellan de svenska koloniernas och Sveriges eller det svenska Finlands melodier, frapperas man af de få beröringspunkter, som därvid komma i dagen. Några till buds stående omfattande melodisamlingar finnas ju hvarken i Sverige eller Finland, men att

döma af hvad i den vägen är att tillgå, äro de ifrågavarande melodierna af en alldeles egen art. I sin förutnämnda vidtgående afhandling öfver „Enstrofig Nordisk folklyrik“ uttalar Steffen det antagandet, att från Estland någonstädes nämnda dansstrofer sjungits till någon dansliknande polska. Hvad själfva dansen vidkommer kan detta antagande vara riktigt, men under den tid jag vistades i dessa trakter hörde jag ej en enda melodi, som skulle ha företett likhet med något slag af polskmelodier.

Till sin form äro melodierna här mycket enkla. Större delen sönderfaller i två grupper, nämligen melodier som bestå utaf en sats, som upprepas utan eller med obetydliga förändringar, och melodier bestående af två satser med olikartadt innehåll. De flesta melodier från Wormsö hänföra sig till den förra gruppen, under det att den senare hufvudsakligast representerades på Nuckö. I samlingen finnas äfven flere melodier af annan form, af hvilka i synnerhet ett par bröllopsdanser från Rogöarna äro af intresse. En af dessa består af tre fraser, hvilka spelas i oregelbunden följd eller så, att såväl andra som tredje frasen kan utgöra slutet.

„Kockmora“.

Bröllopsdans från Rogöarna föredragen på säckpipa.
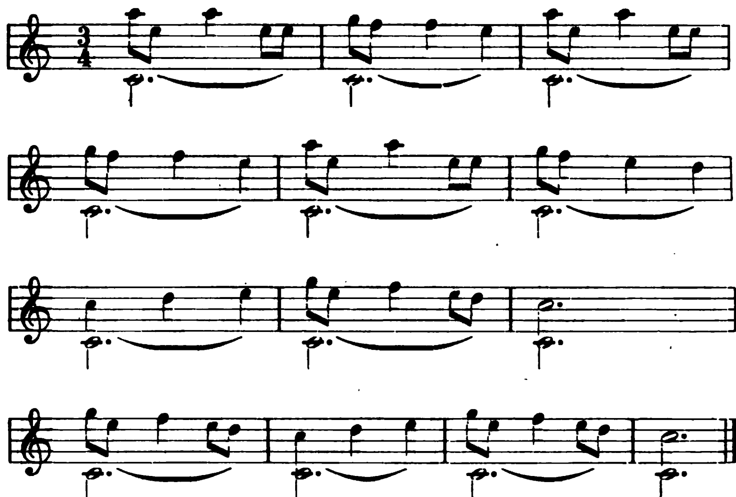

En annan rätt egendomlig melodi följer här nedan. Att observera är särskildt upprepningen af de fyra sista takterna, ehuru melodins senare del egentligen består af fem takter.

¹) Orgelpunkten är betecknad en oktav högre än den klingar.
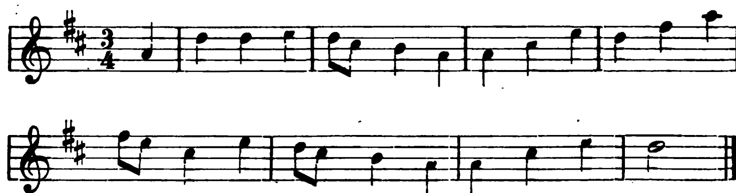
„Kistliftarin“.

Bröllopsdans från Rogöarna föredragen på säckpipa.
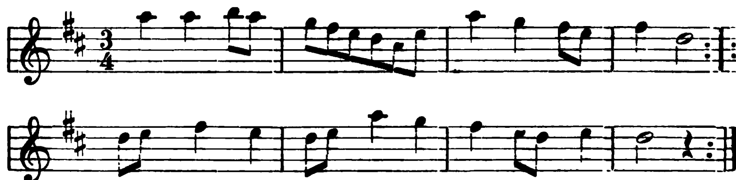

Af de förutnämnda formerna anföras här tvenne melodier såsom prof

Från Wormsö, föredragen på «tallharpa»

Från Nuckö, föredragen på fiol.

Tonomfånget öfverskrider sällan en oktav. Taktarten är nästan alltid densamma, näml. $^3/_4$ och rytmen i allmänhet af ringa omväxling, en monotoni således, från vår synpunkt sedt föga ägnad att väcka eldande lif i dansen.

En icke obetydlig olikhet röjes gifvetvis mellan melodier spelade på olika instrument, beroende af instrumentets beskaffenhet. Melodierna på tallharpa och fiol äro därför mera likartade, medan de på säckpipa spelade i vissa fall betydligt skilja sig från de öfriga. Liknande släktdrag finnas dock hos alla, släktdrag som snarare visa österut än mot väster. Jag skulle vilja uttala den förmodan, att de flesta af dessa melodier till sitt ursprung äro estniska. Man kan mycket väl tänka sig, att de estniska melodierna, hvilka ju alltid legat nära till hands, ända från början verkade på de inflyttande svenskarne med nyhetens behag och, lätt tillgängliga som de voro, snart rotade sig i folkmedvetandet. Med språket var det naturligtvis annat. Men därför passade man tillsammans den egna folkdiktningen med de främmande melodierna, och det så mycket hellre som de egna melodierna kanhända då voro mycket få. Det är härmed icke sagdt, att esterna vid svenskarnas invandring ägde någon utpräglad folkmusik, men om de i Estland under senare århundraden utvecklade melodierna ombändertagits af svenskarne på öarna och kusten, så blir ju resultatet detsamma. Det är sålunda högst antagligt, att den svensk-estländska danspoesin utgör en sammansmältning af öster- och väster ländska kulturfaktorer.

Sistsagda antagande måste ju få gälla endast som sådant. Ett närmare studium af de estländska dansmelodierna likasom en noggrann undersökning af dylika melodiers förekomst i Skandinavien skall utan tvifvel bringa klarhet öfver detta ännu något problematiska förhållande.

Otto Andersson.

Några hittills obekanta Runebergsporträtt.

Med anledning af min uppsats, i Svenska Litteratursällskapets Festskrift 1904, om porträtt af Johan Ludvig Runeberg, har jag fått mottaga några meddelanden om afbildningar af skalden, hvilka ej förut varit bekanta. Det har synts föreligga skäl att nu redan offentliggöra dessa tillägg. De skola väl ej blifva de sista: såväl konstnärerna som reproduktionstekniken skola ännu skänka oss många framstående porträtt; men man hoppas, att de skola gifva en påstöt åt dem, som ytterligare kunna lämna upplysningar i synnerhet om äldre porträtt.

J. Wenigers tafla 1853. Midjebild, fas till höger i helknäppt slät prästrock utan kragar, med lindad hvit halsduk. Runeberg har ett friskt och nästan ungdomligt utseende, och den mot åskådaren riktade blicken bakom glasögonen är vänlig, pannan är hög och hjässan nästan kal, håret framkammadt på sidorna. Pastellmålning, 25 × 20 cm, signerad (två gånger) *J. Weniger 1853.* Tillhör bröderna E. J. och G. Liewendal i Helsingfors.

Weniger var en af de många „konstnomaderna“ i landet; några närmare upplysningar om honom har jag ej lyckats få. Porträttet är i tekniskt hänseende väl måladt, men likheten ansågs ej stor, och det torde ej heller vara utfördt efter originalet, utan efter andra samtida afbildningar. Afsikten att utgifva det i litografi blef ej förverkligad.

E. J. Löfgrens tafla 1861. Af de många anekdoterna om denna tafla förtjänar följande att anföras. Löfgren

J. Wenigers tafla 1853.

L. M. Runebergs medaljonger 1886 och 1896.

Jubileumsmedaljen 1904.

frågade: Skall prisen med? Runeberg svarade: Ja visst skall prisen med! (Se vänstra handen).

Fotografiporträtten 1861. Midsommardagen 1861 kan icke med säkerhet uppges såsom datum för A. Ottelins fotografier. Antagligen äro de, enligt hvad Ida Strömborg meddelat, tagna någon vecka tidigare — i alla händelser inom förra hälften af juni.

Det tredje af dessa porträtt (knästycket), urbilden bl. a. till den i Festskriften ingående titelplanschen, är ej, såsom J. E. Strömborg i sin Vägledning i Runebergs hem uppger, tagen af A. Ottelin.[1]) Det togs våren 1862 i Helsingfors af döfstumskolläraren D. F. Hirn, som då innehade en fotografisk atelier därstädes. Också på detta porträtt sitter Runeberg med en pris snus mellan fingrarna.

M. Runebergs medaljong 1886. Det porträtt, som tillhör lagmanskan A. Brunou, är en gipsafgjutning af en kamébrosch, med hvit bild på röd botten. Kaméen, som skars 1886, äges nu af lektorskan Hanna Runeberg i Helsingfors.

Hos lektorskan Runeberg finnes ett annat arbete af hennes man, en medaljong visande skalden i bröstbild, profil till vänster, i prästrock. Medaljongen är rund, diameter 10,5 cm, med upphöjd kant. Den skars år 1896.

Ytterligare förvaras hos samma ägare en blyertsteckning af M. Runeberg af skalden vid c. 60 års ålder, bröstbild, fas till vänster, på ovalt klippt papper 13 × 11 cm. Teckningen är dock ej gjord efter originalet.

Alb. Tallroths medaljong. Bröstbild, profil till vänster, i blus med nedvikt krage. Rund gipsmedaljong med upphöjd kant, 52 cm diameter. Signerad *Alb. Tallroth. Wasa.* Tillhör hr D. F. Hirn, Helsingfors.

A. J. Tavaststjernas byst 1898. Bröstbild i prästdräkt på rund fot. Signerad *A. J. Tavaststjerna 1898.* Höjd 43 cm. Gipsafgjutning för Finska Industrimagasinet.

A. Edelfelts tafla. Taflan i Åbo konstmuseum är signerad *A. Edelfelt 1893.*

---

[1]) Möjligen har Ottelin reproducerat den Hirnska fotografin.

V. Runebergs byst 1904. Gipsmodellen till den byst, som var afsedd att 1904 uppställas i stadsparken i Jakobstad, men ännu förvaras å rådhuset därstädes, förärades af skulptören till universitetet till dess fest i solennitetssalen den 5 februari 1904, och förvaras nu i universitetsbiblioteket. Den är c. 1,5 m. hög och signerad å baksidan: *V. R.b.g. Helsingfors. Okt. 1903.*

Jubileumsmedaljen 1904. En insändare i Helsingfors-Posten 22 febr. 1904 föranledde en polemik, som fortsattes 24 febr. Hr J. Ahrenberg anser allegorin å medaljens frånsida åsyfta, att Runebergs sånggudinna räcker lyran åt Finland; jag vidhåller med stöd af omskriften samt skulptörens förklaring, att Finland räcker lyran åt Runebergs sångmö. Polemiken fastställde ytterligare, att hr Ahrenberg varit med om att göra upp planen till medaljen, men naturligtvis ej modellerat någon del af densamma.

Reproduktioner af Fredrik Runebergs fotografier. Af intresse är att läsa, hvad Verner von Heidenstam skrifver i Svenska Dagbladet 5 febr. 1904: Åtminstone vi svenskar känna oss mest förtrogna med porträtten från hans senare år, där det skäggiga och homeriska hufvudet drag för drag samlar en bild af den vördnadsbjudande åldring, som i högtidlig aftonstillhet betraktar oss ur den underbara dikten „Den gamle“. Jag vet knappt, om vi ens önska, att glasögonen med de simpla silfverbågarna skulle vara borta, eller om han ännu klarare lefver i vår föreställning som han låg under de sista nätterna och med fingrarna på urtaflan följde timmarnas gång.

En uppsats af *J. Ahrenberg,* Några Runebergsporträtt, ingick i Finsk Tidskrifts festnummer den 5 februari 1904 och innehöll bl. a. upplysningar om porträttörerna.

Antalet reproduktioner af äldre porträtt, hvilka utkommo till hundraårsdagen, var mycket stort, och endast ett fåtal kunde naturligtvis upptagas i min förteckning. Af de öfriga förtjäna några att här nämnas. Af Mazérs tafla ingår en förträfflig heliogravyr i studentalbumet Joukahainen 1904. Af Knutsons jaktbilder (n:ris 2 och 5)

finnas reproduktioner i Urheilulehti 1904 I. D. F. Hirns fotografi, hvilken utgafs i förstoring till naturlig storlek af D. Nyblin, finnes återgifven i Valvoja 1904 I. E. J. Löfgrens tafla, i autotypi likt föregående, ingår i Finsk Tidskrift 1904 II. Jubileumsmedaljen är reproducerad i fototypi bl. a. i Hufvudstadsbladets festskrift „På Runebergsdagen 1904“ samt i Idun 1904 n:o 5 (autotypi). En rik samling afbildningar af Runeberg ingår i Ord och Bild 1904 II.

I föreliggande del af „Förhandlingar och uppsatser“ ingå afbildningar af Wenigers porträtt, M. Runebergs medaljonger samt jubileumsmedaljen.

En till hundraårsdagen stucken koppargravyr, 18 × 12,2 cm visar *Runebergs apoteos,* en ung kvinna med lager omkransande en å en hög piedestal stående byst af skalden. Gravyren är osignerad, men med blyerts åtecknad: *E. Åberg inv. & sc. 1904.* Gravören är svensk. Enligt uppgift finnas blott två afdrag, det ena i Antellska porträttsamlingen i Helsingfors.

Till den 5 februari 1905 utgafs af antikvariatet Minerva i Helsingfors en färglitografi i folio efter en akvarell af A. Edelfelt. Originalakvarellen, i likhet med taflan i Åbo målad som knästycke efter J. C. Lihrs fotografi 1862, samt signerad *A. Edelfelt 1904,* tillhör direktör Yrjö Weilin i Helsingfors; dimensionerna äro 22,5 cm höjd, 17,5 cm bredd.

K. K. Meinander.

Förteckning öfver Runebergs privata bibliotek.

En noggrann och efter olika vetenskaper ordnad förteckning öfver det rika privata bibliotek, som Runeberg i lifstiden samlat och som förvaras i „Runebergs hem“ i Borgå stad, har ansetts vara af vikt för kännedomen af skaldens andliga sträfvanden och hans förhållande till samtidens litterära frågor. Upprättandet af en dylik katalog har af Svenska litteratursällskapet anförtrotts åt undertecknad.

Då fru Runeberg efter sin mans död flyttade till Helsingfors, kvarlämnades skaldens privatbibliotek i Borgå, inpackadt i lårar. Böckerna hade insatts i den ordning de haft hvar på sin hylla i olika skåp, hvarjämte de noga förtecknats. Då hemmet sedan efter fru Runebergs död och efter dess inlösen för finska statens räkning återställdes i sitt förra skick, ordnades biblioteket af numera framlidne professorn J. E. Strömborg så, att hvarje bok erhöll samma plats, som den haft under Runebergs lifstid. Därjämte antecknades i hvarje bok dess plats i biblioteket med angifvande af skåp, hylla och nummerföljd på hyllan. Enligt denna uppställning upprättades tillika en handskrifven förteckning öfver den till omkring 1,000 volymer uppgående boksamlingen.

Då emellertid den nu föreliggande förteckningen ansetts böra ordnas efter olika vetenskaper, har det för öfversiktlighetens skull synts nödigt att sammanföra de skilda arbetena under följande hufvudtitlar:

I. Teologi, filosofi och pedagogik.

II. Klassisk filologi, språkvetenskap och folkdiktning.

III. Vitterhet, estetik samt konst- och litteraturhistoria.

IV. Historia, minnes- och högtidstal, statistik, samhällslära och geografi.

V. Matematik och naturvetenskap.

VI. Tidskrifter, kalendrar och handlingar.

VII. Öfrig litteratur.

Inom dessa hufvudtitlar hafva de skilda arbetena ordnats alfabetiskt efter författarnes namn; de böcker, där författarenamnet icke är utsatt eller kändt, hafva ordnats efter titelns första substantiv.

Till författarens namn och bokens titel (i korthet) har i denna förteckning ansetts behöfva tilläggas endast arbetets tryckningsort och tryckningsår, för att det i allmänhet skulle klart framgå, hvilket arbete och hvilken upplaga i biblioteket förefinnes.

De handskrifna anteckningar och dedikationer, som finnas i flere af böckerna, äro ofta af stort intresse, särskildt för kännedomen af den aktning och beundran, som ägnades Runeberg redan af hans samtid. Likväl har det synts lämpligast att afsöndra dem till en skild öfversikt, som snart skall å annat ställe meddelas *). Några omständigheter hafva dock kunnat vid hvarje boktitel antydas, och har detta skett sålunda, att före titeln med tecknet × angifvits, att boken är försedd med Runebergs egenhändiga namnteckning, med tecknet ⊥ angifvits, att i boken finnes tillägnan af författaren, samt med tecknet ⊤, att där ingår en liknande tillägnan af utgifvaren eller förläggaren.

För forskare är biblioteket tillgängligt efter det särskildt tillstånd därtill utverkats af bestyrelsen för Runebergs hem, hvarvid anmälan göres hos bestyrelsens sekreterare, fröken Ida Strömborg, bosatt i samma hus.

Borgå i november 1903.

Ossian Grotenfelt.

I. Teologi, filosofi och pedagogik.

Andaktsböner, Judarnes, öfvers. från Hebreiskan af Joelsson. I. Sthlm, 1804.

×*Atterbom, P. D. A.*, Studier öfver filosofins historia och system. Upsala, 1835.

Bergstrand, P. W., Evangelierna och epistlarna med förklaringar. Örebro, 1863.

Berättelse angående arbetshemmet för blinda i Stockholm, 1868–1872.

Biblia, det är: All den heliga Skrift. 4:o. Stockholm 1821. (Med förteckning öfver Runebergs barn och deras födelseår, af honom själf införd på sista bladet).

Bibelsällskapets, Svenska, årsberättelse 1835 jämte tal af E. G. Geijer. Sthlm, 1836.

— Svenska, årsberättelse 1838 jämte tal af P. D. A. Atterbom. Sthlm, 1838.

Bonsdorff, J., Conspectus Scientiae pastoralis. Åbo, 1811.

Borg, A. G., Inledande betraktelser till Augsburgiska bekännelsen. Uleåborg, 1856.

*) Denna har sedermera, under titel «Runeberg hyllad af samtida författare», ingått i det häfte af Finsk Tidskrift, som utgafs till firande af skaldens etthundraårsjubileum den 5 febr. 1904.

⊥*Borg, O. E.,* Om institutet för döfstumma och blinda i Stockholm, 1862.

⊥ —, —, Invigningshögtidligheterna vid Manilla, 1864.

Boström, C. J., och hans filosofi, Örebro, 1859.

Bäckman, J. W., Den nya psalmboken, framstäld i försök till psalmhistoria. Med porträtter. H. 1—3. Sthlm, 1845—51.

Crusell, C. J., Om själen. Upsala, 1843.

Darstellung, Allgemeine, des Menschen. Dorpat, 1842.

Dupanloup, Bref om uppfostran i hemmet. Hels. 1853.

Ebrard, J. H. A., Tron på den heliga skrift och naturforskningens resultater. Öfvers. med anmärkningar och tillägg af P. W. Bergstrand. Örebro, 1862.

Evangelier och epistlar, De årliga. Åbo, 1831.

— De årliga. Hels. 1833.

— De årliga. Hels. 1850.

⊥*Fryxell, Olof,* Skrifter VIII. Lag och Evangelium. Sthlm, 1838.

Förslag till kyrkolag för Finland. Hels. 1845.

Gesangbuch zum Gottesdienstlichen Gebrauch für Evangelische Gemeinden. Berlin, 1833.

Granfelt, A. F., Försök till utredning af auktoritet och auktoritetstro. Hels. 1846.

—, —, Försök att framställa Christendomens grundbegrepp. Hels. 1852.

Göschel, K. F., Hegel och hans tid med afseende å Göthe. Öfvers. af Lenström. Sthlm, 1836.

⊥*Hallsten, A. G. J.,* Fyrklassiga realskolan i Vasa 1876. Nikolaistad, 1876.

⊥*Hammerich, M.,* Hundrede Psalmer. Kjøbenhavn, 1857.

Hegel, F. W. G., Werke, Vollständige Ausgabe. Berlin, 1832—1840. 18 Bd i 21 voll.

Helenius, C., Uusi suomalainen virsikirja. Åbo, 1837.

Hornborg, A. J., Om stridigheterna i vår tid angående rättfärdiggörelsen af tron. Hels., 1871.

⊥*Järta, Hans,* Om svenska kyrkans förhållande till staten. Sthlm, 1841.

Knapp, A., Evangelischer liederschatz. Bd I—II. Stuttgart und Tübingen, 1837.

—, —, Evangelisches gesangbuch. Leipzig, 1855.

Knös, A. E., Om äktheten och trovärdigheten af de fyra kanoniska Evangelierna. H. 1—2.

⊥ —, —, Olaus, Martini och hans teologiska strid med Carl IX. Upsala, 1856.

×Kyrkolag och ordning af 1686. Sthlm, 1821.

⊥*Laurell, A. A.,* Afhandlingar i uppfostringsläran, 1. Hels. 1831.

×*Lehnberg, M.,* Predikningar. Del I—III. Sthlm, 1810—1813.

Leinberg, K. G., Helsingfors Lyceum, Hels. 1866.

⊥*Lénström, C. J.,* Apologetiska betraktelser. Upsala, 1873.

Lille, B. O., Inbjudningsskrift till teologie doktorspromotionen d. 28 maj 1857.

Lovén, N., och *Hansson, J. P.,* Valda Högmässo-Predikningar. Bd I—III. Christianstad, 1831—34.

×Nordberg, Opuscula academica. Del I—III. Londini Gothorum. 1817—19.

Plenning, J., Rudimenta logicae. Arosiae. 1801.

Pressensé, Edmond de, Renans Jesu lefverne. Örebro, 1863.

Proföfversättning af thet Nya Testamentet. Sthlm, 1780.

— af then Heliga Skrift, Propheten Esaia. Sthlm, 1782.

Program till invigning af Döfstumskolan i Borgå 1863.

— till årsexamen vid Lyceum i Borgå 1875.

— till årsexamen vid Gymnasium i Borgå 1850—52.

— till årsexamen vid Gymnasium i Borgå 1853—1856.

— till årsexamen vid Gymnasium i Borgå 1856—59.

— till årsexamen vid Gymnasium i Borgå 1862—65.

— till årsexamen vid Gymnasium i Borgå 1868—72.

⊤Psalmboken, Den svenska, öfversedd. Strengnäs, 1809.

Psalmboken, Den svenska, af 1659. Hels. 1833.

— Den svenska, af 1819, öfversedd af J. H. Thomander, P. Wieselgren m. fl. Malmö, 1849.

Psalm- och evangeliiboken, Den svenska, af 1819. Sthlm, 1869.

R. H., Väärän opin kauhistus. Hels. 1844.

Regnér, G., Första begreppen af de nödigaste vetenskaper. Sthlm, 1830.

Reisebeschreibung eines Krons Predigers. Reval, 1844.

┬*Roschier, Jakob*, Psalmikirja. Turusa, 1836.

Runeberg, J. L., Förslag till svensk psalmbok. Hels., 1857.

—, —, Förslag till svensk psalmbok etc. Örebro, 1858.

—, —, Konung Davids psalmer efter gamla psalmboken. (Särtryck ur «Förslag till psalmbok» etc.). Örebro, 1858.

Sammlung geistlicher Lieder der Evangelisch-Lutherischen Kirche. Reval, 1855.

┴*Schauman, F. L.*, Handbok i Finlands kyrkorätt. Del I. Hels., 1853.

×*Schelling, F. W. J.*, Philosophische Schriften, I. Landshut, 1809.

Sederholm, Karl, Studien, Eine Reihe philosophischer Abhandlungen. Moskau. 1830.

—, —, Ueber die Möglichkeit der Religionsphilosophie. Moscau, 1829.

Småbarnskolor, Om. Sthlm, 1837.

Snellman, J. W., Läran om staten. Sthlm, 1842.

Stenbäck, L., Förslag till psalmbok. Hels. 1866.

Testamentet, Nya, öfversatt af D. Thomander. Örebro, 1860.

— Nya, utgifvet af Britt. och utl. bibelsällskapet. Sthlm, 1839.

— Nya, på engelska. London, 1854.

Testamentum, Novum, ed. C. Stockius. Del 1—2. Ienae, 1731.

Topelius, Z., 1868 års förslag till svensk psalmbok. Anmärkningar och rättelser. Borgå 1876.

Traité de l'education des femmes. Del I—IV. Paris, 1779—1780.

Upplysningar, Några små dels, dels anmärkningar vid den nu brukliga psalmboken (1819) af en vän till sanning och rätt. Sthlm, 1840.

Wallerius, Psychologia empirica. Sthlm, 1755.

— Systema metaphysicum. Tom I—II. Sthlm, 1750.

Wallqvist, O., Handbok öfver Ecclesiastiqua Befordringsmål. Sthlm 1811.

×*Wingård*, Öfversigt af Christna kyrkans senare händelser och nuvarande tillstånd. Upsala, 1843.

Winther, Chr., I Naadensaaret, ett bref. Kjöbenhavn, 1874.

Witschel, Morgen- med Abendopfer in Gesängen. Frankfurth und Leipzig, 1818.

Zollikofer, G. J., Sammlung noch ungedruckter Predigten. Leipzig, 1793.

Åström, Joh., Predikningar. Del I. Sthlm, 1829.

Ödman, S., Försök till kyrkosånger. Upsala, 1798.

II. Klassisk filologi, språkvetenskap och folkdiktning.

Akademiens, Om svenska, ordboksarbete. Sthlm, 1853.

Almqvist, C. J. L., Svensk språklära. Sthlm, 1835.

┴—, —, Grekisk språklära. Sthlm 1837.

—, —, Svensk rättskrifningslära. Norrköping, 1853,

Anakreons sånger från grekiskan af J. Tranér. Örebro, 1868.

×— sånger, öfvers. af A. G. Sjöström. Åbo, 1826.

Aristophanis, Comoediae. Bd I—III. Ed. Ster.

Aristotelis, proetica et rhetorica. Ster.

⊥*Asbjörnsen, P. Chr.*, Norske Huldre-Eventyr og Folkesager. Christiania, 1859.

Bäckström, P. O., De grekiska folken. H. 1—4. Örebro, 1874.

—, —, Tidsbilder, historisk läsebok. Forntiden I. H. 1—3. Örebro, 1869—1871.

×*Caesaris*, Commentarii de bello gallico et civili etc. Paris I—II. Norimbergae 1812.

Castrén, M. A., Wörterverzeichnisse aus den Samojedischen Sprachen. S:t Petersburg, 1845.

—, —, Grammatik der Samojedischen Sprachen. S:t Petersburg, 1854.

—, —, Versuch einer Jenissei-Ostjakischen und Kottischen Sprachlehre. S:t Petersburg, 1858.

—, —, Versuch einer Ostjakischen Sprachlehre. S:t Petersburg, 1858.

—, —, Versuch einer Burjätischen Sprachlehre. S:t Petersburg, 1857.

—, —, Grundzüge einer Tungusischen Sprachlehre. S:t Petersburg, 1856.

—, —, Versuch einer Kaibalischen und Karagassischen Sprachlehre. S:t Petersburg, 1857.

—, —, Elementa Grammatices Syrjaenae. Hels. 1844.

—, —, Nordiska Resor och Forskningar. Bd 1—VI. Hels. 1852—70.

Cicero, de legibus. Ed. Ster.

— XII orationes. Lipsiae, 1748.

— De oratore L. I—III. Aboae, 1803.

Cornelius, Nepos. Ed. Ster.

Coulanges, Fustel de, Staten i forntiden. Örebro, 1872.

×*Dahl, C.*, Chrestomatia Graeca. Örebro, 1814.

×*D'Arnay*, Romerska folkets hemseder. Upsala, 1806.

Deklinationstabeller, grekiska. Örebro, 1855.

Ernesti, J. A., Initia rhetorica. Holmiae, 1830.

Euripides' Medea, öfvers. af V. E. Öhman. Örebro, 1860.

— Tragoediae. Bd I—III. Ed. Ster. (Ofullst.).

⊥*Europaeus, D.*, Der Urstamm der indo-europäischen Sprachfamilie.

—, —, Pieni runonseppä. Hels. 1847.

×Folksånger, Serviska, öfversatta af J. L. Runeberg. Hels. 1830.

Fornsånger, Svenska, samlade af A. I. Arvidsson. I. (Ofullst.).

Freidenfelt, C. F., Skirners färd, från isländskan öfversatt. Upsala, 1845.

Gesnerus, Io. Matth. Novum locupletissimum manuale lexicon latino-germanicum et germanico-latinum. P. I—II. Halae Magd, 1775.

Granberg, P. A., Engelskt-svenskt handlexikon. Sthlm, 1807.

Hackzell, M., Grekiska läseöfningar. Hels., 1848.

⊥*Hammerich, M.*, Om de fremmede ord i vort Modersmaal. Kjöbenhavn 1850.

Hedricus, B., Grecum lexicon manuale. Leipzig, 1796.

Herder, J. G. v., Stimmen der Völker in Liedern. Upsala, 1815.

⊥*Herodotos'* Historia med inledning och anmärkningar af J. F. Johansson. B. 1—3. Örebro, 1850—52.

— Ed. Ster. (Ofullst.).

(Hertzberg, R.), Från Saimens och Päijänes stränder. Hels., 1870.

—, —, Kalevala berättad för ungdom. Hels. 1871.

Hofberg, Herman, Allmogeord i Nerikes bygdemål. Örebro, 1861.

Homén, J. F., Lärobok i allmän grammatik. Hels. 1839.

Homeri, Poetarum omnium seculorum longe principis, Ilias, hoc est de rebus ad Troiam gestis descriptio iam recens Latino carmine reddita Heliorobano Hesso interprete. Basileae, in officina Roberti Winter. Mense Septembri anno 1540.

— Odysseia, öfvers. af A. G. Sjöström. H:fors 1835—37. Del I. Hels., 1835.

— Ilias. Bd I—II. Ed. Ster.

— Odysseia. Ed. Ster. (Ofullst.).

— Iliad, öfvers. af Joh. Fredr. Johansson. Del 1—2. Örebro, 1846.

— Odysseia, öfvers. af Joh. Fredr. Johansson. Sthlm, 1870.

Horatii, Q. Flacci, opera omnia, notis ill. a F. G. Döring. Norcopiae, 1832.

× — Satyrer och Skaldebref, öfvers. af G. G. Adlerbeth. Sthlm, 1814.

Horrman, E., Leitfaden zur Geschichte der griechischen Literatur. Magdeburg, 1849.

H—n, Aslögs saga. Borgå, 1847.

Jakobs, F., Grekisk läsebok för nybegynnare, bearbetad af J. F. Johansson. Örebro, 1851.

Jonchère, de la, Franskt-svenskt handlexikon. Sthlm, 1809.

Judén, J., Försök till utredande af finska språkets grammatik. Wiborg, 1818.

×*Justini* historiarum Philippicarum ex historiis Trogi Pompeji. (Edition, utan utgifningsår, tillegnad Gabr. Oxenstjerna).

— Historiae Philippicae. Örebro, 1812.

Kalevala, I—II. Hels., 1835.

×— 1849. Hels.

— öfvers. af M. A. Castrén. Hels. 1841.

Kantele, koonnut ja pränttäyttänyt E. Lönnrot. H. I—III. Hels., 1829—30.

⊥Kanteletar, Suomen kansan vanhoja lauluja ja virsiä. I—II. Hels., 1840.

⊥*Kraemer, Robert v.*, Om språkfrågan. Sthlm, 1858.

Lemminkäinen, en sångcykel ur Kalevala, öfvers. af C. G. Borg. Hels., 1852.

Livii, T., Historiarum libri. Bd I—VI. Stereot.

⊥*Mechelin, G. J.*, Utkast till allmän språklära. Hels., 1837.

Meidinger, J. V., Praktische italienische Grammatik, zusammengaschrieben von Carl Tengström. (Manuskr.).

Möller, J. G. P., Tysk och svensk ordbok. Upsala, 1801.

—, —, Teutsch-Schwedisches und Schwedisch-Teutsches wörterbuch. Greifswald. Del I—III. 1782—90.

×*Nitsch, P. F. A.*, Neues Mythologisches Wörterbuch. Bd I—II. Leipzig und Sorau, 1821.

—, —, Beschreibung des Zustandes der Griechen. Del I—IV. Erfurt, 1806.

×—, —, Kurzer Entwurf der griechischen Alterthümer. Altenburg, 1791.

Nordfors, E., Nytt svenskt-franskt handlexikon. Del I—II. Sthlm, 1805.

Ovidius, Bd I—III. Ed. Ster. (Ofullst.).

×— Metamorphoser, öfvers. af G. Adlerbeth. Sthlm, 1820.

Ovidius, Metamorphoser, öfvers. af G. J. Adlerbeth. Örebro, 1862.

Palmblad, V. F., Grekisk fornkunskap. H. 1—3. Upsala, 1843—1844.

×*Passow, F.*, Handwörterbuch der griechischen Sprache. Del I—II. Leipzig, 1819—25.

⊥*Paul, Hermann*, Finnische Dichtungen, ins Deutsche übertragen. Hels. 1866.

Petersén, N. M., Svenska språkets historia, utgifven af J. W. Lippman. Upsala 1837.

Platonis Dialogi, ill. J. F. Fischer. Del I—II. Lipsiae, 1770—74. (Med namnteckningar af H. G. Porthan, A. J. Lagus, J. J. Peuron och S. J. G. Smalén).

Pomai, François, Le grand Dictionnaire royal. François-Latin-Allemand; Latin-Allemand-François; Allemand-François-Latin. Frankfurt am Main, 1709.

Powell, George, och *Eirike Magnusson*, Icelandic legends. Ser. II. London, 1866.

×*Rambach, J. T. F.*, Lateinische Grammatik. Giessen, 1786.

Replik i polemiken rörande Öhmans latinska språklära. Hels. 1845.

Rost, V. C. F., Deutsch-Griechisches Wörterbuch. Göttingen, 1818.

⊥*Runeberg, J. L.*, Tragoediae a Runebergio scriptae, quae Kungarne på Salamis inscribitur, versus I—CCCXXXVIII graecis versibus expressos prop. Sthlm, 1871.

—, —, se Folksånger.

Russwurm, C., Ueber die Sprache der Insel-Schweden. Reval, 1855.

Rydqvist, J. E., Svenska språkets lagar. 5 bd i 7 voll. Sthlm 1852—1871.

Sallustius, Ed. Ster.

×*Scheller, J. J. G.*, Lateinische Sprachlehre. Leipzig, 1803.

Schmidt, M. J. A., Griechisch-Deutsches Handwörterbuch. Leipzig, 1827.

×*Schneider, K. G.*, Grammatik der lateinischen Sprache. I—II. Berlin 1819—21.

×*Senecae, L. Annaei*, Tragoediarum. Voll. I—III. Lipsiae, 1819.

×—, —, Die Trojanerinnen, übers. von Franz Horn. Penig, 1803.

Sondén, P. A., Latinsk läsebok för begynnare. Sthlm, 1819.

Sophocles, Ed. Ster.

×— Sorgespel, öfvers. af V. F. Palmblad. Örebro, 1841.

Strahlmann, J., Finnische Sprachlehre. S:t Petersburg, 1816.

Stridsberg, G., Fransysk Grammaire. Sthlm 1810.

Sturleson, Snorre, Konungaboken, öfvers. och förklarad af H. O. H. Hildebrand. Del 1–3. Örebro, 1869–71.

×*Svanborg, A.*, öfningar i arabiskan. Upsala, 1802.

Taschenwörterbuch der französischen und deutschen Sprache. Leipzig.

⊥*Tengström, R.*, Finsk Anthologie. Hels. 1845.

×*Terentii*, Comoediae sex, accurante Corn. Screvelio. Lugd. Batavorum, 1662.

⊥— Lustspel, I. Bröderna, öfvers. af Sigge Sparre. Christianstad, 1871.

Terentii, Comoediae. Ed. Ster.

Theocritus, Ed. Ster.

Tibulli, Albii, Carmina, cura G. Heyne. Lipsiae, 1777.

Topelius, Z., (d. ä.). Suomen kansan vanhoja runoja 2, 4 osa. Hels. 1823, 1829.

—, —, Suomen kansan vanhoja runoja, 5 osa. Hels. 1831.

Viereck, C. Fr., Tyskt och svenskt Handlexikon. Sthlm, 1828.

Virgilius, Tryckt 1547.

Volkslieder, Serbische, übertr. v. P. von Goetze. S:t Petersburg, 1827.

Wurm, J. F., De ponderum, nummorum, mensurarum rationibus apud Graecos et Romanos. Stutgardiae, 1821.

Xenophontis, Cyropaedia. Ed. Ster.

Öhman, J. E., Latinsk grammatik. Hels. 1844.

III. Vitterhet, estetik samt konst- och litteraturhistoria.

⊥*A., Anna*, Styfmorsblommorna. Sthlm, 1857.

×*Adlerbeth, G. J.*, Poetiska arbeten. I—IV. Sthlm, 1802–03.

⊥*Ahnfelt, Arvid*, C. J. L. Almqvist. Sthlm, 1876.

Alice, Genremålning af förf. till Anders och Spiritus. Norrköping, 1843.

Alfieri, Vittorio, Trauerspiele, Deutsch von Lüdemann und Anderen. Del 1–8 i 2 bd. Zwickau, 1824—26.

(Alfthan, J.), Italine, Lyriska skaldeförsök af J. —. Viborg, 1850.

×*Almqvist, C. J. L.*, Törnrosens bok. Del II och III, IV och VIII. (Del II och III i ett band). Sthlm, 1832—1838.

×—, —, Drottningens juvelsmycke. Sthlm, 1834.

×—, —, Amorina eller historien om de fyra. Jönköping, 1839.

—, —, Törnrosens bok. Imp. oct. uppl. Del I—III. Sthlm, 1838—50.

⊥*Andersén, Carl*, (Christian Adam), Ingolfs och Hjorleifs saga. Kjøbenhavn, 1860.

⊥—, —, Strid och fred. Kjøbenhavn, 1858.

×Ansgarius, Episkt försök. I afd. Upsala, 1835.

Atterbom, P. D. A., Litterära karakteristiker. Bd 1—2. Örebro, 1870.

—, —, Ästetiska afhandlingar. Bd 1–2. Örebro, 1866.

—, —, Poesins historia. Del I—IV i 2 band. Örebro, 1861–62.

—, —, Svenska siare och skalder. Del I—VI jämte inledning och supplement i 7 band. Örebro, 1862–64.

×—, —, Lycksalighetens Ö. Del I–II. Upsala, 1824—27.

—, —, Lyriska dikter. Del I—III. Örebro, 1863.

—, —, Minnen från Tyskland och Italien. Del I—II. Örebro, 1859.

—, —, Fågel blå, Sagospel. Örebro, 1858.

×*Atterbom, P. D. A.*, Samlade dikter. I. Upsala 1837.

Axén, A., Minne af kronprinsens och kronprinsessans förmälning. Sthlm, 1850.

Axet, Diktsamling med bidrag af Runeberg, Cygnæus, Stenbäck och Topelius. Hels. 1867.

Beecher-Stowe, Onkel Toms stuga. Hels.. 1851. (Ofullst.).

×*Bellman, C. M.*, Skaldestycken. Sthlm, 1814.

× —, —, Fredmans Epistlar. Med företal af Kellgren dat. 1790.

× —, —, Fredmans Handskrifter. Sthlm. 1813.

× —, —, Musiken till Fredmans epistlar. Sthlm.

⊥*Berg, N.*, Pesni. Moskva, 1854.

Bergsöe, W., Den gamla porslinsfabriken. Del 1. Sthlm.

⊥*Berndtson, F.*, Den gamles minnen. Borgå, 1843. 2 exx.

—, —, Qvinnans skapelse. Lyrisk fantasi. Hels. 1842.

—, —, Ur lifvets strid. Hels., 1851.

⊥*Beskow, B. v.*, Vitterhetsförsök, I. Sthlm, 1862.

—, —, Sveriges anor. Sthlm, 1827. (Med marginalanteckningar af Runeberg).

⊥*Bjursten, H.*, Gefion, En diktsamling. Sthlm, 1858.

⊥*(Björksten, Emelie)*, Mosaiker af e***, Hels., 1874.

⊥ —, —, Drottningarna af e***. Sthlm, 1867.

⊥ —, —, Sandperlor af e***. Hels., 1864.

⊥ —, —, Några minnen af e***. Hels., 1871.

—, —, Ännu en gång af e***. Hels., 1877.

Braun, W. v., Den namnlöse, Poetisk kalender. Knut, Poetisk kalender. I ett band. Sthlm, 1849. 1847.

Brayer S:t Leon, Louise, Rosa ou la mediante. Del I—VII. Paris, 1798.

Bremer, F., Samlade skrifter. Del I—VI i 5 band. Örebro, 1868—71.

—, —, Grannarne. Christianstad, 1837.

—, —, Les Voisins, trad. par M:lle R. du Puget. Paris.

⊥*Brinkman, C. G.*, Witterhetsförsök. Aftryck för vänner och bekanta. Sthlm, 1842.

Brodén, J. I., Öfversikt af diktarterna. Örebro, 1864.

Bulver, E. L., Pbul Clifford. Sthml, 1835.

—, —, Den förskjutne. Sthlm, 1835.

—, —, Devereux. Sthlm, 1836.

—, —, Rienzi, den siste Folktribunen. Sthlm, 1836.

⊥*Burns, Robert*, Sånger och ballader, öfvers. Hels., 1854.

Byron, Lord, Hebreiska melodier, öfvers. af Th. Lindh. Hels. 1862.

—, —, Manfred, öfvers. af Thomander. Upsala, 1826.

—, —, The Poetical Works. London, 1868.

Böttiger, C. W., Mötet på Odins hög och Gustaf Adolf vid Lützen. Tvenne skaldestycken. Sthlm, 1835.

—, —, Samlade skrifter. Del I—V. Sthlm, 1856—74.

⊥ —, —, Foglarne, Vårsånger. Upsala 1852.

⊥*Carl XV*, Poetiska stunder. Sthlm, 1862.

—, —, Fosterbröderne, Saga. Sthlm, 1848.

—, —, En vikingasaga. Sthlm, 1855.

—, —, Dikter («Hafsfrun» och «Tre nätter»). Sthlm, 1858.

—, —, La fée des eaux. Sthlm, 1859.

—, —, Heidi, Gylfes dotter. Sthlm, 1859.

⊥*Carlén, J. G.*, Romanser ur svenska folklifvet jämte några andra dikter. Sthlm, 1846.

—, —, Stycken på vers. Sthlm, 1838.

Cederborg, Min första resa till Stockholm. Sthlm 1813. (I samma band som *Knigge*, Resa till Brunswig och *Voltaire*, Babyloniska prinsessan).

×*Cervantes, M. de*, Don Quixote, übers. von Ludvig Tieck. Del I—IV. Berlin, 1810—16.

Choraei, M., Samlade Skaldestycken. Örebro, 1826.

⊥*Collan, K.*, Öfversigt af Serbiens historiska folksånger. Hels. 1860.

Collins, Wilkie, Den hvitklädda qvinnan. Del I—II. Sthlm, 1861.

Cormon et Grangé, Rum att hyra. Komedi. Sthlm, 1863.

×*Creutz och Gyllenborg,* Vitterhetsarbeten. Sthlm, 1812.

Cygnaeus, Fredr., Om Johan Ludvig Runeberg. Hels. 1873.

—, —, Teckningar ur Frans Michael Franzéns lefnad. Hels. 1872.

—, —, Jääkynttilät. Ströskrift. H. 1. Hels. 1837.

⊥ —, —, Om Fänrik Ståls Sägner. Hels. 1861. 2 exx.

—, —, Jääkynttilät, Höstispiggarne. Ur dagens frågor. I ett band. Hels. 1837—60.

—, —, Skaldestycken. Del III. Claes Flemings tider.

⊥*Dahlgren, C. F.,* Samlade skrifter. Sthlm, 1834.

Derschavins skrifter, utgifna af J. Grot. Bd I–II. S:t Petersburg, 1864—65.

Dickens, Ch., Oliver Twist. Sthlm, 1844.

—, —, Barnaby Rudge. Sthlm, 1845.

Dietrichson, L., Inledning till studiet af Sveriges litteratur. Kjöbenhavn, 1862.

⊥ —, —, Inledning till studiet af Danmarks litteratur. Upsala 1860.

—, —, Från min vandringstid. Sthlm, 1873.

Digte, Svenske, af Bellman, Tegnér och Runeberg (ingår i Hammerichs redogörelse för Borgerdydskolen i Christianshavn 1854).

Dikter, Nya nordiska, och skildringar af finska, danska, norska och svenska författare. Sthlm, 1859.

Doppel-Ehen, Die, oder die Jahren 1830 bis 1836. Dorpat, 1842.

Dunckel, Dorothea, Dramatiska och lyriska försök. Bd II, h. 1. Götheborg, 1832.

Eberstein, C. C., Mina höstblommor. Samlade dikter. Bd I. Lund, 1853.

Edelsköld, K. J., Minnesblad. Åbo, 1873.

Elliot, George, Felix Holt, Radikalen. Del 1—3. Sthlm, 1867.

Erotik och Idyll af norske, danske och svenske författare med porträtter. Christiania, 1869.

Euphrosyne, Samlade dikter. Del II. Örebro, 1832.

Eurelius-Dahlstjerna, Försök till svenska skaldekonstens upphjälpande. Afd. 1–2. Sthlm, 1737.

F—a, Bleka blommor. Nikolaistad, 1871.

Fahlcrantz, Ch. E., Samlade skrifter. Del I, II, VII. Ansgarius, Noachs ark, Vitterlek. Örebro, 1863—1866.

Fenelon, Les avantures de Telemaque. Vesterås, 1772.

— Les avantures de Telemaque. Vesterås, 1802.

×*Fessler, D.,* Attila, König der Hunnen. Breslau, 1794.

Flicka, En finsk, Almqvist, C. J. L., «Det går an», uppfattad som en kristlig idé. Sthlm, 1847.

Flickan på Inderskär. I. Hels. och Åbo, 1848.

Flodman, A., Kritiska studier. Sthlm, 1872.

Flodmark, J., Professorn njuter landtluft. Skämt med sång i 1 akt. Sthlm, 1861.

Fortunatus, Undine. Ny bearbetning. Hels. 1851.

⊥Fosterländskt Album, 3 häften i 1 band. Utg. af H. Hellgren, R. Tengström och K. Tigerstedt. Hels. 1845—47.

Fostersonen, Ett besök på dårhuset och Sömngångerskan. 3 komedier. Sthlm, 1836—37.

Franzén, F. M., Studentvisa. Hels., 1833.

⊥ —, —, Skaldestycken. Del I, II, IV, VI och VII i 5 voll. Örebro, 1824—61.

—, —, Valda dikter. I–II. Örebro, 1871.

× —, —, Skaldestycken. Åbo, 1810. Bd I.

Frese, J., Några poetiske samblingar. Sthlm, 1728.

Fresnoy, Du, L'arte della pittura. Roma, 1775.

Fridolin, Der Chinesische. Hels. 2 exx.

Författarinnan till Mary Barton m. fl. I Derncombe. Sthlm, 1866.

Geijer, E. G., Skaldestycken. I bd. 1835.

Gesänge und Arien aus Rataplan, der kleine Tambour, übers. v. Pillwitz. Reval.

Gleim, Betty, Anleitung zur Kunst des Versbaues. Bremen und Leipzig, 1814.

⊥*Grafström, A. A.,* Sånger från Norrland. Sthlm, 1841.

Gravander, L. F., Skaldestycken. Fahlun, 1831.

┬ *Gripenhjelm, Carl,* Poetiska skrifter, utgifna af Lenström. Upsala, 1838.

Gumelius, G. W., Engelbrecht, sånger. Örebro, 1858.

Gustaf III, Skrifter I. Dramatiska arbeten. Bd I–II. Sthlm, 1857.

×*Gyllenborg,* Vitterhetsarbeten af Creutz och G. Sthlm, 1812.

— Senare Vitterhetsarbeten. Sthlm 1795.

— Theaterstycken. Sthlm, 1797.

— Försök om skaldekonsten. Sthlm, 1798.

— Tåget öfver Bält. Hjeltedikt. Sthlm, 1800.

Göthe, Götz v. Berlichingen och Stella, öfvers. af J. Andersson. Sthlm, 1854.

— Egmont, Syskonen och Clavigo, öfvers. af J. Andersson. Sthlm, 1855.

— Faust, öfvers. af J. Andersson. Sthlm, 1853.

— Wilhelm Meisters Lehrjahre. Roman. Upsala, 1814.

┴ *Hammerich, M.,* Svenske vers af Bellman, Tegnér og Runeberg. Inbydelseskrift. Kjøbenhavn.

┴ —, —, Thorwaldsen og hans Kunst. Kjøbenhavn, 1870.

—, —, Svenske Laesestycker. Kjöbenhavn, 1859.

—, —, Danska och norska läsestycken. Kjobenhavn, 1865.

┴ *Hazelius, A.,* Fosterländsk läsning för barn och ungdom. Sthlm, 1868.

Hedborn, S. I., Samlade skrifter. Bd I—II. Örebro, 1853.

Hilaris, Mitt första försök. Sthlm, 1867.

H—n, Aslögs saga. Borgå, 1857.

(Holberg), Hans Michelsen, Metamorphosis. Öfvers. till svenskan.

— Comedier. Del I, II, V (del I och II i ett band). Strengnäs, 1827–31. Del I–V i 2 band.

Holmbergs, Verner, minne. D 24 sept. 1861. Hels.

Hugo, Viktor, Lucretia Borgia, Dram. öfvers. till svenska. Upsala, 1835.

Ingelius, A. G., Brokiga blad. Hels. 1853.

—, —, Guvernanten Celias minnen. Hels., 1852.

┴ Insjövågen, Samling sånger, utg. af Fruntimmer. Hels., 1853.

K. O., Snapphanarna. Gammalt och nytt från Skåne. Del I—III. Sthlm, 1831

Kalidas, Sakontala. Ett indiskt dramatiskt poem, öfvers. af V. Jones och J. Ekelund. Sthlm 1821.

┬ — Sakuntala, öfvers. af M. Hammerich. Kjöbenhavn, 1845.

×*Kantemir,* Freije Uebersetzung der Satyren des Prinzen .... Berlin, 1752.

Kellgren, J. H., Gustaf Wasa. Lyrisk tragedi i 3 akter. Örebro, 1859.

—, —, Samlade skrifter. Bd I—III. Örebro, 1860.

Kinder-Komoedie, Eine kleine. Reval, 1841.

Knigge, Resa till Brunswig. Sthlm, 1795. (I samma band som *Cederborg,* Min första resa till Stockholm och *Voltaire,* Babyloniska prinsessan).

×*Koenig, H.,* Literarische Bilder aus Russland. Stuttgart und Tübingen, 1837.

Kolmodin, Olof, Qvinnospegeln. Sthlm, 1732.

┴ *Kraemer, R. v.,* Mina lefnadsminnen. Sthlm, 1866.

┴ —, —, Om Atterbom. Sthlm, 1861.

┴ —, —, Diamanter i stenkol. Sthlm, 1857.

┴ —, —, Nordens natur. Skaldestycke. Sthlm, 1851.

Kristanja, Snöklockor. Abo, 1885.

Lagerwall, J. F., Brudskaran. Hels., 1831.

┴ —, —, Ruununlinna. Hels., 1834.

┴ *Lagus, Gabriel,* Smärre dikter. Hels., 1856. 2 exx.

┴ —, —, Drottning Philippa. Skådespel i 5 akter. Viborg, 1875.

—, —, Romanser, I. Borgå, 1865.

—, —, Riddar Unos söner. En romans. Borgå, 1864.

—, —, Baco. En dikt. Borgå, 1865.

× —, —, Den svensk-finska litteraturens utveckling. Borgå, 1866.

Lambert, S:t, Les Saisons. Poëme. Amsterdam, 1769.

┴ *Larsen, Alfr., Asbjörnsen, P. Chr.,* En litterär-biografisk Skitse. Christiania, 1872.

(Laurén, L.), Humlor af L—n. Första svärmen. Hels., 1860.

⊥*Leistenius, J. G.*, Dikter. Borgå, 1855.

⊥Lekman, En sjuttioårig, Min lefnads trädgård. Sthlm, 1873.

×*Lenngren, A. M.*, Skaldeförsök. Sthlm, 1825.

—, —, Poetische Versuche, übers. v. G. . Wohldstedt. Bückeburg, 1857.

⊥*Lenström, C. J.*, Stjernhjelm. Ett litterärt porträtt. Upsala, 1838.

—, —, Konsttheoriernas historia. H. 1. Upsala, 1839.

—, —, Om Finlands folkpoesie.

—, —, Lars Fornelius, Sveriges förste estetiker. Upsala, 1838-

—, —, Svenska poesins historia. I—II. Örebro, 1839 - 40.

Leopold, C. G., Samlade skrifter. I—III. Sthlm, 1800—02.

Lidner, B., Samlade arbeten. Del I—II i ett bd. Sthlm, 1812—14.

—, —, Svenska författare I. Sthlm, 1836.

Lied, Das, vom Heereszuge Igor, übers. v. pastor Sederholm. Moskau, 1825.

Lille, B. O., och *Topelius, Z.*, Till J. L. Runebergs silfverbröllop d. 23 jan. 1856. Festverser. Hels., 1856.

Lindblad, E. W., Dikter. Första saml. Örebro, 1872.

—, —, Dansk läsebok. Örebro, 1865.

Lindeblad, Assar, Dikter I. Lund, 1832.

Lind, Th., Dikter. Hels., 1862.

—, —, Maria af Skottland. Sorgespel i 5 akter. Borgå, 1865.

—, —, Konung Birger och hans bröder. Sorgespel i 5 akter. Borgå, 1864.

—, —, Dikter. Sthlm, 1875.

Livijn, Claes, Samlade skrifter, utgifna af A. I. Arwidsson. Del 1—2. Örebro, 1850—1852.

Longfellow, H. W., The Poetical werks. London, 1868.

Ludvig af Bayern, Konung. Dikter, öfvers. af J. J. Nervander. Hels., 1831.

Luthström, C. J., Minnen af Åbo brand. Åbo, 1828.

Lysander, Th., Faust. En själs historia efter Goethes sorgespel. 1875.

Lönnbeck, Gustaf, Dikter. Hels., 1873.

Malmström, B. E., Grunddragen af svenska vitterhetens historia. 5 del. i 6 voll. jämte register. Örebro, 1866—1868,

—, —, Fiskarflickan på Tynnelsö. Sthlm, 1839.

—, *K. R.*, Dikter. Åbo, 1856.

Mansikoita ja Mustikoita, II. Hels. 1860.

Markalls sömnlösa nätter. 1 och 2 natten, i ett band. Sthlm, 1820—21.

Marryat, Percival Keen. Sthlm, 1847.

Mellin, G. H., Till kapten Klingstedt och Sofi Mellin på deras bröllopsdag. Sthlm, 1836.

—, —, Svenska örlogsminnen. Kriget 1788 af G. H. M—n. Sthlm, 1851.

Mikkelsen, Hans, se Holberg.

Milton, The Poetical Works. Leipzig, 1827.

Minnen ur en landtpastors lif. Öfvers. af C. Warholm. Örebro, 1863.

M—n, Några enkla blommor från diktens lunder. Malmö, 1878.

⊥*Molbech, C.*, Betragtning over det Skiönne i naturen. Kiöbenhavn.

⊥ —, —, Studier over Oelenschlägers Poesie og Digterverker. Kiöbenhavn, 1850.

Montgomery-Cederhjelm, Hugo, Dikter. Örebro, 1871.

Moore, T., Irländska melodier, öfvers. af C. R. Nyblom. Upsala, 1858.

× —, —, Lalla Rookh, öfvers. af Lars Arnell. Del I—II. Åbo, 182[illegible] -30.

⊥*Müller, Daniel mit Frau*, Gedichte. (Innehålla äfven 7 af Rbgs dikter öfvers. till tyska) Sthlm, 1844.

⊥*Munch, A.*, En aften paa Giske. Skuespil i en Akt. Christiania, 1855.

⊥ —, —, Lord William Russell. Historisk tragedi i 5 akter. Christiania, 1857.

Murgrönan, finskt original. Hels., 1840.

Mörtengren, Frans, Poetiska minnen. 2 exx. Hels., 1862.

Natt och dag, 9 skiften i ett band. Sthlm, 1839.

Nervander, J. J., Jephtas bok. En minnessång i Israel. Hels., 1840.

⊤ —, —, Skrifter. 2 del. i ett bd. Hels., 1850.

Nikander, K. A., Taikamiekka, öfvers. af K. M. Kiljander. Utgör IV h. af Annikka, Hels., 1855.

×—, —, Hesperider. Örebro, 1835.

—, —, Hesperider. 2 uppl. Örebro, 1860.

—, *Carolina,* Dikter. Sthlm, 1840.

Nordstjernan, Vitterhetsstycken och poemer af Afzelius, Franzén, Runeberg, Sparre och Sturzenbecker. Sthlm, 1846.

Nordström, Wilhelmina, Dikter. Hels., 1861.

—, —, Dikter. Örebro, 1864.

November, Den 26, 1870. (Verser vid studenthusets invigning).

Nyblom, C. R., Estetiska studier. Sthlm, 1873.

⊥—, —, Nya dikter. Upsala, 1865.

Nybom, Johan, Samlade dikter. Del 1. Upsala, 1844.

⊥—, —, Byron i Grekland. Sthlm, 1838.

Originalbeiträge zur Litteratur der Ostseeprovinzen. D. 30 juni 1847. Spalterna 585–592. Dorpat. (Inh. bl. a. 13 af Rbgs lyriska dikter på tyska af Johannes von Schmissen).

⊥*Oskar Fredrik,* Svenska flottans minnen. Prisbelönta af Svenska akademin.

×Ossians sånger, öfvers. af N. Arfvidsson. Del I. Sthlm, 1842.

Oxenstjerna, J. G., Arbeten. Del I—V i 6 band. Sthlm, 1805—1826.

Pabst, Christian Edvard, Bunte Bilder. H. 1. Reval, 1856.

Palmblad, W. Fr., Noveller. H. 3—4. Örebro, 1841–51.

Paulinus, Joh., Till Finlands ära. Grek. skaldestycke med öfvers. af A. G. Sjöström.

Pillwitz, F., Gesänge und Arien aus Rataplan. Reval.

⊤Porträtter till Fänrik Ståls Sägner. H. I-II. 1862–68.

Puschkin, A., Sånger, öfvers af V. E. Öhman. Örebro, 1871.

—,—, Dichtungen. Übers. v. Lippert. Leipzig, 1840. (Inh. en dedikation på hexameter af J. Grot. till Rbg).

Pyat, Felix, Le Chiffonier de Paris.

⊥*Qvanten, Emil v.*, Lyriska dikter. Sthlm, 1859.

Rabou, Charles, Les grandes danseurs du roi. Bruxelles, 1846.

×*Racine, Jean,* Theatres et Oevres diverses. Bd I—III. Sthlm, 1813.

×Res-dejeunéen, uppvärmda idéer från 1829. Sthlm, 1830.

Richardt, C., Vintergrönt. Kjöbenhavn, 1866.

Ridderstad, C. F., Frenologen. Linköping, 1844.

—, —, Snöbollar i barvintern från Östergötland af C. F. R. Andra arket. Linköping, 1843.

—, —, Salongen. I—II. Linköping, 1842–43.

—, —, Ungdomsbilder. Sthlm, 1838.

—, —, Tids- och krigsbilder. Linköping, 1842.

Roos, J. H., Dikter. Hels., 1841.

⊥—*rt,* Paavo och Anna. En dikt. Åbo, 1856.

Ruda, E. W., Skaldestycken. Örebro, 1834.

Runeberg, J. L., Dikter. Bd I—III. Hels., 1830–1843.

—, —, Dikter. I. Andra oförändrade uppl. Hels., 1851.

—, —, Nordische Blüthen. Aus dem Schwedischen von Aug. Kluge.

—, —, Elgskyttarne. Andra oförändrade uppl. Hels., 1850.

—, —, Hanna. Örebro, 1853.

—, —, Hanna. Sthlm, Philipp J. Meijer, 1866.

—, —, Hanna. Übersetzt v. Johannes von Schmissen. Mitau und Leipzig 1850.

—, —, Hanna, Episches Gedicht. Aus dem Schwedischen von Aug. Kluge. Dessau, 1877.

—, —, Nadeschda. Andra oförändrade uppl. Hels., 1850.

—, —, Nadeschda, öfvers. till tyskan af Ida Mewes, geb. Lappe. Leipzig. Sthlm, 1853.

—, —, Nadeschda, Yhdeksæn laulua. K. Kiljanderin suomentama. Kuopio, 1860.

—, —, Nadeschda. Aus dem Schwedischen von Selma Mohnike. Leipzig.

—, —, Julqvällen. Örebro, 1861, 50 öre.

Runeberg, J. L., Der Weihnachtsabend. Aus dem Schwedischen von C. Ed. Elfström. Viborg, 1852.

┬ —, —, Fjalar Kuningas. Runoelma. K. Kiljanderin suomentama. Kuopio, 1876.

—, —, König Fjalar. Epos aus der Nordischen Vorzeit. Deutsch von Ida Meves. Leipzig, 1877.

—, —, Fänrik Ståls Sägner. I. Borgå, 1848. Med musikbilaga. (2 exx.).

—, —, Fänrik Ståls Sägner. I. Sthlm, 1849. (J. Beckman).

—, —, Fänrik Ståls Sägner. I. Hels., 1850.

—, —, Fänrik Ståls Sägner. I. Örebro, 1851. 32 sk. b.

—, —, Gesammelte Werke. Deutsch v. H. Wachenhusen. 1 bd. Fänrich Stahls Sagen. Leipzig, 1852.

—, —, Dichtungen. Aus dem Schwedischen von Ida Meves, geb. Lappe. Die Sagen von Fähnrich Stål. Sthlm, 1852.

—, —, Fänrik Ståls Sägner. I. Örebro, 1854. 24 sk. b.

┬ —, —, Fänrik Ståls Sägner. I. Örebro, 1854. 8 sk. b.

—, —, Fänrik Ståls Sägner. II. Hels., 1860. 65 kop.

— —, Fänrik Ståls Sägner. II. Örebro, 1861. 75 ö.

—, —, Fänrik Ståls Sägner. II. Örebro, 1861. (Godtköpsupplagan med noter. 25 öre).

—, —, Fänrik Ståls Sägner. Örebro, 1860. 1 Rdr 75 öre.

┬ —, —, Vänrikki Stoolin Tarinat. Runoilijan luvan saanut suomennos. I, 1—2. (1 uppl. 1867; 2 uppl. 1873 och 1870); II, 1 (1870). Uti ett häfte dedikation af öfversättarne.

┬ —, —, Vänrikki Stoolin Tarinat. Hels., 1877.

—, —, Fänrik Ståls Sägner. Sthlm, 1876. Beijers förlag.

—, —, Fänrik Ståls Sägner. I—II. Sthlm, 1876. F. et G. Beijer.

—, —, Vårt land jämte finsk och tysk öfversättning. Hels., 1851.

—, —, Smärre berättelser. Hels., 1854.

Runeberg, J. L., Kleine Erzählungen. Aus dem Schweischen v. C. T. Schirf. Leipzig – Pesth, 1856.

—, —, Erzählungen des Fähnrich Stål. Ins Deutsche übertragen v. W. Kahleis. II. Sthlm, 1862. 2 exx.

—, —, Kan ej. Hels., 1862.

—, —, Kan ej. Örebro, 1862.

—, —, Kungarna på Salamis. Hels., 1863.

—, —, Kungarne på Salamis. Örebro, 1863.

—, —, Die Könige von Salamis. Aus dem Schwedischen von H. Paul. Hels., 1869.

—, —, Die Könige von Salamis. Übers. von H. Denhardt. Leipzig. Reclam.

—, —, Das Grab zu Perho. Episches Gedicht. Übers. von Carl Eduard Elfström. Hels., 1845.

—, —, Lepokammio Perhosa. Oulussa, 1846. (2 exx.).

—, —, Ausgewählte Gedichte Deutsch von Max Vogel. Leipzig, 1878.

—, —, Lyrical Songs idylls and epigrams, öfvers. af E. Magnusson och E. H. Palmer. London, 1878.

—, —, Efterlemnade skrifter. I. Viborg, 1878.

—, —, Efterlemnade skrifter. I. Sthlm, 1878. F. et G. Beijer i komm.

—, —, Samlade arbeten. Del I—VI. Hels., 1861 – 1871. Sederholm.

—, —, Samlade skrifter. III—V. Örebro, 1852—64. Bohlin.

—, —, Samlade skrifter. VI. Sthlm, 1869. F. et G. Beijer.

—, —, Samlade skrifter. Bd 1 – 6. Sthlm, 1870. F. et G. Beijer.

—, —, Samlade Skrifter. Bd 1 – 2 i 6 h. Sthlm, 1876. F. et G. Beijer.

—, *Fredrika*, Fru Catharina Boije och hennes döttrar. Hels., 1858.

—, —, Sigrid Liljeholm af —a—g. (På titelbl. med fru Rbgs stil: «En teckning från Klas Flemings tid». Sthlm, 1862.

—, —. Teckningar och drömmar. I—II. Hels., 1861.

Rydqvist, J. E., Framfarna dagars vittra idrotter i jämförelse med samtidens. Sthlm, 1828.

Rådberg, F., Friedland. Romantisk, litterär och politisk dröm. Venersborg, 1839.

S., T., Cornelius, hans fränder och vänner. Sthlm, 1872.

Sand, George, La petite Fadette. Paris, 1849.

⊥*Sander, F.*, Ros och Törne. En samliug nygrekiska folkdikter. Sthlm, 1876.

⊥*Schantz, J. v.*, Pervij schag na more. («Det första steget på sjön»). Kronstadt, 1859.

⊥*Scherini, P. H.*, Dikter. Sthlm, 1855.

Schillers sämmtliche Werke. Vollständige Ausgabe. Bd I—II. München, Stuttgart und Tübingen, 1830.

×—, —, Wallenstein. En dramatisk skaldedikt, öfvers. af B. J. Törneblad. Sthlm, 1814.

—, —, Don Carlos, Infant von Spanien. Upsala, 1812.

Scott, Walter, Sämmtliche Werke. Bd I—XXXIII. Stuttgart, 1826—33.

—, —, The Poetical Works. London, 1868.

Scribe et Bayard, Le gardien, comedie-vaudeville. Paris, 1833.

Sederholm, Karl, Gedichte. Moskau, 1828.

—, *Th.*, Smärre dikter och berättelser. Hels., 1858.

—, —, I Finland. H. 1—3. Hels., 1863 --1867.

×*Shakespeares* Dramatiska arbeten, öfvers. af C. A. Hagberg. Bd I—VI. Lund, 1848—51.

— Sonnetter, öfvers. af C. R. Nyblom. Upsala, 1871.

— Works. Del VIII. London, 1728.

— Works. London, 1868.

Signaturer, Sju, Sånger och berättelser. Andra saml. Örebro, 1865.

— Nio, Sånger och berättelser. Örebro, 1863.

Silfverstolpe, A. G., Skaldestycken. Örebro, 1863.

×*Sjöberg*, Samlade dikter, af Vitalis. Sthlm.

Skaldeprof, Svenska, för barn och ungdom. Åbo, 1859.

(Snellman, J. W.), Fyra giftermål. Sthlm, 1842.

Sondén, Per Adolf, Dikter. H. I. Sthlm, 1829.

Spegel, H., Guds verk och hvila. Sthlm, 1705.

×*Stagnelius, E. J.*, Samlade skrifter, utgifna af L. Hammarsköld. Bd I—III. Sthlm, 1824—26.

—, —, Samlade skrifter. Sthlm, 1836.

Starbäck, C. B., Engelbrecht Engelbrechtson. Del I—II i 1 band. Sthlm, 1874.

—, —, Nils Bosson Sture. Historisk roman. Bd I—III. Sthlm, 1874—75.

Stein, A., En skolflickas anteckningar, öfvers. af —a H. Borgå, 1867.

Stella, En qvinna af vår tid. Hels., 1867.

Stenbäck, Lars, Dikter. Hels., 1840.

Stjernstolpe, J. M., Renaud d'Asts äfventyr. Sthlm, 1821.

Stolberg, C. et F. L., Gedichte. Frankfurt und Leipzig, 1781.

Strömberg, Th., Holofzin. Skaldestycke i 2 sånger. Örebro, 1857.

Sturzen-Becker, O. P., Hinsidan sundet. Danska epistlar af Orvar Odd. Sthlm, 1846.

Sue, Eugéne, De sju dödssynderna. Sthlm, 1848.

Swifts Works. Vol. IV. Dublin, 1735.

Tavastehus Slott, En romans. Hels., 1831.

Tegnér, Esaias, Tal vid särskilda tillfällen. Bd 1. Sthlm, 1831.

—, —, Axel, Frithiof, Poesies diverses, öfvers. af R. du Puget. Paris, 1846.

×—, —, Frithiofs saga. Sthlm, 1827.

—, —, Efterlämnade skrifter. Ny samling. Del I—III. Sthlm, 1873—74.

—, —, Samlade skrifter. Nationaluppl. H. 1—10.

Temme, J. D. H., Tjufvens dotter. Sthlm, 1867.

Tengström, Jakob, Skaldestycken för barn. Viborg, 1875.

Thomander, J. H., Brutus, tragedi i 5 akter. Lund, 1831.

Thomasson, P., Ur dalen och skogen. Sthlm, 1846.

Thorild, T., Samlade skrifter. 3 delar i 2 band. Upsala, 1820—24.

Tieck, L., Kaiser Octavianus. Lustspiel. Sthlm und Upsala, 1820.

Topelius, Z., Ljungblommor. I—III. Hels., 1845—54.

Topelius, Z., Sångpartier till Kung Karls jagt. Hels., 1852.

⊥ —, —, Regina v. Emmeritz. Skådespel i 5 akter. Hels., 1854.

—, —, Fältksärens Berättelser. Del III och V. Sthlm, 1858–67.

—, —, Sånger. Sthlm, 1860.

—, —, Sagor. Saml. I. Hels., 1860.

—, —, Sagor. (Ofullst.).

—, —, Dramatiska dikter. I. Sthlm, 1861.

⊥ —, —, Nya blad. Hels., 1870.

Tulindberg, O., Terpsichore, Vittra och Vetenskapliga försök. II h. Hels., 1826.

⊥ *Törnegren, C. W.*, Dikter. Hels., 1860.

Ugglas, Therese af, Fänrik Ståls Sägner, uppställda i historisk tidsföljd. (Aftr. ur Ped. Tidskr. 1873 6 h.).

W., Tvillingsbrodern. Novell. Sthlm, 1851.

⊥ —, Sannsagor för ungdom. Sthlm, 1871.

Wacklin, S. E., Hundrade minnen från Österbotten. Senare delen. Sthlm, 1844.

Wallmark, P. A., Sång till finska arméns ära. Sthlm, 1809.

⊥ *Wecksell, J. J.*, Valda ungdomsdikter. Åbo, 1860.

—, —, Daniel Hjort. Sorgespel. Hels., 1863.

Wellenstreter, Fr., Gesammelte Blätter. Bd II.

Verldsstriden, Skaldestycke. Sthlm, 1848.

Verzeichniss der Gemälde in der Pinakotek zu München. 1862.

(Wetterbergh, C. A.), Berättelser af Onkel Adam. Norrköping, 1854.

—, —, Samlade skrifter. Del I—IX i 9 band. Örebro, 1869—74.

(Wetterbergh, C. A.), Herr Simon Sellners rikedomar af Onkel Adam. Norrköping, 1853.

—, —, Tre Berättelser af Onkel Adam. Sthlm, 1853.

⊥ —, —, Blad ur Katharina Månsdotters dagbok af Onkel Adam. Norrköping, 1861.

× *Wieland, C. M.*, Pervonte eller Önskningarna. Fésaga, öfvers. af Stjernstolpe. Sthlm, 1817.

—, —, Agathodämon in VII Büchern. Upsala, 1814.

Wieselgren, P., Minnessånger ur Wärend. Sthlm, 1824.

⊥ Vildsvinsjagten, En dramatisk dikt. Sthlm, 1829.

Winther, Chr., Brogede Blade. Kjøbenhavn, 1865.

⊥ —, —, Samlede Diktninger. Del I–IX. Kjöbenhavn, 1860.

—, —, Et Vendepunkt. Kjöbenhavn, 1876.

Virgin, Sveriges skarpskyttar. Sång. Örebro, 1861.

Voltaire, F. M., Den Babyloniska prinsessan. Sthlm, 1786. (I samma band som *Cederborg*, Min första resa till Stockholm, och *Knigge*, Resan till Brunswig).

—, —, Teatre. Vol. I—VIII. London, 1782.

× *Voss, J. H.*, Louise, Ein ländliches Gedicht und Idyllen. Upsala, 1812.

Zabern, Wilhelm, En autobiografi från Christian II:s tid. Sthlm, 1839.

Zedritz, C. E., Samlade skrifter. Del 1—3. Örebro, 1862.

Ödman, Sam., Hågkomster från hembygden och skolan. Örebro, 1861. 2 exx.

Öman, V. E., Poetisk läsebok för folkskolan. Örebro, 1869.

IV. Historia, minnes- och högtidstal, statistik, samhällslära och geografi.

Adlerbeth, G. J., Historiska anteckningar. Del I–III. Örebro, 1856–1857.

Adlercreutz, G., Anmärkningar och nödvändiga upplysningar vid Herr C. J. Holms anteckningar öfver 1808–1809 årens krig. Sthlm, 1836. (2 exx.).

Alcenius, Genealogia Sursilliana. Hels., 1850.

⊥ *Anderseen, H. G.*, I Sverige. Sthlm, 1851.

× Anteckningar om Ryssland. Del I – II i 1 band. Sthlm, 1838.

Arvidsson, A. I., Handlingar till upplysning af Finlands häfder. Del III. Sthlm, 1849.

Atterbom, P. D. A., Minnesteckningar och tal. Bd 1—2. Örebro, 1869.

—, —, Inträdestal i Svenska Akademien d. 29 maj 1840. Sthlm, 1840.

Barfod, J. C., Märkvärdigheter rörande Sveriges förhållanden 1788—1794. Sthlm, 1846.

×*Bergenheim, E.*, Lärobok i allmänna verldshistorien. Afd. I—III. Hels., 1837.

Bergstrand, P. W., Grunderna för den kristna tideräkningen. Örebro, 1861.

Berättelse, En uppriktig och sannfärdig, om en adelsfrus sjukdom och död. (Utan titelblad).

Berättelser ur gamla historien. Upsala, 1830.

⊥*Beskow, B. v.*, Gustaf III såsom konung och människa. Afd. 3 och 4.

⊥ —, —, Carl XII i Alt-Ranstadt. Sthlm, 1866.

⊥ —, —, Minne af Carl Gustaf af Leopold. Sthlm, 1862.

⊥ —, —, Minnesbilder. Del I—II. Sthlm, 1860—1866.

⊥ —, —, Minne öfver Fabian Wrede. Sthlm, 1856.

⊥ —, —, Minne öfver bildhuggaren B. E. Fogelberg. Sthlm, 1856.

⊥ —, —, Minne öfver Urban Hjärne. Sthlm, 1857.

⊥ —, —, Minne öfver Samuel Åkerhjelm. Sthlm, 1852. 2 exx.

⊥ —, —, Minne öfver G. F. v. Rosen. Sthlm, 1852. 2 exx.

⊥ —, —, Minne öfver L. N. Kagg. Sthlm, 1854.

⊥ —, —, Johan David Valerius. Minnesteckning. Sthlm, 1855.

⊥ —, —, Minne af C. B. Wadström. Sthlm, 1861.

⊥ —, —, Ett besök hos C. V. Bonstetten. Sthlm, 1854.

⊥ —, —, Tal öfver M. Rosenblad. Sthlm, 1848.

×*Björnstjerna, M.*, Anteckningar. I. Sthlm, 1851.

Bladh, C. E., Minnen från finska kriget 1808—1809. Sthlm, 1849.

Boman, A., Borgå stifts matrikel. 1829.

Borg, C. G., Mathias Alexander Castrén. Hels., 1853.

Brahes, grefve Per, Tänkebok. (Utan titelblad).

⊥*Brunér, Edv. af*, Henrik Gabriel Porthan. (Latinska verser). Hels., 1864.

Burman, J. J., Berättelse om femte brigaden. Hels., 1858.

⊥*Böttiger, C. W.*, Tal vid akademiska sorgefesten i Upsala 1852.

⊥*Carlino*, Bilder från Italien. Upsala, 1864.

Castrén, M. A., Reiseberichte aus Sibirien. S:t Petersburg, 1848.

—, *R.*, Om Mathias Calonius såsom Finlands förste prokurator. 1875.

Collin, J. G., Lefnadsteckningar öfver de utmärktare personerna i kriget med Ryssland åren 1808—1809. Del 1—2.

Combe, G., Människan i öfverensstämmelse med naturens lagar. Upsala 1840.

Cooks, Jacob, Sammandrag af Tredje resa. Upsala, 1787.

Crusenstolpe, M. J., Försvarsskrift. Sthlm, 1838.

Cygnaeus, Fredr., Afskedsord till Kadetterna. Hels., 1838.

—, —, Tal efter Pehr Adr. v. Bonsdorffs jordfästning. Hels., 1839.

—, —, Bidrag till de Nordeuropeiska folkens historia. I. Hels., 1848.

—, —, Johan Jakob Nervander. Hels., 1848.

—, —, Den 17 juni 1850.

—, —, Bilder ur förgångna tiders lif. J. Z. Duncker och hans omgifning. Hels., 1858.

⊥*Daa, Ludvig Kr.*, Om Forholdet mellem det gamle og ny Fastlands Urbeboere. Christiania, 1857.

⊥*Dahlgren, F.*, Tal på P. B. på Barbaradagen år 1837.

Drottning, Ur, Viktorias dagbok. Sthlm 1868.

Düben, C. W., Resa till Kap, Ostindien och Kina 1844—46. Sthlm, 1847.

Duclos, Les moeurs de ce siecle. A Paris, an VI de la Republique.

Ehdotuksia ja mietteitä kanssakoulumenosta. Hels., 1856.

Ehrensvärd, C. A., Skrifter. Resa till Italien 1780—82. Strengnäs, 1816.

Ekman, F. J., Beskrifning af Runö i Liffland. Tavastehus, 1847.

⊥*Elmgren, S.*, Beskrifning öfver Pargas socken. Hels., 1848.

Esquiros, Alphonse, Englands natur och folk. Afd. I—II. Örebro, 1864—1866.

Fellman, J., Anteckningar om Lappmarken. Borgå, 1844.

Finland framstäldt i teckningar. Hels., 1845.

Forster, J. R., William Franklins resa ifrån Bengalen till Persien. Göteborg, 1798.

Friedrichs II, Königs v. Preussen, Hinterlassene Werke. Bd I—XIII. Berlin, 1788.

Fullom, St. W., Qvinnans historia. Sthlm, 1856.

Galett, J. G. A., Geschichte der französischen Revolution. Gotha, 1808—1811.

Geijer, E. G., Minnestal öfver Erkebiskop J. O. Wallin. Sthlm, 1840.

—, —, Tal vid jubelfesten till Gustaf Adolfs minne. Upsala, 1832.

Geschichte des Bayerischen Erbfolgekriegs. Del I—II. Königsberg, 1781.

Girand, Alexandre, Flavianus eller från Rom till öknen. Tidsbilder från 3 årh. e. Kr. Örebro, 1873.

Gjörwell, C., Brefvexling. Bd I. Sthlm, 1878.

Greiff, Joh. Ludv. v., Greiffska pappren. Upsala, 1859.

Grönblad, E., Handlingar rörande Klubbekriget. Hels., 1843.

Gyldén, C. W., Historiska och statistiska anteckningar om städerna i Finland 1844. Hels., 1845.

Götlin, L. E., Anteckningar under svenska arméns fälttåg 1813—1814. Del I. Örebro, 1815.

H., R. J., Minnesteckning öfver Johan Jakob Östring. Hels., 1840.

⊥*Hammerich, M.*, Evalds Levnet. Kjöbenhavn, 1860.

Handlungen, Grosse und gute, Russischer Regenten und Feldherren. Berlin, 1802.

Hildebrand, H. O. H., Lifvet på Island under sagotiden. Sthlm, 1867.

Hofberg, H., Nerikes gamla minnen. Örebro, 1868.

Hollander, S. A., Minne af Erik Gustaf Geijer. Örebro, 1869.

—, —, Minne af Franz Michael Franzén. Örebro, 1868.

Holm, C. J., Anteckningar öfver fälttågen mot Ryssland 1808—1809. Sthlm, 1836.

⊥*Holmberg, Ax. Em.*, Hasslidalen och en liten färd i Schweitz. Sthlm, 1851.

—, —, Bohusläns historia och beskrifning. Del 1—3. Örebro, 1867.

⊥*Hornborg, A. J.*, Statistisk och biografisk Matrikel öfver församlingarna och presterskapet i Finland. Hels., 1873.

—, —, Åbo stifts matrikel. Åbo, 1854.

Hunthers, Johan, Resa till Nya södra Wallis. Sthlm, 1797.

Håhl, P. Chr., Philip Melanchton, Lefnadsteckning. Örebro, 1860.

⊥*Ilmoni, I.*, Rede bei der akademischen Erinnerungsfeier 1851. Hels.

Kekäläinen, Olli, Finlands nuvarande statsförfattning. Sthlm, 1841.

⊥*Knös, A. E.*, Tal vid minnesfesten i Upsala för dr Martin Luther. Upsala, 1846.

Koskinen, Yrjö, Nuijasota. Osa 1. Turussa, 1857.

×*Kottenkamp, F.*, De första nybyggarne i Nordamerikanska vestern. Örebro, 1857.

Kraemer, R. v., En vinter i orienten. Reseanteckningar. Sthlm, 1866.

Kraft, F. C., Handbok i gamla Greklands historia. Sthlm, 1832.

Krusenstern, A. J. v., Resa kring jorden. Örebro, 1811.

Kung Karl och hans syskon. Sthlm, 1873.

Kuoharinen, Pekka, Finland och dess framtid. Sthlm, 1838.

Kurs i gamla historien för kadettkandidaternas behof. Viborg, 1856.

Lagus, Gabr., Nygrekernas strider för sin frihet. Hels., 1859.

Lagus, W. G., Anteckningar rörande 1741 och 1742 årens krig och H. M. Buddenbrocks äreräddning. Hels. 1853.

—, —, Afhandling om Finlands titel af Storfurstendöme.

⊥ —, —, Borgåboerne Arvid Wittenberg, Arvid Forbus, Torsten Stålhandske, Karl Ruth. Hels., 1851.

—, —, Åbo Hofrätts historia intill den 13 nov. 1823. Del I. Hels., 1834.

—, —, Undersökningar om finska adelns gods och ätter. Hels., 1860.

Lamartine, A., Voyage en Orient 1832—1833. Sthlm, 1847.

Landställe, Vårt, På tre tunnland, öfvers. från engelskan af M. Ch. N. Örebro, 1860.

Ledderhose, K. F., Guds underbara vägar, visade i Baron K. Dominik o. Gasser von Thurns märkvärdiga lefnad. Örebro, 1862.

Leneus, C. N., Ett uttag ur Herr Joh. Hübners frågor öfver then nya, medelåldriga och äldsta geographien. Sthlm, 1738.

Lexikon, Biographiskt, öfver namnkunniga svenska män. 23 band. Upsala-Örebro, 1836—1857.

— Biografiskt, Ny följd. 5 band. Örebro, 1857 - 64.

Lindblad, E. W., Fosterländska minnen. Örebro, 1869.

Lindeman, B. A., Ny vägvisare genom Finland. Hels., 1848.

Ljunggren, Gustaf, Från en resa. Lund, 1871.

Maier, J. C., Allgemeine Weltgeschichte. Del I—IV. Frankfurt a. M. 1793—99.

Mankell, A., Musikens historia. Del I—III. Örebro, 1864.

—, *J.,* Anteckningar rörande svenska regementernas historia. Örebro, 1866.

Mongomery, G., Historia om kriget mellan Sverige och Ryssland 1808—1809. Del I—II. Örebro, 1842.

×*Müller, J. v.,* Vier und zuvanzig Bücher allgemeiner Geschichten. Del III. Upsala, 1812.

⊥ —, *A. W.,* Berättelser från 1864 års danska krig. Jönköping, 1865.

×*Nicander, K. A.,* Minnen från söder. I—II. Örebro, 1831—39.

Nordenankar, P. G., Åminnelsetal öfver Carl Gust. Törnqvist.

Nordström, O. M., Åminnelsetal öfver Biskop C. G. Ottelin. Borgå, 1866.

⊥*Nybom, J.,* Skalden Ingelman, Minnesblad, samlade af hans vänner. Sthlm, 1846.

Orbis terrarum antiquus. Gotha, 1848.

Ord, Några, till den studerande ungdomen vid universitetet i Helsingfors. 1859.

Perousé, De la, Resa kring jorden. Sthlm, 1799.

Pontin, M. af, Anteckningar öfver natur, konst och vetenskap under en resa genom Berlin och Harz till Hamburg. Sthlm, 1831.

Poppe, J. F., Geschichte der Europäischen Staaten. Del I—II. Halle 1783—84.

Pressensé, Edmond de, Evangelii land. Örebro, 1865.

Pönitz, P. E., Karl XII betraktad från krigsvetenskaplig synpunkt. Örebro, 1858.

⊥*Rancken, J. O. I.,* I Finland 1808—09. Bidrag till femtioåriga minnet af Döbeln och Björneborgarne. Sthlm, 1860.

—, —, Fänrik Ståls hjältar och skådeplatsen för deras bragder. Sthlm, 1864.

—, —, J. L. Runeberg och Fänrik Ståls Sägner. (Tills. med. Dietrichsons skaldeporträtt). Sthlm, 1864.

Reimers, H. v., S:t Petersburg am Ende seines ersten Jahrhunderts. Del I—II. 1803—05.

Rein, Gabriel, Statistisk teckning af Storfurstendömet Finland. Hels. 1843.

Reklamationer, historiska, rörande 1788, 89 och 90 samt 1808—09 årens fälttåg i Finland (2 exx.). Örebro, 1859.

⊥*Retzius, Gustaf,* Från Finlands bygder. Sthlm, 1876.

Ridderstad, C. F., Politiska torneringar. Linköping, 1841.

Rikets, Svea, Historia. (Saknar titelblad).

Ritter, J. D., Weltgeschichte. Des V Th. 3 Bd.

—, —, Allgemeine Weltgeschichte. 5 del. 3 band i vol. Leipzig, 1774.

Robertson, W., The History af America. Del I—III. Basel, 1790.

Rousseaus, J. J., Svar på akademiens i Dijon prisfråga. Sthlm, 1807.

⊥*Rudenschöld, Th.*, Tankar om ståndscirkulationen. Sthlm, 1845.

Ruders, C. J., Portugisisk resa. Del II. Sthlm, 1807.

Rundgren, C. H., Ord vid Atterboms graf. Norrköping, 1855.

Schauman, B. O., Till minnet af Daniel Manin. Hels., 1869.

⊥*Schröder, J. H.*, Kongl. Vetenskapssocietén i Upsala. 1845.

⊥ —, —, Tal och minnesteckningar. Bd I. Upsala, 1839.

⊥ —, —, Johan Olof Wallin. Upsala, 1846.

Schröderheim, Anteckningar till Gustaf III:s historia. Örebro, 1851.

Schubert, V. v., Resa genom Sverige, Norge, Lappland, Finland och Ingermanland. Del I—III. Sthlm, 1823—25.

Schuselka, Frans, Tyskland, Polen och Ryssland. Sthlm, 1847.

Serids, Compendiosa Historiarum, ad annum 1687.

Sirén, A. F., Borgå stifts matrikel. Borgå, 1842.

—, —, Borgå Stifts matrikel. Borgå 1854.

Skålar och föredrag, Carl Johans Förbundet. H. 1—2. Upsala, 1854—55.

Sturleson, Snorre, Konungaboken. Öfvers. och förkl. af H. O. H. Hildebrand. Del 1—3. Örebro, 1869—1871.

Tengberg, N., Bidrag till historien om Sveriges krig med Ryssland 1741—1743. Lund, 1857.

Tengström, J. J., Gezelii den yngres minne. Hels., 1826.

Tengström, J. J., Chronologiska förteckningar och anteckningar öfver finska universitetets fordna prokancellerer och öfver fakulteternas medlemmar och adjunkter. Hels., 1836.

⊥*Tikkanen, P.*, Suomen Suuriruhtinanmaan nykyinen tilasto. Hels., 1848.

Tollstorp, J. P., Beskrifning öfver Södermanland. Sthlm, 1837.

⊥*Topelius, Z.*, Boken om vårt land. Hels., 1875.

—, —, Tal vid universitetets inskriptioner höstterminen 1876 och vårterminen 1877. Hels., 1877.

Turnbulls, John, resa omkring jorden 1800—1804. Örebro, 1807.

Törneros, A., Bref- och dagboksanteckningar, utgifna efter hans död. Upsala, 1840.

Wagner, M., Resa i Persien och Kurdernas land. Örebro, 1853.

Wallin, G. A., Reseanteckningar från orienten åren 1843—1849. Del I—IV. Hels., 1864—66.

Vegesack, E. v., Etthundrade år eller Anteckningar öfver svenska furstliga personer. Sthlm, 1850.

Welper, Emil, Platon och hans tid. Historisk-biografisk lefnadsbild. Örebro, 1866.

⊥*Wensjoe, Th.*, Minnesord vid G. O. Lagerbrings jordfästning 1847. Upsala.

Wikman, P. G., Fredrikshamns historia. Viborg, 1846.

×*Wingård, C. F. af*, Inträdestal i Svenska akademien. Sthlm, 1838.

V. Matematik och naturvetenskap.

Bibliothek i populär naturkunnighet. Z. Häggströms förlag. Sthlm, 1837—44.

Björling, C. F. E., Meteoriter och kometer. Sthlm, 1874.

—, —, Om vindarnas lagar. Sthlm 1875.

—, —, Solen. Sthlm, 1874.

Bonsdorff, E. J., Öppet bref till A. af Forselles om Naturläkekonst och medicin. Hels., 1861.

Eriksson, N. J., Blomsterodling i boningsrum. Sthlm, 1855.

Euklideen alkeet. W. Kilpinen, suomentaja. Hels., 1847.

Finckenberg, G. R., Rön att gamla märken om förestående väderlek äro pålitliga. Åbo, 1836.

Geffroy, M. A., Des origines et de la formation de l'Europe moderne. Bordeaux, 1852.

Greiff, Joh. Ludv. v., Anteckningar angående jagt och djurfångst uti Sverige. Sthlm, 1821.

H. E., Kalle Skog Svamphuggare. Åbo, 1862.

Haartman, C. v., Anvisningar till igenkännande af de allmännaste sjukdomar. Hels., 1844.

Hammargren, F., Väderlekslärans naturvetenskapliga grunder. Örebro, 1858.

×*Hauch, A. W.*, Begyndelses-Grunde till Naturlæren. Del I-II. Kjöbenhavn, 1799.

Howing, J. W., Arbetsalmanach. Sthlm, 1851.

Jester, F. E., Afhandling om rapphönshundens dressering. Nyköping, 1829.

Klencke, H., Skapelsedagarna. En naturmålning. Öfvers. af P. A. Ljungberg. Örebro, 1859.

Lacroix, S. F., Cours de Mathematiques. S:t Petersbourg, 1814.

Lange, W., Om Kanariefåglar. Sthlm, 1843.

Laurell, L. J., Handbok i svenska trädgårds- och blomsterskötseln. Upsala, 1841.

Levin, P. A., Regler vid alla slags bad. Örebro, 1860.

Läsning för landtmän, af ett sällskap. H. 1. Sthlm, 1795.

Manfredi, Eustachii, Introductio in ephemerides. Bononiae 1750.

Morison, James, Darstellung des neuen Systems der Medicin. London, 1853.

Müller, D., Taflor ur naturlifvet. Sthlm, 1854.

Nouail, M., Applications des Mathematiques à la Tactique. Paris, 1771.

Obbarius, L. W., Praktisk skogsskötsel. Örebro, 1857.

Palmén, J. A., Om fåglarnas flyttningsvägar. Hels., 1874.

Palmstruch et Venus, Svensk botanik. Del I—III. Sthlm, 1802-04.

Rasch, H., Om medlen att förbättra lax- och sötvattenfisken. Öfvers. af H. Nathorst.

Runeberg, Lorenzo, Om behandlingen af inre barnsjukdomar. Hels., 1866. (3 exx.).

—, *J. W.*, Om ros i sår. Hels., 1870.

Schultén, N. G., Astronomie. (Interfol. ex. med anteckningar). Sthlm, 1798.

Stenberg, P., Afhandling om sättet att fånga skogsfågel i snaror. Sthlm, 1841.

Sällskapet Små fåglarnes vänner, dess verksamhet och förhandlingar. Göteborg, 1873.

Vieth, G. U. A., Anfangsgründe der Mathematik. I. Leipzig, 1816.

Örtebok, En liten, dock nyttig. 3 uppl. Örebro, 1817.

VI. Tidskrifter, kalendrar och handlingar.

Aina, Poetisk kalender för 1851. Hels., 1850.

Akademins, Svenska, Handlingar. Del 31, 32, 34, 39. Sthlm, 1859, 1860, 1861, 1865.

Anderson, Gust., Handlingar ur von Brinckmanska arkivet. Örebro, 1859-1865. H. 1-2.

Atterbom, P. D. A., Poetisk kalender för 1812, 1812 och 1813, 1814 och 1815, 1816, 1818, 1819, 1820.

Berndtson, F., Necken. 2 exx. af 1846, 1 ex. af 1847. Hels.

Berättelse, underdånig, angående Storfurstendömet Finlands tillstånd och förvaltning (1826—1836) afgifven af Minister-Stats-Sekreteraren. Hels., 1836.

— angående Arbetshemmet för blinda 1868-1872. Sthlm, 1873.

— Underdånig, angående Storfurstendömet Finlands förvaltning. Hels., 1836.

Biet, Litterär kalender. Hels., 1868.

⊥*Borg, O. E.*, Döfstumvännen. Tidskrift. H. 1–4. Sthlm, 1876.

Consistorii Academici protocoller och handlingar rörande studerande ungdomens förhållande till Policekammaren 1821. Hels.

Copyright, Engelska tidskrifter. 25 hh. (Inneh. flere större romaner).

Dahlbeck, P. S., Teknisk tidskrift 1854. Hels.

⊥*Dahlgren, E.*, Aftonstjernan, kalender för 1833. Sthlm.

⊥ —, —, Poetisk sångkalender för 1837. Sthlm, 1836.

⊥ —, —, Jungfrun i det gröna. Poetisk kalender för 1839. Sthlm, 1838.

⊥ —, —, Tummeliten, Poetisk riksdagskalender för 1841. Sthlm, 1840.

Dietrichson, L., Nordisk Tidskrift för Litteratur og Kunst. 2 häft. Kjöbenhavn, 1862.

⊤Eugenie, Bijou-almanach för unga flikkor, 1844. Sthlm.

Förslag och betänkande rörande Folkskoleväsendet i Finland. Hels., 1856.

Grot, J., Kalender utgifven till minne af universitetets andra sekularfest. Hels., 1842.

Götheborgs Vetenskaps- och Vitterhets-Samhälles handlingar. H. 1. Götheborg, 1850.

×Handlingar rörande Svenska Akademiens högtidsdag: 1788, 1790, 1791, 1794. (Alla 4 häftena försedda med adligt vapen tillhörigt G. af Karl[berg?]).

— Svenska akademiens. 44, 45, 46, 47. Sthlm, 1869—71.

— rörande tillsättandet af professionen i historien 1863. Hels.

— rörande besättandet af professionen i filosofi. Hels., 1868.

Helsingfors Morgonblad, för åren 1832, 1833, 1834, 1835, 1836.

— —, för åren 1832 och 1834.

Hushållningssällskapets handlingar. En bundt.

Jahrbücher, Dorpater, für Litteratur, Statistik und Kunst besonders Russlands. 12 Hh. af år 1835.

Idun, tidning för roman- och novell-litteratur. Sthlm, 1870.

Josefina, Poetisk almanach för 1831. Sthlm.

Joukkahainen, utgifven af Österbottningar. Hh. 1 och 6. Hels., 1843 + 1869.

— I—II i ett band. Hels., 1843—44.

— VI vihko. Hels., 1869.

Julkalender, 1870, för de unga. Hels.

Kalender, S:t Petersburger. 1838.

— Poetisk och litterär, till förmån för de brandskadade i Björneborg. Åbo, 1853.

Knorring, E. v., Adelskalender. Hels., 1858.

Laurell, A. A., Väktaren, Tidskrift. Årg. 2, h. 1—3. Hels., 1839.

Litteraturbladet för åren 1855, 1856, 1857, 1858, 1859. Hels.

Lyran, Poetisk kalender. Hels., 1873.

Läsekabinett, 1834—1835. (Ofullst.).

Magazine, The Cornhill. Sept. 1875.

⊥*Mellin, G. H.*, Vinterblommor för 1833, 1840, 1843. Sthlm 1831, 1839, 1842.

⊤ —, —, Vinterblommor för 1833—40. Sthlm.

—, —, Vinterblommor för 1843. Sthlm.

Memoires de la Societé des antiquaires du Nord 1840—1843. Section russe. Copenhague.

Norden för 1852.

Nyländingar, Album utgifvet af —. Hels., 1860.

×Phosphorus. H. 1—3. Jena, 1819.

Protocoll angående Lars Stenbäcks ansökning om Docentur i Theologie. Hels., 1845.

Qvanten, E. v., Lärkan, Poetisk kalender för 1845. Hels.

⊥ —, —, Lärkan, Poetisk kalender för 1849. Hels.

Skandia, Tidskrift för vetenskap och konst för 1833, 1834, 1835, 1836, 1837. 19 häften (ofullst.). Upsala.

(Snellman, J. W.), Spanska flugan. Sectio antepenultima. Hels., 1841.

—, —, Kallavesi. N:ris 1—19. Kuopio, 1846.

Stadgar för Finska Konstföreningen, antagna 1849. Hels., 1849.

⊥*Strandberg, D. O.*, Series S S Theol. Doctornm. Askersund, 1862.

Svea, H. 1—15 (ofullst.). Upsala, 1818—1826.

— Häft. 16—21. Upsala, 1828—1832. (Ofullst.).

— folkkalender för 1875. (Inneh. bl. a. art.: «Runeberg och hans hem», jämte plansch).

— Folkkalender för 1876. Sthlm.

Theaterkalender, med 4 porträtter. Hels., 1852.

Tidskrifter, ryska, 12 häften. Ofullst.

Tidskrifter, 2 enskilda häften.

┬Tidskrift för Hemmet, Årg. 1 och 4, Sthlm 1859—62. Sthlm och Upsala.

— —, 1871—1872. 12 häften.

— för jägare och naturforskare, utgifven af Svenska Jägarförbundet i Stockholm. Nov. Dec. 1832.

(Wetterbergh, C. A.), Linnéa, utgifven af Onkel Adam. 1861, 1862, 1863 och N:o 1 af 1864.

Åbo Tidningar för 1798, 1800, 1801.

VII. Öfrig litteratur.

Ada, N:o 2. Melodier till «Fänrik Ståls sägner, II». Hels.

Beckman, J., Anweisung die Rechnungen kleiner Haushaltungen zu führen. Göttingen, 1797.

Bibliographia hodierna Fenniae. Utg. af J. W. Lillja. Åbo, 1846.

Eschenburg, J. J., Lehrbuch der Wissenschaftskunde. Berlin und Stettin, 1800.

Forsten, Lennart, Handbok för de Indelta finska Skarpskytte Bataljonerna. Hels., 1855.

Fryxell, Olof, Skrifter III. Politiska sånger. Sthlm 1837.

Författningar, Testamentariska, om stipendier för studerande. Hels. 1832.

Förteckning öfver skulpturarbetena i nationalmuseum. Sthlm, 1876.

Guide, Officiale illustrated, to the Nort Eastern Railway. London.

Handbok, Praktisk. Utan titelblad.

Helsning, tillegnad de d. 29 juni 1836 promov. magistrarna. 3 exx.

— till de d. 19 juni 1850 promov. magistrarne. Hels., 1850. (2 exx.).

Heimsterhuusii, Tib., Orationes. Wittenbergae, 1822.

Hvasser, Israel, Om fakultetsindelningen. Upsala, 1850.

Kokbok, utan titelblad. 2 skilda.

— handskrifven af Fredrika Runeberg.

Lagus, Robert, Juridiskt Album. I—II. Hels., 1861.

┴ —, *W. G.,* Om finska lagöfversättningar. Hels., 1863.

┬Lentokirjoja rahvaalle. I—II. Hels., 1848.

Lewerth, C. S., Gammalt och nytt. Sånger för mansröster. Örebro, 1872.

Lifdömds, En, betraktelser öfver fånglifvet. (Ofullst.).

Litteratur, Svensk och utländsk. Katalog. Sthlm, 1876.

┴Lukemisia, Suomen kansan hyödyksi. I—II. Hels., 1846.

Läsebibliotek, Nytt, 1835—36. (Ofullst.)

Mankell, Abr., Den kyrkliga orgelspelningen. Örebro, 1862.

—, —, Om sann och falsk deklamation. Örebro, 1862.

Miniatyrskolan, Konsten att lära måla utan mästare. Örebro, 1817. (2 exx.).

Möbelpoleraren, Engelska. Handbok. Sthlm, 1833.

Nylander, Fredrika, Handbok i den finare matlagningen. Sthlm, 1831.

(Palmén, J. Ph.), Storfurstendömet Finlands Grundlagar.

Panorama, Lithografiskt. Sthlm, 1835.

Plan du palais et de l'esp. 1867.

Rangordning för Finland. Hels., 1836.

Rosenborg, J. W., Om fattigdomen och allmänna fattigvården i Finland. (2 exx.). Hels., 1858.

Seidemahlerin, Die. Brünn, 1822.

Soiréer, Litterära. Föredrag af M. A. Castrén, K. F. v. Willebrand, F. Berndtson, J. M. af Tengström, N. A. Gyldén, E. Grönblad, F. L. Schauman, W. Lagus, E. W. af Brunér, W. Falck, H.

Kellgren, C. W. Törngren och Z. Topelius. Hels., 1850.

Studentbesöket i Finland 1857. Upsala, 1858.

Studentfesten för J. W. Snellman, firad i H:fors den 7 okt. 1856.

Tengström, J., och *Bonsdorff, J.*, Om Ahlmanska skolornas inrättning. Åbo, 1804. Miniaturskolan, eller konsten att lära måla utan mästare. Örebro, 1808. I ett band.

Theser, en packe, af olika innehåll.

Tankar om krig i gemen och Sveriges krig isynnerhet. Sthlm, 1767.

Tuttus Visbok. I. Frans Michael Franzén. Hels., 1856. 2. Johan Ludvig Runeberg. Hels., 1856.

Wellentreter, Fr. Gesammelte Blätter. Leipzig, 1818.

Wyttenbachius, D., Opuscula selecta. Vol. I—II. Brunsvigae, 1825.

Wächter, H., Kleines Choralbuch. Halle, 1856.

Rättelser

till uppsatsen „Anteckningar om Henrik Gabriel Porthans geografiska arbeten“.

Sid. 127 rad 20 uppifrån står: till fjärde bandet af *femte* upplagan;
läs: till fjärde bandet af *sjätte* upplagan;
» 143 not. rad 4 nedifrån står: saluberri*na*:
läs: saluberri*ma*:
» 151 rad 3 uppifrån står: *af* denna *art;*
läs: *öfver* denna *ort.*

W

Widener Library
3 2044 105 201 255